VILÁG PROLETÁRJAI EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR
SZOCIALISTA
MUNKÁSPÁRT
ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

1917—1957

XII. ÉVF. 6. SZÁM 1957. OKTÓBER

TARTALOMJEGYZÉK

KÁDÁR JÁNOS: Az Októberi Forradalom nemzetközi jelentőségéről — — — — — — — — — — 1
VARGA JENŐ: A jelenkori kapitalizmus és a szocializmus fejlődésének tendenciáiról — — — — — — — 7
HÁY LÁSZLÓ: Negyven esztendő, amely megváltoztatta a világot — — — — — — — — — — — 25
NEMES DEZSŐ: Az Októberi Forradalom és a magyar nép harca az imperialista háború és a monarchia ellen — 41
KÁLLAI GYULA: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a kultúra — — — — — — — — — — 60
SZAKASITS ÁRPÁD: A marxizmus—leninizmus győzelme a mensevizmus felett — — — — — — — — 73
KENYERES JÚLIA: Lenin a proletárdiktatúra államáról 92

DOKUMENTUMOK

Irányelvek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának megünneplésére Magyarországon — — 118

KÖNYVISMERTETÉSEK

Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban (MILEI GYÖRGY) — — — — — — 139
Ligeti Károly válogatott írásai (PETRÁK KATALIN) — 141

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor u. 28. Tel.: 124-475
Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó,
Budapest, V., Vörösmarty tér 4. Telefon: 186-970.
Előfizetéseket felvesz a Posta Központi Hírlapiroda,
József nádor tér 1. Telefon: 180-850
Előfizetés negyedévre 8.— Ft.
Csekkszámla: 01915003
Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi
Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába erkezett 1957. október 17-én.
Megjelent 34 000 példányban Felelos kiado: Vass Henrik

5800/2 — Zrinyi Nyomda, Budapest. Felelos Bolgár Imre

6.26/1957

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XII. ÉVF. 6. SZÁM BUDAPEST 1957. OKTÓBER

Az Októberi Forradalom nemzetközi jelentőségéről*

Irta **KÁDÁR JÁNOS**

A „Nemzetközi Élet" című moszkvai folyóirat szerkesztősége megkérdezte tőlem, mi a véleményem Lenin azon tételeiről, hogy az Októberi Szocialista Forradalom alapvonásai nemcsak az oroszok számára bírnak jelentőséggel, hanem ezen alapvonások nemzetközi jelentőségűek. Továbbá, hogy véleményem szerint e forradalom eszméi és győzelme a Szovjetunióban, mennyiben hatottak ki a világtörténelem és népem — a magyar nép — forradalmi mozgalmának fejlődésére?

A szerkesztőség által felvetett nagy és fontos kérdésnek nem teljes egészéről, csupán néhány vonatkozásáról szeretném véleményemet kifejteni az alábbiakban:

Nyomban azután, hogy a szovjet szocialista forradalom győzelmet aratott az egykori cári Oroszországban, a nemzetközi munkásmozgalomban központi vita kérdése lett, hogy e forradalom alapvonásai csupán sajátosan orosz vonatkozásúak, vagy nemzetközi jelentőségük van? Az Októberi Forradalom világtörténelmi jelentősége és hatása egyedül abból a tényből is jól kitűnik, hogy az e kérdés körül lefolyt vitában alakult ki és vált el egymástól a nemzetközi munkásmozgalom két irányzata, a magát kommunistának nevező forradalmi szárny, valamint a kapitalista rendszerrel megalkuvó, általában szociáldemokratának nevezett szárny.

A vitát az elmúlt négy évtized munkásmozgalmának az egész emberiség történelmére kiható tényei már régen eldöntötték.

Lehetetlenség e kérdéssel kapcsolatban nem gondolni arra, hogy hogyan és hová fejlődött negyven év alatt az egyes országok munkásmozgalma, attól függően, hogy az egyes országok munkásosztályának többségét olyan párt vezette-e, amely a szovjet szo-

* Kádár János elvtárs a „Mezsdunarodnaja Zsizny" („Nemzetközi Élet") szerkesztőségének kérdéseire adott válaszát egyidejűleg a „Társadalmi Szemle" szerkesztőségének is rendelkezésére bocsátotta.

EÖTVÖS EGYETEM
KÖNYVTÁRI INTÉZET
fol. 482 Marx

cialista forradalom alapvonásait és fő tapasztalatait nemzetközi érvényűnek tekintette, vagy ellenkezőleg, tagadta ezt.

Gondolni kell arra, hogy ezen időszak alatt Angliában, Franciaországban és még néhány más kapitalista országban, rövidebb-hosszabb időre kormányra jutottak olyan szociáldemokrata pártok, amelyek ugyan munkáspártnak nevezték magukat, ugyanakkor vagy tagadták általában a szovjet szocialista forradalom eredményeit, vagy „csak" azt tagadták, hogy e forradalom eredményei, történelmi tapasztalatai, alapvonásai nemzetközi érvényűek.

Véleményem szerint helytelen volna tagadni, hogy ezen országok dolgozói számára a szociáldemokrata kormányzás hozott bizonyos előnyöket, mégpedig a társadalombiztosítás fejlesztése, munkanélküli segély és hasonló területen, nem utolsó sorban pedig abban, hogy a munkásmozgalom bizonyos törvényes lehetőségeit és bizonyos állampolgári jogokat sikerült megtartani. E tekintetben tehát nem volt és ma sem közömbös egyetlen ország dolgozói számára sem, hogy az adott országban vajon szociáldemokrata, vagy pedig liberális, konzervatív, esetleg egyenest hitlerista, frankóista típusú fasiszta párt van kormányon. De az osztályharc és az egész társadalom fejlődése, a hatalom osztályjellege szempontjából ez teljesen mindegy.

Anglia esetében például feltétlenül jó dolog az, hogy a munkásmozgalom bizonyos törvényes lehetőségeit sikerült megőrizni. Jó dolog volt például a közvetlenül érdekelt angol dolgozók számára az is, amikor a Munkáspárt kormányzásának egyik szakaszában mintegy ötmillió dolgozónak ingyen meggyógyították beteg fogait, vagy az anyag megfizetése ellenében műfogsort csináltattak azoknak, akiknek erre volt szükségük. De azt, hogy a Munkáspárt kormányzása eredményeként Anglia akár egy lépést is tett volna előre a szocializmus felé, akár egy percre is veszélybe került volna az angol imperialista tőkések osztályuralma, egy percre is megszűnt volna az angol munkásosztály kizsákmányolt és elnyomott helyzete, egyetlen munkás, de még a legvadabb reakciós tory sem állíthatta. Ellenben tény az, hogy az angol munkáspárti kormány is hatásosan képviselte az angol imperialisták külpolitikáját, és fő támasza volt a világ dolgozói ez idő szerint legagresszívebb és legnagyobb ellenségének, az amerikai imperialista köröknek.

Történelmi fejlődést ért el azonban a szocialista társadalom útján azon országok népe, amely országokban a munkásosztály többsége olyan marxista—leninista pártok köré tömörült, amelyek felismerték a szovjet szocialista forradalom alapvonásainak nemzetközi érvényességét, azokat saját országuk munkásmozgalmában érvényesítették. Világtörténelmi jelentőségű tény, hogy ma már a föld tizenhárom országában 900 millió ember dolgozik a kommunista, illetve a szocialista társadalom felépítésén. A szovjet

szocialista forradalom alapvonásainak nemzetközi érvényességét semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy lényegileg azonos úton haladnak sikerrel előre a szocializmus építésében nagyon különböző nemzeti, történelmi és természeti adottságokkal rendelkező országok; példának okáért Távol-Keleten a 600 milliós lakosságú Kínai Népköztársaság, Európa szívében pedig a 9 és félmillió lakosságú Magyar Népköztársaság dolgozói.

A szovjet szocialista forradalom győzelme előtt a munkásosztály hatalma és a szocialista társadalom még csak elmélet, az imperializmus pedig az egész világon uralkodó rendszer volt. Az Októberi Szocialista Forradalom győzelme következtében azonban az imperializmusnak, mint világrendszernek egyeduralma megtört. A második világháború után pedig az országok sorában győzelmet aratott munkásosztályok harca eredményeképpen, a szocializmus is világrendszerré fejlődött.

A munkásmozgalom fejlődése önmagában is kihat az egész emberiség fejlődésére. Ezt a fejlődést azonban meggyorsította, hogy az Októberi Szocialista Forradalom győzelme más vonalon is kihatott közvetlenül a népek sorsára. A szocialista társadalom felépülése a Szovjetunióban, az a halálos csapás, amelyet a Szovjetunió a német—olasz—japán fasiszta erőkre a második világháború során mért, a szocializmus világrendszerré válása, olyan csapás volt az imperializmus gyarmati rendszerére, hogy az a teljes felbomlás állapotába jutott.

India, Indonézia, Egyiptom és a volt gyarmati országok egész sora lerázta az imperializmus igáját, kiharcolta nemzeti függetlenségét és megindult az önálló fejlődés útján.

A békemozgalom, amelynek fő támasza ugyancsak a lenini békepolitikát és az országok békés együttélését óhajtó politikát megvalósító Szovjetunió, olyan erővé vált az egész világon, hogy már eddig is, igen súlyos esetekben is gátat tudott állítani a harmadik világháborút szító és kirobbantani szándékozó embertelen imperialista törekvésekkel szemben.

Véleményem szerint, azok előtt az emberek előtt, akik a béke, a nemzetek függetlensége, a társadalmi haladás hívei, éljenek bármely országban, nem vitás, hogy az Októberi Szocialista Forradalom győzelme szülöttének, a Szovjetuniónak példátlan erősödése és fejlődése az egész emberi nem történelmére kiható, nagy és kedvező szerepet tölt be. Ugyanezt tudják természetesen azok az imperialisták is, akik számára sötét terveik megvalósításában a fő akadály éppen a Szovjetunió.

Ezért van az, hogy egyrészről az imperialisták és fizetett zsoldosaik gyűlölik a Szovjetuniót, másrészről a béke és haladás hívei, a dolgozó milliók és a népek tisztelik és szeretik a Szovjetuniót, a világ minden országában, keleten és nyugaton egyaránt.

A magyar nép számára is az Októberi Szocialista Forradalom

győzelme nyitotta meg az utat a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás, a szocializmus felé. Korán és nem egyszer mutatkozott meg a magyar és a szovjet nép történelmi sorsközössége.

Amikor 1917-ben a Lenin vezette bolsevik párt kibontotta a szocialista forradalom zászlaját és súlyos harcban védte és szilárdította meg a fiatal szovjet hatalmat, az akkor Oroszországban volt magyar hadifoglyok közül mintegy 90 ezer sorakozott a lenini zászló alá. Azok a magyarok, akik az Uralban, Ukrajnában, Szibériában és a polgárháború számtalan más frontján küzdöttek a fehérgárdisták és az imperialisták intervenciós csapatai ellen, amikor a szovjet hatalomért harcoltak, ugyanakkor harcoltak a magyar nép nemzeti függetlenségéért és szocialista jövőjéért.

1918 őszén alakult meg a magyar munkásosztály forradalmi pártja, a kommunista párt. Ezt a pártot a Szovjetunióból Kun Béla vezetésével hazatért volt magyar hadifoglyok, az itthon Landler Jenő, Korvin Ottó és mások által vezetett forradalmi szocialisták, antimilitarista fiatalok alapították. Valamennyiüket Lenin eszméi lelkesítették, és az általuk alapított pártnak a Szovjetunió Kommunista Pártja volt mindenkor a példaképe és legjobb segítő barátja.

Nekünk, magyar dolgozóknak nagy nemzeti büszkeségünk lesz mindenkor, hogy a szovjet nép példáját elsőként követve, eleink 1919 március 21-én győzelemre vitték az első magyar munkásparaszt államot, a Magyar Tanácsköztársaságot. Ez a Magyar Tanácsköztársaság azonnal szövetséges és fegyvertársi viszonyt létesített a Szovjetunióval. Az öntudatos magyar dolgozók a Szovjetunióval való baráti, szövetséges és fegyvertársi viszonyt nem valami újkeletű dolognak, hanem negyven esztendős, mindkét oldalról vérrel megszentelt, népünk, szocialista jövőnk életfontosságú nagy ügyének tekintik.

Az imperialista beavatkozással, külső fegyveres erővel levert Magyar Tanácsköztársaságot követő 25 esztendős nemzeti és szociális rabság éjszakája után, 1945-ben az Októberi Szocialista Forradalom fiai, a Szovjet Hadsereg katonái szabadították fel népünket a hitlerfasiszták megszállásától, és nyitották meg a szabadság útját a magyar dolgozók előtt.

Ez a barátság és sorsközösség erősödött meg 1956 őszén. Az imperialistákkal szövetkezett és a Nagy Imre-féle belső árulók által támogatott horthysta ellenforradalom szorongatta Magyar Népköztársaságnak nyújtott testvéri szovjet segítséget a magyar dolgozók milliói második felszabadításnak nevezik. Való igaz, hogy más testvéri, szocialista ország népeinek segítségén belül, döntően a kritikus időben nyújtott szovjet segítségnek köszönheti népünk, hogy saját erőit talpraállítva, meg tudta védeni vívmányait, békéjét és szocialista jövőjét.

Véleményem szerint a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa az egész nemzetközi munkásmozgalomnak nyújtott hatalmas segítség erejével bír és a fejlődés új kiinduló pontját képezi. Ez a kongresszus egy sor új, a marxista-leninista elméletet továbbfejlesztő elméleti tételével, a kérdések marxista, kritikai vizsgálatával, nagy politikai bátorságával sok testvéri pártot is arra ösztönzött, hogy közelebb kerüljön az élet reális tényeihez, a tényleges előrehaladás semmivel nem helyettesíthető alapjaihoz.

Ezen az alapvető pozitív jelentőségen nem változtat az a tény sem, hogy nálunk, a magyar pártban, a XX. kongresszust szélesköru és viharos viták és még ezeknél is súlyosabb, nem kedvező jelenségek követték. Ennek oka az volt, hogy a XX. kongresszust megelőző években pártunk alapvetően helyes, a szocializmus ügyét szolgáló tevékenységén belül, az elfajult személyi kultusz súlyos következményeként, hiányosságok halmozódtak fel. Ezeket a hiányosságokat a népi hatalomnak a pártban akkor megtűrt ellenségei, a revizionista árulók a párt és a rendszer elleni támadásra használták fel.

A marxizmusnak ezek a meghamisítói, bizonyos mértékig felújították a negyven évvel ezelőtti vitát, és álnok módon megkísérelték a magyar népi demokrácia sajátosan nemzeti vonásait szembeállítani az alapetően közös, nemzetközi vonásokkal. Megkísérelték a szovjet szocialista forradalom és a Szovjetunió történelmi tapasztalatainak alapvető, nemzetközi jelentőségét kétségbe vonni és támadni. Nézetem szerint ez a revizionista kísérlet, bár nemzetközileg is, a magyar munkásmozgalomban is nem kevés kárt okozott, a revizionisták, az úgynevezett „nemzeti kommunisták" teljes lelepleződésével, eszmei és politikai vereségével végződött.

Természetesen világos, hogy az a párt, amely saját országa sajátos adottságainak figyelmen kívül hagyásával, más ország, akár a Szovjetunió történelmi tapasztalatainak gépies másolásával akarná építeni saját országában a szocializmust, nem előre vinné ezt az ügyet, hanem bűnt követne el vele szemben. De a vita és a harc valójában nem is ekörül folyt, hanem az alapvetően közös, nemzetközi érvényességű vonások körül.

A XX. kongresszust követő viták eredményeképpen ma már teljesen világos, hogy a leggazdagabb tapasztalatokkal rendelkező Szovjetunió tapasztalatainak figyelmen kívül hagyásával lehetetlenség bármely ország munkásosztálya számára a hatalom kivívása, vagy ha már megszerezte, annak megtartása és a szocializmus eredményes építése. Többek között éppen az 1956-os magyarországi események bizonyítják, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom adta az egész világ munkásmozgalmának azokat a nemzetközi érvényű tapasztalatokat, amelyek felhasználása kötelező minden olyan forradalmi munkáspárt számára, amely komo-

lyan veszi és be akarja tölteni saját történelmi küldetését. Ilyenek többek között, de mindenekelőtt a lenini tanítások a párt vezető szerepéről és egységének őrzéséről, a proletariátus diktatúrájáról, a munkás-paraszt szövetségről, a helyes nemzeti és ugyanakkor proletárinternacionalista politikáról.

Ezeknek az alapvetően közös, nemzetközi elveknek helyes érvényesítése a sajátos magyar nemzeti és történelmi adottságaink, körülményeink figyelembe vételével — ez képezi felfogásunk szerint pártunk, a Magyar Szocialista Munkáspárt történelmi, ugyanakkor mindennapi feladatát. Véleményünk szerint csak így tudjuk híven és eredményesen szolgálni munkásosztályunk és népünk szent ügyét, a szocialista társadalom felépítését. Úgy vélem, a nemzetközi munkásmozgalomnak a magyar kommunistákkal szemben nincs is más igénye, mint hogy ezt a feladatot becsülettel végezzék, mert egy ország munkásmozgalmának érdeke, és a nemzetközi munkásmozgalom érdeke, nem egymással szembenálló két különböző, hanem egy és azonos dolog.

Így, saját ünnepeként készül az öntudatos magyar dolgozó ember is, más nemzetiségű dolgozókkal, elsősorban a szovjet dolgozókkal közösen ünnepelni az egész haladó emberiség ünnepét, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom születésének és győzelmének negyvenedik évfordulóját.

Budapest, 1957. szeptember 23.

A jelenkori kapitalizmus és a szocializmus fejlődésének tendenciáiról

Írta **VARGA JENŐ**

A Szovjetunió és az egész világ öntudatos munkássága az első szocialista állam negyvenedik évfordulójának megünneplésére készül.

Negyven év alatt — a történelemben rövid idő — a társadalmi rendben rendszerint nem történik gyökeres változás. De ez a negyven év mégis különös jelentőségű az emberiség történetében. Ebben az időszakban elmélyült a kapitalizmus válsága, megkezdődött az apologeták által megdönthetetlennek és rendíthetetlennek hirdetett kapitalizmus összeomlása, létrejött az új, szocialista társadalom, amely egyre erősödik, bővül, virágzik.

Időszerű. ha most megpróbáljuk összehasonlítani a jelenkori kapitalizmus és a szocializmus fejlődésének fő tendenciáit.

A kapitalizmus és a szocializmus fejlődési tendenciáinak összehasonlításakor figyelembe kell vennünk, hogy az elmúlt 40 év magában foglalja *a szocialista rendnek teljes történelmét, s ugyanakkor csak egy kis darabját jelenti a kapitalizmus történetének.* Hiszen a kapitalista termelési viszonyok a feudális társadalmon belül már több mint 500 évvel ezelőtt is léteztek (a flandriai manufaktúrák, a Fuggerek bányaipara, Hansa, Génua, Velence stb. kereskedelmi tőkéje). Ha az angol polgári forradalomtól számítjuk is a kapitalista rend fennállását, akkor is több mint 300 éves.

Nem feladatunk, hogy e cikkben a kapitalizmus fejlődésének tendenciáit e többévszázados történelem során nyomon kövessük, hiszen ezek nagy vonásokban általánosan ismertek, beérjük annyival, hogy a kapitalizmus válsága korszakának utolsó negyven évét vizsgáljuk meg.

Ha a kapitalizmus és a szocializmus fejlődési tendenciáit e negyven év keresztmetszetében összehasonlítjuk, a következő törvényszerűséget fedezzük fel: *a kapitalizmus fejlődésének valamennyi tendenciája végső fokon a kapitalista rend gyengülésé-*

hez, a kapitalizmus általános válságának elmélyüléséhez vezet, gyorsítja a kapitalizmus összeomlásának történelmi folyamatát; a szocializmus fejlődésének valamennyi tendenciája viszont erősíti a szocialista rendet, gyorsítja felvirágzását és térhódítását.

Éppen ebben van a gyökeres különbség a kapitalizmus és a szocializmus között, nem pedig abban (mint gyakran állítják), hogy a kapitalizmus és a szocializmus fejlődésének valamennyi tendenciája különböző. Mint alább ki fogjuk mutatni, vannak olyan tendenciák, amelyek látszólag azonosak mind a kapitalizmusban, mind a szocializmusban. De ezek az első pillantásra „azonos" tendenciák tényleges hatásukat tekintve, gyengítik a kapitalizmust és erősítik a szocialista rendszert.

A kapitalizmus és a szocializmus fejlődési tendenciáinak (a látszólag azonosaknak is) különböző hatása nem véletlen; ezt szigorúan meghatározza a társadalmi rend jellege a jelenlegi időszakban.

A kapitalizmusban régóta ellentmondás van a termelőerők és a termelési viszonyok közt. A kapitalizmus általános válságának időszakában ez az ellentmondás rendkívül kiéleződött, s egyre jobban éleződik. A szocializmusban viszont a termelőerők és a termelési viszonyok összhangban vannak egymással. Ezért a fejlődés valamennyi tendenciája gyengíti a kapitalizmust és erősíti a szocializmust.

A kapitalizmust — a dolgozók tőkés kizsákmányolásán alapuló osztálytársadalmat — olyan antagonisztikus ellentmondások marcangolják, amelyek a tőkés társadalmon belül megoldhatatlanok. A kapitalizmus fejlődésének valamennyi tendenciája élezi ezeket az antagonisztikus ellentmondásokat, élezi az osztályharcot. A szocialista társadalomban tapasztalható ellentmondások viszont nem antagonisztikus jellegűek. Ezek békés úton megoldhatók az adott társadalom keretein belül.[1] Ezek az ellentmondások és békés megoldásuk előreviszik és erősítik a szocialista rendet.

Most pedig elemezzük a kapitalizmus és a szocializmus néhány fontosabb, látszólag „azonos" fejlődési tendenciáját.

A termelőerők gyors fejlődésének tendenciája

A kapitalizmusra és a szocializmusra — a kapitalizmus előtti alakulatoktól eltérően, ahol a termelőerők igen lassan fejlődtek — a termelőerők gyors fejlődése jellemző. Fejlődésükben azonban

[1] Ez persze csak a szocialista erők közti ellentmondásokra vonatkozik. Az egykori uralkodó osztályok ellenséges maradványaival szemben a szocialista állam olykor kénytelen fegyveres erőt alkalmazni, hogy meghiúsítsa azokat a kísérleteket, amelyek külső imperialista erők segítségével restaurálni akarják a kapitalizmust.

nagy különbségek vannak. A kapitalizmusban a termelőerők fejlődésének belulről határt szab a termelőerők új fajtáinak (új gépeknek, berendezéseknek stb.) alkalmazásával — a régi gépek alkalmazásával szemben — szerezhető nagyobb profit lehetősége. Az új termelőerők növelik a termelés volumenét. Az új, kiegészítő termelőerők jövedelmező alkalmazása azonban csak akkor lehetséges, ha a piac megfelelően növekszik. Egyes vállalatok elérhetik ezt a konkurrencia-harcban más vállalatok rovására. Az új termelőerők összességének kihasználása viszont csakis a tőkés piac megfelelő bővülése esetén lehetséges. De a tőkés piac kiterjedését korlátozza a fogyasztási cikkek fizetőképes kereslete. Ez pedig a túltermelési válságok idején a termelőerők fejlődésének periodikus megtorpanására vezet. Az imperializmus korszakában fékezi a termelőerők fejlődését az is, hogy a monopóliumoknak lehetőségük van arra, hogy profitjukat nemcsak a termelés és az értékesítés növelésével, hanem magas monopolárak megszabásával, a termelés és az értékesítés korlátozásával is növeljék.

A kapitalizmustól eltérően a szocializmusban semmiféle társadalmi akadálya nincs a termelőerők fejlődésének. A termelőerők fejlődése itt csak attól függ, hogy a társadalom a társadalmi összterméből mennyit tud új termelőerők előállítására (anyagi termelőerők — új gyárak, gépek, berendezések stb. — létesítésére, valamint emberi termelőerők — szakmunkások, technikusok, mérnökök, tudósok — képzésére) fordítani. A piac problémája az újabb termelőerő-fajták felhasználhatóságának problémája pedig itt nem áll fenn. A szocializmusban ezért a termelőerők egyenletesen, évről évre, megszakítás nélkul fejlődnek.

Bár a monopolkapitalizmusban kialakul a termelőerők fejlődését fékező tendencia, a tovább folyó konkurrencia-harc mégis a termelőerők gyors fejlődésére vezet. Szó sincs arról, hogy a kapitalizmus termelőerőinek fejlődése „stagnálna".

Lenin írta az imperializmus korszakáról: „Egészben véve a kapitalizmus ma hasonlíthatatlanul gyorsabban nő, mint azelőtt..."[2] A kapitalizmus növekedése pedig a termelőerők növekedését jelenti. Ez vonatkozik a kapitalizmus általános válságának jelenlegi, második szakaszára is. Éppen a mai időszakban mind a kapitalizmus, mind a szocializmus termelőerői igen gyorsan növekednek. Ezt mutatja az atomenergia felhasználása, az automatizálás, a távvezérlés, a kibernetika stb. fejlődése. Olykor már új technikai forradalomról beszélnek.

A kapitalizmus és a szocializmus közötti különbség elsősorban nem is magában a termelőerők előállításában, hanem felhasználásuk lehetőségében rejlik. A kapitalizmus a maga általános

[2] Lenin művei. 22. kot. Szikra, 1951. 313. old.

válságának korszakában továbbra is létrehoz új termelőerőket, de képtelen ezeket teljesen kihasználni. A kifejlett tőkés országokban krónikus jelenség lett az, hogy az üzemek kapacitását nem használják ki teljesen. Ha összehasonlítjuk bármelyik tőkés ország valamely iparága termelésének legmagasabb havi színvonalát az egész ciklus átlagos havi színvonalával, képet kapunk annak mértékéről, hogy mennyire kihasználatlanok a termelőerők. Sőt, a kapacitás egy része — a piac szűk befogadóképessége miatt — még a legmagasabb termelési színvonalnál is rendszerint kihasználatlan marad.[3]

Egészen más a helyzet a szocializmusban. Piacprobléma nálunk nincs, mivel nálunk nem a fizetőképes kereslet határozza meg a termelés méreteit, ezzel pedig a termelőerők kihasználhatóságának fokát is, ahogy a kapitalizmusban láthatjuk, hanem ellenkezőleg: a termelés nagysága határozza meg a fogyasztás lehetőséget. A termelőerők növekedése alapján növekszik a termelés is; a termelés növekedésével szakadatlanul, szünet nélkül növekszik a fogyasztás. A szocializmusban ezért a termelőerőket mindig teljesen kihasználjuk, gyakran két és három műszakban is.[4] A termelőerők fejlődése tehát nálunk a dolgozók javát szolgálja. A kapitalizmusban viszont a termelőerők fejlődése, mint azt alább kimutatjuk, krónikus munkanélküliséget, nyomort teremt a proletariátus számára.

Igen nehéz számokban képet adni a termelőerők növekedéséről, mivel a termelőerők fajtái minőségileg különbözők. Gyárakat, gépeket, berendezéseket, technikai és tudományos vívmányokat, a munkaerő képzettségét stb. nem lehet közös mértékre átszámítani, egységes mutatószámokban kifejezni. De mindennemű statisztika nélkül is világos, hogy a Szovjetunióban sokkal gyorsabban fejlődnek a termelőerők, mint a tőkés világban. Hiszen a cári Oroszország félgyarmati ország volt gyengén fejlett termelőerőkkel, amelyek jelentős része ráadásul elpusztult az első világháborúban, a polgárháborúban és az intervenciósok elleni

[3] Számításaink szerint — amelyeket Naurso Edwin O. and Associates „Americas Capacity to Produce", Washington, 1934. c. könyv adatai alapján végeztünk — az Egyesült Államok iparának (kitermelő és feldolgozó iparának) termelő apparátusában az 1925-től 1934-ig terjedő évtized alatt, amely felölelt mind a legnagyobb virágzás, mind a mély válság éveit, a kapacitásnak csupán 57 százaléka volt kihasználva. Ezt annak a feltevésnek figyelembevételével számították ki, hogy évente 308 műszak tekinthető a termelő berendezések teljes kihasználásának (Lásd Varga Jenő A kapitalizmus és a szocializmus húsz éve Moszkva, 1938 45. old oroszul.)

[4] Gyakorlatilag néha nálunk is előfordul, hogy tervezési hiba vagy bürokratizmus, nyersanyaghiány, rossz termés stb következtében ideiglenesen nem használjuk ki teljesen a termelőeszközöket. De ez nem a társadalmi rendszer hatásának következménye, mint a kapitalizmusban, hanem fogyatékosság, ami társadalmi rendünk jellege ellenére jön létre.

harcokban 1917—1920-ban. Ma viszont a Szovjetunió a második világháború okozta súlyos pusztítás ellenére élenjáró ipari hatalom, amely a termelőerők fejlettségi színvonalát tekintve, megelőzte a világ valamennyi tőkés országát, kivéve az Egyesült Államokat.

A kapitalizmus általános válsága második, háború utáni szakaszának sajátossága az, hogy az új termelő kapacitások jelentős része a fegyverkezés céljait szolgálja, hogy a hadiipar termelése mind nagyobb részét alkotja az össztermelésnek. Számításaink szerint az Egyesült Államok katonai kiadásai jelenleg 12 százalékát kötik le a névleges nemzeti jövedelemnek, s mintegy 16—18 százalékát a tényleges nemzeti jövedelemnek (vagyis annak, amely mentes a halmozástól). Az Egyesült Államok ipari termelésének mintegy 25 százaléka katonai megrendelés. Az imperialista országok monopóliumai számára a katonai szállítás lett a legnagyobb, legjövedelmezőbb üzlet. E magas profit kedvéért szítják a háborús hisztériát, folytatják a hidegháborút, s szabotálják a Szovjetunió valamennyi leszerelési javaslatát.

A hadiipari termelés magas aránya világos megnyilvánulása a jelenkori kapitalizmus rothadásának. Hiszen a fegyverek nem elégítenek ki semmiféle emberi szükségletet. A munkások dolgoznak, a gépek működnek, a monopóliumok óriási extraprofitra tesznek szert, de a tényleges nemzeti jövedelem nem gyarapszik semmivel. A hadiipari termelés a rothadó tőkés rend óriási faux frais-je.

Persze a hadiipari termelés nem oldja meg sem a piac problémáját, sem az üzemek kapacitás-kihasználatlanságának problémáját. Bizonyos esetekben ideiglenes lökést adhat a termelés növekedésének. De a hadiipari termelés finanszírozása végső soron az adóterhek növekedésével mindig a lakosság jövedelmének rovására történik. A tőkés piac befogadóképessége ugyanakkora összeggel szűkül, mint amekkorával a katonai megrendelések bővülnek. (Ha a katonai kiadásokat Keynes receptje szerint az állami költségvetés deficitje segítségével fedezik, ugyanez történik, de közvetett úton.)

A Szovjetunió a külső támadás veszélye miatt szintén kénytelen nem csekély összeget áldozni saját és az egész szocialista rendszer védelmi képességének fokozására. Ez azonban ellenkezik a szocialista rendszer jellegével, s az ellenséges külső tényezők hatásának következménye.

A termelőerők területi fejlődése a kapitalizmusban és a szocializmusban ellentétes úton megy végbe. A kapitalizmusban a termelőerők mind a mai napig elsősorban az észak-amerikai és a nyugat-európai imperialista országokban fejlődnek erőteljesen. A tőkés világ gépiparának 90—95 százaléka e térségekben kon-

centrálódik. Ugyanakkor Ázsia, Afrika, Latin-Amerika és Ausztrália roppant területein igen lassan fejlődnek a termelőerők, s ez a fejlődés jelentős mértékben továbbra is az imperialista országok számára szükséges nyersanyagok (olaj, urán, kaucsuk, ólom stb.) kitermelését szolgálja. A termelőerők fejlődése e térségekben egészen a legutóbbi időkig az imperialista országokból érkező munkaeszköz-importtól függött. Az imperialista országok monopoltőkéjének azonban nem érdeke az, hogy a fejletlen országok termelőerői növekedjenek, igyekszik fékezni ezt a fejlődést, hogy a fejletlen országokat továbbra is megtarthassa nyersanyagszállítóinak és piacnak saját iparcikkei elhelyezése céljából.

Merőben ellentétesek ezzel a szocializmus termelőerőinek fejlődési tendenciái. Ismeretes, hogy a Szovjetunió a cári Oroszország egykori gyarmati területeinek termelőerőit sokkal gyorsabb ütemben fejlesztette. mint a régi ipari területek termelőerőit. A Szovjetunió és a többi iparilag fejlett szocialista ország, mint például Csehszlovákia és a Német Demokratikus Köztársaság, minden erejével és önzetlenül segíti a kevésbé iparosodott szocialista országok fejlődését. Ennek érdekében termelőeszközöket szállítanak, segítséget nyújtanak új gyárak építéséhez, műszaki segítséget nyújtanak stb. Hiszen minden egyes szocialista ország gazdaságának fejlődése előnyös valamennyi többi szocialista ország számára. A szocialista országoknak érdekük általában valamennyi fejletlen ország termelőerőinek fejlődése is. A háború utáni években a Szovjetunió és a többi iparilag fejlett szocialista ország megszüntette az imperialisták monopóliumát a fejletlen országok ipari fejlesztésében, s termelési eszközöket szállít, mégpedig gyakran hitelbe is, azoknak az országoknak, amelyek fejlesztik termelőerőiket.

Ily módon a termelőerők haladása tekintetében is ellentétesek az imperialista és a szocialista országok tendenciái. Az imperialista országok egyáltalán nem nézik jó szemmel más országok termelőerőinek fejlődését; a szocialista országok viszont éppen az ilyen fejlődés hívei.

A munkatermelékenység növekedésének tendenciája

A munkatermelékenység növekedése jellemző mind a kapitalizmusra, mind a szocializmusra. A termelékenység növelésének módszerei és következményei a munkásosztály számára viszont különbözők, sőt ellentétesek a kapitalizmusban és a szocializmusban. A tőke szempontjából a legfontosabb és döntő tényező a termékegységre eső bérköltség, vagyis a termelési költség. Ha ez a költség csökkenthető a munka intenzitásának puszta fokozásával

is, akkor a tőkés nem törekszik a munka termelékenységének emelésére. mivel ez rendszerint új, drágább munkaeszközök beállítására további kiadásokat tesz szükségessé. A tőkést nem érdekli a munka termelékenységének mint olyannak a növekedése. Ha a termékegységre eső bérköltség csökkentése elérhető a meglevő igen olcsó munkaerő felhasználásával (például a gyarmatokon), akkor a tőkés szívesen lemond a drágább munkaeszközök alkalmazásáról. Súlyos válságok idején, amikor tömeges munkanélküliség jön létre és rohamosan csökken a munkabér, a tőkések olykor még az imperialista országokban is lemondanak a gépek alkalmazásáról, s a kevésbé termelékeny, de jóval olcsóbb kézi munkát használják fel.

A szocializmusban a munka termelékenységének szakadatlan növekedése a társadalmi haladás alapja, a dolgozók jóléte emelkedésének alapja, azon feladat megoldásának fő módszere, hogy utólérjük és túlszárnyaljuk a világ legfejlettebb tőkés országait.

A munkások teljesítményének növekedése csak annyiban érdekli a tőkést, amennyiben ez előnyös számára. Az egész munkásosztály munkájának termelékenysége viszont nem érdekli. A tőkéseket nem nyugtalanítja az a körülmény, hogy a munkanélküliek és a részleges munkanélküliek millióinak kihasználatlan potenciális munkája csökkenti az egész munkásosztály termelékenységét. Ha viszont nincs „elegendő" munkanélküli tartaléksereg (ilyen kivételes jelenség fordult elő a háború utáni években Angliában), a tőke sajtószervei, mint például az „Economist" című folyóirat, olyan politikát követelnek a kormánytól, amely a munkapiac „normalizálása" céljából egymillióra főre emelné a teljes munkanélküliek számát Angliában.

A szocializmusban a társadalom szintén igyekszik növelni a teljesítményt, csökkenteni a termelési költségeket. De a kapitalizmussal ellentétben ezt nem a munka intenzitásának növelésével igyekszik elérni, hanem a munka termelékenységének emelésével, aminek eszköze a géppark állandó és szakadatlan felújítása és tökéletesítése. A kapitalizmussal ellentétben a szocialista társadalomban a termelés növekedését nemcsak a dolgozók teljesítményének növelésével érik el, hanem azzal is, hogy a társadalom valamennyi munkaképes tagjának munkáját felhasználják. A szocializmusban, ahol a termelés volumene határozza meg a piac nagyságát, lehetetlen a munkanélküliség. Ebből következik, hogy a szocialista társadalomban az össztársadalmi munka termelékenysége, vagyis az egész munkásosztály össztermelésének eredménye— ha minden egyes munkás munkájának termelékenységét azonosnak vesszük — magasabb, mint a kapitalizmusban, mi-

vel a kapitalizmusban a munkások egy része teljesen vagy részben mindig munkanélküli:[5] (Jegyzet a 15. oldalon.)

A kapitalizmusnak a lényegéből következik, hogy a munka termelékenységének növekedése a tőkésnek hajt hasznot, nem pedig a munkásnak. Hiszen a munkások teljesítményének növekedésével csökken az áruegységben rejlő munkaidő; ezeknek az áruknak az értéke és ára (ha eltekintünk attól, hogy a monopóliumok mesterségesen emelik az árakat) csökken. Csökken azoknak a cikkeknek az ára is, amelyeket a munkásosztály fogyaszt, ez pedig, egyébként egyenlő feltételek esetén, arra vezet, hogy csökken a munkások részesedése az általuk termelt új értékből. A munkások csakis szívós harccal tudják kivívni maguknak azoknak az előnyöknek jelentéktelen részét, amelyek munkájuk termelékenységének növekedésével kapcsolatosak.

A kapitalizmus, kivált az amerikai kapitalizmus védelmezői azt bizonygatják, hogy a teljesítmény növekedése a munkásoknak előnyös, hogy a munkásosztálynak a nemzeti jövedelemből való részesedése állandóan növekszik, hogy a régi kapitalizmus helyén létrejött valamiféle új, „népi" kapitalizmus.

E cikk keretében nincs módunk rá, hogy kritikailag elemezzük azokat a statisztikai módszereket, amelyek segítségével a valóságosnál nagyobbnak tüntetik fel a munkásosztály részesedését a társadalmi termékből. Még ha a megbízhatóbb elsődleges adatokat nézzük is az Egyesült Államokból, ahol a munkások pénzbére 2—3-szor akkora, mint Nyugat-Európában, s 10-szer akkora, mint a gyarmati és félgyarmati országokban, akkor sem látjuk, hogy növekedne a munkásoknak az általuk termelt új értékből való részesedése.

A munkások részesedése az újonnan létrehozott értékből az Egyesült Államok iparában (milliárd dollárban)[6]

	1923	1933	1939	1947	1953
Újonnan létrehozott érték[7]	24,6	14,0	24,5	74,4	121,7
Kifizetett munkabér[8]	10,1	4,9	9,0	30,2	49,0
A munkások részesedése az újonnan létrehozott értékből százalékban	41	35	37	40	40

Amint látjuk, a munkások részesedése az újonnan létrehozott értékből a háború utáni években valamivel kisebb, mint 1923-ban, vagyis több mint 30 évvel ezelőtt volt. Valójában azonban a munkások részesedése még kisebb, mert a háború utáni években a munkások jóval több adót fizetnek, mint a háború előtt.

A munkatermelékenység növekedésének következményei is mások a kapitalizmusban, mint a szocializmusban.

A tőkés társadalomban a kapitalizmus általános válságának korszakában a munka termelékenységének növekedése krónikus, tömeges munkanélküliségre vezet; más szóval: a tőkés piac felvevőképessége lassabban növekszik, mint a munka termelékenysége. Az Egyesült Államokban például a második világháborút megelőző évtizedben (1931—1940) a munkanélküliek átlagos száma, évente a hivatalos adatok szerint 8,8 millió volt.[9] A második világháborút követő ciklikus fellendülés éveiben (1954—1956) pedig ez a szám mintegy 3 millióra csökkent.[10] Fölösleges kitérnünk arra, hogy ezek a hivatalos adatok rendkívül kicsinyítettek, hogy a teljes munkanélkülieken kívül sokmillió részleges munkanélküli is van stb. Fontosabb ennél: a munkanélküliek számának csökkenése az Egyesült Államokban annak következménye, hogy ma sokkal több munkás szolgál a hadseregben és dolgozik a hadiiparban, mint a háború előtt. Másik magyarázata ennek az, hogy az Egyesült Államokban a második világháború után még nem volt teljesen kifejlett túltermelési válság. A munkanélküliek számának csökkenése korántsem annak a jele, hogy megváltozott a krónikus tömeges munkanélküliség általános tendenciája.

A szocialista társadalomban a munka termelékenységének nö-

[5] A kapitalista és a szocialista országoknak a munkatermelékenység növekedése szempontjából való számszerű összehasonlítását megnehezíti az, hogy nálunk és a tőkés országokban különböző módszerekkel számítják ki ezt, s a főbb kapitalista országokat illetően nem állnak rendelkezésünkre a háború utáni évekre vonatkozó adatok. 10 év alatt (1930—1939) az amerikai iparban az egy órára eső teljesítmény 80-ról 100-ra, vagyis 25 százalékkal növekedett. (Historical Statistics of the United States, 1789—1945, Washington, 1949. p. 71.) A Szovjetunióban viszont a második ötéves terv évei alatt (1932—1937) az egy órára eső teljesítmény növekedése 82 százalékos volt. (A Szovjetunió népgazdasága. Statisztikai gyűjtemény. Moszkva, 1956. 35. old.) Az egy órára eső teljesítmény növekedésének üteme tehát a Szovjetunióban hatszor olyan gyors volt, mint az Egyesült Államokban.

[6] Statistical Abstract of the United States, 1956. p. 791.

[7] A „value added" fogalma természetesen nem azonos az újonnan létrehozott értéknek a szó marxista értelmében vett fogalmával. Nem foglalja magában a kereskedelmi tőke részét, mivel a „value added" összegét csupán a gyári adatok alapján számítják ki; másrészt nem vonják le belőle az állótőke amortizációjának összegét. Ennek azonban nincs jelentősége, ha azt akarjuk megmutatni, hogyan alakul a munkásoknak az újonnan létrehozott értékből való részesedése. (A munkások részesedését mi számítottuk ki.)

[8] A kifizetett munkabérösszeg jelentős növekedése a háború után főleg annak tudható be, hogy elértéktelenedett a dollár, amelynek vásárlóereje ma fele sincs a háború előttinek.

[9] Historical Statistics of the United States, 1789—1945. p. 65.

[10] Monthly Bulletin of Statistics, May 1957. p. 20.

vekedése hasznos minden dolgozó számára, mivel arra vezet, hogy növekszik a fogyasztási cikkek termelése, lerövidül a munkanap, s a nehéz fizikai munkát a gépek működésének irányítása és ellenőrzése váltja fel stb. A munkatermelékenység növekedésének a szocialista társadalomban nincs társadalmi akadálya, s ezért ütemének gyorsabbnak kell lennie, mint a kapitalizmusban.

*

Térjünk át azoknak a tendenciáknak az elemzésére, amelyek látszólag sem „azonosak", hanem nyilvánvalóan ellentétesek.

Egyetlen cikk keretein belül nem lehet megvizsgálni a jelenkori kapitalizmus és a szocializmus valamennyi ellentétes tendenciáját. Csak röviden érinthetjük a legfontosabbakat.

A proletariátus elnyomorodása a kapitalizmusban
A dolgozók jólétének gyors növekedése a szocializmusban

A proletariátus és általában a dolgozó tömegek elnyomorodása nem puszta tendencia, hanem törvény a kapitalizmusban. A viszonylagos elnyomorodás állandó és szakadatlan folyamat. Ez még akkor is tart, amikor egyes imperialista országokban a munkások reálbére növekszik. Az abszolut elnyomorodás állandó tendencia a tőkés világban. De mivel vannak erős ellentendenciák — mint például a proletariátus osztályharca, valamint az imperialista országok nagyburzsoáziájának az a törekvése, hogy a kommunizmus és a gyarmati népek elleni harcában megnyerje magának a proletariátus egy részét, a munkásarisztokráciát — a proletariátus abszolut elnyomorodása nem vezet a munkások reálbérének szakadatlan, általános csökkenésére.

Amikor azonban leleplezzük a kapitalizmus prókátorainak állításait, amelyek tagadják a proletariátus abszolut elnyomorodását, hangsúlyoznunk kell, hogy ez a folyamat végbemehet, gyakran végbemegy a reálbér növekedésekor is, ha a munkaintenzitás és az egyhangúság növekedését nem kárpótolja a reálbér növekedése, ha a kimerítő munka a munkások agyonhajszolására, egészségük megrendülésére vezet. Különösen megfigyelhető ez a gyarmati és félgyarmati országokban, ahol a lakosság állandóan pusztul az ültetvényeken és a bányákban végzett nehéz munkában.

Végül, az abszolút elnyomorodás tendenciájának vizsgálatakor nem feledkezhetünk meg az egy emberöltő alatt bekövetkezett két világháború borzalmas következményeiről sem.

A dolgozók jólétének állandó növekedése a szocialista társadalom törvénye.[11] Ezt biztosítja a termelésnek a termelőerők és

[11] A Szovjetunióban a nép életszínvonala csupán a második világború alatt csökkent, amikor az ország minden erejét arra összpontosította, hogy visszaverje a hitlerista hadsereg támadását.

a munkatermelékenység gyors növekedése alapján történő szakadatlan emelkedése, valamint a nemzeti jövedelem szocialista elosztása. Hiszen a tőkés országokban a tényleges nemzeti jövedelem felét elsajátítják a földbirtokosok, a kulákok, a burzsoázia, a tőkés járadékosok, a szocialista országokban viszont az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké. A Szovjetunióban az 1950-től 1955-ig terjedő idő alatt a munkások és az alkalmazottak reálbére 39 százalékkal növekedett, ami évi 8 százalékos növekedésnek felel meg; a parasztok jövedelme (pénzben és természetben) pedig 50 százalékkal emelkedett.[12]

A dolgozók abszolút és viszonylagos elnyomorodásának törvénye a kapitalizmusban, az anyagi és kulturális jólét szakadatlan növekedésének törvénye a szocializmusban — ez bizonyítja a legékesszólóbban a szocialista rend fölényét a tőkés renddel szemben, ez a záloga annak, hogy a szocializmus végérvényesen győzni fog az egész világon.

Az infláció tendenciája a kapitalizmusban
A szovjet valuta szilárdsága

A kapitalizmus általános válságának korszaka előtt a valuta stabilitása általános szabály volt a kapitalizmusban; az infláció pedig ritka kivételnek számított. A kapitalizmus általános válságának korszakában, különösen a második világháború után viszont az infláció általános tendencia lett a tőkés világban, a valuta stabilitása pedig kivétel. Bár a munka termelékenysége gyorsan növekszik és a termékegységben megtestesült munkaidő mennyisége csökken, ezeknek az árucikkeknek az ára nem csökken, mint ennek az értéktörvény szerint történnie kellene, hanem szakadatlanul emelkedik.

Átlagos évi nagykereskedelmi árindex[13]
(1953 = 100)

Év	USA	Anglia	Franciaország	Olaszország	Nyugat-Németország	Svédország	Japán	Ausztrália
1929	56	27 (1932)	4	2	—	40	0,2	35
1938	46	31	4	2	46	37	0,4	31
1946	71	53	24	55	90 (1948)	62	5	44
1956	104	107	102	102	103	109	102	106

[12] A Szovjetunió népgazdasága. 37. old.

A valuta elértéktelenedése nem egyforma mértékű a különböző országokban. De az árak még az Egyesult Államokban is csaknem kétszeresre, Ausztráliában háromszorosra, Angliában négyszeresre, Franciaországban 25-szörösre, Japánban 500-szorosra növekedtek. A pénz elértéktelenedése kiterjedt valamennyi tőkés országra: az imperialista országokra és a félgyarmatokra, az ipari és az agrárországokra, a második világháborúban hadviselő és semleges országokra egyaránt. Az inflációs folyamat és az ellene vívott harc folytatódik 1957-ben is, különösen Franciaországban, Japánban, Törökországban, Spanyolországban stb.

E jelenség okait ehelyütt nem elemezhetjük részletesen. A legfontosabb okok a háború, valamint a rengeteg katonai kiadás a hidegháború időszakában, a cikkek monopolárainak a termelési ár fölé való emelése,[14] és az utóbbi években kialakult ciklikus fellendülés.

A pénz elértéktelenedése — ha bizonyos mértékig korlátozni tudják ennek az elértéktelenedésnek az utemét — előnyös a tőkések számára, de mindig súlyos csapás a munkásokra és az alkalmazottakra nézve, mivel ez csökkenti reálbéruket. Még abban az esetben is, ha a munkásoknak és az alkalmazottaknak szívós harccal sikerül kivívniuk névleges bérük némi emelését, a folytatódó infláció reálbérük további csökkenésére vezet. Ha azonban a pénz elértéktelenedésének üteme túlságosan gyors, ez fennakadást okoz a város és a falu közötti árucserében, a spekuláció nagymértékű elterjedésére vezet, szétzilálja az egész tőkés gazdaságot, s a tőkések számára is hátrányossá válik (kivéve a spekulánsokat). A tőkés újratermelés normális fejlődéséhez szilárd valutára van szükség. Az infláció általános elterjedése a tőkés rend súlyos válságát mutatja; az infláció gyengíti ezt a rendszert, élezi az osztályharcot.

A második világháború következtében a Szovjetunióban is elértéktelenedett bizonyos mértékig a pénz. A Szovjetunióban azonban már 1947-ben végrehajtották a pénzreformot, s a későbbi években a rubel vásárlóereje nemhogy nem csökkent, hanem jelentősen emelkedett.

Mialatt az árak valamennyi tőkés országban rohamosan emelkedtek, a Szovjetunióban csaknem felére csökkent az árszínvonal.

---

[13] Statistical Yearbook, 1956, p. 450. passim, Monthly Bulletin of Statistics, May 1957.

[14] Az 1950 és 1956 közti időszakban az Egyesült Államokban a mezőgazdasági termékek ára átlag 10 százalékkal csökkent; az acél ára 50 százalékkal, a rézé 100 százalékkal, az alumíniumé csaknem 50 százalékkal emelkedett.

Állami kiskereskedelmi árindex a Szovjetunióban[15] (1947 negyedik negyede = 10						
1948	1949 március	1950 március	1951 március	1952 április	1953 április	1954 április
83	71	57	53	50	45	43

Kínában, ahol a kuomintang-uralom idején évtizedeken át infláció és gazdasági káosz dühöngött, a forradalom győzelme után hamarosan sikerult stabilizálni a valutát.

A szocialista országok valutájának szilárdsága bizonyítja a szocialista rendszer fölényét a tőkés rendszerrel szemben.

Az imperializmus gyarmati rendszerének széthullása Valamennyi nép életének és kultúrájának felvirágzása a szocializmusban

A kapitalizmus általános válságának második szakaszát a gyarmati rendszer gyors széthullása jellemzi.

Hitler és a német monopolisták már a második világháború évei alatt arról álmodoztak, hogy a Szovjetuniót „egészen az Uralig" Németország gyarmatává változtatják. Japán e háború alatt rövid időn belül megteremtette Ázsia legnagyobb gyarmatbirodalmát. Ma, tizenkét évvel a háború befejezése után, az imperializmus gyarmatrendszere teljes felbomlásban van. Kína, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, a Vietnami Demokratikus Köztársaság nemcsak kitépte magát a gyarmatrendszerből, hanem a szocialista fejlődés útjára is rátért. India, Burma, Ceylon, Indonézia, Ghana, Tunisz, Marokkó, Szudán és több más ország szuverén állam lett. Malájföld, Algéria stb. útban van a szuverenitás felé. Önálló állam lett sok volt félgyarmat is (Egyiptom, Szíria stb.). A szégyenletes gyarmati rendszerből nemsokára semmi sem marad.

Az imperializmus, kivált az angol imperializmus bajnokai, arról próbálják meggyőzni a világ népeit, hogy az imperialisták önként mondtak le gyarmati uralmukról. De ez nem igaz. Az angol imperialisták csak azokon a gyarmatokon és csak akkor mondtak le uralmukról, ahol és amikor már nem volt elég erejük ahhoz, hogy hatalmuk alatt tartsák a népeket. A gyarmatosítóknak Indonézia, Vietnam, Algéria, Kenya, Ciprus stb. népei ellen vívott sok évi háborúja világosan bizonyítja, hogy a gyarmatosítók sohasem mondtak le „önként" a gyarmataikról. A gyarmatok felszabadulása kivétel nélkül mindig a gyarmati népek nemzeti felszabadító harcának eredménye.

[15] A Szovjetunió népgazdasága 1956-ban. Statisztikai évkönyv. Moszkva, 1957. 233. old

Miután az imperialisták meggyőződtek arról, hogy többé nem lehet erőszakkal hatalmuk alatt, teljes függőségben tartani a gyarmatokat, e szerint az elv szerint kezdtek működni: „mentsük, ami menthető". A gyarmati országok uralkodó osztályainak egyes csoportjaival kötött kompromisszumok és egyezmények útján igyekeztek megmenteni gyarmati befektetéseiket, s folytatni a nem egyenértékű cserét az illető országokkal kapcsolatos kereskedelemben. Bár az egykori gyarmatok és félgyarmatok szuverén államok lettek, az imperialisták azt remélték, hogy megtarthatják őket gazdasági és politikai befolyásuk alatt, megtarthatják őket mint az imperialista országok mezőgazdasági cikk- és nyersanyagszállítóit. Erre a célra az imperialisták a gyarmatosítók három fontos eszközét szándékozták felhasználni: a termelési eszközök szállításának monopóliumát, a tőkekivitel monopóliumát, a fegyverszállítás monopóliumát.

Az imperialisták azonban rosszul számítottak. Kiderült, hogy megszűnt monopóliumuk ezen a területen. A Szovjetunió és számos iparilag fejlett népi demokratikus ország termelési eszközöket kezdett szállítani az egykori gyarmatoknak, s támogatja őket gazdasági fejlődésükben műszaki segítséggel, egész kombinátok építésével (mint például Indiában) stb. A Szovjetuniónak szilárd pénzügyi helyzete lehetővé teszi, hogy hitelt nyújtson a fejletlen országoknak, mégpedig előnyösebb feltételekkel, mint Anglia vagy az Egyesült Államok. Végül a Szovjetunió és Csehszlovákia — fejlett hadiipara birtokában — fegyvert is tud eladni a volt gyarmatoknak és félgyarmatoknak (Egyiptomnak, Szíriának), amelyeket imperialista agresszió fenyeget, s így az imperialisták monopóliuma ezen a téren is megszűnt. A szocializmusnak a győzelme a kapitalizmussal folytatott békés versenyben tehát lehetővé teszi a volt gyarmatoknak, hogy ne csak politikai, de gazdasági függetlenségüket is kivívják.

Mindez azt bizonyítja, hogy a fejletlen országok gazdasági fellendítésének kérdésében az imperialisták és a szocialista országok politikája homlokegyenest ellentétes. Az imperialisták katonai erővel függőségben tartják a gyarmatok népeit, amíg lehetséges; ha ez lehetetlenné válik, igyekeznek fenntartani a volt gyarmati országok gazdasági elmaradottságát, megtartani ezeket az országokat, jóllehet szuverén államokká váltak, gazdasági, politikai és katonai befolyásuk alatt.

A Szovjetunió viszont békés eszközökkel támogatja a ma még gyarmati járom alatt nyögő népek nemzeti felszabadító harcát. A Szovjetunió gazdasági segítséget nyújt a volt gyarmatoknak és félgyarmatoknak, s ezzel segíti őket abban, hogy megszabaduljanak az imperializmus gazdasági befolyásától.

Nem akarjuk itt elemezni a Szovjetuniónak az egykori Orosz-

ország azon népei irányában folytatott politikáját, amelyek a cárizmus idején az orosz burzsoázia gyarmati kizsákmányolásának áldozatai voltak. Ezt a politikát jól ismerik a világ minden országában. A cári Oroszország valamennyi egykor elnyomott nemzetének fejlett nemzeti kultúrája, írott nyelve, irodalma, művészete, tudománya van. Az ország iparosítása során rendszerint előnyben részesültek az egykori gyarmati területek.

A szocializmus és a kolonializmus — bármilyen formában jelentkezik is az — összeegyeztethetetlen.

A gyarmati rendszer felbomlása megrendíti az imperializmus pilléreit. Ez következménye a kapitalizmus általános válságának, de egyszersmind súlyosbítja is ezt a válságot.

A kizsákmányolók állama és a dolgozók állama

A kapitalizmus általános válságának negyven esztendeje alatt a felépítmény és kivált a burzsoá állam szerepe jelentősen megnőtt és módosult.

A burzsoá államnak, különösen az imperialista országok államának fő funkciója az lett, hogy harcoljon a szocializmus ellen mind az országon belül, mind az országon kívül, védje a tőkés rendszert, a kizsákmányolás rendszerét. Az óriási fegyveres erőket, a törvényhozást és az igazságszolgáltatást, a sajtót és a rádiót, az irodalmat és a tudományt — mind mozgósítják és felhasználják arra a reménytelen kísérletre, hogy megváltoztassák a történelem menetét, megmentsék a rothadó tőkés rendszert. Azért mondjuk, hogy „reménytelen" ez a kísérlet, mert a kapitalizmus belső törvényei és tendenciái az általános válság korszakában — a tőke koncentrációja és centralizációja; a munkásosztály elnyomorodása; az agrárválság, amely évről évre a parasztok százezreit teszi tönkre — állandóan szűkíti azoknak a körét, akiknek érdekük a tőkés rend további fennállása. Másrészt a gazdaság, a technika, a tudomány és a kultúra felvirágzása a Szovjetunióban és a többi szocialista országban, szemmelláthatóan megmutatja a burzsoá országok dolgozó tömegeinek, milyen hazug az a demagóg állítás, hogy a kapitalizmus jobb társadalmi rend, mint a szocializmus.

A két rendszer harcában mind világosabban megnyilvánul a burzsoá és a szocialista állam igazi jellege. Az imperializmus korszakának burzsoá állama történelmileg reakciós szerepet, a szocialista állam haladó szerepet játszik. Persze, a burzsoá állam nem mindenütt egyforma, bár mindig és mindenütt a tőkés rendszert védelmezi. Az egykori gyarmatok államai (például India vagy Indonézia) és az imperialista országok államai között nagy különbség van. Az előbbiek még képesek történelmileg haladó

szerepet játszani, amennyiben az imperializmus ellen, a békéért harcolnak. Ezek jó viszonyt teremtettek a szocialista országokkal. De a fejlett kapitalista és különösen a nagy imperialista országok állama mindig reakciós, népellenes szerepet játszik.

Persze, amikor az imperialista országok állama a kapitalizmust védelmezi a szocializmussal szemben, egyszersmind valamennyi kizsákmányoló osztály érdekeit védelmezi. De elsősorban a nagy monopolisták érdekében cselekszik. Az imperialista országok gazdaságpolitikája és külpolitikája teljes mértékben a monopóliumok érdekeit szolgálja; ugyanakkor sérti nemcsak a dolgozók, hanem a kistulajdonosok érdekeit is: a nem-monopolista burzsoázia és a kispolgárság, a parasztság érdekeit. A vámpolitika ugyancsak arra szolgál, hogy növelje a monopóliumok extraprofitját valamennyi többi osztály rovására. Az adórendszer úgy működik, mint valami hatalmas szivattyú, amely elszívja valamennyi osztály jövedelmének egy részét és átviszi különböző úton-módon (katonai megrendelések, szubvenció, állami hitellel támogatott export stb. útján) a monopolisták páncélszekrényébe. Az imperialista államok óriási katonai kiadásai a monopóliumok meggazdagodását szolgálják. Anglia és Franciaország drága gyarmati háborúi néhány gyarmati monopólium és gazdag ültetvényes érdekében folynak. Az Egyesült Államok külső terjeszkedése, a nemzetközi feszültség szítása, a katonai blokkok összetákolása, az idegen területen levő katonai támaszpontok építése stb. csakis az amerikai monopolistáknak előnyös.

Az imperialista országok állama jelenleg reakciós szerepet játszik minden téren. Gazdaságilag az elenyésző kisebbséget jelentő kizsákmányoló monopolisták oldalán áll az óriási többséggel, a dolgozók tömegeivel szemben. Politikailag a reakciót támogatja az egész világon, üldözi és terrorizálja a haladó elemeket, különösen a kommunistákat, betiltja a kommunista pártokat stb. Bár az imperialista országokban az államférfiak sokat beszélnek a „demokratikus szabadságjogokról", cselekedeteik édeskeveset különböznek a fasiszta országok egykori vezetőinek cselekedeteitől. Amikor az imperialista ország állama nem képes többé a polgári demokrácia módszereivel védelmezni a monopolisták uralmát, kész áttérni a nyílt fasizmusra. A gyarmatokon és a fejletlen országokban támogatja a legreakciósabb, kapitalizmuselőtti erőket — a hűbérurakat, a különféle törzsek vezetőit stb. Ideológiailag támogatja a vallási obskurantizmust, a különféle antiszociális és reakciós nézeteket. Történelmileg pedig igyekszik megakadályozni a rothadó tőkés rendszer elkerülhetetlen pusztulását, amely az emberiség haladásának akadályává vált.

A szocialista állam viszont gazdaságilag, politikailag, ideológiailag és történelmileg egyaránt haladó szerepet játszik.

A szocialista állam kizárólag saját országa és a többi szocialista ország dolgozóinak érdekében, végső fokon az egész világ munkásainak és dolgozóinak érdekében cselekszik. A szocialista országokban nincsenek tőkések és földbirtokosok; a Kínában még meglevő tőkések zöme fokozatosan (a jobboldali elemek elkeseredett ellenállása közepette) a szocialista társadalom tagjává válik.

A szocialista állam természetesen a szocialista rendszert védelmezi. Az Egyesült Államok és a többi imperialista ország agresszív politikája arra kényszeríti a szocialista államot, hogy nemzeti jövedelmének egy részét honvédelemre költse, ami természetesen lassítja a nép jólétének növekedési ütemét. De a jelenlegi helyzetben, amikor az imperialisták szabotálják a Szovjetunió összes leszerelési javaslatait, ez elkerülhetetlen. Mindez azonban nem a szocialista társadalmi rend lényegéből következik, mint a kapitalizmusban, hanem ellenkezőleg, ellentétben áll vele. Ha nem volna az imperialisták fenyegetőzése, a szocialista országok dolgozói megkapnák az egész nemzeti jövedelmet, vagy közvetlenül — fogyasztási cikkek és különféle szolgáltatások formájában, vagy új és jobb termelési eszközök formájában, amelyek megkönnyítik a dolgozók munkáját, lehetővé teszik a munkanap további rövidítését.

Az imperializmus prókátorai tagadják azt, hogy országaik állama a monopóliumokat szolgálja. Az Egyesült Államok új, „népi" kapitalizmusáról, Anglia „jótékony" államáról stb. fecsegnek. Hivatkoznak a munkásosztály egyes rétegeinek magas bérére, a társadalombiztosításra és egyebekre. De ezek a tények egyáltalán nem cáfolják meg azt a tételt, hogy az imperialista országok állama a monopóliumokat szolgálja. Hiszen a tőkés társadalomban a monopolista burzsoázia elenyésző kisebbség csupán, a kapitalizmus belső törvényeinek hatása pedig mind jobban csökkenti azoknak a számát, akiknek érdekük a történelmileg túlhaladott kapitalizmus további fennállása. Az állam ezért a monopóliumok érdekében megteremti a kapitalizmus támaszát a munkásosztályon belül — a munkásarisztokráciát és a munkásbürokráciát, amely szóban ellenzéki a kapitalizmussal szemben, de a valóságban további fennmaradását segíti. Ami a társadalombiztosítást illeti, az egyrészt a munkásokat felőrlő intenzitás mellett szükséges a munkaképesség fenntartásához, ez pedig megfelel a monopóliumok érdekeinek; másrészt eszköz a munkások megnyugtatására, ami ugyancsak megfelel a kizsákmányolók érdekeinek.

*

A kapitalizmus prókátorai immár negyven éve handabandáznak „a kommunizmus válságáról", közelgő „összeomlásáról". Ha valamelyik szocialista országban néhány diák elégedetlenkedik

valamivel, lecsapnak erre és a „kommunizmus válságának" nyilvánítják ezt. Ha egyes bürokraták hibái következtében a munkások tiltakozásul beszüntetik a munkát, ezt felhasználják arra, hogy lármát csapjanak a „kommunizmus válsága" körül. Ha az imperialistáknak — valamelyik szocialista ország vezetőinek egyes hibáit kihasználva — sikerül megszervezniuk az egykori uralkodó osztályok maradványainak és az elmaradott elemeknek ellenforradalmi lázadását, mint Magyarországon történt, ezt ujjongva a „kommunizmus végeként" kürtölik világgá. A kapitalizmus prókátorai elfelejtik, vagy úgy tesznek, mintha elfelejtenék, hogy ugyanezt mondták 40, 20 és 10 évvel ezelőtt is. S közben az egykor gyenge, az első imperialista háború és a polgárháború következtében tönkrement Szovjetunió a világ második legnagyobb ipari hatalmává, a világpolitika egyik legnagyobb tényezőjévé vált. Az egyetlen, elszigetelt szocialista állam helyén, ami 40 évvel ezelőtt volt. ma fennáll a szocializmus hatalmas tábora, amelynek lakossága hamarosan eléri az egymillárd főt, s amely körül már felsorakozik sok nem-szocialista ország is; s ezek az országok antiimperialista politikát folytatnak, s támogatják a szocialista országok békés politikáját.

A kapitalizmus prókátorainak rosszindulatú koholmányai ellenére a szocializmus fennállásának negyven esztendeje szemléletesen bizonyítja a szocialista rendszer fölényét a tőkés rendszerrel szemben, s ugyanakkor világos és megcáfolhatatlan bizonyítéka annak is, hogy a kapitalizmus összeomlásának folyamatát nem lehet megállítani. A szocializmus, amely negyven évvel ezelőtt egyedül Oroszországban győzedelmeskedett, s az elmúlt évek folyamán 700 millió lakosú több más országban is győzött, elkerülhetetlenül diadalmaskodni fog az egész világon.

Negyven esztendő, amely megváltoztatta a világot

Írta **HAY LÁSZLÓ**

A Nagy Októberi Szocialista Forradalommal az emberiség történetének olyan korszaka kezdődött, amelyben a társadalmi fejlődés üteme sokkal gyorsabb, mint bármikor azelőtt. Évezredekig tartott, amíg a rabszolgaság rendszerét a fejlettebb társadalmi rendszerek megsemmisítették és évszázadokig folyt a harc, amelyben győzedelmeskedve, a tőkés rend a feudalizmust kivetette állásaiból. 1917 novembere óta viszont csak négy évtized telt el, és ez az idő elegendő volt ahhoz, hogy az emberiségnek már több mint egyharmada felszabaduljon a tőkés uralom alól és a szocializmus útjára lépjen.

Mi az oka annak, hogy az utolsó negyven évben ilyen rendkívül gyors a társadalmi változások menete? Ez elsősorban abból következik, hogy a régi társadalmi rendszer, a kapitalizmus alapjaiban korhadt, az új pedig nagy életerővel lépett a történelem színpadára. A termelőerők és a termelési viszonyok ellentmondásai a tőkés rendben igen súlyossá váltak; semmi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy az imperializmus egy emberöltő alatt két világháborút robbantott ki, és most kényszerzubbonyban kell tartani, hogy egy harmadik világháborút ne gyújtson lángra. Amikor a régi társadalmi rend ennyire pusztulásra érett, az új pedig százmilliók akaratában gyökeredzik, akkor nincs mit csodálkozni a történelmi események viharos fejlődésén. „A legfőbb oka annak, hogy a világ fejlődése ilyen roppant mértékben gyorsult, az, hogy újabb száz- meg százmilliók kapcsolódtak be ebbe a fejlődésbe... Ez a többség most felébredt és mozgásba jött, s ezt a mozgást nem képesek megállítani a legerősebb és »leghatalmasabb« hatalmak sem."[1] Ezt írta Lenin 1922-ben. A további események teljes mértékben igazolták ezeket a szavakat.

Ez az óriási arányú tömegmozgalom az Októberi Forradalommal kezdődött az első világháború nyomán. A földkerekség egyhatodán a kizsákmányolt osztályok győzedelmeskedtek a kizsák-

---

[1] Lenin művei. 33. köt. Szikra. 1953. 346—347. old.

mányolók felett és megteremtették az első szocialista államot, a Szovjetuniót. Az Októberi Forradalom győzelmének döntő hatása volt az egész világtörténelem további menetére. A győzelmes proletárforradalom a gyakorlatban bizonyította be, hogy a burzsoá uralom nem örökkévaló, hogy gazdaságot lehet vezetni tőkések nélkül is, hogy lehetséges másfajta társadalmi rend, mint a kapitalizmus. Fordulat következett be a munkásosztály felszabadító harcában, a szovjet hatalom a forradalmi munkásmozgalomnak ideológiai bázisává vált, a nemzetközi proletárforradalom kristályosodási pontjává, a szocializmus diadalának zálogává lett. De fordulat következett be a gyarmatok és függő országok felszabadító harcaiban is. Megmozdult Kína és India, mély társadalmi és politikai erjedés hatotta át a keleti világ népeit, és bár a két világháború között egy időre elült a forradalmi hullámverés, a feltámadt tenger mélyén nem csöndesedett el a háborgás.

A tőkés világ nem nyerte vissza egyensúlyi állapotát. Az uralmon levő kizsákmányoló osztályok önteltsége és fennhéjázása nem szűnt meg ugyan, de az első világháború előtti „sose halunk meg" hangulat erős törést szenvedett. A bolsevik forradalmat az első időkben az egész polgári világ mosollyal kísérte, a jó urak meg voltak győződve arról, hogy ez csak hetekre szóló epizód. Bezzeg később megszűnt a mosoly és megrendult a tőkések biztonságérzése.

A nagy Októbert követő két évtized alatt felnőttek a kommunista pártok, a Szovjetunió gazdasági és katonai tekintetben egyaránt nagyhatalommá lett, a Szovjetunió tapasztalatai feltárták a szocializmus gazdasági fejlődésének általános érvényű alapvető elveit, a gyarmati országokban kibontakoztak a felszabadító harc szervezett formái. A világ képe 20 évvel az Októberi Forradalom után már egész más volt, mint 1913-ban.

Ebben a változott helyzetben tört ki a második világháború, amely eddig még sohasem látott tömegmegmozdulást korbácsolt fel. A világot formáló győzelem után a szovjet nép megsokszorozott erővel látott hozzá a pusztulás nyomainak eltakarításához és a kommunizmus építéséhez. Megjelentek a történelem színpadán az európai és ázsiai népi demokráciák; ezek az országok is — köztuk a hatalmas Kínai Népköztársaság — kiszakadtak az imperializmus rendszeréből. Megszületett a szocialista világrendszer.

A szocializmus és az imperializmus erőviszonyai

A szocialista világrendszer kibontakozása a második világháborút követő időszak legnagyobb, világtörténelmi jelentőségű eseménye. A szocialista országok között újfajta gazdasági kapcsolat alakult ki és van növekvőben, amely meggyorsítja a fejlődést ezekben az országokban. Ma már a szocialista tábor, élén

a Szovjetunióval, nemcsak a forradalmi munkásmozgalom ideológiai bázisa, hanem a szocializmus útjára lépő országoknak gazdasági támaszpontja is, éspedig annál nagyobb mértékben, minél inkább növekszik a szocialista tábor országainak gazdasági ereje. De a szocializmus országaitól egyre növekvő segítséget kaphatnak gazdasági fejlődésük előmozdítására a függetlenségükért küzdő gyarmati és félgyarmati országok is.

Az elmaradott országok kirablása rendkívül nagy szerepet játszott a kapitalizmus történetében a régi időktől kezdve a tőkés társadalom utolsó szakaszáig, az imperializmus koráig. A gyarmatok, a függő helyzetben levő országok — az egész emberiségnek közel kétharmada — alkották az imperializmus legfőbb gazdasági és katonai tartalékát. Ez az állapot megszűnt. Az imperialista országok közül Japán és Olaszország a második világháború nyomán elvesztették gyarmataikat, Nagy-Britannia, Franciaország, Hollandia pedig elvesztette gyarmatainak jelentős részét. A gyarmatok szabadságharca még folyamatban van, hiszen például Algéria és Malája népe fegyveres harcban áll elnyomóival, egész Afrikában gomolyog és széles mozgalommá formálódik a bennszülöttek elégedetlensége, Latin-Amerikában egyre sűrűbben olyan forradalmi megmozdulások lángolnak fel, amelyekben már az elnyomott osztályok jutnak szóhoz. Bár a folyamat még távolról sem zárult le, a függetlenné vált gyarmati országok hosszú sora ma már nemcsak nem nevezhető az imperializmus tartalékának, hanem az anti-imperialista erőket növeli. Például: India, Nepál, Burma, Kambodzsa, Laosz, Indonézia, Ceylon, Szíria, Egyiptom, Szudán, Tunisz, Marokkó. Nagyon különböző a politikai helyzet ezekben az országokban, az imperialista hatalmak nyomás alatt tartják őket. Kormányaik nem egyszer ingadoznak, de mindannyian békét akarnak. Népeik és jelenlegi vezetőik tudják, hogy ha az imperialistákkal együtt haladnak, akkor valóban függetlenek nem lehetnek.

Ezeknek az országoknak a népei egyre erősebben érzik, hogy politikai mozgási lehetőséghez jutottak ugyan, de gazdasági tekintetben még nem váltak függetlenné, az imperialista kizsákmányolás még mindig nyomorgatja őket. Külföldi tőkések tartják kezükben külkereskedelmüket, kezükben tartják bányáik és iparvállalataik jelentős részét, a nagy ültetvényeket. Egyre világosabb, hogy a függetlenségi harcot csak a dolgozó tömegek támogatásával lehet véglegesen győzelemre vinni, és évről évre világosabb az is, hogy a szocialista tábor növekvő gazdasági ereje nagy támasztékul szolgálhat ebben a küzdelemben. Ez a tény erősen befolyásolja azokat a gazdasági elgondolásokat, amelyek meghatározzák ezen országok további társadalmi fejlődésének útját.

A szocialista világrendszer kialakulása és a gyarmati rendszer

felbomlása megváltoztatta az erőviszonyokat a szocializmus javára, az imperializmus hátrányára. Ez már abból is látható, ha csak azt nézzük meg, hogy a világ népessége miként oszlik meg a szocializmus és az imperializmus szempontjából.

A világ népességének megoszlása százalékban

	a második világháború előtt	1955
Szocialista országok	9,0	35,0
Nem szocialista, antiimperialista országok	—	21,1
Imperialista országok[2]	27,5	22,0
Gyarmatok	31,4	5,8
Függő helyzetben lévő országok	32,1[3]	16,1

Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a világ népességének nagyobbik fele él már szocialista országokban és a gyarmati rendszerből kiszakadt nem szocialista, de antiimperialista országokban. A szocialista országok népessége közel 950 millió ember. (Az ENSZ legújabb adatai szerint 1955-ben 2691 millió fő volt a világ népessége.) Kínát is beleszámítva, 1300 millió ember szabadult fel a gyarmati uralom alól. Ez a fejlődés megerősítette a szocializmus és a haladás erőinek helyzetét az imperialista államokban, a gyarmatokon és a függő helyzetben levő országokban is. Négy évtizeddel ezelőtt gondolt-e vajon az imperialista országok burzsoáziája arra, hogy a fehér faj elvesztette uralkodó szerepét? Gondoltak-e arra, hogy az ázsiai, afrikai népek, de az amerikai indiánok is uraivá lehetnek azoknak a területeknek, ahol élnek és ahol dolgoznak? Erre bizony nem gondoltak. Ma pedig ilyen a helyzet, ilyen a fejlődés iránya. Óriási változás ez az emberiség történetében.

Az imperialista országok körében is hatalmas eltolódások következtek be. Az első világháború előtt Anglia, Franciaország, Oroszország, Németország, az Osztrák—Magyar Monarchia és Japán voltak a világ nagyhatalmai. A második világháború előtt a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Németország, Anglia, Franciaország és Japán. Most pedig a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és India.

Hol vannak azok az idők, amikor Franciaországnak volt a leghatalmasabb szárazföldi hadserege? És Angliának volt a legna-

[2] Az imperialista országok közé olyan országokat soroltunk, ahol a belföldi monopoltőke uralkodik. Természetesen egész sor imperialista ország egyre fokozódó mértékben függő helyzetbe kerül a legnagyobb imperialista országok növekvő gazdasági befolyása következtében.

[3] A háború előtti Kínát is ideszámítva.

gyobb flottája, olyan flottája, amely egyedül nagyobb volt, mint az utána következő két legnagyobb flotta (az Egyesült Államoké és Japáné) együttvéve? Hol vannak azok az idők, amikor a tőkekivitelben Anglia vezetett, a világkereskedelemben részesedése nagyobb volt, mint az Egyesült Államoké, az angol font volt a világ vezető valutája? A tőkés országok egyenlőtlen fejlődése elsodorta ezt a korszakot. Az Egyesült Államoknak egyre nagyobb a részesedése a tőkekivitelben, a világkereskedelemben; egyre nagyobb rész illeti meg őt az imperialista rablásból. Éppen ezért az Egyesült Államok, Anglia, Nyugat-Németország, Franciaország, Japán érdekei egyre élesebben ütköznek össze. A tőkés katonai blokkok és az ezeket támogató gazdasági szervezetek alakítása ellenére növekednek a repedések az imperialista táboron belül. Az Egyesült Államok világuralomra való törekvése nemcsak egy akolba kényszeríti a többi tőkés országot, de egyúttal előkészíti ezeknek a kereteknek szétrobbanását is. Az első és a második világháború előtt voltak többé-kevésbé szilárd imperialista koalíciók. Minden külső látszat ellenére az imperialisták koalíciója sohasem volt olyan ingatag, mint ma. Ez törvényszerűen következik abból, hogy a tőkés rend belső ellentmondásai sem voltak soha olyan súlyosak, mint jelenleg.

Emellett ne felejtsük el azt sem, hogy az első világháború előtt nem volt egyetlen antiimperialista nagyhatalom sem, a második világháború előtt egyetlen egy volt, most pedig három van, mégpedig a javából: a Szovjetunió, Kína és India. Az utóbbi ugyan nem szocialista ország, de következetesen békepolitikát folytat, elutasítja az imperialista tömbökhöz való csatlakozást és így az imperializmus állásait gyengíti. A három imperialista nagyhatalom lakossága (Ausztráliát, Új-Zélandot és Kanadát is beleszámítva) 286 millió, ha még Nyugat-Németországot is hozzáadjuk, akkor 339 millió — a három antiimperialista nagyhatalomé pedig 1200 millió (ebből Indiáé 380 millió).

A gazdasági erőviszonyok változása

A két tábor erőviszonyaiban bekövetkezett nagyfokú eltolódást megmutatja a gazdasági fejlődés eredménye is. A szocialista országokban a termelőerők és a termelési viszonyok összhangja szabaddá tette az utat a termelés gyors emelkedése számára. Ez elsősorban a Szovjetunió ipari fejlődésében jut kifejezésre, de megmutatkozik a népi demokratikus országok ipari termelésének alakulásában is.

A Szovjetunió és a főbb tőkés országok ipari termelése 1956-ban
(1913 = 100)

Szovjetunió[4]	Egyesült Államok	Anglia	Franciaország	Nyugat-Németország[5]
3018	402	178	185	233

A nagy tőkés országok ipari termelésének növekedése közelébe sem ér a Szovjetunió által elért eredménynek. Amint láthatjuk, az Egyesült Államok is messzi elmarad e mögött, pedig az Egyesült Államok a két világháború alatt is fejleszthette termelő berendezéseit. A Szovjetuniónak viszont körülbelül 10 évre volt szüksége ahhoz, hogy helyrehozza azt a pusztulást, amit területén az első világháború és a polgárháború okozott, a második világháború pedig 8 éves megszakítást idézett elő, mert a Szovjetunió az 1940-es év termelési színvonalát a legnagyobb erőfeszítések árán is csak 1948-ban érte el újra.

De ha nem a 40 éves időszakot tekintjük, hanem az utóbbi éveket, nemcsak a Szovjetuniót vesszük figyelembe, hanem a népi demokráciákat is és olyan időszakot vizsgálunk meg, amikor a tőkés országokban kifejezetten jó konjunktúra volt, akkor is azt látjuk, hogy a szocialista országok ipari termelésének növekedése sokkal gyorsabb, mint a tőkés országoké. 1950 és 1955 között ugyanis a szocialista országok ipari termelése megkétszereződött, a tőkés országoké pedig ezekben a számukra kedvező években csak 30 százalékkal nőtt. 1956-ban, 1955-höz képest, a nyugateurópai országok ipari termelése 4, az Egyesült Államoké 2,9, Csehszlovákiáé 9, Jugoszláviáé 10, Kínáé 25, az NDK-é 7, Lengyelországé 10, Romániáé 11, a Szovjetunióé 11 százalékkal növekedett. 1957 első 8 hónapjában pedig az ipari termelés egész sor tőkés országban esett, a többiekben csak jelentéktelenül emelkedett, a szocialista országokban viszont tervszerűen, erőteljesen növekedett, a Szovjetunióban például 10 százalékkal.

A második világháború előtt a világ ipari termelésének 10 százaléka esett a Szovjetunióra és 90 százaléka a tőkés országokra. Most a szocialista országok termelése körülbelül egyharmada, az Egyesült Államoké közel 40 százaléka, a többi tőkés országé pedig közel 30 százaléka a világ ipari termelésének. Az ipari termelés volumene tekintetében a Szovjetunió most az első helyen áll Európában és második helyen a világon; a világ ipari termelésének körülbelül 20 százalékát adja. Vagyis termelése akkora, mint Angliáé, Nyugat-Németországé és Franciaországé együttvéve.

[4] 1913 Oroszország
[5] 1913 Németország.

A Szovjetunió nagy ipari hatalommá vált. Nemcsak azért, mert ipari termelése 1957-ben 33-szor akkora, mint 1913-ban volt, hanem azért is, mert megváltozott termelésének struktúrája: a termelőeszközök gyártása 74-szeresére, a gépipar és fémfeldolgozó ipar termelése pedig az 1913. évinek a kétszázszorosára nőtt. Az ország nyersanyagkincseinek feltárása ennek a fejlődésnek megfelelő ütemben haladt előre. (Példaként említhető, hogy a U. S. News and World Report röviddel ezelőtt nyugtalankodva adott hírt a Szovjetunió nyersolajtermeléséről, amely 1945-ben 19,4, 1950-ben 37,9, 1956-ban 83,8 és 1957-ben 98,0 millió tonna.) Nincsen olyan berendezés, gép, műszer vagy fontos vegyianyag, amit a Szovjetunió ipara gyártani ne tudna. Elismerik a Szovjetunió ellenségei is, hogy *tudományos munkások és műszaki szakemberek kiképzése tekintetében a Szovjetunió megelőzte a tőkés országokat.* Ezért képes arra, hogy megoldja a tudomány és technika bonyolult kérdéseit. Ennek bizonyítékai többek között: 1954 óta működik a Szovjetunióban a világ első atomenergiával dolgozó villanytelepe. A szovjet ipar építette a világ leghatalmasabb „gyorsítóját" az atomenergia tanulmányozására. A szovjet tudomány megalkotta az első irányítható interkontinentális rakétát és éppen az utóbbi időben lettek láthatóvá a repülés technikájában és a repülőgép építésében elért óriási eredmények. A Szovjetunióban 1957 októberének első napjaiban útjára indították az első mesterséges égitestet. Ez természetesen csak néhány szembeötlő példája annak, hogy a műszaki fejlődés területén a Szovjetuniónak élenjáró szerepe van. Ezt kiegészíti a népi demokráciák igen jelentős tudományos gárdájának munkája. Ezek a tényezők azt eredményezik, hogy a műszaki kutatás tekintetében is lényegesen megváltoztak az erőviszonyok, aminek döntő jelentősége van a két rendszer békés versengésében.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa a Szovjetunió előtt álló fő gazdasági feladatként jelölte meg, hogy „az egy főre jutó termelés tekintetében történelemileg igen rövid idő alatt utolérjük és túlszárnyaljuk a legfejlettebb tőkés országokat".[6] A hatodik ötéves terv végrehajtása már ennek a konkrét célkitűzésnek a jegyében áll. Az előbbiekben láttuk azt, hogy a Szovjetunió, de nemcsak a Szovjetunió, hanem az egész szocialista tábor termelése is sokkal gyorsabb ütemben fejlődik, mint a tőkés országoké. Ez a folyamat folytatódni fog, akármennyire is nem tetszik ez egyes tőkés köröknek. A most megvalósuló ötéves terveknek (1956—1960) következők az előirányzatai:

[6] Az SZKP XX. kongresszusa. Szikra, 1956. 165. old.

	Az ipari termelés indexe 1960-ra (1955 = 100)	A beruházások indexe 1956—1960-ban (1951 –1955 = 100)
Csehszlovákia	156	161
Kína	200	176
NDK	155	200
Lengyelország	149	145
Románia	163	170
Szovjetunió	165	167

(Magyarország adatai azért nem szerepelnek a táblázatban, mert e sorok írásakor hároméves tervünk még nem ismeretes.)

1956 és 1957 tapasztalatai azt mutatják, hogy ezek az előirányzatok reálisak és végrehajtásukhoz nem fér kétség. Sőt a Szovjetunióban néhány héttel ezelőtt 1959—1965-re perspektivikus terv kidolgozását határozták el, amely azért vált szükségessé, mert a gazdasági tartalékok nagyobbak, mint ahogyan azt gondolták. Az ipar vezetésének fejlesztése folytán az ország gazdasági forrásait jobban ki lehet használni és egész sor új iparág és egyes gazdasági területek fejlesztésének problémáját lehet megoldani. Ezenkívül szovjet geológusok egész sor új nyersanyag- és energiaforrást fedeztek fel, amelyek segítségével új üzemek és ipari központok létesítése lehetséges, amelyek megvalósításához 5—7 évre van szükség. Ezeket tehát részben már 1959-ben, illetve 1960-ban el kell kezdeni. Ebből arra lehet következtetni, hogy a fejlődés még gyorsabb lesz a tervezettnél.

Nekilendült a mezőgazdaság fejlesztése is a szocialista tábor országaiban, különösen a Szovjetunióban. A mezőgazdasági termelés előirányzatát 1956—1960-ra a következő index-számok mutatják (1955, illetve a megelőző évek = 100): Csehszlovákia 130, Kína 130, NDK 122, Lengyelország 125, Szovjetunió 170. A Szovjetunióban a gabonatermelés 1960-ban 80 százalékkal, a tejtermelés 95 százalékkal, a hústermelés 100 százalékkal lesz nagyobb, mint 1955-ben volt. A tőkés országokban a mezőgazdasági termelésnek ehhez fogható emelkedése nem várható. Hiszen egész sor igen fontos mezőgazdasági termék értékesítése nehézségbe ütközik, ami a termelés korlátozásához vezet.

Az ipari termelés helyzete is romlik az utóbbi időkben a tőkés országokban, és igaza van Varga Jenő elvtársnak, aki néhány hónappal ezelőtt azt írta, hogy „bizton állíthatjuk, hogy az Egyesült Államok ipari termelésének átlagos növekedése az 1957 és 1968 közti időszakban jelentősen kisebb lesz évi 4 százaléknál".[7] (A megelőző 10 év alatt — 1947—1956-ban — az évi növekedés kereken évi 4 százalék volt.) Kétségtelen viszont, hogy a növeke-

[7] Nemzetközi Szemle (1957 okt.), 65 old

dés ennél jóval nagyobb lesz a Szovjetunióban, de a népi demokratikus országokban is, és erőteljesen túl fogja szárnyalni mind az Egyesült Államok, mind a többi fejlett tőkés ország termelésének fejlődését. Tehát a szocialista tábor országainak részesedése a világ termelésében gyors ütemben tovább fog növekedni. 1913-tól 1956-ig az ipari termelés a Szovjetunióban egy lakosra számítva 21-szeresére növekedett, míg az Egyesült Államokban csak 2,4-szer, Franciaországban 1,7-szer, Angliában 1,6-szer lett nagyobb. A fogyasztási cikkek egy lakosra eső termelése az Egyesült Államokban 1913 és 1956 között 1,5-szeresére nőtt, a Szovjetunióban 8,2-szeresére. A távolság tehát egyre kisebbedik és a Szovjetunió a hetedik ötéves terv végére, vagyis 1965-re már megközelítheti, vagy el is érheti az Egyesült Államok egy főre eső termelését.

Teljesen téves az a kommunistaellenes propaganda céljából kiagyalt gondolat, hogy az „utolérni és túlszárnyalni" feladatát azért nem lehet megoldani, mert a szocialista országok ezt munkaerővel sem győzik. A munkáslétszámnak közel sem kell olyan mértékben növekednie, mint ahogyan a termelés emelkedik, mert nő a termelékenység. A Szovjetunióban az első ötéves terv során a termelés emelkedésének 51 százaléka, a második ötéves terv idején 79, a háború éveiben és a negyedik ötéves terv időszakában 69, az ötödik ötéves terv folyamán 68 százaléka a termelékenység emelkedéséből származott. A hatodik ötéves terv idejére a termelékenység 50 százalékos emelkedését irányozták elő. Évről évre igen jelentős a termelékenység emelkedése a népi demokráciákban is. A szükséges munkaerő tehát meglesz és először a Szovjetunió, azután pedig a népi demokráciák az egy főre eső termelés tekintetében utol fogják érni és túl fogják szárnyalni a kapitalista országokat. Ennek a feladatnak a megvalósítása az Októberi Forradalom 40. évfordulójának küszöbén már napirenden van.

A kultúrforradalom

A nagyarányú politikai változásokat, melyeknek tanúi voltunk az utóbbi négy évtizedben, követték a gazdasági átalakulások és az utóbbiak nyomán mélyenjáró kultúrforradalom bontakozott ki a szocialista országokban. De a tömegek kulturális színvonala emelkedésének kezdetei megmutatkoznak egyes gyarmati uralom alól felszabadult országokban is. A szocialista országokban végbemenő kulturális változások is kifejezésre juttatják a jólét emelkedését, másrészt az iskolázottság növekedése, a tanulás egyre szélesedő lehetősége hozzátartozik a termelőerők terebélyesedéséhez.

Ennek az igen sokrétű kultúrforradalomnak részletesebb ismertetése nem lehet e cikk feladata. E nagy problémakörből csak egy, de alapvető kérdést ragadok ki: az iskolázottság alakulását a Szovjetunió példáján szemléltetve. A legfejlettebb szocialista országban kialakult helyzet visszatükrözi azokat az eredményeket, amelyeket mindazon országok el fognak érni, amelyek a szocializmus építésének útjára léptek, illetve a jövőben erre az útra lépnek.

A Szovjetunió nagy utat tett meg, hiszen a cárizmus örökségét kapta és így ezen a téren is igen alacsony színvonalról indult. 1897-ben a kilenc évesnél idősebb lakosságnak 24 százaléka tudott Oroszországban írni-olvasni. Lenin egyik tanulmányából tudjuk, hogy az iskolaköteles korban levő gyermekek négyötöde nem kapott elemi oktatást sem. Még rosszabb volt a helyzet a cári Oroszország gyarmati sorban élő népei között. A bucharai emirátus területén — a mai Tadzsikisztánban — például mindent összevéve, három elemi iskola volt.

1917-ig nem sokat változott a helyzet, mert 1920-ban, bár az Októberi Forradalom után azonnal erőfeszítéseket tettek az analfabétizmus csökkentésére, mindössze 32 százalék volt az írástudók száma. De 1926-ban már 51,5, 1939-ben 81.2 százalék tudott írni-olvasni. A feladat nehéz voltát mutatja, hogy egy negyedszázad igen komoly munkája kellett ahhoz, hogy teljesen megszűnjék az analfabétizmus. Azért emeljük ezt ki, hogy annál világosabban lássuk, milyen nagy változások mentek végbe a szovjet földön és milyen változások lehetnek más országokban is, ha a nép egyszer kezébe vette sorsának intézését.

Az általános kötelező elemiiskolai oktatás a Szovjetunióban 1930—33-ban valósult meg. Az 1938—39-es tanévben pedig általánossá vált a 7 osztályos oktatás. A XIX. kongresszus határozta el a 10 osztályos iskola elvégzésének általánossá tételét, és elhatározta azt is, hogy a 10 éves iskola fokozatosan politechnikumi képzettséget adjon. A Szovjetunióban a legközelebbi években el fogják érni, hogy a 10 osztályos iskolát mindenki elvegzi, vagyis az egész szovjet ifjúság rövidesen az érettségi színvonalán álló képzettséggel indul neki a munkának.

A Szovjetunióban jelenleg különböző fokon és formában mintegy 50 millió ember tanul, vagyis a lakosság közel egynegyede. Felső iskolákban és technikumokban több mint 4 millió ember tanul, szemben az 1913. évi 182 ezerrel. Az Októberi Forradalom győzelme előtt 105 főiskola volt Oroszországban 127 ezer hallgatóval. 1956-ban 767 főiskolának több mint 2 millió hallgatója volt. Egyetlen évben, 1957-ben, 770 ezer új felső és speciális középfokú képzettségű szakembert kapott a szovjet társadalom. Ezek jelentős része mérnök és tudományos munkás; például: 1955-ben a Szovjetunióban 130 000 fiatal mérnököt és tudományos

munkást bocsátottak ki a főiskolák, ezzel szemben az Egyesült Államokban 60 000-et.

A főiskolákon és tudományos intézetekben 240 000 tudományos kutató dolgozik, közel 24-szer annyi, mint a cárizmus alatt. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája munkatársainak száma most százszor akkora, mint 1913-ban volt, évi költségvetése pedig (összehasonlítható értékben számítva) 1000-szerese a cári időkének.

Ismeretes, hogy a Szovjetunióban óriási terjedelmű iskolánkívüli oktatás folyik: a könyvtárak, a klubok, a kultúrotthonok, a múzeumok, a mozik, a rádió, a televízió, a sajtó útján, valamint a párt, a szakszervezetek, az ismeretterjesztő társulatok által rendezett előadásokon. 1913-ban Oroszországban csak 27 000 könyvet adtak ki, az utóbbi években viszont évenkint 50—60 000 könyv jelent meg, egymilliárdnál nagyobb példányszámban. És mindez kevés, a könyveket megjelenésük után azonnal elkapkodják.

A népi demokráciákban folyamatban levő kultúrforradalomról szóló tényeket is hosszan sorolhatnók fel, ami azt bizonyítja, hogy a fejlődés iránya a Szovjetunióéhoz hasonló. Példaként csak azt említem, hogy Kínában az első ötéves terv alatt 280 000-en végeztek főiskolát. A régi Kínában 1912-től 1947-ig, vagyis 36 év alatt 210 000-en kerültek ki a főiskolákról. A gyarmati sorból kiemelkedő országok népei is tudásra szomjasak. Indiában például a népoktatás fejlődésének, a kulturális felemelkedésnek számos tünetét figyelhetjük meg. Mexikóban ma csaknem annyi a tanítók száma, mint amennyi a tanulóké volt egy fél századdal ezelőtt.

A kultúrforradalom folyamata tehát egyik legfontosabb megnyilvánulása ama nagy változásoknak, amelyek egyre inkább átformálják a világ képét, amelyek megkülönböztetik a mai világot a 40 év előttitől.

A szocialista tábor legyőzhetetlen

Az eddig mondottakban rámutattunk arra, hogy a szocializmus országai gazdasági és kulturális fejlődésük tekintetében milyen hatalmas utat tettek meg, és hogy az „utolérni és túlszárnyalni" célkitűzése a Szovjetunióban már beteljesüléshez közeledik. Ebből következik, hogy a szocialista rendszer eljutott odáig, amikor a tőkés világ minden gáncsvetése ellenére kezdi megmutatni, hogy nagyobb jólétet tud biztosítani a dolgozóknak, mint a kapitalizmus. Az Októberi Forradalmat követő években a fiatal szovjet hatalomnak a világ elnyomottaira gyakorolt vonzóereje abból fakadt, hogy felvette a harcot a kapitalista igá-

ból való felszabadulásért. Ma már azonban a szocialista tábornak nemcsak ebben rejlik a vonzóereje, hanem a nagyarányú gazdasági gyarapodásban is, amely alapjául szolgál a jólét megteremtésének. A két rendszer békés versengése ezzel új szakaszhoz ért.

A tőkés monopóliumok urai azonban félnek ettől az erőpróbától. 1947-ben meghirdették a Truman-elvet, melynek az a lényege, hogy fegyveresen is készek megakadályozni, hogy újabb szocialista országok alakuljanak. Ez az „elv" teljesen csődöt mondott, mert azóta győzedelmeskedett a kínai forradalom, azóta győzedelmeskedett a vietnami felszabadító hadsereg, megalakult és megerősödött a szocialista német állam, az NDK. Ezután megkezdték az óriási méretű fegyverkezést, katonai támaszpontokkal kerítették körül a szocialista tábort, megkötötték az atlanti paktumot, valamint a délkelet-ázsiai és a bagdadi paktumot, kihirdették az Eisenhower „elvet". És mi az eredmény? Jugoszláviát nem tudták visszaszorítani a kapitalizmus útjára, az Egyiptom ellen intézett álnok támadást be kellett szüntetniök, az a kísérletük, hogy szétszakítsák a szocialista országok táborát, csődöt mondott, Magyarországon alapos vereséget szenvedtek, Szíriához nem mertek hozzányúlni. Miért szenvedték el sorra ezeket a vereségeket? Azért, mert megváltoztak az erőviszonyok. Azért, mert az imperialista országok katonai vezetői tisztában vannak azzal, hogy a szocializmus oldalán sokkal több az ember, mint az ő oldalukon. És szétfoszlott az a reményük is, hogy a szocialista tábor emberfölényét technikai eszközökkel kiegyenlíthetik. Az utóbbi időben az imperialista országokban erősen megingott a technikai fölényről szóló mesébe vetett hit. Vajon mit gondolhatnak magukban azok a nyugati rádióhallgatók, akiket azzal traktáltak, hogy a Szovjetunió irányítható interkontinentális rakétája blöff, és két héttel később maguk hallgathatták a szovjet tudósok által szerkesztett mesterséges égitest szabályos rádiójelzéseit.

A NATO egyik katonai szakértője kiszámította az egyes országok érzékenységét az atomtámadásokkal szemben, és a következő eredményhez jutott: ha Anglia atomcsapások iránti érzékenysége 100, akkor az Egyesült Államok érzékenysége 78, Németországé 94 százalékra tehető, a Szovjetunióé azonban csak 25—27 százalékra. E számítás óta is fejlődött a haditechnika, és a katonai szakértőknek újból és újból ki kell számolniok az Egyesült Államok atomérzékenységét.

40 év alatt nagyot változott a világ. Az Októberi Forradalom előtt csak kevesen hittek a szocializmus közeli győzelmében, az Októberi Forradalom után még jóideig igen sebezhető volt az első szocialista állam, most azonban biztonsággal állíthatjuk, hogy a szocializmus legyőzhetetlen, és minden a szocialista tábor ellen irányuló fegyveres támadás visszafelé sülne el. Az egész imperia-

lista tábor számára érvényes az, amit Bert Brecht a német militaristáknak üzent: „A nagy Carthágó három háborút viselt, az első után még hatalmas volt, a második után még lakható volt, a harmadik után eltűnt a föld színéről."

Hiba volna azonban, ha az imperializmus erőit lekicsinyelnők, hiba volna, ha azt nem látnók, hogy az imperialista országok még nem mondtak le a szocializmus fegyveres leverésének gondolatáról, és a tőkés országokban akadnak szép számmal olyan politikai kalandorok, akik készek egy újabb világháború kirobbantására. Ferenc József az első világháború kezdetén kiáltványt adott ki, amely azzal kezdődött, hogy „mindent meggondoltam és mindent megfontoltam". Az események megmutatták, hogy mégsem fontolt meg mindent. Hitler is bizonyára másképpen gondolta a háború végét. Tehát számolnunk kell azzal is, hogy egyes imperialista vezetők sem jól gondolják meg a dolgokat.

A háború eshetőségére tehát fel kell készülnünk, de ugyanakkor nem elégít ki bennünket az a latin közmondás, „Si vis pacem, para bellum" (ha békét akarsz, készülj a háborúra). A felkészülés mellett azt valljuk, hogy ha békét akarsz, harcolj a békéért. A társadalmi erőviszonyoknak olyan változása következett be, amely lehetővé teszi a háború elhárítását. Az emberiség történetében most bontakozik ki először a háború megakadályozásának reális lehetősége. Ezt a következő erők támogatják: A hatalmas szocialista tábor, amely erkölcsi súlyát és anyagi eszközeit latbaveti a béke védelmére. A nem szocialista országoknak is van egy jelentős tábora, amely nem akar háborút; az államoknak ehhez a csoportjához is sok százmillió ember tartozik. Hatalmas, évről évre növekvő békemozgalom bontakozott ki a földkerekség minden részén. A kapitalista országokban megerősödött a munkásmozgalom, megerősödött számszerűen és azáltal, hogy a kommunista pártok kialakultak. A helyzet tehát az utolsó négy évtizedben nemcsak a tekintetben változott. hogy a szocialista tábor legyőzhetetlen lett, hanem abban is, hogy egy újabb világháború elhárításának megvannak a feltételei.

A munkásmozgalom megerősödése

Az Októberi Forradalom hatalmas lendületet adott a munkásmozgalomnak világszerte, amihez az első világháború előkészítette a talajt. Az azóta eltelt 40 év alatt nagymértékben megnőtt a szakszervezetekben tömörült munkások száma, megnőtt a munkáspártok taglétszáma, mégpedig nemcsak azokban az országokban, ahol a hatalom a munkásosztály kezében van, hanem a tőkés országokban is. És ami a legfontosabb, óriási ideológiai változás

ment végbe a munkásmozgalomban, a kommunista pártok kialakulása és megerősödése következtében.

A munkáspártok és szakszervezetek taglétszámának megnövekedése különösen szembetűnő akkor, ha figyelembe vesszük az első világháború előtti helyzetet. A szakszervezeteknek az első világháború előtt mintegy 15—16 millió tagjuk volt, ebből 4,5 millió Németországban, 4 millió Angliában, 2,7 millió az Egyesült Államokban, 1 millió Franciaországban, 600 000 Olaszországban. A munkáspártoknak 1913-ban Angliában 1,6 millió, Németországban 1 millió, Belgiumban 130 000, Dániában 50 000, Finnországban 52 000, Franciaországban 90 000, Hollandiában 16 000, Olaszországban 45 000, az Egyesült Államokban 118 000, Norvégiában 43 000, Ausztriában 145 000, Svédországban 62 000, Svájcban 33 000, Magyarországon 120 000 tagjuk volt. Más országokban néhány ezerre rúgott a taglétszám, a gyarmati és félgyarmati országokban alig-alig voltak munkásszervezetek.

Ma a szakszervezeteknek világszerte 160 millió tagjuk van (ebből 88 millió a Szakszervezeti Világszövetséghez tartozik). A kommunista pártok taglétszáma eléri a 33 milliót. Az Októberi Forradalom kezdetén a bolsevik pártnak körülbelül negyedmillió tagja volt.

Az Októberi Forradalom győzelme forradalmi átalakulást idézett elő a munkásosztály ideológiájában. Győzelemre juttatta a marxizmus—leninizmus tanításait, helyreállította a proletárdiktatúra fogalmának marxi értelmét. Az Októberi Forradalom első évfordulóján Lenin azt mondotta, hogy legfőbb eredményünk az elmúlt évben az volt, hogy ezeket a szavakat (proletárdiktatúra) lefordítottuk az érthetetlen latin nyelvből a számunkra érthető orosz nyelvre. A nagy Október tanulságai nyomán ezeket a szavakat minden ország forradalmi munkássága lefordította a maga nyelvére.

Az Októberi Forradalom, az első proletárállam megalkotása, a szocializmus építése kézzelfoghatóan megcáfolt egész sor opportunista nézetet. Megcáfolta azt, hogy Oroszországban (de más országokban is ezt hajtogatták a szociáldemokraták) nem érett a helyzet a szocializmusra, és ezért a liberális burzsoáziával kell együtthaladni, nem pedig a parasztsággal együtt forradalmat szervezni. Megcáfolta azt a tételt, hogy egy országban nem lehet szocializmust építeni; Lenin ezt tagadta és a Szovjetunióban felépült a szocializmus. Megcáfolta azt az opportunista elgondolást, hogy a szocializmust építeni lehet a munkásosztály politikai vezetése nélkül, a munkásosztály diktatúrája nélkül, a kapitalizmusnak a szocializmusba való fokozatos átnövése útján. A Szovjetunióban felépült a szocializmus, a népi demokráciákban, ahol a munkásosztály szintén megragadta a hatalmat, épülőben van

a szocializmus, de a szociáldemokrácia 40 év alatt egyetlen országban sem épített szocializmust, és ott sem nőtt át semmi a kapitalizmusból a szocializmusba, ahol a szociáldemokratáknak éveken át többségük volt a parlamentben (például Svédországban, Norvégiában).

A 40 év alatt 24 évig állott fenn a Kommunista Internacionálé szervezete. A Kommunista Internacionálénak történelmi érdeme, hogy megvédelmezte a marxizmus tanításait az opportunisták ferdítésével szemben, elősegítette egy sor országban a forradalmi munkáspárt kialakulását, hozzájárult ahhoz, hogy a kommunista pártok felnőttek és önállóan, minden egyes ország konkrét viszonyait figyelembevéve képesek dönteni a teendőkről. A Kommunista Internacionálé hozzájárult ahhoz, hogy a négy évtized során megváltozott a munkásmozgalom arculata és megnövekedett ereje.

Amíg a kommunista pártok a marxizmus talaján állva, ideológiailag és szervezetileg megerősödtek, addig a szociáldemokrácia, vagy legalábbis annak jobbszárnya, ma már még szavakban sem hirdeti a marxizmust, sőt nyíltan megtagadja a marxizmus elveit. Ezért a burzsoázia egyre inkább a revizionistákat, a magukat marxistáknak nevező renegátokat igyekszik felhasználni arra, hogy a kommunista pártokon belül ideológiai rombolómunkát hajtsanak végre. Ezek a kísérletek azonban mitsem változtatnak a történelmi fejlődés irányán.

Az elmúlt 40 év világosan mutatja ezt az irányt. Megváltoztak az osztályerőviszonyok a munkásosztály javára és a burzsoázia hátrányára. Megváltoztak nemcsak amiatt, mert a szocialista tábor országaiban a munkásosztály vezetése alatt szerveződött meg az államhatalom, hanem megváltoztak az osztályerőviszonyok magukban a tőkés országokban. A szakszervezeti mozgalom megerősödése, még akkor is, ha egyes országokban az opportunista vezetés fékezi lendületét, azt mutatja, hogy a munkásosztály egyre erősebben követeli jogait. A kommunista pártok pedig egyre nagyobb tömegeket vezetnek és tovább fognak növekedni, mert működésük a történelmi fejlődés irányvonalába esik, mert azok az események, amelyek 40 év alatt megváltoztatták a világ képét, világosan bizonyítják azt, hogy egy elhasználódott társadalmi formációnak egy újabbal való leváltása van folyamatban.

*

Marx azt hirdette, hogy nemcsak a társadalom törvényszerűségeit kívánja megmagyarázni, hanem meg akarja változtatni a világot. 1917. november 7-én ütött az óra, amikor az orosz proletariátus Leninnel az élen, elindította e feladat elvégzését. A 40 esztendő, amely azóta eltelt, valóban megváltoztatta a világot.

Ezalatt az idő alatt az orosz proletariátus és az egész szovjet nép vállalta magára a dolgok legnehezebbjét. Örök dicsőség illeti a szovjet népet és vezető lenini pártját azokért a felmérhetetlen áldozatokért, amelyet az egész emberiség ügyéért hozott!

Ha most az ötödik évtized küszöbén azt kérdezzük magunktól, hogy az óriási változások után milyen lesz a további társadalmi fejlődés, akkor arra az eredményre jutunk, hogy az eddiginél még gyorsabb lesz. Ezekben a napokban érdemes emlékezni K. E. Ciolkovszkij (1857—1935) szavaira: „Negyven éven át dolgoztam a reaktív hajtóművön és azt gondoltam, hogy a Marsba való kirándulás csak sok száz év múlva kezdődik. De a határidők változnak. Hiszek abban, hogy Önök közül sokan tanúi lesznek az első atmoszférán-túli utazásnak." Ciolkovszky nem érte meg a nagyszerű lökhajtásos repülőgépeket, a csodálatos rakétákat, a mesterséges hold felrepítését, de hitt a tudomány erejében, és meg volt győződve arról, hogy mindez sokkal gyorsabban meglesz, mint azt régebben lehetőnek tartották.

De nemcsak a technika fejlődése gyorsul, hanem gyorsul a társadalmi változások üteme is. Amikor a következő negyven év véget ér, akkor már az emberiség túlnyomó többsége szocialista rendszerben fog élni. Akkor már háborús veszély egyáltalán nem fog fenyegetni, mert a béke erői óriási fölényben lesznek. Akkorára az atomenergia bőven ontja áldásait és közeledik a bőség korszaka. A Szovjetunióban kommunizmus lesz és más országok is közel fognak állni a kommunista rendhez. Nehéz, de csodálatos utat tett meg az emberiség az elmúlt négy évtizedben. Lesznek még továbbra is bőven nehézségek. De az ifjabb nemzedék most már abban a biztos tudatban élhet, hogy meg fogja látni a kommunizmus felragyogásának korszakát.

Az Októberi Forradalom és a magyar nép harca az imperialista háború és a monarchia ellen*

Írta **NEMES DEZSŐ**

1917 novemberében az egész világot bejárta a hír, hogy Oroszországban roppant fontos esemény történt, győzött a szocialista forradalom, megteremtették a munkások és a parasztok hatalmát. Magyarországon különösen nagy benyomást keltett a tőkés világot megrendítő történelmi esemény híre; arra ösztönözte a népet, hogy fokozza harcát az imperialista háború és a Habsburg-monarchia ellen, amely a sokнemzetiségű osztrák—magyar állam népeit az elhúzódó rablóháború örvényébe taszította.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom idején Magyarországon csak a polgári demokratikus forradalom végigvitele, a Habsburg-monarchia megdöntése, a demokratikus köztársaság megteremtése volt napirenden. De ez a polgári demokratikus forradalom éppen *olyan* demokratikus feladatokkal függött össze, amilyeneket az Októberi Forradalom oldott meg, mivel azokat a februári polgári demokratikus forradalom megoldatlanul hagyta. E feladatok a következők voltak: 1. *kilépés az imperialista háborúból;* 2. *földosztás;* 3. *a nemzeti elnyomás megszüntetése.* Az akkori Magyarország antimonarchista forradalmi erői, elsősorban a munkásosztály és a magyar, szlovák, román, délszláv és ukrán nemzetiségű parasztság erői, éppen a monarchia megdöntéséért és a demokratikus forradalom három másik említett fő feladatának megoldásáért vívott

* A cikk a szerző hosszabb tanulmányának egy fejezete. A teljes tanulmány — melynek címe: „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a forradalmi erők fejlodése Magyarországon 1917—1919-ben" — a „Századok" 1957. évi 4—6. számában jelenik meg. A tanulmányban az itt közölt fejezeten kívül a szerző önálló fejezetekben tárgyalja Magyarország helyzetét az Októberi Szocialista Forradalom előestéjén, a magyar munkásosztály harcát a szocialista forradalomért, a Tanácsköztársaság létrejöttét és hősies küzdelmét az imperialista intervencióval szemben.

harcban gyarapodtak. Ez a magyarázata annak, hogy az Októberi Forradalomnak rendkívül nagy hatása volt Magyarországra.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom óriási lökést adott a forradalmi munkásmozgalomnak, forradalmi tájékozódást nyújtott neki. Arra tanított, hogy a forradalom csakis úgy győzhet, a feladatok csakis úgy oldhatók meg, ha a forradalmat a munkásosztály vezeti. Azt a tanulságot is le kellett vonni belőle, hogy a munkásosztály csak akkor válhat a nemzet vezető erejévé, ha forradalmi marxista—leninista párt áll az élén.

Az Októberi Forradalom megtanította a parasztokat arra, hogy a monarchia gyűlöletes rendszerének megdöntése, a béke és a föld megszerzése csakis a forradalmi munkásosztállyal szövetségben, a munkásosztály forradalmi pártjának vezetésével lehetséges.

Az Októberi Forradalom megtanította az értelmiséget, amely kiábrándult a háborús kalandból és a régi monarchista rendből, hogy éppen a forradalmi munkásosztály mutathatja meg a kivezető utat a kialakult és egyre súlyosbodó katasztrofális helyzetből.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyarországi hatásának legfontosabb közvetlen következménye az volt, hogy meggyorsult a munkásosztály forradalmi szárnyának politikai és szervezeti fejlődése.

Magyarországon — a szakszervezetekben, az üzemekben, a szociáldemokrata párton belül és kívül — széleskörű agitáció bontakozott ki az imperialista háború ellen. Jóllehet a szociáldemokrata párton belül ez az agitáció a békekötés szívós követelésére irányult, ezt a követelést nem kapcsolták eléggé össze a militarista kormány és a monarchia megdöntésére irányuló törekvéssel. A szociáldemokrata párt hivatalos vezetősége igyekezett korlátozni a tömegek politikai követeléseit, ezeket az általános titkos választójog követelésére szűkítette, a béke követelését pedig úgy értelmezte, hogy ez úgymond a kormány dolga. Ez a vezetőség a kormány hozzájárulásával, sőt a kormány javaslatára elküldte képviselőit 1917 nyarán a stockholmi szociáldemokrata konferenciára, amelyet azzal a céllal hívtak össze, hogy előmozdítsa a háború befejezését az egyre inkább kimerülő hadviselő feleknek valamiféle imperialista kibékülésével. Ismeretes, hogy a „központi hatalmak", amikor látták, hogy nem tudják legyőzni az ellenfelet, törekedtek ilyen megegyezésre, az antanthatalmak viszont, egyre erősebbnek érezvén magukat, elvetették a német tömb javaslatát. A szociáldemokrata vezetőség azonban a béke követelését ezután is a hadviselő felek óhajtott imperialista megegyezésének medrébe próbálta terelni. Emellett különösen azt igyekezett megakadályozni, hogy a békéért folytatott harc a monarchia ellen forduljon. De a szociálimperialista vezetők — Garami, Kunfi, Weltner és mások — e törekvései ellenére a szociáldemokrata mozgalmon belül is, s különösen a

munkás-szakszervezetekben, gyorsan erősödni kezdett az antimonarchista mozgalom.

1916-ban a szociáldemokrata párt keretein kívül megalakult a forradalmi szocialisták antimilitarista szervezete. Ennek a szervezetnek volt kapcsolata — ha igen gyenge és közvetett is — a zimmerwaldi egyesüléssel. Az illegális szervezet élén Korvin Ottó, Sallai Imre és mások álltak. 1917-ben az antimilitarista csoport aktívabban kezdte folytatni agitációját, de tevékenységük fejlődése éppen az Októberi Forradalom után gyorsult meg. A forradalmi szocialisták szervezete egyik csírája volt a későbbi kommunista pártnak. Csakhamar létrejött a kapcsolat a forradalmi szocialisták illegális szervezetei és a baloldali szociáldemokraták között, akik mind bátrabban és szervezettebben működtek a szociáldemokrata párt legális szervezeteiben, különösen a szakszervezetekben. Tevékenységüket meggyorsította az Októberi Forradalomnak a néptömegek körében keltett nagy forradalmi visszhangja, valamint az a sok politikai tanulság, amelyet az oroszországi szocialista forradalom győzelméből levonhattak.

A német blokk uralkodó osztályai, éppúgy, mint más országok burzsoáziája, nem hitték, hogy az orosz proletariátus meg is tudja *tartani* azt a politikai hatalmat, amelyet kezébe ragadott. A nemzetközi reakció eleinte azt hitte, hogy a bolsevikok néhány hétig maradnak hatalmon, azután úgy gondolta, hogy a szovjet hatalom néhány hónapig állhat fenn. Sehogysem tudták megérteni, hogy óriási jelentőségű esemény játszódott le a világtörténelemben. Sőt, a német—osztrák—magyar imperialisták meg éppenséggel abban reménykedtek, hogy hasznuk lesz a dologból, mert az Októberi Forradalom kisodorta a háborúból az egyik antant-hatalmat; azt hitték, hogy ez a körülmény megkönnyíti helyzetüket a nyugati fronton, javulnak kilátásaik arra, hogy megnyerik a háborút, vagy legalábbis imperialista alkut köthetnek nyugati ellenfeleikkel. A német—osztrák—magyar uralkodó osztályok sehogysem hitték volna, hogy a bolsevik forradalom, amelynek győzelmét tévesen tiszavirágéletűnek tartották, meggyorsítja a forradalmi erők fejlődését saját országaikban, s következésképpen nem hogy megkönnyíti, hanem inkább még jobban megnehezíti általános helyzetüket. Az Októberi Forradalom politikai-morális hatása éppen a német—osztrák—magyar blokk Oroszországgal szomszédos és ráadásul monarchikus országaiban volt a legerősebb. De az uralkodó osztályok előnyt szerettek volna húzni abból, hogy Szovjet-Oroszország felbontotta a szövetséget az antanttal és tudatta a világgal, hogy ki akar lépni a háborúból. Az Októberi Forradalomról és e forradalom jellegéről szóló híreket ezért szabadabban lehetett terjeszteni.

Ezt a körülményt siettek kihasználni a baloldali szociáldemok-

raták a szociáldemokrata párton belül, valamint a forradalmi szocialisták illegális szervezete arra, hogy számos tömegmegmozdulást szervezzenek az orosz forradalommal való szolidaritás kifejezésére. E szolidaritási kampány központi követelése az volt, hogy *fogadják el a szovjet kormánynak az annexió és jóvátétel nélküli béke azonnali megkötésére vonatkozó felhívását.* Ez a lenini felhívás olyan óriási benyomást keltett és olyan erős tömegmozgalmat indított el, hogy lehetetlen volt elfojtani.

A szociáldemokrata párt a budapesti munkások nyomására november 25-re, egy vasárnapra tömeggyűlést hívott össze a Városligetbe (az Iparcsarnok épületébe). A gyűlésre vonuló tömegek a hatóságok tilalma ellenére, hatalmas tüntetést rendeztek a főváros főútvonalain. A „Népszava" így ír erről: „Százezernél több munkás harsogta az elkeseredés dühös indulatával: Békét követelünk! Le a háborúval!" A gyűlés megnyitása előtt a tömeg — amelynek csak kisebbik része kerülhetett be az épületbe, a többi a téren maradt, ahol külön gyűléseket tartottak — „éltette a békét, éltette az orosz elvtársakat, és az orosz forradalmat."[1]

Az Iparcsarnok épületében rendezett gyűlésen Bokányi, a népszerű munkásszónok, az építőmunkások szakszervezetének egyik vezetője, a pártvezetőség tagja mondott beszédet. „Ide zarándokoltunk ebben az ünnepélyes pillanatban... — mondotta —, *kezünket nyújtjuk az orosz elvtársak felé és melegen megrázzuk az ő kezüket,* mert visszaadták az emberiségnek a szocializmusba vetett hitet, bizodalmat és reményt. *(Helyeslő felkiáltások.)* Ide zarándokoltunk, hogy felszólítsuk a kormányt, hogy ragadja meg a feléje nyújtott kezet, és egyúttal valljon nyiltan színt, hogy akar-e becsületes, tisztességes, minden nemzeti letiprást, földterület elfoglalását, hadikárpótlást kizáró békét". A lapok közlik, hogy e szavaknál a szónok beszédét harsány kiáltások szakították félbe: „Általános sztrájkot akarunk!" „Az orosz szociáldemokraták megmutatták az utat!" „A munkásság teremtsen rendet!" „Éljen a szociáldemokrata forradalom!" „A magyar proletárság tanuljon az orosztól!"

A szónok folytatta: „Az orosz forradalom nyújtja Európa felé a kezét. Nem tudom, a forradalom mit valósít meg a terveiből: szocialista köztársaság lesz-e, vagy polgári köztársaság-e, vagy a szocialista és polgári köztársaságnak egy vegyes formája jön létre. De az bizonyos, hogy egy sohasem jön többé létre — és ez az orosz cárizmus! *(Viharos éljenzés.)* Ezt porba döntötte a forradalmi erő." Aztán a szónok kijelentette: *„Most a kormányon van a sor, hogy megmutassa, hogy a békével nem tréfált, nem*

[1] „Népszava", 1917 november 27.

köntörfalazott, nem taktikázott, nem játszott... Mi úgy vesszük észre, hogy a közép-európai hatalmak nem olyan nagyon sietnek a békejobb nyújtásával... A szónokot ekkor ismét viharos közbeszólások szakították félbe: „Általános sztrájkot!" „Békét akarunk!" „Éljenek a munkás- és katonatanácsok!" „Cselekedjünk!" „Cselekedjunk, cselekedjünk!"

A gyűlés végül határozatot fogadott el, amely többek közt kimondja: „Budapestnek és környékének munkásai s velük együtt Budapest egész népe testvéri üdvözletét küldi az orosz forradalmároknak, akik bátor szívvel, erős elmével és kemény kézzel *vezetik ki az emberiséget a háború poklából.* Mi mindannyian, akik itt összegyűltünk s az egész dolgozó Magyarország, el *vagyunk határozva* arra, hogy az *orosz forradalmárokat a béke megszerzésére irányuló hősi harcukban támogatni* fogjuk, és hogy minden erőnkkel küzdeni fogunk azért is, hogy egyik *osztálynak* a másik által való kizsákmányoltatása és egyik *nemzetnek* a másik által való elnyomatása *a mi országunkban* is megszűnjék.

Felszólítjuk a monarchia kormányát: „*fogadja el az orosz forradalmi kormány ajánlotta fegyverszünetet* és jelentse ki, hogy hajlandó békét kötni *minden hadviselő állammal.*" Közölték a feltételeket is, amelyek alapján a békekötést követelték: tartózkodjanak az erőszakos hódítástól; egyik állam se függjön a másiktól és ne követeljen semmiféle jóvátételt; minden állam köteles egyenlő mértékben leszerelni, elismerni a döntőbíróságot, tartózkodni a titkos diplomáciától és elfogadni a demokratikus parlamenti ellenőrzést a külpolitikában.[2]

A nagy lelkesedéssel elfogadott határozat visszatükrözte a munkásosztály és a nép rokonszenvét az orosz forradalom iránt, amely oly viharos visszhangot keltett Magyarországon. A határozat elfogadta az annexió és jóvátétel nélküli béke lenini elvét, és felszólította a kormányt a szovjet kormány békeajánlatának elfogadására. Ugyanakkor azonban nem adott a néptömegeknek semmilyen konkrét harci feladatot a kormány és a monarchia ellen, amelyek az imperialista háború folytatására törekedtek. Ilyen feladatok helyett megelégedtek néhány jámbor óhajjal, hogy folytasson a kormány „tisztességes" monarchista külpolitikát, pedig ez az óhaj csak pacifista illúziók ébresztésére volt alkalmas. De mindezek ellenére a november 25-én rendezett tömeggyűlés, amely kifejezte a budapesti munkások szolidaritását az orosz forradalommal, pompás megnyilatkozása volt annak, hogy növekszik az önálló cselekvésre törekvő tömegek forradalmi ereje és harci kedve. S hogy mit kell tenni, azt egyre világosabban

[2] Ugyanott.

kezdték megmutatni a forradalmi szocialisták és a baloldali szociáldemokraták, akik között harci kapcsolatok jöttek létre.

A baloldali szociáldemokraták tevékenykedtek mind a gyárakban, mind a szakszervezetekben. A forradalmi szocialisták itt együttműködtek a baloldali szociáldemokratákkal, de illegális szervezeteik fokozták aktivitásukat a katonák körében is, mind a hátországban, mind a fronton.

Az egyik illegális röpiratban, amelyet a forradalmi szocialisták adtak ki 1917 decemberében „Katonatestvéreink!" címmel, ezt írták: „Testvéreink, eszméljetek! Az orosz katonák már rájöttek arra, hogy a föld, amelyet meg kell hódítaniok, a saját országukban van, hogy az ellenség, amellyel, ha kell fegyverrel is szembeszállnak — a földesgrófok és iparbárók élősdi csapata, mely a különböző nemzetiségű Földtelen Jánosokat és Nincstelen Pétereket egymásra uszítja, nehogy az igazi ellenséget felismerve, ellenük forduljanak." A röpirat felszólítja a katonákat, hogy emeljék föl szavukat a rablóháború folytatása ellen, s külön figyelmezteti őket: „Már morajlik idehaza a föld, készülnek a kiuzsorázottak, az elnyomottak, hogy felelősségre vonják azokat, akiknek a vér- és könnytengerért felelniök kell." A röpirat még arra is figyelmeztet, hogy az uralkodó osztályok igyekeznek majd felhasználni a katonaszuronyokat a népmozgalom elfojtására, s felhívja a katonákat, hogy legyenek résen s cselekedjenek.[3]

A forradalmi erjedés növekedését jelentősen előmozdította a katonák lövészárok-barátkozása, amelyet főleg az oroszok kezdeményeztek, de mind gyakrabban kezdték a barátkozást az osztrák—magyar alakulatok is. Az első honvéd hadseregparancsnokság, megijedve a honvédek és az orosz katonák barátkozásának eseteitől, 1917 december 26-án külön táviratot küldött a fronton levő ezredek parancsnokságainak. Ebben a táviratban azt írták, hogy a barátkozással kapcsolatban „ismételten kiadott tilalomnak nem mindenütt adták meg a szükséges nyomatékot, és ... az ellenőrzést a legénység felett az első vonalban egyáltalában nem, vagy csak hiányosan gyakorolták. Úgy látszik még, hogy az alosztályparancsnokok a szükséges komolysággal nem tudnak számolni azon következményekkel — mellyel a legénység összejövetelei a szocialista és forradalmi gondolkozású oroszokkal járhatnak."[4]

[3] A Magyar Párttörténeti Intézet Archivuma. Röpiratgyűjtemény. I. 90/1918/I/828. — A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. kot. Szikra, 1956. 47 old.

[4] Hadtörténeti Levéltár. I. világháború iratai. 2368. csoport. — A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 5. köt Szikra, 1956. 35. old.

Itt nemcsak a Habsburg-hadsereg fokozódó morális-politikai bomlásáról és a hadsereg forradalmi erjedésének növekedéséről volt szó. A lövészárok-barátkozásról szóló hírek a hátországban is elterjedtek, s hozzájárultak a forradalmi erők gyarapodásához. Pontosabban: a hátországban és a frontokon végbemenő forradalmi erjedés fokozóan hatott egymásra. Ilyen körülmények közt egyre gyakoribb lett a szökés a hadseregből, a katonaszökevények rejtegetése és védelme pedig csakhamar általános tünetté vált. Hiába lőtték agyon az elfogott szökevényeket, ezzel már nem tudták megakadályozni a monarchiára nézve oly veszedelmes folyamatot.

A politikai válság az országban gyorsan súlyosbodott. Gróf Tisza István kormánya, amelynek része volt az 1914-es hadüzenetben, már 1917 júniusában lemondott. Amikor az Egyesült Államok az antant oldalán belépett a háborúba, a kormánykörök elvesztették azt a reményüket, hogy megnyerjék a háborút, de még bíztak abban, hogy elérhetnek valamilyen megegyezést. A Tisza-kormányt Esterházy gróf kormánya váltotta fel, amelybe bevették a liberális Vázsonyit is, azzal a számítással, hogy így a militarista kormány „demokratizálásának" látszatát keltik. Két hónap múlva ez a kormány is lemondott, felváltotta Wekerle Sándor kormánya. Wekerle ugyanahhoz a mágnás-párthoz tartozott, mint az előző miniszterelnökök. Ebben a kormányban is megmaradt Vázsonyi tárca nélkül, de azzal a külön megbízással, hogy készítsen elő új törvényt a titkos választójog kibővítéséről. A kormánykörök manőverezni kezdtek azzal az ígérettel, hogy legalább részben ki fogják elégíteni a választójog kibővítésének követelését. A választójoggal kapcsolatos politikai manőverben részt vettek a liberális pártok is, amelyek azonban a kormánykörökkel együtt rettegtek a munkásosztály politikai szerepének növekedésétől. Az „alkudozásban" részt vettek a szociáldemokrata párt szociál-imperialista, valamint centrista vezetői is, akik azt remélték, hogy ennek fejében sokat kapnak majd az osztozkodáskor.

Erre a politikai manőverre mért megrázó erejű csapást az orosz forradalom 1917 novemberében. És bár a német—osztrák—magyar uralkodó osztályok előnyt reméltek attól, hogy Oroszország kilépett a háborúból, a néptömegek forradalmi erjedése csakhamar erősen nyugtalanítani kezdte őket.

A magyar burzsoázia növekvő nyugtalanságát jól mutatja „Az Ujság"-nak, a liberális irányzatú burzsoázia lapjának 1918 január eleji megnyilatkozása. Még két hónap sem telt el a szocialista forradalom petrográdi győzelme óta, s a magyar burzsoázia máris jobban megértette, hogy valami olyasmi megy végbe, ami fölöttébb veszedelmes a kapitalista világra nézve. A Szovjet hatalma nem bukik meg, hanem erősödik, s hatása más országok, különösen Magyarország népeire mind jobban terjed és elmélyül.

„Az Ujság" „Leninizmus" című cikkében intő hangon szólal meg a választójogi manőverrel kapcsolatban. „Legtöbbjük azt hiszi — írja a lap —, hogy jogot adván a népnek, a nép megelégedett lesz, s a többit meghagyja a jogosztogatóknak... Már ismételten rámutattunk arra, hogy az orosz belső gazdasági reformok, miket Leninék egyszerűen statuáltak, nagyonis megkívánják a figyelmet a mi részünkről is. A földbirtok államosítását Oroszországban követte a banküzletnek állami monopóliummá tétele, s ha a föld és a tőke az állam kezében van, ez ugyancsak azt jelenti, hogy a mai társadalmi és gazdasági rend helyébe a szocialisztikus rend lépett."[5] Ekkor még nem hajtották végre az ipari üzemek államosítását, csak a munkásellenőrzést vezették be. De a bankügyek államosítása már elegendő volt a magyarországi iparban uralkodó magyar bankok „liberális" képviselői számára, hogy megérezzék a tőkés rend teljes pusztulásának közeledtét.

A lap még kijelenti, hogy az „orosz kezdés" nem fog sikerrel járni, de a szocializmus világszerte vár egy másik ilyen kezdeményezést, és ezenkívül „egy világeszme első lépése mindenképpen fontos és sohasem marad meddő".[6] A lap fontosnak tartja, hogy „mindazoknak az osztályoknak, melyeknek érdeke a mai rend fenntartásához fűződik, egyesülniök kell". „A demokrata ebből a szempontból közelebb áll az arisztokratához, a latifundium közelebb a gyárhoz, mint a szocialistákhoz. S ne áltassuk magunkat, hogy az iparilag gyönge Magyarországnak a munkássága nem bír a mi túlnyomó erőnkkel. Lássuk meg végre, hogy a mi demokratáskodásunk sohasem fogja lekenyerezni egy másik világnézet faktorait. Hogy a mi házi patikaszereink: szociális munkásjóléti politika, hazatérő hőseink számára telepítés, parcellázó politikánk nem ellenszerei a leninizmusnak, mely nem földet ad a népnek, hanem minden földet a népnek ad, és a munkásokról nem gondoskodik, hanem megteszi őket gazdáknak. Semmiféle koncesszió nem tud ezzel a mindennel konkurrálni."[7]

A lap „demokratának" nevezi a burzsoá liberálisokat, az imperialista háború részvevőit, akik a súlyosbodó politikai válság hatására megint beszélni kezdtek a „demokráciáról". A lap még attól is fél, nehogy a liberálisok szövetségre lépjenek a szociáldemokratákkal, minthogy a szociáldemokrata mozgalmon belül erősödött a balszárny. Még nem ismeri föl, hogy a jobboldali szociáldemokraták segítsége a burzsoázia számára annál fontosabb lesz, minél erősebben fenyeget a népi forradalom. De azt meg-

[5] „Az Ujság", 1918 január 3. A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. kót. Szikra, 1956. 50. old.
[6] U. o. 51. old.
7. U. o. 51. old.

értette, hogy a fennálló rendszer katasztrófája közeledik. S ijedtében őszinteségi rohamot kapott, kijelentette: „a polgári demokráciának is föl kell ismernie, hogy többé értelme nincsen tolni azt a szekeret, melynek hivatása: elgázolni őket. Lagymatag és nyegle teória az, hogy a történelem útjába állni nem szabad. Történelmi kötelessége mindennek, ami van, ragaszkodni a létéhez."[8]

A magyar nagyburzsoázia igyekezett megszilárdítani szövetségét az arisztokráciával és az egész földbirtokososztállyal, megerősíteni a tőke frontját a Habsburg-monarchia védelme vonalán a demokratikus és a szocialista forradalom erőivel szemben. A monarchisták politikai frontja felbomlott, s a lap félt a demokratikus és a szocialista erőktől és antimonarcihsta szövetségüktől. Egyes értelmiségi körök, különösen a „Galilei kör", akitvizálódtak és terjeszteni kezdték befolyásukat a kispolgári, sőt a burzsoá rétegek körében is. A lap azért tartott a monarchia összeomlásától, mert ez a szovjetellenes katonai tervek kudarcát, s minden olyan remény szertefoszlását jelentette, hogy valamilyen imperialista megegyezés érhető el az antant táborával. Azért félt a monarchia összeomlásától, mert ezzel szabaddá vált volna az út ahhoz, hogy a polgári demokratikus forradalom tovább fejlődjön szocialista forradalomba. Félt a monarchia összeomlásától azért is, mert ez azzal a veszéllyel is járt, hogy megdől az akkori magyar állam nem magyar területei fölötti magyar uralom.

Mint ismeretes, nem sikerült az a kísérlet, hogy az antanttal való megegyezés útján vessenek véget a háborúnak. Az antanthatalmak úgy határoztak, hogy teljesen szétzúzzák a német tömböt, s így maradéktalanul megszerzik az imperialista zsákmányt. A német—osztrák—magyar tömb pedig, figyelembe véve a fiatal szovjet állam ideiglenes gyengeségét, elutasította a szovjet kormánynak azt a javaslatát, hogy kössenek békét annexió nélkül, s igyekezett annektálni nagy megszállt — lengyel, ukrán, bjelorusz, balti és más — területeket. A központi hatalmak imperialistái azt a célt tűzték maguk elé, hogy rákényszerítik a Szovjet Köztársaságra a hirhedt breszti béke zsaroló feltételeit, s a keleti hódításokkal megerősödve, folytatják a háborút Nyugat- és Dél-Európában. A breszti béketárgyalások első heteiben a német és az osztrák megbízottak még igyekeztek eltitkolni hódító céljaikat, azt várták, mit válaszolnak az antant-hatalmak a szovjet kormánynak arra a felhívására, hogy kössenek általános békét. 1918 január 5-én letelt az antant-válasz megérkezésének határideje. De az antant-országok nem válaszoltak. A tárgyalásokon továbbra is csak a német blokk és a szovjet kormány vett részt. S akkor mind nyilvánvalóbbá vált, hogy a német imperialisták rabló fel-

[8] U. o. 51. old.

tételeket szabnak a breszti tárgyalásokon. A német blokk megbízottainak viselkedése nagy nyugtalanságot keltett a nép körében, amely erősen kívánta a béke megkötését.

Január 13-án, vasárnap reggel Budapesten a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek Budapest hat pontján munkásnagygyűléseket szerveztek. E gyűlések megszervezésében és megtartásában nagy szerepet játszottak a forradalmi szocialisták és a baloldali szociáldemokraták.

Az építők szakszervezetének székházában tartott gyűlésen a szociáldemokrata párt javaslatára határozatot fogadtak el. A határozatban többek közt ezt olvassuk:

„Budapest munkásainak 1918 január 13-án tartott gyűlése testvéri üdvözletét küldi az orosz munkásoknak, akik diadalmas forradalmukkal előbb legyőzték saját országuk imperialistáit és militaristáit, most pedig eltökélt, szilárd szocialista elvhűséggel munkálkodnak *a demokratikus béke* megteremtésén, amivel az egész világ imperialistáira és militaristáira mérnek döntő csapást.

Mély sajnálattal állapítja meg a gyűlés, hogy az orosz szocialista forradalomnak egyelőre nem sikerült az általános békére irányuló tárgyalásokat napirendre tűzni, de bízik abban, hogy azon országokban, amelyekben az uralkodó osztályok még útjában állanak a béketárgyalásoknak (az antant-országokról van szó. *N. D.*), az ottani szocialista pártok erőteljes föllépésének mielőbb sikerülni fog kormányaikat rákényszeríteni a demokratikus, megegyezéses békére.

A gyűlés megelégedéssel fogadja, hogy az orosz szocialista köztársaság *az általános békére* irányuló törekvések egyelőre való meghiusulta után (ugyanis az antant-hatalmak elvetették ezt. *N. D.*) különbékére is hajlandó a központi hatalmakkal a *népek teljes önrendelkező joga* alapján, *minden annexió és hadikárpótlás kizárásával.*" A határozat ezután felhívja az osztrák és a magyar kormányt, hogy fogadják el ezeket az elveket „minden hátsó gondolat nélkül", ha pedig a nép csalódnék ebben a várakozásában, „Magyarország munkássága teljes erejével és elszántságával fog síkra szállni ... annak megakadályozására, hogy akár emiatt a tárgyalások meghiúsuljanak, akár hogy az orosz köztársaságra valamilyen nyiltan vagy leplezetten hódító béke kényszeríttessék rá."[9]

A szociáldemokrata párt vezetősége által beterjesztett határozati javaslat felolvasása után Mosolygó vasmunkás, forradalmi szocialista szólalt fel a gyűlésen. Csatlakozott a felolvasott határozati javaslathoz, de ajánlotta, hogy egészítsék ki még egy határ-

[9] „Népszava", 1918 január 15. A magyar munkásmozgalom válogatott dokumentumai. 5. kot. Szikra, 1956. 56. old.

rozattal, amely szükségesnek nyilvánítja a *budapesti munkástanács* megalakítását.

A Mosolygó által előterjesztett javaslatban a következőket olvassuk: Ez idő szerint „az osztályharc minden lehetséges eszközét megalkuvás és félelem nélkül felhasználó szocialista pártpolitika csakis úgy folytatható, illetve kezdhető meg, ha a munkásság a pártpolitika irányítását és ellenőrzését állandóan és közvetlenül maga veszi a kezébe. A proletármozgalom ma elérhető céljai érdekében a munkásság múlhatatlanul szükségesnek tartja, hogy a pártvezetőséget a reája nehezedő politikai és történelmi felelősség alól ilyen módon tehermentesítse, s ezáltal határozottabb és messzebbre tekintő politikát tegyen lehetségessé. Ennek gyakorlati megvalósítása céljából azonnal megalakítandó a *Budapesti Munkástanács,* amelyben minden gyár és minden szakmai szervezet valamely kidolgozandó demokratikus szervezeti szabályzat alapján képviselve legyen. Ez a *tanács* a vidéken megalakítandó *munkástanácsok* kiküldötteivel kiegészítendő. A pártvezetőség minden ténykedéséért a *Budapesti Munkástanácsnak* felelős legyen, s tartozzék mindenkor a munkástanács politikájának megfelelő módon eljárni."[10]

A gyűlés részvevőinek túlnyomó többsége óriási lelkesedéssel elfogadta Mosolygó javaslatát. A forradalmár szocialisták a baloldali szociáldemokratákkal szövetségben a Budapest különböző helyein szervezett összesen öt gyűlés közül három gyűlésen léptek fel ugyanezzel a javaslattal. A forradalmi szocialisták javaslatát mindenütt, ahol előterjesztették, lelkesedéssel fogadták.

A munkástanácsok megalakítása azt jelentette, hogy a magyar munkások megtalálják a hathatós utat nemcsak az orosz munkások iránt érzett szolidaritásuk kifejezésére, hanem arra is, hogy az orosz munkások példáját követve, megalakítsák a gyarapodó harci erők újabb osztagait. Még ugyanaznap, január 13-án délután a munkások és más gyári aktivisták megbízottaival találkoztak a budapesti munkástanács megalakításával összefüggő feladatok megtárgyalására. A következő napokban a fontosabb üzemekben bizottságokat alakítottak az üzemi munkástanácsok létesítése céljából. Ezeket a munkástanácsokat rendkívül feszült helyzetben szervezték meg, s a tanácsok rögtön át is estek a tűzkeresztségen.

Mint ismeretes, január közepén Ausztriában és Németországban a munkástömegek nagyszabású politikai sztrájkokkal fejezték ki tiltakozásukat a rabló békefeltételek ellen, amelyeket a német és az osztrák megbízottak a breszti tárgyalásokon előterjesztettek. A megbízottak breszti magatartásáról érkezett botrá-

[10] U. o. 56. old.

nyos hírek nagy aggodalmat keltettek, mert tartani lehetett attól, hogy meghiúsul a régóta várt béke megkötése, s a kormánykörök mind jobban lelepleződő igazi rablócéljai is nagy felháborodást kavartak, s őszinte rokonszenvet váltottak ki az orosz munkások iránt, akik az igazságos békéért harcoltak és megszüntették a rablók hatalmát.

Mikor pedig Magyarországra megérkezett a hír, hogy a német és az osztrák munkások harcos tiltakozásba kezdtek, s különösen hogy nagyszabású politikai tömegsztrájkot indítottak a bécsi munkások, akiket elkeseríttett a Bécsben még a budapestinél is súlyosabb éhinség — kirobbant a népharag Magyarországon is.

A sztrájk január 18-án kezdődött számos budapesti és környéki gyárban. Másnap tovább terjedt mind a fővárosban, mind egyes vidéki városokban, szénmedencékben stb. A sztrájkot az időközben megalakult munkástanácsok szervezték a szociáldemokrata párt vezetősége ellenére. Január 19-én gyűléseket tartottak, amelyeken a pártvezetőség megbízottai beszéltek, hogy lecsillapítsák a tömegmozgalmat. Január 20-án újabb tömeggyűlésekre került sor, ezeket tüntetések követték, melyek során a munkások összeütköztek a rendőrséggel. A tömegek viharosan tiltakoztak az imperialista békefeltételek ellen, követelték, hogy fogadják el a szovjet kormány feltételeit. A tüntetések megmutatták a kormány és a monarchia ellen irányuló népharag roppant erejét. Az opportunista és áruló vezetők igyekeztek elterelni a figyelmet a magyar kormány és a király felelősségéről, úgy próbálták feltüntetni a dolgot, mintha csupán a militarista körök, s elsősorban természetesen a német militarista körök felelősségéről volna szó. A manővernek az volt a lényege, hogy a népnek az annexió nélküli békére és a közellátás megjavítására irányuló követelését összekössék „a választójogi törvény azonnali megtárgyalásának" követelésével. A gyűléseken éppen ilyen határozati javaslatokat terjesztettek elő, s a kormányhoz küldöttséget menesztettek ezekkel a követelésekkel.

Január 20-án délután ez a küldöttség beszámolt a megbízottak értekezletének, s közölte, hogy a miniszterelnök „kielégítő választ" adott, s ezért javasolta a sztrájk befejezését. Heves viták után, a megbízottak egy részének erélyes tiltakozása ellenére, a pártvezetőségnek a legtöbb helyen mégis sikerült január 22-ével beszüntetnie a sztrájkot.

A tömegsztrájk lefújása olyan erélyes ellenzéki hangulatot idézett elő a szakszervezetekben és magában a szociáldemokrata pártban, hogy a pártvezetőség lemondott, és február 10-re rendkívüli pártkongresszust hívott össze.

Még a kongresszus előtt, február 1—3-án zajlott le a cattarói matrózok felkelése. A kormánykörök mindent elkövettek, hogy a

több hadihajóra kiterjedt felkelés hírei minél szűkszavúbbak és megbízhatatlanabbak legyenek, de a hírek elterjedtek, és előre jelezték az osztrák—magyar hadsereg és hajóhad további bomlását.

A szociáldemokrata párt rendkívüli kongresszusa a monarchia politikai és immár katonai válságának további gyors súlyosbodása közepette ülésezett. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt kongresszusának sajátos összetétele volt; a szakszervezetek „kollektív tagjai" voltak a szociáldemokrata pártnak, s a pártkongresszusi küldöttek többsége a szakszervezetek, elsősorban a szakszervezeti bürokrácia képviselője volt. A kongresszuson a jobboldali vezetőknek sikerült megszilárdítaniuk pozícióikat, megválasztani az új vezetőséget a régi összetételben.

Március elején, mint ismeretes, a német—osztrák—magyar imperialisták által diktált breszti békét aláírták. A kormánykörök a béke megkötését Szovjet-Oroszországgal, természetesen kihasználták bizonyos mértékig belső helyzetük, valamint a nyugat- és dél-európai frontokon katonai helyzetük megkönnyítésére. Ez a „megkönnyebbülés" azonban fölöttébb ellentmondásos és mulandó volt. Ellentmondásos volt azért, mert szertefoszlatta azt a hazugságot, hogy a monarchista kormány „demokratikus" békére „törekszik" és „lemond" az annexióról. Még jobban láthatóvá vált, mennyire hazug a monarchisták és lakájaik propagandája, s tovább növekedett az elkeseredés az antant elleni háború folytatása miatt. Annál is inkább, mert a német blokk katonai helyzetének könnyebbedése nem következett be, sőt, a katonai helyzet egyre romlott, mivel az angol—francia csapatok megerősítésére friss amerikai csapatok érkeztek.

Az ország forradalmi erőinek további fejlődésében fontos szerepet játszott az, hogy a forradalmi szocialisták és a baloldali szociáldemokraták időközben bizonyos forradalmi tapasztalatra tettek szert.

A forradalmi erők további fejlődésében igen fontos tényező volt az is, hogy mind több magyar hadifogoly tért haza a forradalmi Oroszországból. Ezek mint szemtanúk beszámoltak az ottani eseményekről, ami a munkások és a parasztok körében csak fokozhatta az erjedést, az értelmiség körében pedig növekvő érdeklődést és rokonszenvet keltett. A hazatérő hadifoglyok „megfigyelése" igen sok munkát adott a hatóságoknak.

A forradalmi Oroszországban pedig közben megalakult a magyar kommunista szervezet. Ez a csoport megszervezte a volt magyar hadifoglyok részvételét a fehérgárdisták, valamint a külföldi interveniósok elleni harcban. Másrészt kádereket képezett ki arra, hogy hazatérjenek Magyarországra és folytassák a forra-

dalmi harcot hazájukban, alakítsák meg a Magyar Kommunista Pártot.

1918 március 25-én a magyar kommunista csoport, amelynek Kun Béla volt az elnöke, levelet intézett az OK(b)P Központi Bizottságához, bejelentette megalakulását és kérte felvételét az OK(b)P-be, amelynek keretei közt működni szeretne a párt szervezeti szabályzatával összhangban. Az OK(b)P Központi Bizottságának segítségével indult meg a „Szociális Forradalom" című magyar lap, amelynek Kun Béla, Szamuely Tibor és Rudnyánszky volt a szerkesztője.

Április 14—17-én Moszkvában hadifogolygyűlést tartottak, amelyre Oroszország minden részéből érkeztek a hadifoglyok küldöttei. Itt voltak a hadifogolytáborok, a hadifogolyszervezetek képviselői európai Oroszország minden nagyobb városából és más különféle csoportok képviselői.

A kongresszus megnyitása előtt hadifogolygyűlést tartottak 3—4000 ember részvételével. Orosz, német, román, lengyel és magyar nyelvű üdvözlő beszédek hangzottak el. Kun Béla beszédében többek közt a következőket mondta: „Most, miután négy keserves esztendőt végigszenvedtetek a fronton és a fogságban, most hazatértek, hogy tovább harcoljatok a francia, olasz vagy a balkáni fronton. Menjetek haza, de a puskát, melyet a kezetekbe fognak nyomni, fordítsátok az igazi ellenségeitek ellen ... Gyújtsátok fel az imperialisták, a tőkések, a papok, a rablólovagok országát."

A gyűlés határozatot fogadott el a hazatérő hadifoglyok feladatairól; a határozat így szól:

„Az április 14-én Moszkvában megtartott hadifogoly-nagygyűlés teljes szolidaritásáról biztosítja az orosz munkás- és parasztkormányt, ugyanakkor azonban legmélyebb megvetésének és halálos gyűlöletének ad kifejezést a sötét reakció imperialista rablóbandáival szemben, akik a szabad Oroszországot egy elviselhetetlenül nehéz békére kényszerítették, és akik a rablóhadjáratot orosz földön még mindig folytatják.

Megingathatatlan elhatározásunknak adunk kifejezést akkor, midőn kijelentjük, hogy kérlelhetetlen forradalmi elszántsággal, a proletariátus fegyveres felkelése útján harcolni fogunk otthon a saját elnyomóink, a saját rablókormányaink ellen mindaddig, amíg saját földünkön az új szentháromság: a militarizmus, az imperializmus és a kapitalizmus el nem pusztul, s annak romjain fel nem épül a munkások és a parasztok szociális szovjetköztársasága."[11]

[11] „Forradalom", Omszk, 1918 május 1. Proletárfoglyok országos kongresszusa. Lásd: A magyar munkásmozgalom válogatott dokumentumai. 5. köt. Szikra, 1956. 107. old.

A kongresszuson képviselt hadifogolyszervezetek taglétszáma elérte az 520 000 főt.[12] A kongresszus különféle fontos kérdéseket vitatott meg azzal kapcsolatban, hogyan lehet tovább fejleszteni a forradalmi mozgalmat a hadifoglyok körében, hogyan lehet a hadifoglyokat megnyerni a szovjet hatalomnak, hogyan kell előkészíteni a hazatérőket a hazájukban folyó forradalmi harcba való bekapcsolódásra. A magyar kommunista szervezet az OK(b)P segítségével különösen nagy és eredményes munkát végzett, amely a továbbiakban igen nagymértékben hozzájárult a magyarországi forradalmi mozgalom fejlődéséhez.

Magyarországon tovább tartott a forradalmi erjedés; ez megnyilvánult az országszerte lezajlott május elsejei sztrájkokban is. Tovább növekedett a katonaszovekények száma is. Ferry altábornagy, a csendőrség felügyelője 1918 június elején jelentette, hogy növekedett az *elfogott* katonaszökevények száma. 1916-ban 39 000, 1917-ben 82 000, 1918 *első negyedében* pedig 45 000 volt a számuk. A felügyelő kijelentette, hogy ennek alapján év végéig az elfogott katonaszökevények száma eléri a 150 000 főt. Azt nem sejtette, hogy mi történik az év végéig, s nem közölt semmiféle adatot az *el nem fogott* katonaszökevényekről, de annyit mondott, hogy csak a „kisebbik részt" lehet elfogni, mert semmi támogatást nem kapnak a szökevények elfogásához, sőt, a lakosság egyre nagyobb mértékben akadályozza ezt.[13]

De a katonák körében folyó erjedésnek nemcsak az lett az eredménye, hogy növekedett a katonaszökevények száma, hanem az is, hogy elszaporodtak a lázadások és a helyi felkelések.

Május 20-án Pécsett — Baranya megye székhelyén — felkelt egy gyalogezred. A felkelők elfoglaltak két laktanyát, a belső pályaudvart és egy külső pályaudvart, s megindultak a belső negyedek felé, hogy elfoglalják az egész várost. A lakossag segítette őket. A felkelők puskával és géppuskával voltak felfegyverezve.

A kormányszervek azonnal két gyalogezredet, egy huszárezredet, tüzérségi és csendőrségi alakulatokat vetettek be a felkelők ellen. A felkelők bátran harcba bocsátkoztak, de nem tudták tartani magukat a kormánycsapatok öt-hatszoros túlerejével szemben. Többszáz felkelőt elfogtak, megkezdődtek a kivégzések. A felkelők egy része kitört a gyűrűből, s a város környekén folytatta a harcot.

A pécsi főügyész a következőket írta a felkelésről készített jelentésében: „A lázadás kezdeményezői a pótzászlóaljnak menetszázadba beosztott emberei voltak. A menetszázad részben vagy

[12] A „Pravda" 1918 április 16-i jelentése alapján

[13] A Hadtörténelmi Intézet levéltára 1918—15/a—7845 (14 652) A magyar munkásmozgalom válogatott dokumentumai. 5. köt. Szikra, 1956. 207 old.

nagyobb részben orosz hadifogságból visszatértekből állott, akik, mint a hadbírósági tárgyalásokból kitűnik, bolseviki tanokkal vannak szaturálva."[14] De ezek a „bolseviki tanokkal szaturált" emberek nem alkottak valamilyen kulön csoportot, mert kifejezték a többiek érzelmeit is, megmutatták a harc útját és ráléptek arra az útra, amelyet a többiek is kerestek, akiknek nem volt annyi tapasztalatuk, mint a hazatért hadifoglyoknak.

Véres események és újabb politikai tömegsztrájkok következtek be 1918 júniusában. A munkásmegmozdulások és a helyi jellegű sztrájkok már mindennapossá váltak, gyorsították a politikai válság súlyosbodását, a közelgő forradalmi robbanást. Mindennapossá vált a munkások megmozdulása a budapesti Állami Gépgyárban; a munkások követelték a közellátás megjavítását, a bérek emelését, és egyre harsányabban kifejezték haragjukat az imperialista háború és a monarchista kormány ellen. Az itteni munkásokat már 1916 nyarától katonailag mozgósították, de ez sem tudta megakadályozni akciójukat. Június 17-én a gyár öntőmunkásai új sztrájkba kezdtek. Két nap múlva, amikor már más műhelyek is sztrájkoltak, véres összeütközésre került sor a munkások és a csendőrség között, amely a gyár területén tüzet nyitott a munkásokra. A munkások felháborodása tetőfokára hágott. Kivonultak az utcára, csatlakoztak hozzájuk más gyárak munkásai is, s megkezdődött a nagyszabású, kormányellenes tüntetés. A tüntető tömeg a parlament épülete elé vonult. A tüntetők előtt a parlament közelében levő téren Landler Jenő, a baloldali szociáldemokraták egyik vezetője mondott beszédet, s harcra buzdított a fennálló rendszer ellen.

Másnap a sztrájk kiterjedt az egész országra, az akkori magyar állam minden nagyobb városára. A politikai tömegsztrájk június 28-ig tartott, s megrendítette a monarchiát. A kormány nagy rendőri, csendőri és katonai erőket összpontosított a fővárosban.

A szociáldemokrata párt jobboldali vezetői haladéktalanul hozzáláttak a tömegsztrájk leszereléséhez, de ez csak nagynehezen sikerült nekik. Ismét manőverezésbe kezdtek a választójog kiterjesztésének követelésével, manővereztek a békekötés követelésével is, de emellett lényegében azt mondották, hogy a monarchia „ártatlan" a háború folytatásában, s az egész felelősséget az antanthatalmakra hárították, amelyek a német blokk teljes szétzúzására törekedtek.

[14] A pécsi főügyész jelentése az igazságügyminiszterhez a Pécsett május 20-ára kitort katonafelkelésről A Magyar Parttortenetı Intézet Archivuma. A XV. 1/1918/8 — A magyar munkásmozgalom válogatott dokumentumai. 5. kot. Szikra, 1956. 203. old.

A júniusi politikai tömegsztrájk a monarchia bukásának közvetlen előhirnöke volt.

A német katonai parancsnokság, mint ismeretes, 1918 tavaszán, a breszti béke megkötése után, még egy kétségbeesett offenzivát indított Nyugaton, hogy az antantot béketárgyalásokra kényszerítse a zsákmány megfelelő elosztása alapján. Ennek az offenzivának volt némi átmeneti sikere, de azt nem akadályozhatta meg, hogy felvonuljon az amerikai erősítés, és előkészítsék az antant döntő offenzivája, amely 1918 júliusában következett be. Augusztusban a német csapatok a nyugati fronton óriási vereséget szenvedtek és súlyos veszteségekkel gyorsan visszavonultak. Szeptemberben az antant csapatai áttörték a német blokk frontját a Balkánon, Bulgária kapitulált. Októberben az antant hadseregei áttörték a frontot az olasz hadszíntéren is. Az osztrák—magyar hadsereg felbomlott, a katonák tömegesen özönlöttek haza.

A német imperialista blokk szétesett, bekövetkezett a Habsburg-monarchia felbomlása.

Az antant-hatalmak terveibe nem illett bele a Habsburg-monarchia felosztása. Az angol—francia—amerikai imperialisták fenn akarták tartani ezt a reakciós monarchiát, hogy felhasználhassák a szocialista forradalom közép-európai erőinek elnyomására és szovjetellenes intervencióra. Wilsonnak, az Egyesült Államok elnökének a békefeltételekről szóló hirhedt 14 pontjában az osztrák—magyar monarchiával kapcsolatban arról volt szó, hogy „autonómiát adnak Ausztria—Magyarország népeinek", nem pedig arról, hogy önrendelkezési jogot adnak e népeknek, vagy hogy megszüntetik a Habsburg-monarchiát. De Wilson január elején hirdette ki 14 pontját, figyelembe véve a békekötés közzétett szovjet elveinek hatását is. 1918 nyarára a Habsburg-monarchia válsága. valamint a demokratikus és szocialista forradalmi erők növekedése olyan fokot ért el, hogy irreálissá vált az osztrák—magyar monarchia fennmaradására számítani. Az alárendelt és elnyomott nemzeti kisebbségek burzsoá politikai vezetői szintén megértették ezt, s az antant és az Egyesült Államok helyeslésével a monarchia keretein belüli „autonómia" helyett, amit korábban követeltek, most az antant-hatalmak és az Egyesült Államok pártfogása alatt álló új burzsoá államok megteremtése mellett szálltak síkra.

Ennek a taktikai irányváltoztatásnak a burzsoázia szerint az volt a rendeltetése, hogy megkönnyítse a gyarapodó demokratikus erők beterelését a burzsoá nacionalizmus medrébe, valamint a szembeszállást a szocialista forradalom növekvő erőivel. Az antant-hatalmak korábban hajlandók lettek volna különbékét kötni a Habsburg-monarchiával, de nyári offenzivájuk után, amikor látták az osztrák—magyar állam gyors bomlását, már lemondtak erről, s elutasították az elkésett osztrák—magyar javaslatokat.

1918 októberében az osztrák—magyar monarchia a munkásosz-

tály és az elnyomott népek forradalmi erőinek csapásai alatt összeomlott.

1918 október 25-én a liberális burzsoázia és a jobboldali szociáldemokraták képviselőiből létrejött a Nemzeti Tanács. Ez a Tanács azzal a céllal alakult, hogy felbontja a háborút vesztett Németországgal kötött szövetséget, viszont szövetségre lép a győztes antanttal. Siralmas vetélkedésre akart kelni a román, a csehszlovák és a jugoszláv uralkodó körökkel a vezető antant-hatalmak és az Egyesült Államok „pártfogásának" megnyeréséért. A „Nemzeti Tanács" Károlyi gróf vezetésével alakult meg; Károlyi az osztrák—magyar—német szövetség régi ellenfele, s az antanttal való szövetség hirdetője volt. Ugyanakkor a Nemzeti Tanács megalakulásakor az „alkotmányos királyság" álláspontján volt, s elismerte a Habsburg-trónt, amelyet kész volt megmenteni. Ami a nemzetek önrendelkezési jogát illeti, elfogadta Wilson elveit, „attól a reménytől áthatva, hogy Magyarország területi integritását ezek az elvek nemcsak nem veszélyeztetik, de biztosabb alapokra helyezik".[15]

De októberben mindjobban erősödtek a munkástanácsok is. Az ország különböző pontjain parasztlázadások törtek ki. Egyes helyeken az orosz parasztok példáját követve, kezdték elfoglalni a földesúri földeket. Fiume (Rijeka) kikötővárosban, a legnagyobb haditengerészeti támaszponton, felkeltek a matrózok, a hadsereg alakulatainál általánossá váltak az antimonarchista megmozdulások. A szlovákok, az erdélyi románok, a horvátok és más nem magyar népek körében pedig feltartóztathatatlanul erősödött a Magyarországtól való különválásért harcoló mozgalom. Október 25-én a Wekerle-kormány lemondott. Éppen ekkor alakult meg a liberális burzsoázia Nemzeti Tanácsa, amelyet a jobboldali szocialista vezetők támogattak, hogy „megmentsék a helyzetet".

A monarchista kormánykörök azonban még mindig azt remélték, hogy az új kormány segítségével fenntarthatják a régi rendszert. Október 27-én a király még „kinevezte" új miniszterelnökké a konzervatív Hadik grófot. Másnap tuntető tömeg indult Pestről Budára, a kormány székhelyéhez. Útközben, a Lánchidon a rendőrség, a csendőrség és a katonaság tűzzel fogadta a tüntetőket. A tüntetők sok halottat és sebesültet veszítettek. Október 30-án minden nagyobb gyárban tiltakozó gyűléseket tartottak az előző napi vérontás ellen, s új tagokat választottak a budapesti munkástanácsba, amely az események fejlődése során általánosan elismert szerv lett. Az orosz katonák példájára Budapesten is megalakult a *katonatanács*. A budapesti helyőrség katonai alakulatai kezdték megtagadni a monarchista főparancsnokság és a hadügyminiszté-

[15] A Magyar Nemzeti Tanács kiáltványa megalakulásáról és céljairól. „Népszava", 1918 október 26 A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. Szikra, 1956. 267 old

rium parancsainak teljesítését. Október 30-án a fegyvergyári munkások elfoglalták a lőfegyver- és lőszerraktárakat, s felfegyverkeztek. A fegyveres felkelés szinte a levegőben volt, s még ezen az éjszakán bekövekezett. Másnap, október 31-én reggelre Budapest proletariátusa és a forradalomhoz csatlakozott katonaság a forradalmi szocialisták és a baloldali szociáldemokraták felhívására és vezetésével elfoglalta a várost. Általános politikai sztrájk kezdődött. A budapesti munkások október 31-én a katonák bevonásával együtt folytatták a tüntetéseket, kiszabadították a börtönökből a foglyokat, elfoglalták a laktanyákat, a postát, a pályaudvart, a telefonközpontot, megbénították s kapitulációra kényszerítették a még kormányhű erőket. Több helyen lövöldözésre került sor, de ez viszonylag rövid ideig tartott.

A budapesti munkásság és a nép forradalmi megmozdulása elsöpörte a monarchikus abszolutizmus gyűlöletes rendjét. A tömegek köztársaság kikiáltását követelték.

Polgári demokratikus népi forradalom ment végbe. A kormányhatalmat azonban a jobboldali szociáldemokraták segítségével — akik az orosz mensevikek példáját követték — a Nemzeti Tanács kaparintotta meg, s ez kiáltotta ki magát „a nemzet szuverén képviselőjének". Ez a tanács új, koalíciós kormányt alakított a két liberális párt és a szociáldemokrata párt képviselőiből. A kormány elnökévé a liberális Károlyi grófot jelölték ki. Az új kormány és maga a Nemzeti Tanács azonban továbbra is együttműködött a hatalmát vesztett monarchista körökkel és magával Habsburg Károly királlyal, akire a kormány felesküdött. Ez nagy felháborodást keltett a nép körében.

A forradalmi szocialisták által szervezett munkásgyűlések már november 1-én tiltakoztak ez ellen. Így például több budapesti gyár egyik közös gyűlésén ilyen tartalmú határozatot fogadtak el:

„A gyűlés a leghatározottabban tiltakozik az ellen, hogy a Nemzeti Tanács kebeléből megalakuló kormány a királynak tett hűségeskü alapján kezdje meg működését...

A gyűlés felszólítja ennélfogva a Nemzeti Tanácsot, hogy tegyen eleget az ország dolgozó népe és a katonák egyhangú követelésének: kiáltsa ki azonnal a köztársaságot, és szakítson meg azonnal minden összeköttetést a dinasztiával."[16]

Nemsokára az egész országban folyt a harc a köztársaság kikiáltásáért. A nép ugyanakkor megindult a régi hatalom helyi szervei ellen, lefegyverezte a csendőrőrsöket és járőröket, megalakította a munkástanácsokat a vidéki városokban. Nem volt erő, amely képes lett volna megmenteni a monarchiát. A népi forradalmi erők nyomására november 16-án kikiáltották a demokratikus köztársaságot.

[16] „Népszava", 1918 november 2. A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. Szikra, 1956. 300—301. old.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a kultúra

Írta KÁLLAI GYULA

Az októberi fordulat jelentősége nemcsak az, hogy az egyik társadalmi rendszert egy másik társadalmi rendszer váltja fel, ilyen fordulatok az emberiség történetében már voltak: a rabszolgatartó társadalmat a feudalizmus, a feudalizmust a kapitalizmus váltotta fel. Ezek valamennyien kizsákmányoló osztálytársadalmak voltak, s az ember ember általi kizsákmányolásának csak újabb, tökéletesebb formáit hozták létre. Az emberi haladásnak a kizsákmányolás szörnyű béklyóin keresztül kellett utat törnie. 1917. októberében, a szocialista forradalom oroszországi győzelmével világméretekben elkezdődött az a folyamat, amely véget vet a kizsákmányolásnak, az osztálytársadalmaknak, és létrehozza az új, kizsákmányolásmentes, szocialista társadalmat.

Ennek a fordulatnak óriási jelentősége van a dolgozó tömegek kulturális felemelkedésében is. Az osztálytársadalmak a dolgozó tömegek kulturális felemelkedését nem tudták biztosítani. Az osztálytársadalmak léte elkerülhetetlenül együttjárt a tömegek kulturális elmaradottságával. A rabszolgatartó antik társadalmak kultúrája — bár az értékek sokaságát hagyta az utókorra — egy igen szűk társadalmi réteg sajátja volt, amely még a rabszolgatartó urak valamennyiét sem foglalta magába, míg a dolgozó rabszolga és szabad tömegek állati sorban éltek. A középkorban a kultúra csaknem kizárólagos birtokosai az egyház felkent papjai és szerzetesei voltak. A kapitalizmus többet tett a tömegek kulturáltsága érdekében, mint a megelőző társadalmi rendszerek: a fejlődő ipar megkövetelte, hogy a gépeknél olyan munkások álljanak, akik értik a termelés mechanizmusát, de ez a minimális fejlődés is a kapitalista kizsákmányolás érdekében történt, annak volt alávetve, kereteit a kapitalisták érdekei határozták meg, és így természetesen lényegében nem változtatott a széles dolgozó tömegek kulturális elmaradottságán. A kizsákmányoló osztálytársadalmak a tömegeket szellemi rabságban tartották.

Ez annyira így van, hogy amikor a szocialista társadalmi rendszer megvalosítása napirendre került, maga a burzsoázia és minden rendű és rangú lakája érvelt azzal, hogy a szocializmus megvalósíthatatlan, mert éppen azok a tömegek, amelyek hivatva volnának a szocializmus építésére, annyira kulturálatlanok, hogy képtelenek az új rend kivívására; meg kell várni, amíg a kultúra terén megfelelő előrehaladást érnek el, s csak ezután lehet hozzálátni a szocializmus megvalósításához.

Ezeknek adott választ Lenin, mondván, hogy a szocializmus építését olyan emberekkel kell megkezdeni, amilyeneket a kapitalizmus reánk hagyott, mert másmilyenek nincsenek. Kulturális előrehaladásuk érdekében azonban a sorrendet kell megfordítani: meg kell dönteni a kapitalizmust, meg kell teremteni a proletariátus politikai hatalmát, s akkor olyan feltételek jönnek létre, amelyek között a kulturális fejlődés terén is rohamléptekben haladhatunk előre, mert a dolgozó tömegek kulturális felemelkedésének alapját csakis a szocialista forradalom győzelme teremti meg.

A Szovjetunió 40 éves fejlődése teljes mértékben igazolta Lenin álláspontját. A szovjethatalom olyan feltételeket teremtett, amelyek elősegítették a nép mélyén szunnyadó hatalmas tudásszomj érvényrejutását és biztosították a lakosság tömegeinek műveltségi és kulturális felemelkedését.

A szocializmus teljes győzelme szempontjából a legfontosabb tényező az, hogy az új társadalmi rendszer a munkának a réginél új, sokkal magasabbfokú termelékenységét hozza létre. A munka termelékenysége fokozásának alapvető eszközei pedig a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálása. Sem az iparosítást, sem a kollektivizálást nem lehetett a nép kulturális színvonalának emelése nélkül végrehajtani. Így a szocialista gazdasági rendszer építése alapja, kiinduló pontja lett a tömegek valóságos kulturális forradalmának, amelynek során kevesebb, mint egy emberöltő alatt a Szovjetunió népei felszámolták a cári Oroszország örökségét: a súlyos kulturális elmaradottságot, megteremtették a tömegek magasfokú kulturáltságát, sőt, ezen a téren már túlhaladták a vezető kapitalista országokat.

A cári Oroszország a néptömegek kulturális fejlettsége szempontjából a világ egyik legelmaradottabb országa volt: a lakosság 73 százaléka nem tudott írni-olvasni. A nemzetiségek soraiban a kép még szomorúbb volt: az írástudók aránya a lakosság egészéhez viszonyítva például a kirgizeknél 0,6 százalék, a turkméneknél és jakutoknál 0,7, az üzbégeknél 1,6, a kazahoknál 2,1 százalék volt.

„Olyan vad ország, ahol a nép ennyire *ki volna semmizve* a tanulás, a felvilágosodás, a tudás tekintetében — ilyen ország egy

sincs Európában Oroszországon kívül"[1] — írta Lenin 1913-ban. Ma ennek épp fordítottját írhatnánk le: egy olyan ország sincs Európában — s hozzátehetjük — más földrészen sem, ahol a dolgozó nép kulturális fejlődése számára olyan korlátlan lehetőségek nyílnának, mint a kommunizmust építő Szovjetunióban.

Ma a Szovjetunióban a különböző oktatási intézményekben 50 millió ember tanul. 1930-ban vezették be az első négy osztályra terjedő kötelező elemi oktatást, ezt 1934-ben kiterjesztették 7 osztályra, s ennek megvalósítása után, 1952-ben a XIX. kongresszus határozatára, megkezdték az áttérést az általánosan kötelező, ingyenes, 10 osztályos középiskolai oktatásra.

Hol van ma a világon ország a szocialista Szovjetunión kívül, amely a felnövekvő nemzedéket 10 évig, az egyetem kapujáig kötelező érvénnyel, ingyenesen iskoláztatja? Nincs sehol. A régi „kulturált" kapitalista országok, Franciaország, Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, sőt a rendkívül előnyös helyzetéből eredően a gazdagságban fuldokló svájci tőkések állama sem tudja megvalósítani azt, hogy valamennyi gyermek elvégezze a törvény által kötelezően előírt *elemi* iskolát. Éppen a népesség tömegeit alkotó munkásosztály és parasztság gyermekeinek nincs anyagi lehetőségük arra, hogy befejezzék az elemi iskolát, mert jórészüknek már iskolás korukban el kell foglalni helyüket a termelő munkában.

Jelenleg a Szovjetunió felsőoktatási intézményeiben és technikumaiban 4 millió diák tanul, szemben az 1913. évi 182 000-rel. Míg 1913-ban a cári Oroszország népgazdaságában 200 000 ember dolgozott egyetemi és szakközépiskolai végzettséggel, addig ma a szovjet népgazdaság különböző ágaiban hatmilliónál több hasonló végzettségű szakember tevékenykedik.[2] Ezek a számok nemcsak arról tanúskodnak, hogy a Szovjetunió sikeresen számolta fel a cári Oroszország kulturális elmaradottságát, hanem azt is bizonyítják, hogy az alsó és középfokú, valamint az egyetemi oktatás terén már túlhaladta a régi, évszázados kultúrával és oktatási rendszerrel bíró nyugati kapitalista országokat is. Míg Franciaországban 37, Nyugat-Németországban 27, Olaszországban 30 egyetemi hallgató jut minden 10 000 lakosra, addig a Szovjetunióban átlagosan 100. Ezen a területen nemcsak a Szovjetunió egésze, de távoli középázsiai köztársaságai is túlhaladták azokat a nyugati kapitalista államokat, amelyeknek burzsoáziája az évek hosszú során át megszokta, hogy a keleti népekre, mint alacsonyabbrendű, gyarmatosítandó és „civilizálandó" lényekre tekintsen. A szovjet keleti népek fejlődése elemi erővel

[1] Marx, Engels, Lenin, Sztálin a nevelésről. Tankönyvkiadó Vállalat, 1955 271. old

[2] „Pravda", 1957. szept. 15.

leplezi le a „fehér ember terhéről" szőtt rudyardkiplingi legendákat, s ellenkezőleg, épp azt bizonyítja, hogy a keleti népek kulturális fejlődésének a szocializmus a legbiztosabb útja. Tadzsikisztánban, ahol azelőtt mindössze 3 iskola működött 152 tanulóval[3] — most 2500 általános és középiskolában 320 000 tadzsik gyermek tanul, a köztársaságnak Tudományos Akadémiája, 1500 tudományos kutatója, köztük 427 doktora és kandidátusa van; minden 10 000 tadzsikból 92 egyetemi hallgató, tehát a kis szovjet köztársaságnak a lakosság számarányához viszonyítva több egyetemi hallgatója van, mint Nyugat-Európa bármely kapitalista országának.[4]

Nem mi mondjuk, az angol parlamentnek a műszaki felsőoktatásról kiadott fehérkönyve írja a következőket: „A tudományos és műszaki képzés színvonala a Szovjetunióban magas. Az évente kibocsátott mérnökök száma lényegesen több, mint bármely más országban, mind abszolút számokban, mind a lakosság arányához viszonyítva."

Az egész nép kulturális felemelkedésének talaján jöttek létre azok a feltételek, amelyek között a szovjet tudomány világraszóló sikereit elérte. Ha a szocialista iparosítás kezdeti szakaszában voltak esetek, amikor a Szovjetuniónak a haladó külföldi tudósok és szakemberek segítségét is igénybe kellett venni egy-egy objektum felépítéséhez, úgy ma a helyzet gyökeresen megváltozott, a tudomány legfontosabb ágaiban a Szovjetunió elérte, sőt túlhaladta a vezető kapitalista országokat. 1945-ben, amikor a Szovjetunió válaszul a kezdődő amerikai „atomdiplomácia" kérkedésére kijelentette, hogy a Szovjetunióban is megalkotják az atombombát, legyintő hitetlenkedés volt a válasz. Ma, 12 évvel az első amerikai atombomba robbanása után, az egész tudományos világ elismerését fejezi ki annak a szovjet tudománynak, amely megalkotta az interkontinentális rakéta-technikát, és a világ első mesterséges holdját, amelynek korszakalkotó jelentősége az emberiség fejlődése szempontjából csak olyan felfedezésekhez hasonlítható, mint a régebbi korban a tűz, a kerék, s az újabban az elektromos áram és az atomenergia felfedezése volt.

A szovjet mesterséges hold felbocsátását nem lehet *véletlen felfedezésnek* tekinteni, ez a szovjet tudomány 40 éves szaka-

[3] Erről tanúskodik a Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság Oktatásügyi Népbiztosságának első rendelete: „A Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság Oktatásügyi Népbiztosságának állományába kell venni a népművelési osztályok valamennyi dolgozóját: a tanítókat és alkalmazottakat, összesen 31 embert, valamint 4 internátust és 3 elemi iskolát, 152 tanulóval." (Kozli: Kim: Kommunyisztyicseszkaja Partyija Organizator Kulturnoj revoljucii SzSzSzR. Moszkva Goszpolitizdat. 1956. 79. old. oroszul).

[4] „Pravda", 1957. szept. 13.

datlan fejlődésének *törvényszerű* eredménye, és tükrözi azt az általánosan magas színvonalat, amelyet a szovjet tudomány a 40 év alatt elért..

Ha ma az egész világ elismeréssel adózik a szovjet tudósok bámulatra méltó eredményeinek, ez elsősorban annak köszönhető, hogy a szocialista társadalmi rendszer a tudományos munka, a tudományos kutatás számára jobb feltételeket teremt, mint bármely más megelőző rendszer. A kommunista párt kezdettől fogva a legszilárdabb szövetségre törekedett a tudománnyal, tudván azt, hogy a szocialista társadalom felépítésében minden vonatkozásban óriási szerep hárul a tudományos előrelátásra.

Lenin a polgárháború zivatarában is gondot fordított a tudományra. Ekkor készítette el — többszáz tudós és szakember bevonásával — a GOELRO-t, Oroszország villamosításának tervét, amely a fiatal szovjetállam első megnyilatkozása volt a tudomány irányában, amely sejtetni engedte, hogy a szocializmus a tudósok számára az alkotás eddig soha nem látott lehetőségeit nyitja meg. A villamosítási tervet követte Oroszország geológiai feltérképezésének állami megrendelésre történő hatalmas tudományos munkája; közvetlenül az októberi szocialista forradalom után — Lenin javaslatára kezdték el tanulmányozni a kurszki mágneses teret stb. A szocialista haza felvirágzásáért küzdő tudósok irányában a szovjet rendszer születése pillanatától olyan magatartást tanúsított, amely a legnehezebb háborús időkben is biztosította számukra az alkotó munka feltételeit. A polgárháború idején a szovjethatalom Gorkij vezetésével külön bizottságot hozott létre, amelynek az volt a feladata, hogy Pavlov és munkatársai munkájának feltételeit minden vonatkozásban biztosítsa. Igaz, az orosz tudomány legnagyobb alakjai: Timirjazev, Micsurin, Pavlov, Grekov stb. rögtön felismerték a szocializmus felsőbbrendűségét, és a szovjethatalom oldalára állottak, tudományos munkásságuk eredményét a szovjethatalom rendelkezésére bocsátották. Ismeretes, hogy amikor Pavlovnak 1919-ben, tudományos érdemeire való tekintettel, nagyobb élelmiszeradagokat juttattak, kijelentette: „Az élelmiszerrel takarékoskodni kell. Annyit adjanak mint bárki másnak, ne többet... Kutyák kellenek, kutyák. A helyzet olyan, hogy akár magad szaladozz az utcákon és fogdosd a kutyákat."

A szovjet tudomány világraszóló eredményei a párt, a szovjethatalom és a tudósok összefogásából születtek meg.

A szovjethatalom évei alatt — a népoktatás és a tudomány fejlődésével párhuzamosan — hatalmas mértékben nőtt a Szovjetunió népeinek kulturális ellátottsága: könyv, színház, film, ami azelőtt kevés kiváltságos birtokában volt, most a nép szolgálatába állott.

A Szovjetunió népeinek kulturális felemelkedésében a legnagyszerűbb az, hogy a szovjet népnek 40 év alatt, a párt vezetésével sikerült a polgári kultúrától gyökerében, tartalmában különböző, eszmeileg magasabbrendű, a munkásosztály és a parasztság érdekeit és eszményeit közvetlenül és nyíltan tükröző új kultúrát, szocialista kultúrát teremteni.

A kizsákmányoló társadalmak kultúrája nem volt egységes. „Minden nemzeti kultúrában megvannak — írta Lenin — ha nem is kifejlett formában — a demokratikus és a szocialista kultúra elemei, mert minden nemzetben van dolgozó és kizsákmányolt tömeg, amelynek az életkörülményei elkerülhetetlenül demokratikus és szocialista ideológiát szülnek. *De minden nemzetben van burzsoá kultúra is* (a legtöbb nemzetben pedig még feketeszázas és klerikális kultúra is) — *mégpedig nem csupán »elemek«, hanem uralkodó kultúra formájában. Ezért a »nemzeti kultúra« általában a földbirtokosok, a papok, a burzsoázia kultúrája.*"[5]

Az uralkodó osztály kultúrája az uralkodó osztály világnézetét: a feltétlen engedelmesség és szolgaság állami, egyházi és társadalmi követelményét sugározta a tömegekre.

Természetes, hogy a kulturális forradalomnak nemcsak a népek kulturális elmaradottságát kellett felszámolnia, hanem gondoskodnia kellett arról is, hogy az új kultúra a marxizmus-leninizmus világnézetét sugározza a dolgozó tömegekre, és ezáltal segítse elő a szocializmus építését.

Ezért a szocialista kultúra építésének kezdetén teljes nagyságában mutatkozott meg e kérdés megoldásának alapvető problémája: hogyan viszonyul a kommunista párt, a munkásosztály a múlt kulturális örökségéhez? A régi kultúrával kapcsolatos elhajlások veszélye igen nagy volt. Az ultrajobboldali „egységes folyam" elméletének képviselői azt állították, hogy a polgári és szocialista kultúra között semmi különbség nincs, a polgári világ kultúrája egységes folyamként beleömlik a proletárkultúrába. Ez a lényegében jobboldali burzsoá elmélet meg akarta fosztani a pártot attól, hogy a kultúrában is biztosítsa a marxizmus-leninizmus világnézetének érvényesülését, azt célozta, hogy a szocialista gazdaság építésének viszonyai között — a gazdasági élet területéről kiszorítva — a burzsoázia tovább élhessen és árthasson a szocializmus ügyének a kultúra frontján.

A párt — Leninre hivatkozva — fellépett ez ellen, mondván, hogy „*minden* nemzeti kultúrának *csupán* demokratikus és szocialista elemeit vesszük át, mégpedig *csakis és feltétlenül minden*

[5] Lenin: Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban. Lenin művei 20 kötet Szikra, 1955 ,8. old. (Az én kiemelésem. K. Gy.)

nemzet burzsoá kultúrájának, burzsoá nacionalizmusának ellensúlyozására."[6]

Hasonlóképp a burzsoá „egységes folyam" káros elméletéhez, a pártnak a kulturális forradalom során meg kellett küzdenie az ultrabaloldalinak látszó, valójában velejéig rothadt kispolgári „tiszta proletárkultúra" elméletével és gyakorlatával, amelynek követői nagyhangon hirdették, hogy ők teljesen elvetik a burzsoá világ kultúráját, „tiszta helyen" teljesen új proletárkultúrát teremtenek, miközben a valóságban elvetették a régi kultúra maradandó értékeit is, és a legrosszabb burzsoá dekadencia antirealista fókuszait tálalták „forradalmi művészet" címén. A párt leküzdötte ezt az áramlatot is, Lenin szavával mondván, hogy

„A proletárkultúra nem pottyan le készen valahonnan, ismeretlen helyről, nem azoknak az embereknek a kitalálása, akik magukat szakembereknek nevezik a proletárkultúra terén. Mindez merő süketlenség. A proletárkultúrának ama felhalmozott tudás törvényszerű továbbfejlődésének kell lennie, amelyet az emberiség a tőkés-földesúri-hivatalnoki társadalom igája alatt szerzett meg."

„... proletárkultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése során létrehozott kultúrát, csak úgy, hogy ezt a kultúrát átdolgozzuk — ha ezt nem értjük meg, nem is fogjuk ezt a feldatot megoldani."[7]

A kulturális forradalom, leküzdve ezeket az áramlatokat, felszámolta a cári burzsoá-földesúri kultúrát; átörökölte a régi kultúra legjobb hagyatékát, s a marxizmus-leninizmus bázisán fejlesztette tovább az irodalmat, művészetet, megteremtve a szocialista társadalom alapvető irodalmi, művészeti alkotási módszerét, a *szocialista* realizmust.

A szovjet irodalom, művészet újjáélesztette a realizmust, ami eddig is minden haladó, nagy művészet jellemvonása volt. s ami a XIX—XX. század fordulóján világszerte kezdett beleveszni az imperialista korszak dekadenciája által teremtett különböző „izmusok" mocsarába.

Ez önmaga óriási jelentőségű tény, de nem meríti ki teljesen az új ábrázolási mód fölényét.

Mi különbözteti meg élesen a szocialista művészetet a letűnt korok irodalmától, művészetétől?

Az, hogy a szocialista művészet úgy szolgálja a népet, hogy nyíltan a társadalmi haladás legnagyobb ereje, a munkásosztály és forradalmi pártja, a kommunista párt politikáját támogatja.

---

[6] U. o. 9. old.

[7] Beszéd az Oroszországi Kommunista Ifjúsági Szövetség III. Összoroszországi Kongresszusán. Lenin művei. 31. kot. Szikra, 1951. 289—290. old.

Minden igazi művészet realista, népi művészet. Az irodalom és a művészetek nagy realista alakjai — Dickens, Mark Twain, Balzac, Tolsztoj, Munkácsy, Móricz stb. — kétségtelen, népi művészek voltak abban az értelemben, hogy munkájukat, alkotásaikat a dolgozó nép sorsa ihlette meg; hűek voltak a néphez abban az értelemben, hogy munkásságukkal a nép sorsán akartak javítani. De nem találták meg azt a szervezett társadalmi erőt, amelylyel szövetségben ezirányú erőfeszítéseik érvényre juthattak volna, s éppen ezért művészetük nem válhatott egy új világot építő nép lelkesítő, mozgósító erejévé.

A szocialista művészet azonban kezdettől fogva, már a hatalomért folyó harcok nehéz idejében — nyíltan egybekötötte sorsát a munkásosztállyal és pártjával, a kommunista párttal. A néphez való hűsége és pártossága szorosan egybeforrt; a forradalom megvívására, a szocializmus felépítésére induló tömegek hősi harca ihlette alkotásra; ezért vált valóban a tömegek művészetévé.

A szovjet kultúra 40 éve idején, az irodalom és művészet fejlődésének igazi talaja a néphez — és következésképpen a párthoz való hűség volt. Ha vitatkozunk a szocialista realizmus mibenlétéről, hisszük, hogy legfontosabb jellemvonásának ezt mondhatjuk: hűség a néphez, hűség a párthoz.

A szocialista művészetnek ezt az alapelvét támadták és támadják ma is, elsősorban azt szegezve szembe vele, hogy ez ellentmond a művészetek „szabadságának" — márpedig szabadság nélkül nincs művészet. A szabadság demagóg jelszava mögött lényegében mindig a burzsoá dekadencia legrohadtabb termékeit igyekeztek az erőtől duzzadó, népi, szocialista, realista művészet helyébe állítani. A kommunista párt, a szocialista művészet, mindig idejében verte vissza ezeket a próbálkozásokat, és megvédte a szocialista realista művészetet, amely éppen azzal, hogy szorosan egybeforrasztja a művészt népével és pártjával, a legnagyobb alkotói szabadságot biztosítja számára.

1917 októbere új korszakot nyitott a világtörténelemben. A szocialista forradalom, a Szovjetunió léte óriási hatást gyakorolt valamennyi nemzet és nép életére. Természetes, hogy *hatalmas nemzetközi jelentősége van a szocialista társadalmi rendszer művészetének, a szocialista realista művészetnek is.*

A kapitalista társadalmi rendszer kultúrája a XX. század elejétől kezdve egyre inkább beleveszett az antirealista formalizmus tengerébe. A nagy, realista irodalom és művészet ideje a kapitalista társadalomban a XX. század elejére — úgy látszik — eljárt; a polgári világ irodalmában és művészetében félredobták a XIX. század realizmusának tradícióit, gombamódra keletkeztek és uralkodóvá váltak a legkülönbözőbb dekadens, for-

malista áramlatok, futurizmus, dadaizmus, expresszionizmus, kubizmus és hasonlók. A kapitalizmus általános rothadása az imperializmus korában a művészetek terén a hanyatlás, a dekadencia, a formalizmus uralmában nyert kifejezést. E hanyatlással párhuzamosan, de ellentétes irányban haladt — elsősorban Gorkijnak a szocialista forradalom győzelme előtt írott műveire támaszkodva — a szovjet kultúra fejlődése. Amikor a 20-as évek második felében, a 30-as évek elején a szocialista realizmus a győztes szocialista forradalom, a szocializmus építésének viszonyai között megteremtette első nagy alkotásait, azonnal világtörténeti jelentőségre emelkedett. Solohov „Csendes Don"-jának (1928), Gladkov „Cement"-jének (1925), Osztrovszkij „Az acélt megedzik" c. regényének (1932), Trenyov „Ljubov Jarovaja" c. színdarabjának — nem is beszélve Gorkij ebben az időben megjelent műveiről, elsősorban a Klim Szamginról (1926—1936) világtörténeti jelentősége volt, mert bennük jelentkezett először a szocialista realizmus, mint az új, szocialista társadalmi rendszer művészeti alkotási módszere. Ez nemcsak a szovjet nép ügye, hanem az egész emberi kultúra ügye volt; olyan fordulat, amely kihatott az egész emberiség kulturális életére, az emberi kultúra történetében új fejlődési szakaszt nyitott meg.

Ahol csak megismerhették a szocialista realizmus alkotásait, világszerte óriási lelkesedéssel üdvözölték. A szocialista realista filmművészet első, igazán nagy alkotásai: Eizenstein „Potyomkin cirkáló"-ja (1926), Pudovkin „Az anya" c. filmje (1926), a nyugati tőkés országokban és Amerikában hatalmas tömegekre hatottak. A haladó emberek szerte a világon, a szocializmus első sikereiben a kulturális élet fejlődésének új szakaszát látták meg, világosan felismerték, hogy az emberiség kulturális fejlődésének nagy realista értékeit — a kapitalizmussal ellentétben — a szocializmus kultúrája őrzi meg és fejleszti tovább. A szocialista realizmus nemzetközi jelentősége azonban ebben nem merül ki. A szocialista kultúra megtermékenyítő hatást gyakorolt a polgári világ kultúrájára abból a szempontból is, hogy az uralkodó dekadenciával szemben újjáélesztette a realista irányzatokat, bátorításul, támaszul szolgál a kapitalista viszonyok között is a realizmus fejlődéséhez. A nyugati kapitalista országok kultúrájának legnagyobb alakjai, akik közül sokan a század elején a dekadens formalizmus hatása alá kerültek, mert ebben vélték felfedezni a forradalmi irodalom megteremtésének, a kapitalizmus elleni művészi lázadásnak az útját, a forradalmi munkásmozgalommal való találkozásuk és a szocialista realizmus hatására szabadultak ki a dekadencia zsákutcájából. Ha a realizmus ma az imperializmus hallatlanul nehéz, művészetet, irodalmat fojtogató légkörében továbbra is él és képes maradandó alkotásokat létrehozni — ez tagadhatatlanul a szocialista realizmus hatásának eredménye.

A második világháború után — az olasz és francia filmművészetben — nem utolsósorban az olasz és francia filmpiacot elárasztó hollywoodi dekadens giccs ellensúlyozására és kiszorítására, haladó művészek közreműködésével, a haladó társadalmi erők támogatásával létrejött egy új úgynevezett neorealista irányzat, amelynek filmjei, a „Róma 11 óra", „Biciklitolvajok", „Özönvíz előtt", „Félelem bére" stb. osztatlan művészi és közönségsikert arattak szerte a világon. E filmek létrejöttében is igen nagy szerepe van a szocialista realista filmgyártás legjobb alkotásai, a „Potyomkin cirkáló", „Az anya", „Dzsingisz-Kán utóda", „Csapajev", „Nagy Péter" stb. hatásának. Ezek nélkül nem valószínű, hogy maga a neorealista irányzat létrejött volna.

A szocializmus kultúrájának példája elősegíti, hogy a polgári realizmus legjobb képviselői megtalálják az utat nemzetük munkásosztályához, kommunista pártjához, a párt segítségével pedig a szocialista realizmushoz. A szocialista realizmus művészete így kibontakozhat a kapitalista társadalmi rendszerben is, olyan, a munkásosztályhoz csatlakozott művészek alkotásaiban, mint Aragon, Hikmet, Amado stb.

Az októberi szocialista forradalom, a szocialista realista kultúra nem maradt hatás nélkül hazánkban sem.

A szocializmus megteremtése történelmileg csaknem egyidőben az Oroszországi Szocialista Forradalommal, Magyarországon is napirendre került. A kérdés lényegében ugyanúgy vetődött fel, mint a cári Oroszországban. Magyarország is feudál-kapitalista ország volt, ahol a nép óriási többsége nehéz elnyomatásban, szellemi sötétségben élt, ahol a 6 éven felüli lakosság 31.3%-a analfabéta volt, a munkás és paraszt tömegek túlnyomó többsége 3—4 elemit végzett, a középiskolák és egyetemek kapui előttük zárva maradtak. 1919-ben, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom közvetlen hatására a magyar munkásosztály is megdöntötte a földesúri-kapitalista kizsákmányolás rendszerét, és megteremtette az első magyar proletárdiktatúrát, a Tanácsköztársaságot. A Tanácsköztársaság vezetője, a magyar munkásosztály és pártja, a fiatal kommunista párt megértette a kultúra kérdésének nagy fontosságát, s az új társadalmi rend születésének hajnalán határozott intézkedéseket tett a nép kulturális elmaradottságának megszüntetésére. A Tanácsköztársaság vezette be először Magyarországon a kötelező 8 osztályos általános iskolát, államosította az egyházi iskolákat, hozzálátott az analfabétizmus felszámolásához, megnyitotta a munkás- és parasztfiatalság előtt az egyetemek kapuit, az egész nép kincsévé tette a színházak, múzeumok, könyvtárak kulturális értékeit.

A magyar uralkodó osztályok a nyugati imperialisták katonai beavatkozásának segítségével az első Magyar Tanácsköztársasá-

got megdöntötték és restaurálták a kapitalista társadalmi rendszert.

A magyar munkásosztály azonban a Horthy-korszak egész ideje alatt egy percre sem tévesztette szem elől, hogy felszabadító harcában milyen hatalmas fegyver a kezében a kultúra. Az osztályharc egyik legfontosabb frontja a kultúra volt. A munkásosztály szervezeteinek, elsősorban a szakszervezeteknek sokágú kultúrcsoportjai voltak. A kulturális munkában a munkásosztály nemcsak erősítette szocialista öntudatát, hanem elsajátította és ápolta a magyar nemzeti kultúra legjobb alkotásait. A bőripari munkások színjátszó csoportja klasszikus darabokat játszott — közöttük a Bánk bánt, — a klasszikus magyar és a kortársi irodalom termékeit hamarabb lehetett a munkás könyvtárakban megtalálni, mint a fényes közkönyvtárakban. A magyar kultúra legjobbjai a munkásosztálynak dolgoztak; József Attila a munkások között élt, róluk írt, és ők olvasták elsősorban műveit. Volt olyan időszak a Horthy-korszakban, amikor Bartók és Kodály műveit egyedül a munkás énekkarok tartották műsoron. Természetes, hogy a magyar munkások a legnagyobb érdeklődéssel fogadták a szocialista kultúrának azokat a termékeit, amelyek eljutottak Magyarországra is. Solohov „Csendes Don"-ja, Gorkij egyes művei, Eizenstein és Pudovkin egy-egy filmje, ha csonkított formában is, de már a Horthy-korszakban eljutott Magyarországra, és nagy hatást gyakorolt nemcsak a magyar munkásosztályra, hanem a magyar értelmiségre is. Ilyen történelmi előzmények, a szocialista kultúra megteremtésére irányuló kísérletek után, annak eredményeképpen, hogy a Szovjetunió felszabadította hazánkat a fasiszta rabság alól és támaszul szolgált a volt magyar uralkodó osztályok ellenforradalmi kísérleteinek felszámolásához, végre 1945 után a magyar nép végérvényesen ráléphetett arra az útra, amelyen haladva, a kulturális életben is elfoglalhatja az őt megillető helyet.

A felszabadulás óta kialakult kulturális életünknek legjellemzőbb sajátossága az, hogy a dolgozó tömegek egyre inkább bekapcsolódnak a kultúra művelésébe és a kultúra áldásait is ők élvezik.

A múlt uralkodó osztályainak művelődési monopóliumát megszüntettük. Az általános iskolák bevezetésével kiszélesítettük a nép alapműveltségét. Míg 1938-ban az elemi iskola nyolcadik osztályát 33 901 tanuló végezte el, addig 1955-ben az általános iskola nyolcadik osztályát 97 848-an fejezték be. Az 1937—1938-as tanévben a középiskolák összes tanulójának száma 52 349 volt, ebből 4 százalék dolgozó paraszt és munkás származású; 1955—1956-ban a középiskolai tanulók létszáma 155 264 volt, s ezek 60 százaléka dolgozó paraszt és munkás gyermeke. A

Horthy-korszakban a csekély létszámú egyetemi hallgatóknak mindössze 3,5 százaléka volt szegényparaszt és munkás származású; a népi demokrácia 12 éve alatt négyszeresére növekedett az egyetemi hallgatók száma, a 10 000 lakosra jutó egyetemi hallgatók tekintetében megelőztünk olyan kapitalista államokat, mint Franciaország, Olaszország, Nyugat-Németország. Egyetemi hallgatóink többsége, mintegy 50—55 százaléka a munkásosztály és a parasztság gyermeke. A nép kulturális ellátottságát a háború előttihez viszonyítva rendkívüli mértékben kiszélesítettük. A színház, mozi, könyv a tömegek kulturális nevelésének eszközévé vált. 1955-ben Magyarországon 17 506 művet 44,8 millió példányban adtak ki, a filmelőadásoknak 120 millió, a színházaknak 6,7 millió látogatója volt. Mozilátogatottság terén az UNESCO adatai szerint is magunk mögött hagytunk olyan országokat, mint Franciaország, Hollandia, Svédország, Svájc.

Nem lebecsülendő eredményeket értünk el a kultúra szocialista tartalmának megteremtésében is. Az 1948-ban megindúló kulturális forradalom helyesen tűzte ki kulturális életünk elé a szocialista realizmus megteremtését. Bár a végrehajtásban jelentős hibák voltak, a kultúra minden ágában biztató jeleit tapasztalhattuk a szocialista realizmus jelentkezésének és térhódításának. A harc a szocialista kultúra megteremtéséért nálunk még folyik, a magyar kulturális forradalom még korántsem ért véget, s előttünk ezen a téren a legnagyobbak a tennivalók. Az osztályellenség ezen a területen még jelentős erőkkel rendelkezik. Ezt bizonyítják a tavaly októberi ellenforradalmi események, amelyek során a burzsoá restauráció erői és revizionista szövetségeseik a szocializmus elleni támadásukat a legszélesebb fronton éppen a kultúra területén fejtették ki.

Az ellenforradalmat a kultúra területén is levertük; a kulturális élet is konszolidálódott, rendben folyik az oktatás, ismét felfelé kezd ívelni a magyar kulturális élet.

1956 októbere azonban megtanított bennünket arra, hogy a kulturális forradalom kérdéseit az eddiginél mélyebben és alaposabban tanulmányozzuk. Ha ezt tesszük, világosan látjuk, hogy kulturális előrehaladásunk szorosan összefügg a magyar értelmiséghez fűződő viszonyunkkal. A magyar értelmiség túlnyomó többsége ma becsületesen dolgozik. Ez munkánk nagy eredménye, azonban nem jelentheti az értelmiség irányában folytatott erőfeszítések megszüntetését. A tudomány és a kultúra területén alkotóknak, az értelmiségnek közel kell kerülni a termelés frontján alkotókhoz, a munkásosztályhoz és pártjához. Ez a szoros, bensőséges kapcsolat a párt és az értelmiség között még nem jött létre. *A szocialista kultúrának alapkérdése pedig az, milyen az értelmiség viszonya a munkásosztályhoz, annak vezetőjéhez,*

a kommunista párthoz, és világnézetéhez, a marxizmus-leninizmushoz. Kedvező viszony nélkul nem tudunk előrehaladni. De nem halad előre az értelmiség sem.

Az alkotó magyar értelmiség képességeinek kibontakoztatását a művészetek területén is a marxizmus-leninizmus világnézetétől átitatott szocialista realista alkotói módszer biztosítja. Ma már világosan látjuk, hogy a szocialista realizmus befolyása irodalmi, művészeti életünkre jóval kisebb, mint 1956 októbere előtt gondoltuk. A szocialista realizmus értelmezésében ma is vannak zavarok. Sokan idegenkednek tőle, vitatják létjogosultságát. Pedig művészetünk az elmúlt években épp akkor ért el komoly, nemzetközi viszonylatban is számottevő sikereket, amikor a szocialista realizmus alapjára próbált helyezkedni. Így született meg például filmgyártásunkban a „Különös ismertetőjel", a „Budapesti tavasz", a „Körhinta". E filmek méltán váltották ki a hazai és a nemzetközi közvélemény elismerését. Amikor az októberi ellenforradalom hatására erről az útról, a szocialista realizmus útjáról letértek, hanyatlás következett be: ezt tanúsítják — hogy maradjunk a filmgyártásnál — az olyan filmek, mint például a „Csodacsatár", a „Láz", a be nem mutatott „Nagyrozsdási eset". Ez a hanyatlás akkor is bekövetkezik, ha történetesen ugyanazok a művészek készítik a félresikerült műveket, akik akkor, amikor eszmeileg tisztán láttak, remekműveket alkottak.

1917 októbere óta egyetlen fényes csillag jelzi az emberiség követendő útját, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ötágú csillaga. Ma már a népek százmilliói követik ezt a csillagot. Mindaddig, amíg alkotó művészeink nem értik meg a Nagy Október világtörténeti jelentőségét, amíg felismerésben, gondolkodásban nem azonosítják magukat azokkal a dolgozó tömegekkel, amelyek Október szocialista útján haladnak, amíg világosan fel nem ismerik, hogy a dolgozó nép életében beállott változásoknak a marxizmus-leninizmus alapján a kommunista párt a vezetője, addig életük és művészetük a sikertelen próbálkozások, az előrehatolás és visszaesés, a belső vívódások, a régi és új világ közötti hányódások tengere lesz.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évében, visszapillantva pártunk tevékenységére, megállapíthatjuk: eredményeinket annak köszönhetjük, hogy sikerült Október eszményeit a magyar gyakorlatban megvalósítani; csalódásokban, kudarcokban pedig akkor volt részünk, amikor eltértünk ezektől az eszményektől.

Kulturális forradalmunk sikereinek zálogа továbbra is a Nagy Október eszméi. Pártunk minden segítséget megad az alkotó értelmiségnek, hogy belső meggyőződésévé váljon: 1917 Októberének útja az egyedül helyes út az értelmiség számára is.

A marxizmus—leninizmus győzelme a mensevizmus felett

Írta **SZAKASITS ÁRPÁD**

Az utolsó évtizedekben kétséget kizáróan bebizonyult: a szocializmus győzelméhez csak a *következetesen forradalmi munkáspárt* vezetése alatt álló *egységes munkásosztály* érkezhetik el. A proletariátus politikai és szervezeti széttagoltsága, az olyan munkáspártok, amelyek a marxizmus—leninizmus tanításait nem tudják, vagy nem is akarják alkalmazni, azokkal értetlenül, vagy éppen ellenségesen állnak szemben — akarva, akaratlanul a tőkés rendszer fönnmaradásának idejét hosszabbítják meg.

A tőkés osztály pedig élni, megmaradni és uralkodni akar. Veszedelmes illúzió minden olyan elképzelés, amely megértést, engedékenységet tételez fel a birtokos osztályok részéről, azokkal az elnyomott és kizsákmányolt osztályokkal szemben, amelyek szükségképpen a fönnálló társadalmi rend megváltoztatására, megdöntésére törekszenek. Ellenkezően: az imperialisták mindent elkövetnek, hogy feltartóztassák, vagy, — ha lehetséges lenne — megsemmisítsék az elnyomott osztályok és népek fölszabadítását szolgáló erőket. *„Az elveken burzsoázia ... minden vadságra, állatiasságra és gonosztettre kész, hogy megvédje a pusztulófélben levő kapitalista rabságot"* — figyelmeztetett Lenin.

A hitleri fasizmus gazteltei, a második világháború pusztításai, az atomőrület tényei után kételkedni a forradalmi tanítás igazában — *nem lehet.* Kitérni a történelem által kitűzött feladat megoldása elől: *bűn.*

A történelem a forradalmi munkásosztály egységének megvalósítását tűzte napirendre, mert olyan halaszthatatlan feladatok megoldása vár rá, mint: a világ békéjének megvédése, a népek békés egymás mellett élésének biztosítása és minden antagonisztikus gazdasági-társadalmi alakulat fölszámolása; a szocialista társadalmi rend megvalósítása. Olyan feladatok ezek, amelyek szinte kiáltanak megoldásukért, hiszen megvalósításuk legfőbb föltétele készen áll. Mégis: *a belső viták, a munkásosztály erejét sorvasztó ellentétek, csak az ellenséget erősítő testvérharcok akadályozzák*

a megvalósítható feladatok elvégzését, a kitűzött célok mielőbbi elérését.

Hiba, mégpedig súlyos hiba volna, ha — fölényesen és türelmetlenül — egyszerűen kijelentenénk, hogy mindaz, ami a munkásmozgalmon belül a nyilvánvaló igazsággal szemben áll, az „az ördögtől való", és mindazok, akik a marxizmus—leninizmus útja helyett útvesztőben tévelyegnek, *kivétel nélkül* a munkásosztály valóságos ellenségeinek táborához tartoznak. Meg kell tehát vizsgálnunk azokat a történelmi, gazdasági és társadalmi tényezőket, amelyek kitenyésztik a munkásosztályra, s a munkásmozgalomra káros irányzatokat, téveszméket, amelyek akadályozzák a fejlődést és hátráltatják a munkásosztály egységének létrejöttét. Ezek ismeretében kell azután teljes fegyverzettel fellépni és harcolni ellenük mindaddig, amíg a munkásosztály forradalmi egysége mindenütt meg nem valósul.

Támadás a marxizmus elméleti alapjai ellen — a munkásmozgalmon belül

A dicső emlékezetű Párizsi Kommün barbár eltiprása után nem sok idő múlva az I. Internacionálé föloszlott. Tizenkét esztendős fönnállása alatt mérhetetlen szolgálatot tett a nemzetközi munkásosztálynak, a különböző országok érlelődő munkásmozgalmának. Elterjesztette a nemzetközi szolidaritás eszméjét; kitűzte a munkásmozgalom elvi tisztaságáért való szüntelen harc kötelezettségét; azt a nagy jelentőségű tételt, hogy a munkásosztálynak ki kell alakítania a maga *önálló politikai pártját* és őrizkednie kell attól, hogy a polgári pártok uszályába kerüljön. Tudatosította a megalkuvást nem ismerő, *forradalmi osztályharc* el nem homályosítható gondolatát.

Ez az örökség, amíg Marx élt, s amíg Engels el nem távozott az élők sorából, még gyarapodott is. Elég e tekintetben emlékeztetni Marx „A gothai program kritikája" című széljegyzeteire. Ebben a művében Marx ízekre szedi az egész gothai programot, különösen annak azokat a részeit, amelyekbe becsempészték a lassalleanizmust. Elméleti szempontból és a munkásmozgalom egységéért, elvi tisztaságáért folytatott harc szempontjából is fölbecsülhetetlen jelentőségű az az analízis, amelyet Marx a gothai programmal szemben alkalmazott, de különösen jelentősek fejtegetései *a proletárdiktatúra elkerulhetetlenségéről, szukségszerűségéről.*

Marx és Engels — aki többek között Anti-Dühringjével ajándékozta meg a munkásosztályt —, őrkodtek a fölött, hogy a munkásmozgalmat ne fertőzze meg a marxizmustól idegen befolyás, ne kapjon lábra benne az opportunizmus. Ugyanakkor nem hagyták

figyelmen kívül, hogy a munkásmozgalom *nem folyik légüres térben.* Benne él a kapitalista társadalomban. Állandóan fenyegeti tőle idegen gondolatok, kispolgári nézetek, forradalminak álcázott elméletek, burzsoá befolyások behatolása. Marx — és Engels is — azon az álláspontón volt, hogy az igazi veszedelem nem is abban van, hogy ilyen szellemi fertőzések történhetnek, hanem abban, ha *a munkásmozgalom nem vértezi föl magát kellően ezek ellen* és nem harcol teljes ideológiai felkészültséggel ellenük.

Vitathatatlan, hogy a munkásmozgalom életmegnyilvánulásait, fejlődését azok a gazdasági és társadalmi viszonyok determinálják, amelyek létét szükségszerűen megszabják. Semmi sem volna azonban tévesebb, mint lebecsülni az ideológiai, erkölcsi, hagyománybeli hatásokat —, mint amilyen például az európai polgári forradalmak eszmei hagyatéka, amely hosszú időn át élt, romantikus képzetekkel vegyülve a munkások soraiban is. Hiszen akkor azt a hatalmas fölvilágosító tevékenységet becsülnénk le, amelyet nagy előharcosaink, elődeink végeztek és mi magunk oly nagy erővel és lelkesedéssel végzünk a tömegek megszervezéséért, meghódításáért, osztálytudatra ébresztéséért, szellemi felszabadulásáért. Amikor azonban megállapítjuk az ideológiai tényezők szerepét és jelentőségét az osztályok harcában, nyomban rá kell irányítani a figyelmünket arra a hatásra is, amelyet az ellenséges, a burzsoá ideológia gyakorol a munkásosztályra: a múlt csökevényeinek konzerválásával, a nacionalizmussal, a nyíltan idealista vallási befolyással és a különböző ál-radikális, meg revizionista irányzatok készséges terjesztésével. Nem szabad tehát még pillanatokra sem megfeledkezni arról, hogy az *uralkodó osztályok tudatosan, tervszerűen és anyagiakkal jól megalapozottan folytatnak harcot hatalmi helyzetük megőrzése, a politikai élet fölötti uralmuk biztosítása érdekében.* A nyílt fasiszta szembenállástól, az állam erőszakszervezeteinek bevetésétől egészen a *munkáspártokba való beépülésig, korrumpálásig* terjed az elnyomó, kizsákmányoló osztályok ellenséges tevékenykedése a munkásmozgalom ellen.

Minél kiélezettebbek az osztályharc föltételei, minél kétségbeesettebb, mindenre elszántabb a reakciós osztályok támadása, annál bonyolultabbá válik a következetesen forradalmi politika érvényesítése.

Amikor a tőkés rendszer eljutott a monopol-kapitalizmus időszakába, s napirendre került a gyarmatok újrafelosztásának kérdése, az osztályellentétek kiélesedése nyomán egyre viharosabbá váltak az osztályharcok. A munkásmozgalom rákényszerült arra, hogy necsak napi politikai problémákkal foglalkozzék, ne csak részkövetelésekert szálljon harcba, hanem folkészüljön a végcéljaiért való döntő küzdelemre. és, mint az I. Internacionálé alapító üzenetében olvashattuk: *ismerje meg a nemzetközi politika titkait*

is, dolgozzon ki a nemzetközi kérdésekben is önálló politikai irányvonalat és szálljon szembe az uralkodó osztályok külpolitikai cselszövéseivel, s küzdjön a népek egymásra uszítása ellen.

A munkásosztály fejlődésében is jelentkeztek azok a sajátságos ellentmondások, amelyek az egész élő világ fejlődési folyamatát jellemzik. Amíg a munkásmozgalom csak szűk térre terjedt —, ha nem is volt mentes akkor sem a belső ellentétektől és az ezekből eredő harcoktól —, kétségkívül homogénebb volt, és ez a növekedésnek egyik fontos tényezője lehetett.

A munkásmozgalom erősödésével, eszmei megizmosodásával, egyre gyakoribb sikereivel, választási győzelmeivel azonban kezdtek feltűnni a munkásmozgalmon belül a marxizmus revíziójára irányuló kísérletek. Ezek a kísérletek, az ellenség tudatos behatolási törekvése mellett, a mozgalomba esetről esetre beáramló új tömegek, karrierista elemek, lateinerek, katedra szocialisták, kispolgárok soraiból indultak ki. Támasztékot leltek, egyrészt, a kevésbé öntudatos tömegekben, másrészt, a szakmunkásoknak abban a rétegében, amelynek sikerült magasabb életszínthez jutnia, és ezért a kispolgári életformával együtt, a kispolgári gondolkodásmód, a kispolgári jellemvonások egész sora is sajátjává lett.

A marxizmus elleni revizionista támadások — mint erre Lenin rámutatott — különösen akkor kerültek előtérbe, amikor kudarcot vallottak a burzsoáziának félévszázadon át tartó próbálkozásai, hogy a marxizmust *kívülről* győzze le. A kívülről jövő támadások kudarca után a burzsoázia megkísérelte *belülről* megtámadni a marxizmust, megfosztani forradalmi tartalmától, és ezzel megsemmisíteni, mint a munkásosztály forradalmi elméletét. A marxizmus forradalmi lényegét meghamisító revizionizmus első kidolgozott formája Bernstein nevéhez fűződik.

A mai munkásmozgalmi nemzedék nem sokat tud a bernsteini revizionizmusról. Pedig *ebből a szellemi pocsolyából merítettek a mensevikek, a jobboldali elhajlók a Szovjetunióban, és ebből merítenek napjainkban az új revizionisták, a nemzeti kommunisták is, nemkülönben „a népi kapitalizmus" burzsoá ideológusai.* Éppen ezért nem árt, ha legalább nagyobb vonásokban fölelevenítjük a bernsteini revizionizmus úgynevezett irányelveit.

Bernstein mindenekelőtt Marx gazdaságtani elméletét támadta meg. Tagadta azt a marxi tételt,- hogy a tőke egyre kevesebb tőkés kezében összpontosul. Azt állította, hogy éppen ellenkezően: a tőke *demokratizálódik.* Ennek eszközei pedig a *részvénytársaságok.* Az osztálytagozódás is ennek megfelelően a demokratizálódás felé halad. Bernsteinék tagadták, hogy a tőkekoncentráció a proletárság és a nagyburzsoázia közötti társadalmi rétegeket elpusztítja. A kisvállalkozók, kisiparosok helyébe — mondották — a *nagyüzemek részvényesei* lépnek, és csak a *vagyon*

formája változik, de nem *a társadalmi struktúra;* a közép egzisztenciák megmaradnak. Bernsteinék szembeszálltak a válság-elmélettel is. Tagadták, hogy a tőkés termelőmód anarchiája szükségszerűen vezet egyre növekvő gazdasági válságokon át, egy olyan krizis felé, amelynek megoldása csak a mai társadalmi rend összeomlása s *új, szocialista termelési mód diadala lehet.* Ők a kartelleknek, trösztöknek, valamint a világpiac nagy kiterjedettségének és a társadalmi vagyon igen nagy megnövekedésének olyan termelést szabályozó és feszültségeket kiegyenlítő erőt tulajdonítottak, amely megakadályozza, hogy a megismétlődő válságok végül is katasztrófához vezessenek. A revizionisták a mezőgazdaság terén is szembe fordultak a marxista álláspontlal. David és társai például azt állították, hogy a mezőgazdaságban a *kisüzem gazdaságosabb a nagyüzemnél;* azt állították, hogy a mezőgazdasági termelés fejlődése *nem* a nagyüzem, hanem a kisüzem felé tart. Azt állították, hogy a kisparaszti földeknek *nincs „tulajdon"* jellegük. Ezek a földek ugyanazt a szerepet töltik be a paraszt munkája során, mint a *munkás kezében a szerszám.* Ebben a felfogásukban egyébként osztoztak számos más ország opportunistái.

Bernsteinék azzal a nem is titkolt szándékkal, hogy megingassák a marxizmus ideológiai alapját, élesen szembeszálltak a marxizmus egyik rendkívül fontos alaptételével is, a történelmi materializmussal, amely azt tanítja, hogy minden történelmi esemény *végső fokon* a társadalmi termelés módjára, gazdasági okokra vezethető vissza. Noha sem Marx, sem Engels soha nem állították, hogy az eszméknek, az emberi szándékoknak és akaratoknak nincs szerepük a történelemben, Bernsteinék mégis azt a vádat emelték a marxizmussal szemben, hogy az a gazdasági tényezőknek *mindenhatóságot* tulajdonít, holott szerintük a gazdasági hatóokok csak *másodlagosak.* Igaz, hogy később ezt a tételüket enyhítették, de továbbra sem tulajdonítottak olyan jelentőséget a gazdasági erőknek, mint amilyen ezeket megilleti. Bernsteinék kétségbe vonták azt is, hogy tudományosan indokolt a szocializmus *végcéljának programszerű hirdetése* és állandó, elvi hangsúlyozása. Szemben a marxista fölfogással, a végcél hirdetését *utópikusnak, tudománytalannak* jelentették ki. Azt a burzsoázia számára kedves jelszót hirdették, hogy: *a végcél semmi, a mozgalom minden.* Nyiltan fölvetették: a szociáldemokrácia adja föl a maga forradalmi jellegét és nevezze magát: *szociális reform* pártnak. Így számíthatna a polgárság rokonszenvére; a polgári pártok segítenének néki különböző reformok kieszközlésében; az értelmiség egy része csatlakoznék a párthoz, amely eddig túlságosan nagy súlyt helyezett a tömegek megnyerésére s közben elmulasztotta, hogy a társadalom felső rétegeiben energikus propagandát folytasson. Arra kell törekedni, mondották, hogy a burzsoáziát a félelem utolsó nyomától is megszabadítsuk,

be kell bizonyítanunk néki, hogy a „vörös kísértet" valóban *csak* kísértet. A pártnak el kell tökélnie magát, hogy a törvényesség, tehát a reformok útján járjon. Az *állam* szerepének és jövőjének kérdésében, természetesen, ennek megfelelő, a marxizmussal szögesen ellentétes volt az álláspontjuk.

A marxizmus a kapitalizmus belső ellentmondásait, a termelés anarchiáját, a társadalmi és gazdasági problémákat csak a politikai hatalomnak a proletariátus által történő meghódítása révén, *forradalmi úton*, a termelőeszközök kisajátításával, a szocialista termelő rend kiépítésével tartja megoldhatónak. A bernsteini revizionizmus élesen szembeszállt ezzel a forradalmi elmélettel és gyakorlattal, és mindent *reformokkal* akart megoldani. Szemérmetlenül opportunizmusának kaptafájára húzta a marxizmust, hogy elrejtse árulását, hogy a tömegek félrevezetésére *marxistának* mondhassa magát.

A német szociáldemokrata párt többségében szembeszállt a revizionizmussal és így volt ez nagyjából más országokban is, de ez a harc egyrészt nem volt *elég erélyes*, másrészt nem ment el a *végső konzekvenciák levonásáig*. Sem a német szociáldemokrata párt, sem a többi szociáldemokrata párt nem ismerte föl teljes nagyságában a revizionizmusban rejlő és a munkásmozgalom szervezeti és ideológiai egységét fenyegető veszedelmet. Csak félkézzel harcoltak a revizionizmus ellen. Belejátszott ebbe az is, hogy *tabuként* kezelték a pártegységet s nem *forradalmi* módon. A pártegység, persze, a munkásmozgalom legbecsesebb kincse, de ha arról van szó, hogy a párton belül olyan elhajlások keletkeznek, amelyek veszélyeztetik az *egyértelműséget* s megbéníthatják a párt tetterejét, előre haladását, s azt, hogy történelmi funkcióit betölthesse, akkor a *formai* egységet habozás nélkül föl kell áldozni az *elvi*, a *forradalmi egységért*, ahogy ezt tették az orosz szociáldemokraták Prágában, 1912-ben, amikor az orosz szociáldemokraták forradalmi szárnya (a bolsevikok) szervezetileg is végleg különvált az opportunista szárnytól (a mensevikektől).

Sajnos, a nyugati szociáldemokrata pártok legtöbbje azt sem volt képes felismerni, hogy a monopolkapitalizmus korában a régi, a hagyományos fegyverek, a régi taktikai manőverek már nem célravezetőek.

Egyetlen forradalmi marxista sem kifogásolhatta a részkövetelésekért folytatott gazdasági harcokat és a napi politikai küzdelmeket, hiszen ezek szükségszerűek voltak és elkerülhetetlenek. Ámde ezek mellett, sőt *ezek fölhasználásával* forradalmi harcra kellett volna *nevelni* a tömegeket; élesíteni politikai tisztánlátásukat; megvalósítani ideológiai és szervezeti egységüket, hogy *felkészültek* legyenek az elkerülhetetlen, nagy összecsa-

pásra. Ehelyett tűrték az elvi tisztázatlanságot, a marxista ideológia elhomályosítását, az opportunista ingoványt, a revizionista mocsarat. Tűrték, hogy a munkásmozgalomba behurcolják az osztályok közötti béke hazug legendáját, a lustaságot, a kispolgári álomszuszékságot tápláló, a szocializmusnak a kapitalizmusba való békés, észrevétlen belenövéséről szóló „elméletet". A következmények nem maradhattak el.

Lenin és a bolsevikok harca az opportunizmus ellen

Téves volna az a hiedelem, hogy a revizionizmus a munkásmozgalmat a maga egészében hatalmába keríthette volna. Még a nyugati nagy tőkés országokban sem érhetett el gyors és döntő sikereket, noha ez országokban a burzsoázia különös rokonszenvvel karolta föl az opportunista nézeteket és szorgosan segített a revizionistáknak torz elméleteik terjesztésében. A század elején azonban a munkásmozgalom öntudatos tömegeiben még szinte érintetlenül éltek a mozgalom hőskorának harcos hagyományai. És ezek egészen soha ki sem vesztek belőle. A munkások a *revizionista* tézisekre *forradalmi* gyakorlattal feleltek, és ezzel szemben a revizionisták nagyon sokáig *tehetetleneknek* bizonyultak. Nagyszerű sztrájkharcok hömpölyögtek végig Európán, óriási tömegeket mozgósító politikai küzdelmek, és csak lassan-lassan nyert tért a reformizmus, hogy azután *teljesen aláaknázza* a *II. Internacionálét*. Végül is nagy és szép történelmi feladatok megoldása, sok dicsőséges harc megvívása után — kiégvén belőle a forradalmi szellem lángolása, amely éltette —, az első világháború ágyúinak eldördülése közben omlott össze, tehát éppen akkor, *amikor az európai proletariátusnak legnagyobb szüksége lett volna forradalmi vezérkarra.*

Ámde az olyan hatalmas igazságok, mint amilyen a marxizmus, *túlélik* a legsötétebb tragédiákat is. A revizionizmus elpocsolyásította ugyan az európai munkásmozgalom jórészét, de a *marxizmust nem volt képes megölni.* A munkásmozgalom forradalmi, a marxizmushoz hű erői már jóval a II. Internacionálé összeomlása előtt megkezdték a harcot az opportunizmus és a revizionizmus ellen.

Ebben a harcban a szociáldemokrácia legegészségesebb, legforradalmibb elemei tömörültek és olyan vezetők mögé sorakoztak fel, mint Liebknecht és Rosa Luxemburg. Legélesebben ez a harc Oroszországban folyt, ahol Lenin és a bolsevikok álltak a harc élén. Ennek a harcnak a jelentősége hamarosan túlhaladt Oroszország határain, és Lenin az opportunizmus elleni nemzetközi harc vezetője lett.

*

Oroszországban a modern munkásmozgalom jóval később

bontakozott ki, mint Nyugat-Európában, mivel a kapitalizmus is később keletkezett a cári orosz birodalomban, amely a legsötétebb, legkegyetlenebb önkény uralma alatt nyögött. A múlt század 70-es és 80-as éveiben még európai értelemben vett polgárságnak is alig-alig volt nyoma. A jobbágyságot is csak 1861-ben „szabadították" föl. Mindazonáltal a 70-es évek vége felé már megmozdult az orosz ipari munkásság, és a gyáripar fejlődése során egyre több tanújelét adta létezésének, forradalmi elszántságának. Csakhogy: a sajátságos orosz viszonyok nem tették lehetővé, hogy az ipari munkásság nyugati formájú, legális szakszervezetekben tömörüljön, és különösen nem, hogy legális, forradalmi, marxista munkáspártot hozzon létre.

Az orosz marxista munkásmozgalom az illegalitás anyagi szegénységében élt. Nem kellett féltenie „porcelánjait" és nem volt olyan közvetlen érintkezése a polgársággal sem, mint a nyugati szociáldemokrata pártoknak; a liberális burzsoá politika megvesztegető engedményei sem csalták az opportunizmus ingoványába. Azok a bizonyos „szociális olajcseppek" Oroszországban ismeretlenek voltak; itt semmi sem enyhítette az elképesztően brutális kizsákmányolást, amelyben az orosz ipari munkásságnak része volt. Az orosz fél-feudális — kapitalista és a cári despotizmussal súlyosbított viszonyok között az orosz proletármozgalmat nem fenyegette a politikai korrumpálódás veszélye. Mindezek következtében az illegális orosz szociáldemokrata munkásmozgalom szellemében és gyakorlatában egyaránt forradalmi lehetett.

Mégis fölütötte benne fejét az opportunizmus, revizionizmus stb. A kapitalizmus megszilárdulásával egyidőben Oroszországban is létrejöttek az elhajlások társadalmi, ideológiai gyökerei. A revizionizmus azonban jórészt *nem* az orosz talajból nőtt ki, hanem Németországból fújta át a nyugati szél. Persze ettől még nem vált kevésbé veszedelmessé, mert talajt azért talált: a kispolgárságban és a kisipari műhelyekben dolgozó munkások körében. Teljes fölfegyverkezettséggel kellett harcba szállni ellene.

Mik voltak ennek a küzdelemnek legfontosabb tényei, legjellemzőbb vonásai?

Először is elszánt és engesztelhetetlen szembenállás a narodnyik (később eszer) téveszmékkel, amelyek — bár Plehánov súlyos csapásokat mért rájuk —, makacsul újra és újra fölelevenedtek. Miközben Lenin ezt a harcát elméleti és gyakorlati síkon megvívta, két nagy gondolat kristályosodott ki benne, amelyek azután az orosz forradalmi munkásmozgalom vezérlő eszméi között rendkívül fontos helyet foglaltak el, de irányt mutattak általában minden ország marxista munkásmozgalmának. Az egyik: a *munkásosztály és a parasztság forradalmi szövetségének* gondolata; a másik: *egységes, új típusú forradalmi munkáspárt megteremtése.*

Harcok közben született meg ez a két gondolat, és kemény, kérlelhetetlen küzdelmek során gazdagodott, izmosodott és valósult meg, mert nemcsak a narodnyikokkal, az eszerekkel szemben, hanem az ökonomistákkal, valamint *a mensevikekkel szemben is évtizedes harcot kellett megvívni e két döntően fontos kérdésben.*

A mensevikek sem voltak képesek fölfogni a munkás-paraszt szövetség gondolatának óriási történelmi jelentőségét. Azt vallották, akárcsak a nyugati szociáldemokrata pártok, hogy a parasztság elmaradott, passzív tömeg; forradalomba vinni nem lehet, és ha már a munkásosztály egymaga nem képes megvívni harcait, akkor inkább támaszkodjék a liberális burzsoáziára, mint a parasztságra. Ez a mensevik nézet már az 1905-ös orosz forradalom idején is súlyos sebeket kapott, de az 1917-es forradalomban a tények ereje végleg leterítette.

Az újtípusú forradalmi marxista párt kérdésében az ökonomisták a merev tagadás álláspontjára helyezkedtek. Hallani sem akartak semmiféle önálló munkáspártról. Makacsul azt hangoztatták, hogy a munkásoknak nem dolguk a politizálás. Harcoljanak a munkáltatók ellen gazdasági követeléseikért, a politizálást engedjék át a liberális polgárságnak.

A mensevikek elismerték ugyan a politikai harc szükségességét, de semmiképpen nem akartak megbarátkozni az olyan típusú párt eszméjével, amilyen Lenin szeme előtt lebegett: olyan forradalmi párttal, amely a munkásosztály élcsapata akar és tud lenni, amelyet vasfegyelem tart össze és a forradalmi marxista elmélet hat át, amely nem tűri meg soraiban az ingadozó, megalkuvó, opportunista elemeket, hanem a forradalom célját tartja szem előtt, azzal az eltökéltséggel, hogy azt végig viszi egészen a proletariátus diktatúrájának megteremtéséig.

A hosszú és szenvedélyes küzdelem ebben a kérdésben is Lenin javára, a forradalmi marxisták javára, illetőleg a szocialista forradalom javára dőlt el. A revizionista nézeteket valló mensevikeknek, a marxizmus meghamisítóinak, valamint az ökonomistáknak el kellett hagyniok a pártot, és ezzel együtt az opportunizmus szellemétől is megtisztult az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt, amely ekkor már kizáróan a bolsevikok pártja lett.

Nem véletlen, hogy éppen ezt követően komoly föllendülés következett be az orosz forradalmi munkásmozgalomban. A párt egységében, egyöntetűségében megerősödött, szelleme megtisztult, politikája céltudatosabb, határozottabb lehetett, és mindez kihatott a munkástömegek magatartására is. Érezték, hogy erős, biztos kéz vezeti őket, és ez bizalmat ébresztett bennuk. *A párt egysége logikusan vezet el a munkásosztály egységéhez.* Persze, nem akármilyen egységhez, nem az aluszékonyság, a semmittevés, az opportunista fertőzöttség egységéről volt szó, hanem a *forra-*

dalmi szellemű eszmei, politikai és erkölcsi egységről. Csakis az ilyen értelemben egységessé kovácsolódott párt vállalhatta (és vállalta is) az orosz munkásosztály, az egész dolgozó orosz nép forradalmi felszabadításának roppant feladatát.

*

Századunk első évtizede háborús feszültségekkel volt terhes, az imperialista hatalmak lázasan fegyverkeztek: új piacok megszerzésére, új hódításokra készültek. Ezek között volt Németország, amelyben csak később fejlődött ki a kapitalizmus, s amely a többi gyarmatbirodalommal szemben hátrányban érezte magát. A gyarmatok újrafelosztásának kérdése került napirendre. Ebben a kiéleződött helyzetben, a dolgozó tömegekben nőtt a háborúellenes hangulat, és ez arra vezetett. hogy a II. Internacionálé nemzetközi kongresszusainak homlokterébe nyomult a fegyverkezés, a háborús veszély és a háború elleni harc kérdése. A kongresszusokon érezhető volt az egyöntetűség hiánya, de a marxista álláspont fölénybe került az opportunizmussal szemben. A stuttgarti kongresszuson például sikerült — *Lenin és a marxista baloldal közreműködésével* — olyan határozati javaslatot megszerkesztetni, amely mentes volt az opportunista ingadozástól, s amely többek között kimondta, hogy hadüzenet veszélye esetén az érdekelt országok munkásságának és parlamenti képviseletének minden erejét latba kell vetnie, hogy *megakadályozza* a háború kitörését ... Ha a hadüzenet mégis bekövetkezik, kötelesek harcot indítani *a háború gyors befejezése érdekében,* és kötelesek a háború kiváltotta gazdasági és politikai válságot felhasználni a *néptömegek politikai öntudatának fölébresztésére,* valamint arra, hogy a *tőkésosztály uralmának megdöntését meggyorsítsák.* Lenin erről a határozati javaslatról úgy nyilatkozott, hogy abban a tudományos marxista elemzés párosul a munkáspártok számára javasolt legelszántabb forradalmi, harci rendszabályokkal.

A Koppenhágában 1910-ben tartott kongresszus is úgy határozott, hogy a szocialisták a parlamentekben kötelesek a hadihitelek ellen szavazni. Az 1912-ben, a balkáni háború idején *Baselben* megtartott rendkívüli kongresszus meg éppen a *proletárforradalom lehetőségét idézte fel.* és felhívta a munkásosztályt, hogy minden erejét feszítse meg a háborús veszély elhárítása érdekében.

A rezolucióról azonban messze volt a revolució.

Az opportunizmus lankasztó hatása, a bernsteini revizionizmus elméleti eltévelyedésének következményei már nagyonis érezhetővé váltak a nyugati szociáldemokrata pártokban, és amikor a döntés órája elkövetkezett, a baseli határozatról „megfeledkeztek". *Megszavazták a hadihiteleket.* A németek arra hivatkoztak, hogy meg kell védelmezni a német demokráciát, a német munkásmoz-

galom szociális vívmányait — a cári zsarnoksággal szemben. A franciák — a béke megőrzéséért harcoló Jaurès meggyilkolása után — a német militarizmus fenyegető veszedelmére hivatkoztak. De mire hivatkozhattak az orosz mensevikek? Ők is a „honvédők" között találtattak. Ők vajon a német és francia demokráciával szemben tartották szükségesnek megvédelmezni a cári Oroszországot, a kozák kancsukát? A kísérletek, hogy megindokolják végzetes tehetetlenségüket és fejvesztettségüket, belevesztek azoknak a fegyvereknek zajába, amelyekkel nemcsak a proletárok millióit gyilkolták halomra, hanem a II. Internacionálét is halálra zúzták, kioltván ezzel a munkásosztály hozzáfűződő illúzióit is. Törvényszerűen történt így: *az opportunizmus olyan ingovány, amelyből nincs menekvés.*

Most azután teljes mélységében tárult fel a valóság: az, hogy bár az imperializmus belső ellentmondásai nyomán, különösképpen háborús konfliktusok idején, *megteremtődik az a talaj, amelyen az osztályharc legmagasabb formája, a társadalmi forradalom kibontakozhatik, a forradalom mégsem tör ki, ha vezetésére nincs meg a forradalmi munkáspárt, amely ráneveli a tömegeket történelmi feladataik megértésére és fölkészíti őket végrehajtásukra.*

Semmiféle háború nem vívható meg vezérkar nélkül. Hogyan lehetne tehát megvívható és győzelmes a legbonyolultabb háború, az osztályháború, a társadalmi forradalom — vezérkar nélkül, olyan vezérkar nélkül, amely alkalmazni tudja és alkalmazza a forradalmi taktikát és stratégiát. Ilyen pártja csak az orosz munkásosztálynak volt és lehetett: *a bolsevikok pártja.* Ez a párt, már jóval a háború előtt, elhatárolta magát az opportunistáktól, az álforradalmároktól, ami lehetővé tette számára, hogy a háború kitörésének első pillanatától arra törekedjék, hogy *az imperialista háború polgárháborúba csapjon át orosz földön is, másutt is.* Szakadatlan harcolt — a háború alatt is — a cárizmus, az orosz földesurak és a burzsoázia ellen, másfelől a mensevikek és eszerek ellen, akik viszont osztálybékét hirdettek és teljesen belevesztek a „hazafias erőfeszítésekbe", hogy Oroszország győzelmesen kerüljön ki a háborúból. Hasonló volt a helyzet a nyugati szociáldemokrata pártokban is.

A szociáldemokrata pártok elmulasztották fölvetni azt a proletariátus szempontjából döntően fontos kérdést: *a vereség kinek a veresége, a győzelem kinek a győzelme lesz?* Így hát feleletet sem adtak erre a kérdésre, mert elmulasztották a legfontosabbat: *a tömegek forradalmi mozgósítását és fölkészítését az imperializmus elleni küzdelemre.* Elmulasztották többek között azért is, mert *nem volt forradalmi perspektívájuk* és így könnyen eszközévé válhattak az uralkodó osztályoknak.

Bizonyos, hogy a szociáldemokrata pártok, ha a baseli határozat szellemében cselekszenek, szemben találták volna magukat a burzsoá-militarista állam erőszakszervezetének egész könyörtelenségével és brutalitásával, s nagy kérdés, hogy az első összecsapás hogyan dőlt volna el? De *nem kérdés,* hogy végső soron a proletariátus kerekedett volna fölül, mert mellé állt volna a háborús nyomortól megkínzott, a háborús mámorból kijózanodó tömegek túlnyomó többsége.

Minden ország munkásosztályának és elnyomott népeinek szerencséjére, a forradalmi munkásmozgalom nagy hagyományai, a marxizmus elméleti kincsei mégsem vesztek bele a háború vértengerébe, és az opportunizmus, az árulás mocsarába. A háborús szenvedések, a tömegek nyomora, az imperialista mészárszékre hurcolt milliók pusztulása, a háború elhúzódása és kilátástalansága, újra lángra lobbantotta a forradalmi elégedetlenséget. Azok a kevesek pedig, akik megmaradtak a nagy világégésben is a marxizmus hűséges harcosainak, fölemelték az eldobott, vériszapos lobogót. *Lenin állt az élükre,* aki közülük legtisztábban látta a történelmi események sodrását és legélesebb megfigyelője, elemzője volt annak a folyamatnak, amely az imperialista összecsapáshoz vezetett. Lenin kérlelhetetlen, megalkuvást nem ismerő harcba vitte őket a proletárforradalom ügyéért. Ez a harc a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban meghozta a gyümölcsét: a szocialista forradalom győzelmét. Most, amikor ennek a forradalomnak a negyvenedik évfordulóját ünnepeljük, teljes világossággal kell látnunk, hogy ez a forradalom elképzelhetetlen lett volna a nélkül a harc nélkül, amelyet Lenin és a bolsevikok folytattak a mensevizmus és általában az opportunizmus ellen. Ebben az eszmei harcban központi helyet foglalt el az állam, a proletárdiktatúra kérdése.

*

A munkásosztályt — a tőkés országokban is — a történelmi szükségszerűség ellenállhatatlan ereje arra az útra kényszeríti, amely a döntő küzdelmek csataterére vezet, s amelyen ki kell vívnia, meg kell hódítania a politikai hatalmat. A kérdés csak az, hogy *mihez* kezd ezzel a hatalommal, *hogyan* és *mire* használja föl. Ha a marxizmus—leninizmus szellemében cselekszik, mert olyan párt áll az élén, amely képes erre a cselekvésre összpontosítani a proletariátus erejét, akkor a megszerzett politikai hatalom megtartásának módja — a Szovjetunió nagy példamutatása után — nem lehet kétséges: *felszámolja a burzsoá államapparátust és megteremti helyébe a proletárdiktatúra államát; társadalmasítja a termelőeszközöket,* létrehozza a proletariátus hatalmi szerveit és nekikezd *a szocializmus felépítésének.*

Így és *csakis így* kell cselekednie a proletariátusnak, ha győzelmeit teljes fölszabadulásával akarja megkoronázni. Éppen

ezért: nemcsak a tőkés hatalmat kell legyőznie, hanem azokat az akadályokat is el kell távolítania útjából, amelyek megnehezítik, hátráltatják, nem egyszer meddővé teszik erőfeszítéseit, vagy éppen a legdöntőbb pillanatban veszélyeztetik győzelmét, vagy az elért győzelem megszilárdítását. Ezeket az akadályokat könyörtelenül meg kell semmisítenie.

Ezért volt olyan felmérhetetlen történelmi jelentősége — nemcsak az orosz proletárság, hanem minden ország munkásosztálya szempontjából is — annak a küzdelemnek, amelyet Leninnel az élen az orosz bolsevikok pártja folytatott a mensevikek, az eszerek s az anarchisták ellen, az *állam, a proletárdiktatúra* kérdésében elfoglalt téves, opportunista, zűrzavaros kispolgári nézeteik miatt. Az ilyen nézetek olyan időben, amikor a forradalmi feszültség tetőpontjára hág, kirobbanáshoz közeledik és méginkább akkor, amikor a forradalom már győzött és élet-halál kérdéssé vált, hogy *milyen irányban* fejlődjék tovább, az *ellenforradalmi kísérletek bázisaivá lesznek.* Ezért kell teljes megsemmisítésükig harcolni ellenük.

A mensevikek átvették a nyugati opportunizmus talaján termett revizionista elméleteket, és ezekre támaszkodva szálltak szembe a marxi—lenini államelmélettel, a proletárdiktatúra követelményével. A burzsoá parlamentarizmus megszállottjaiként, holmi demokratikus illúziókat tápláltak; azt a reményt igyekeztek elhinteni a proletariátus soraiban is, hogy az államhatalmat *csakis* parlamentáris úton, parlamenti többség útján szabad birtokba venni. (A gyakorlat azóta leleplezte a reformistáknak ezt az „elméletét" is. Számtalan tőkés parlamentben a jobboldali szociáldemokraták többségbe kerültek, de ezt a többséget nem a szocialista társadalom felépítésére használták fel, hanem a burzsoá rend konzerválására.) A proletariátus fegyveres felkelésének gondolatát „jámborul" elhárították maguktól. Meglepő rokonszenvet mutattak azonban minden ellenforradalmi célú fegyveres felkelés iránt. (Ezt bizonyítja az orosz polgárháború idején, valamint legutóbb, az 1956-os magyarországi ellenforradalmi kísérlet idején és ezt követően a különböző országok opportunistáinak magatartása. A dán Andersentől a magyar Kéthly-ig terjedő front szoros szövetségese és feltétlen kiszolgálója a mai atom-imperializmusnak). *Az állam jellegét* a mensevisták még csak nem is firtatták; gondolni sem tudtak arra, hogy a burzsoá államapparátust — mint ahogyan azt Marx, Engels, s nyomukban Lenin tanította: *nem egyszerűen birtokba kell venni, hanem szét kell zúzni, hogy helyébe léphessen a proletárdiktatúra államrendje.*

„Majd szép csendesen elballagunk a »tiszta« demokrácia útján a szocializmushoz; minek is okoznánk felfordulást, amellyel csak elriasztanánk magunktól a tisztességes polgári elemeket, az értel-

miséget, a munkásosztály szolidabb rétegeit" — így gondolkoztak, így beszéltek és így is cselekedtek a mensevikek Bernstein szellemében.

Ha nem sikerült volna ezeket a „nézeteket" s az ezekből táplálkozó veszedelmes kísérleteket megsemmisíteni, ha az orosz proletariátust tévútra lehetett volna csalni — mint ahogy a nyugati jobboldali szociáldemokráciának sikerült jelentékeny tömegeket félrevezetnie ezekkel az illúziókkal —, ha a bolsevikok pártja a tömegek támogatásával nem veri vissza a *földkérdésben,* a mezőgazdaság *kollektivizálása,* az iparosítás *üteme,* a *nehézipar* fejlesztése ellen indított új és új támadásokat, és nem számol le a jobboldali és baloldali elhajlásokkal, a Szovjetunió most aligha ünnepelhetné fennállásának 40. évfordulóját.

A Lenin vezette bolsevikok érdeme éppen az, hogy az oroszországi munkásosztályt megbonthatatlan forradalmi egységben forrasztotta össze. Ez volt előfeltétele az Októberi Szocialista Forradalom végleges, megmásíthatatlan győzelmének. A mensevikek pedig, miután makacsul ragaszkodtak tévedéseikhez és kitartottak opportunista álláspontjuk mellett, átkerültek — akarva, nem akarva — az *ellenforradalom táborába.* Ez is szükségképpen történt így: *az opportunizmus útján nincs megállás.* A nyugati jobboldali szociáldemokrácia is ezen az úton jutott el a marxizmus megtagadásáig. Így hanyatlott reform-párttá, ahogyan Bernstein fél évszázad előtt már kívánta; így jutott el a szocialista forradalom tagadásáig, így került — sajnálnivalóan — a Szovjetunió leggyűlölködőbb ellenségeinek táborába, így vált a proletáregység, a sikeres osztályharcok kibontakozásának hátráltatójává, a gyarmati felszabadító mozgalmak akadályává.

A nemzetközi proletáregység — történelmi szükségszerűség

Az opportunistákat s a marxizmus minden rendű és rangú meghamisítóit villámcsapásként érte Lenin és a bolsevikok föllépése, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme. Ezek — még a háború idején is — a szocializmusnak a kapitalizmusba való „békés belenövéséről" álmodoztak és erre is rendezkedtek be. Túlzás nélkül mondható: most élet-halál harc indult meg az opportunizmus és a forradalmi marxizmus követői között — a reformisták és a forradalmi marxisták között.

A szociál-sovinizmus mocsarába süllyedt, nyugati szociáldemokrata pártok képtelenek voltak fölismerni a Nagy Októberi Szocialista Forradalom történelmi jelentőségét, és nem akarták meglátni, hogy milyen mélységes hatást gyakorol Európa valamennyi háborúban vérző népére, mennyire forradalmasítja a munkásosztály gondolkodását. Elég Magyarországra utalni. A Lenin útmutatását követő KMP napok, legfeljebb hetek alatt szer-

vezte zászlaja alá a széles proletár tömegeket, a katonaruhába öltöztetett parasztok tízezreit és a baloldali mozgalmak, köztük a baloldali szociáldemokraták legjobbjait. De ugyanez a folyamat zajlott le Németországban is.

A szocialista forradalom győzelmének föltételei adva voltak. *A jobboldali szociáldemokraták nyílt árulása és ezt az árulást fedező centristák elvtelensége, a Noske-től és Scheidemann-tól Kautsky-ig terjedő front elárulta a proletariátus ügyét, hátbatámadta a forradalmi marxistákat, és ezzel a német és a nemzetközi imperializmusnak tett szolgálatot. Rosa Luxemburg és Karl Liebknecht meggyilkolásával, a Spartacus-mozgalom erőszakos eltiprásával, majd weimari politikájával tulajdonképpen előkészítette a hitleri fasizmus győzelmét. A szakadás* — az opportunisták árulása következtében — *megpecsételtetett.*

A munkásmozgalomban bekövetkezett szakadás tragikus helyzetbe taszította a nyugati tőkés országok proletariátusát, és ezt az egész világ munkássága megsínylette. Következményei máig is, szinte elviselhetetlen teherként nehezednek a munkásosztályra. Hiszen a nemzetközi munkásmozgalom két irányzata között elkerülhetetlenül kirobbant küzdelmek a munkásosztály óriási energiáit emésztik föl, és az ellentéteket, a munkásosztály belső harcait az imperializmus alaposan kiaknázza.

Azonban semmi sem lett volna értelmetlenebb és károsabb, mint fönntartani az egységet — *az egység kedvéért.* Az ilyen elvtelen egység az egész világ munkásmozgalmát elposványosította, harcképtelenné tette volna. Viszont azzal, hogy a forradalmi marxizmus megszabadította magát az opportunista kolonctól, képes volt győzelemre vinni a szocialista forradalmat Oroszországban. Helyreállította a hamisítatlan marxizmust és megajándékozta a világ proletariátusát a proletárforradalom stratégiájának és taktikájának elméletével, a szocializmus építésének gazdag tapasztalataival Bebizonyította: *a proletariátus képes a gazdasági és társadalmi élet, az állam vezetésére, mégpedig jobban, mint a kizsákmányolók osztálya.* És megmutatta az útját egy új, *magasabbrendű* pártegység és *proletáregység* kifejlődése számára.

Akármilyen bonyolulttá váltak is a nemzetközi osztályharcok föltételei, bármilyen távolinak tűnik is az az idő, amikor a földkerekség *minden* országának munkásmozgalma eléri a forradalmi egységet és szilárdságot, a marxizmus—leninizmus harcosaira az a kötelesség hárul, hogy *ezt* erős akarattal és következetes harccal előmozdítsák.

Sajnos, a nyugati jobboldali szociáldemokraták semmiféle tanulságot nem vontak le, sem a két világháború közötti eseményekből, sem a második világháborút követő idők fejleményeiből. A jobboldali szociáldemokraták véresre tapsolták tenyerüket

az októberi magyar ellenforradalom napjaiban, és fő szószólói voltak annak, hogy az úgynevezett magyar ügy *ne kerüljön le az ENSZ-közgyűlés napirendjéről. Ez egymaga is azt bizonyítja, hogy itt már nem beszélhetünk pusztán nézeteltérésekről. Sokkal többről van szó! Súlyos politikai és ideológiai eltévelyedésről, árulásról.* Ha nem így volna, ha nem tévesztenék szem elől a proletariátus egyetemes nemzetközi érdekeit, ha nem tagadnák az osztályharc tényét, akkor minden, a munkásmozgalom két irányzata között fönnforgó ellentétes nézetkülönbségek és az ebből eredő még olyan kemény harcok ellenére is, keresniök kellene azokat a közös alapokat, amelyeken *akcióegység* jöhetne létre, ha nem is minden kérdésben, de legalább a legdöntőbb kérdésekben. Ilyenek például: *az imperializmus elnyomatása alatt szenvedő gyarmati népek felszabadító küzdelmének támogatása;* a *béke megóvása;* a *munkásosztály életszínvonala növekedésének biztosítása;* a *fasizmus újjáéledésének megakadályozása;* a *munkásmozgalom ellen irányuló reakciós támadások visszaverése stb., stb.*

Semmivel sem menthető, hogy olyan javaslatokat, amelyek alapot, mégpedig becsületes, elfogadható alapot nyújtottak arra, hogy termékeny akcióegység jöhessen létre a monopoltőkének az egész emberiséget pusztulással fenyegető tervei, és a munkásosztály, általában a dolgozó tömegek fejlődését gátló, aggodalmat keltő jelenségek ellen, hogy ezeket ridegen elutasították, holott *efajta javaslatok a tőkés országok tömegeiben mindig rokonszenvre találtak, és napjainkban is egyre több jel mutatja, hogy a munkásosztály támogatja az ilyen akcióegység gondolatát.*

Az egész társadalmat fenyegető imperialista politika és a tömegek egyre erősödő nyomása végül is majd odavezet, hogy a ma még mereven elzárkózó szociáldemokrata pártok *rákényszerülnek* az akcióegység gondolatának elfogadására. Ez az, amiért a *kommunista pártok mindenütt harcolnak.*

Napról napra fokozódik a harc, nemcsak az akcióegységért, hanem a *munkásosztály forradalmi egységéért* a marxizmus—leninizmus szilárd eszméi és a XX. kongresszus nagyjelentőségű útmutatásai alapján, amelyek arra tanítanak, hogyha más úton is, mint ahogyan a Szovjetunióban történt, a munkásosztály *tétovázás nélkül törekedjék arra, hogy meghódítsa a politikai hatalmat és megbuktassa a tőkés rendszert.*

A Szovjetunióra ma úgy tekintenek a világ dolgozó népei, mint jövendőjük letéteményesére, a béke védelmezőjére, az elnyomott népek reménységére — és *méltán!* A Szovjetunió nélkül, a győzelmes marxizmus—leninizmus éltető sugarai nélkül, ma sötétebb volna a nemzetközi munkásmozgalom égboltozata, és kétséges volna a jövendője. A Szovjetuniónak a fasizmus felett aratott sorsdöntő győzelme nélkül nem szabadulhattak volna fel

a népi demokráciák népei, s nem értek volna el annyi sikert a felszabadulásukért harcoló gyarmati és félgyarmati népek.

Nem csoda, hogy a monopolőke urait, a kapitalista országok nagyburzsoáziáját az esztelenségig felbőszíti ez a *meg nem állítható* folyamat, amely a Szovjetuniót megteremtő forradalmi eszme forrásából eredt el. Ádáz gyűlöletük nem ismer határt. Minden eszköz jó nékik, hogy támadják a Szovjetuniót és a szocialista világrendszer országait. Tébolyult fegyverkezésük is ennek a gyűlöletnek a következménye, és képesek volnának egy új világháború kirobbantására is, ha nem félnének attól, hogy romjai alá kerülnek és hatalmukat soha többé vissza nem szerezhetik; ha nem fékezné őket a Szovjetunió vezette béketábor lenyűgöző ereje.

•

A múlt év októberében arra az elszánt kísérletre vetemedtek, hogy Magyarországot kiszakítják a szocialista világrendszerből, visszaállítják a gyáriparosok, földbirtokosok, bankárok uralmát, hogy azután pedig az egész országot támaszponttá építsék ki a szocialista világ ellen.

Éveken át készültek erre, számítva a magyar proletárság vezető erejének átmeneti gyengeségére, támaszkodva a belső ellenforradalmi erőkre, nem kevésbé a „nemzeti kommunizmus" álarcában fellépő revizionistákra, Nagy Imrére, Losonczyra és társaikra. Kísérletük összeomlott. A Szovjetunió baráti segítségével sikerült az ellenforradalmat leverni, és sikerült az ország életfolyamát bámulatosan rövid idő alatt rendes medrébe vezetni. Kétségtelen, hogy a proletár internacionalizmus, a szocialista szolidaritás felbecsülhetetlen segítsége nélkül mindezt nem érhettük volna el. Mint ahogy nem kétséges az sem, hogy az imperialisták — minden külső és belső reakciós szövetségesük még oly vakmerő kísérlete ellenére sem érhettek volna el októberben semmiféle sikert sem, ha az MDP erejét felaprózó belső széthúzás ki nem kezdi a munkásosztály egységét és forradalmi erejét.

De a munkásosztály, s a parasztság sem lett hűtlen a szocializmushoz, a szocializmus nagy hazájához: a Szovjetunióhoz. Szó sincs róla, hogy dolgozó tömegeink valami polgári demokratikus állapotok után áhítoztak volna. Hiszen jól tudták, hogy ez a „demokrácia" csak az ellenforradalmárok kalóz-lobogója volt. Tisztában voltak azzal is, hogy mit jelentett volna a többpártrendszer visszaállítása: *a proletárdiktatúra, a munkás-paraszt hatalom végét, a burzsoázia és a földesurak hatalmának visszaállítását.*

A magyar munkásosztály és a dolgozó parasztság azonban sem azt nem felejtette el, hogy milyen sors jutott neki osztályrészül a monarchia s a Horthy-rendszer idején, sem azt, hogy

egyszer már kezében volt a hatalom. Munkásosztályunk és dolgozó parasztságunk legjobb fiai büszkék arra, hogy a Szovjetunió után *Magyarországon valósult meg először a proletárdiktatúra.* Igaz, a súlyos belső helyzet és a nemzetközi viszonyok miatt csupán hónapokig tarthatta magát. Mégis nagy mementó volt, és ha ezt a dicsőséges forradalmi kísérletet vérbe fojtották is, *szelleme visszajárt* és új harcokra buzdította a magyar munkásságot és parasztságot. Ezek közül tíz- és tízezrével akadtak, akik a fiatal szovjet köztársaság Vörös Hadseregében, orosz testvéreikkel együtt küzdöttek a győzelemért, mert érezték, hogy *orosz földön dől el az ő sorsuk is.* Mert élénken élt még emlékezetükben *1905* dicsőséges emléke és a magyar munkásmozgalom hősi hagyománya. Ilyen forradalmi emlékek táplálták a magyar dolgozó népben a szocializmus reménységét, a Szovjetunió iránt érzett barátságot, amelyet a közösen kiontott testvéri vér pecsételt meg, s az a hősies, áldozatos munka és harc őrzött, amelyet a magyar munkásosztály leghűségesebb fiai végeztek a tömegek között.

Ennek köszönhető többek között az is, hogy a szociáldemokrata mozgalom talaján is megfogamzott a forradalmi munkásegység gondolata. Amikor a második világháború ideje elkövetkezett, már kibontakozóban voltak az akcióegység körvonalai, hogy azután egyre több élettel teljenek meg. A német megszállás idején jött létre a két munkáspárt között, amelynek akkor mindegyike illegalitásban volt, az a földalatti *egység-paktum,* amely azután a felszabadulást követő időben alapja volt a két párt néhaféle meg-megzökkenő, de azért mégis szoros, *alkotó együttműködésének.* Nem utolsó sorban ennek tulajdonítható, hogy az ország zilált gazdasági helyzetéből, a szörnyű háborús romok közül kijutott a fejlődés útjára és meglepő gyorsasággal magához tért és megizmosodott.

A felszabadulást követő első esztendők felejthetetlenek az egész magyar nép számára. Szép, szívetmelegítő harcok, lendületes és eredményes erőfeszítések töltik be ezeket az esztendőket: *a földkérdés* történelmi jelentőségű megoldása, amely megszabadította az országot a „hárommilió koldus" égbekiáltó nyomorától; az újjáépítő *hároméves terv; a stabil pénz* megteremtése, s mintegy ennek a periódusnak betetőzéseként, a *két párt egyesülése, amely szilárd alapot teremtett a proletárdiktatúra funkcióit betöltő népi demokratikus rendszer számára.* Megtörténhetett a *nagyipar, később a középipar államosítása;* győzött a szocialista forradalom és megkezdődhetett a szocializmus építése.

Ebben a második periódusban a nagy sikerek és lebecsülhetetlen eredmények mellett, sajnos, súlyos hibák, tévedések, a nép jogérzetét mélyen érintő törvénysértések is történtek. Megsértették a proletárdiktatúra leninl jellegét, a párt kapcsolata a tö-

megekkel veszedelmesen meglazult, gazdaságpolitikai téren a vezetés túlzásokba esett. Mégis nyugodtan megállapíthatjuk: *mindennek ellenére a magyar nép, a magyar munkásosztály a gazdasági, politikai és kulturális fejlődés nagy útját járta,* és a hibák — bármilyen sokat ártottak, bármennyire fellazították is a népi demokráciánkat összetartó erőket —, *eltörpülnek eredményeink mellett.* Népünk egészséges többsége tisztában van azzal, hogy az elért döntő eredmények megőrzésének és továbbfejlesztésének egyetlen útja: a *szocializmus építése,* szoros egységben a Szovjetunióval, a népi demokratikus államokkal, azoknak az elveknek alapján, amelyeket Lenin tanításai nyomán a Nagy Októberi Szocialista Forradalom valósított meg.

Azt is egyre többen ismerik fel, hogy a munkásosztály egységének előfeltétele: *a párt megbonthatatlan egysége.* Csak ebből az egységből áradó erkölcsi és eszmei erő képes létrehozni a munkásosztály ideológiai, politikai és morális egységét, az egész dolgozó nép cselekvésbeli, alkotó egységét.

A pártegység viszont csak akkor lehet szilárd és termékenyítő erejű, ha soha, egy pillanatra sem tér el azoktól az irányelvektől, amelyeket Lenin a párt számára megszabott; ha sem a *pártdemokrácia,* sem a *demokratikus centralizmus* nem szenved sérelmet. A párt a munkásosztály vezetője, *élcsapat.* Ebből következik, hogy *nem szakadhat el* a munkásosztálytól, a tömegektől, amelynek mintegy a szíve kell legyen. Az élcsapat *egymaga* a tömegek megértése, tudatos támogatása nélkül nem képes végbevinni a szocializmus építésének roppant feladatait. A dolgozó nép bizalomteljes segítségével viszont, nincs olyan nehéz feladat, amelyet meg ne oldhatna. Nekünk éppen az elmúlt év keserű tapasztalatai következtében különösen sok tennivalónk van: meg kell szereznünk dolgozó népünk *osztatlan* bizalmát és a nemzetközi proletariátus elismerését.

„A tudatos nemzetközi harc lényegéhez tartozik — mondotta a vértanú halált halt Karl Liebknecht —, hogy a szocialista, a valamennyi országban munkálkodó szocialisták együttműködését egységes egésznek tekinti, hogy ebből a közös célnak alárendelt munkamegosztásból tudatosan veszi ki a maga részét saját országában, hogy a maga harcát és a többi országban harcoló szocialisták küzdelmét tudatosan, egymást kölcsönösen kiegészítő funkciónak ismeri fel és így tudatosítja magában a szocializmusért vívott harcot is."

Ha ezeket a bölcs és szép szavakat — és azokat a vezérlő eszméket, amelyek áthatják a marxizmus—leninizmust, s amelyeket itt, nagyon is fogyatékos erővel, megkíséreltünk felvázolni —, meggyőződéssé érleljük magunkban és ezek szerint is cselekszünk, *ezzel* ünnepelhetjük meg legméltóbban a Szovjetunió, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. születésnapját.

Lenin a proletárdiktatúra államáról

Írta KENYERES JÚLIA

Negyven esztendeje, hogy Lenin megírta az alkotó marxizmus egyik alapvető munkáját, az *Állam és forradalmat*. E mű elméleti és gyakorlati jelentősége felmérhetetlen abban a harcban, amelyet a munkásosztály a tőkés társadalom megdöntéséért, a maga államhatalmának felállításáért, a szocializmus megvalósításáért folytatott és folytat. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom valósággá változtatta a marxi-lenini államelmélet alaptételét, a proletariátus diktatúrájáról szóló tanítást. A szovjethatalom negyvenéves fennállása, eredményei — az „Állam és forradalom" elméleti megállapításainak mindennél meggyőzőbb igazolása.

Milyen meggondolások vezették Lenint abban, hogy az első imperialista háború tüzében, majd a két oroszországi forradalom közötti forrongó események közepette egy ilyen elméleti munka megírásához látott? Az „Állam és forradalom" előszavában maga Lenin adja meg a feleletet erre a kérdésre. „Az imperialista háború rendkívül meggyorsította és kiélezte azt a folyamatot — írja Lenin —, amelynek során a monopolkapitalizmus állammonopolista kapitalizmussá alakul át. A dolgozó tömegeket egyre szörnyűségesebben nyomja el az állam, amely mind szorosabban olvad egybe a kapitalisták mindenható egyesüléseivel."[1] Ennek és a háború borzalmainak következtében nő a tömegek felháborodása, érlelődik a proletárforradalom. Ilyen körülmények között a forradalom viszonyának kérdése az államhoz „gyakorlati jelentőségre tesz szert" — állapítja meg Lenin.

Mint ismeretes, az állammonopolista kapitalizmust Lenin a szocializmus előszobájának tekintette. Az állammonopolista kapitalizmus megteremtette a szocializmus anyagi előfeltételeit, de ugyanez a kapitalizmus a végsőkig kiélezte a kapitalista társadalom ellentmondásait, imperialista háború szörnyűségeit zúdította

[1] Lenin művei. 25. köt. Szikra, 1952. 411. old.

a dolgozókra. Mindennek következtében a forradalom kezdett dörömbölni a burzsoá rend kapuján.

A munkásmozgalom helyzete mégse kedvezett ezeknek az objektív lehetőségeknek. Marx óta ugyan szélességében nagyot fejlődött a szocialista mozgalom, tömegmozgalommá lett, de éppen az imperializmussal összefuggésben opportunizmus, megalkuvás, revizionista nézetek foglalták el a marxizmus forradalmi tanainak helyét. A forradalom közeledése napirendre túzte azt a kérdést, hogy mi történjék azután, ha a munkásosztály rohammal bevette a kapitalizmus erődjét. Az állam kérdése gyakorlati kérdéssé lett. Az opportunisták nemcsak erre nem tudtak feleletet adni, de magának az erőszakos forradalomnak a szükségességét is kétségbevonták.

Abban az árulásban, amelyet az opportunisták az első világháború nagy próbatételében elkövettek, a burzsoá államhoz való viszony volt az a kérdés, amelyben elbotlottak, amikor „saját" államuk oldalára álltak az imperialista öldöklés közepette. Osztályárulásukat a marxizmus forradalmi tanításait meghamisító, kiforgató saját tételeikkel bástyázták körül, és ezzel is kitűnő szolgálatot tettek a burzsoáziának. Amikor Lenin az „Állam és forradalmon" dolgozott, már itt is ott is kialakulóban voltak a munkásmozgalom baloldali csoportjai, szárnyai. Lenin azzal, hogy tisztázta az állam szerepét általában, a proletárforradalom viszonyát a burzsoá államhoz, továbbá a proletárdiktatúra elméletének kifejtésével, fegyvert adott e csoportok, majd a megalakult kommunista pártok kezébe az opportunizmus elleni harchoz, a proletárforradalom előkészítéséhez.

Az „Állam és forradalom" megírásával Lenin tisztázta a proletárforradalom eszmei alapjait az állam kérdésében, aminek óriási történelmi kihatása volt. Elméleti értékétől eltekintve, azért is példamutató Leninnek ez a műve, mert megmutatta vele, milyen véresen komolyan fogta fel az elmélet és gyakorlat egységét, megmutatta, hogy egy olyan látszólag „elvont" kérdés, mint az állam, amelyről annyit összefilozofáltak a polgári filozófusok, Hegelt is beleértve, milyen szoros kapcsolatban van a gyakorlattal, és mennyire életkérdés a kommunista pártok számára, hogy ne csak a viszonylag csendes, de a forrongó időszakokban is — sőt különösen akkor — törődjenek az elmélettel, annak továbbfejlesztésével. Ha Lenin nem írta volna meg az „Állam és forradalmat", a munkásosztály bizonyára nehezebb, tekervényesebb utakon jutott volna el a hatalomig. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a nem kellő elmélyülés az állam, a proletárdiktatúra elméletében, milyen hibák forrásává vált a szocializmus útjain járó egyik-másik ország gyakorlatában.

Mennyire fontosnak tartotta Lenin a nemzetközi munkás-

mozgalom számára a marxi államelmélet hiteles értelmezését, annak bizonysága az is, hogy a Kommunista Internacionálé I. és II. kongresszusán tartott beszédében hosszan foglalkozott a proletárdiktatúra kérdésével, beható tanácsokkal látta el ezzel kapcsolatban a munkáspártok jelenlevő kuldötteit, és a proletárdiktatúráról szóló téziseket is ő maga fogalmazta meg. Az „Állam és forradalom" valóban a kommunista pártok vezérfonalává lett a hatalomért vívott harcukban. Mi magyar kommunisták is ebből a műből kezdtük tanulni a leninizmust 1919-ben.

A mai nemzetközi helyzet sok mindenben különbözik attól a helyzettől, amelyben Lenin az „Állam és forradalmat" írta, de a háborús terveket szövögető monopoltőke, amely 1916 óta betetőzte állam-monopolista kapitalizmussá alakulását, a háború eszmei-politikai előkészítéséhez, a szocialista országok belső rendjének bomlasztásához ma is igénybe veszi a jobboldali szociáldemokratákat, a kommunista mozgalomból kivetett minden rendű és rangú renegátokat, mint „marxista szakértőket". Ezeknek a mesterkedőknek kezére játszottak nálunk az újsütetű (sokszor nem is újsütetű) revizionisták, akik a dogmatizmus elleni harc álarca alatt népi demokratikus rendünket *legérzékenyebb pontján, a proletárdiktatúra államhatalmának kérdésében igyekeztek aláásni.*

A proletárdiktatúra elmélete és gyakorlata terén nem kevés kárt okoztak a dogmatikus, szektás torzítások. Emellett a revizionista és a szektás hibák gyakran egyidóben, sőt összefonódva jelentkeztek, ami csak növelte a bajt. Nem érvényesult a proletárdiktatúra lenini elmélete a maga *egységében* a diktatúra (erőszak) és proletárdemokrácia egymást feltételező, elválaszthatatlan egységében. A proletárdiktatúra nem mindig oda sújtott, ahová kellett volna, ugyanakkor állami és pártvezetésunk nem gondoskodott kellően a tömegek alkotó cselekvésének, az állam ügyeiben való részvételének kibontakoztatásáról.

A revizionista zavarkeltést elősegítette az is, hogy hosszú ideig „szemérmesen" hallgattunk a proletárdiktatúráról (ide tartozik a magyarországi tanácshatalom népszerűsítésének elmulasztása), amit semmiféle taktikai meggondolás nem igazolhat. Sokáig nem tisztázódott a népi demokrácia államhatalmának jellege, különösen annak első szakaszában. A személyi kultusz légköre nem ösztönözte megfelelően a felszabadulás után eltelt idő történetének, a proletárdiktatúra fejlődésének a reális tények, osztályerőviszonyok és azok változása alapján történő feltárását, — természetesen a hibákat is beleértve. Ha az ellenforradalmat kiváltó okok között szerepet játszottak a régi pártvezetés hibái — aminthogy így van — úgy *ezeknek a hibáknak a sorában a proletárdiktatúra terén elkövetett hibák első helyen állnak,* a többi szinte mind ebből folyik.

A szocializmus építésének útjai az egyes országok sajátosságainak megfelelően új problémákat vetnek fel, és ezek jórészt összefüggnek a proletárdiktatúra egész rendszerével.

A magyarországi ellenforradalom nem volt elszigetelt jelenség, hanem fontos láncszeme a nemzetközi imperializmus általános stratégiai tervének, amellyel a népi demokráciákat, egyiket a másik után szerették volna kiszakítani az egységes szocialista táborból. Ebből következik, hogy egy olyan, a népi demokráciák számára létfontosságú kérdésben, mint a proletariátus diktatúrájának elmélete és alkalmazása, — a kommunista és munkáspártok közös erőfeszítésére, a tapasztalatok kicserélésére van szükség. A proletárdiktatúrával kapcsolatos mai problémáink tisztázásához újra és újra vissza kell nyúlni az „ősforráshoz": Lenin elméletéhez a proletárdiktatúra államáról.

Lenin azt írta az „Állam és forradalom" előszavában, hogy nem lehet sikerrel harcolni a dolgozó tömegeknek az imperialista burzsoázia befolyása alóli felszabadításáért, ha nem harcolunk az állammal kapcsolatos opportunista előítéletek ellen. Ma ezt úgy fogalmazhatjuk meg, hogy nem lehet sikerrel harcolni az imperialista beavatkozási kísérletek, a megbújó belső ellenforradalmi erők és revizionista segédcsapatok, a jobb- és baloldali eszmei zűrzavar ellen, népi demokratikus rendünk további szilárdításáért, ha nem harcolunk a proletárdiktatúra kérdésében még mindig mérgező revizionista nézetek, dogmatikus torzítások ellen, ha nem tisztázzuk a szocializmus építése során az *állammal kapcsolatban is jelentkező új problémákat.*

Az „Állam és forradalom" megírásával Lenin elsősorban azt a célt tűzte maga elé, hogy az opportunista hamisítások szemete alól napfényre hozza Marx és Engels államelméletét, annak igazi forradalmi tartalmát.

Miközben Lenin Marx és Engels gondolatait, megállapításait fejtegeti és éles polémiában, ragyogó okfejtéssel szembeszáll az opportunistává vedlett Kautsky filiszteri elmefuttatásaival, — sokoldalúan elmélyíti, több kérdésben továbbfejleszti a marxi tanokat.

Lenin mindenekelőtt az állam történelmi szerepével kapcsolatban száll vitába a kispolgári ideológusokkal, opportunistákkal. Ezek úgy „helyesbítették" Marxot, hogy az államot, mint az osztályellentétek kibékítésének a szervét jellemezték. Lenin Marx és Engels műveire támaszkodva kimutatja, hogy az állam nem „az erkölcsi eszme valósága", ahogy Hegel állította, de nem is az osztályok kibékítésének a szerve, — hanem az osztályellentétek kibékíthetetlenségének a terméke, egyben az egyik osztály eszköze a másik osztály elnyomására.

Kautsky és követői raffináltabb módszerekkel élve, elismerték

ugyan, hogy az állam az osztályuralom szerve, sőt azt is, hogy az osztályellentétek kibékíthetetlenek, de elködösítették azt, ami ebből következik, hogy az elnyomott osztály felszabadítása lehetetlen erőszakos forradalom nélkül, és annak az államgépezetnek megsemmisítése, szétzúzása nélkül, amelyben ez az elnyomó hatalom megtestesül. (A későbbiekben lesz szó arról, hogy az SZKP XX. kongresszusa ezt a tételt hogyan alkalmazta a mai viszonyokra.)

Lenin kimutatja, hogy a történelmi tapasztalatok során, különösen a múlt század forradalmainak elemzése alapján, hogyan fejlődött Marx és Engels állammal kapcsolatos koncepciója, az érett marxizmus első művein — „A filozófia nyomorán", a „Kommunista Kiáltványon" keresztül a „Louis Bonaparte brumaire tizennyolcadikájáig" és „A gothai program bírálatáig", a Párizsi Kommünnel kapcsolatos elemzéseikben, levelezéseikben tett nagyjelentőségű megállapításaikig. Lenin *„az állam kérdésével kapcsolatos egyik legjelentősebb és legfontosabb marxista eszmének"*[2] nevezi a proletárdiktatúra eszméjét, amely már a Kommunista Kiáltványban szerepelt, de csak a Párizsi Kommün után kezdte Marx és Engels így nevezni.

Lenin kifejti, hogy az osztályharc tanából *szükségszerűen folyik* a proletariátus politikai uralmának, diktatúrájának elismerése. Csak a proletariátus képes vezetni azokat a dolgozó nemproletár tömegeket, amelyek szétforgácsoltságuknál fogva nem képesek önállóan harcolni felszabadulásukért. A proletárdiktatúra első fő ténykedése maga a forradalom, *de Lenin már itt megfogalmazza, melyek a proletárdiktatúra fő feladatai a hatalom kérdésének eldöntése után.* Lenin azt írja, hogy a proletariátusnak szüksége van az államhatalomra, az erőszak szervezetére azért, hogy elnyomja a kizsákmányolók ellenállását, és hogy vezesse a parasztságot, kispolgárságot a szocialista gazdaság berendezésében.

A proletárdiktatúrát Lenin „senkivel meg nem osztott és közvetlenül a tömegek fegyveres erejére támaszkodó uralomnak"[3] nevezte. Olyan uralomnak, amely nem törvényekre támaszkodik, hanem forradalmi erőszakra. Lenin hadat üzen a burzsoá legalitásnak, és a felfegyverzett munkásosztályt ismeri el a hatalom forrásának. Kigúnyolta Kautsky és a vele egyívásúak nyárspolgárságát, akik éppen ezt hányták a győztes Nagy Októberi Forradalom szemére, és elvárták volna a munkásosztálytól, hogy előbb törvényeket alkosson, szépen megszövegezze az új rend alkotmányát, és annak alapján járjon el a megdöntött kizsákmányolók ellen. Lenin

[2] U. o. 431. old. (Az én kiemelésem. K. J.)
[3] U. o. 433. old.

azt a megállapítást, hogy a proletárdiktatúra nem törvényekre támaszkodó hatalom, természetesen a *forradalmi helyzetre értette.* Később, mikor már megtörték a burzsoázia ellenállását, ő szorgalmazta legjobban a forradalmi törvényalkotást és a törvényesség szigorú betartását. Lenin előirányozta — természetesen a burzsoázia ellenállásának csökkenését feltételezve — a szovjet alkotmányban foglalt jogok kiterjesztését az egész lakosságra.

A proletárdiktatúra idézett meghatározásával kapcsolatban fogalmazza meg Lenin klasszikus világossággal a párt vezető szerepének gondolatát a proletárdiktatúra rendszerében, amikor a következőket írja: „A marxizmus, amikor a munkáspártot neveli, a proletariátus élcsapatát neveli, amely a hatalmat meg tudja ragadni és *az egész népet* el tudja *vezetni* a szocializmushoz, tudja az új rendet irányítani és szervezni, valamennyi dolgozó és kizsákmányolt tanítója, vezetője és vezére tud lenni abban, hogy társadalmi életüket a burzsoázia nélkül és a burzsoázia ellenére berendezzék."[4]

Azzal a meghatározással kapcsolatban, hogy a párt meg tudja ragadni a hatalmat, Leninnek nagy vitája volt Kautskyval. A szovjet hatalom, a kommunista párt elleni hadjáratnak még ma sem lejátszott lemeze, hogy nem a munkásosztály, hanem a párt uralkodik a szocialista országokban. Kautsky különben azt is kétségbe vonta, hogy az osztály, mely szerinte „meghatározhatatlan" fogalom, gyakorolhatja az államhatalmat. Ma is akadnak magukat marxistának nevező revizionistak, akik képtelenek megérteni a párt, a munkásosztály, a tömegek dialektikus viszonyát a proletárdiktatúra rendszerében, és a tényleges elkövetett hibákból, torzításokból teljesen hamis következtetéseket vonnak le erre a viszonyra vonatkozólag, egészen a párt szerepének tagadásáig. A párt vezetőszerepére a proletárdiktatúra rendszerében Lenin ismételten kitért későbbi cikkeiben, beszédeiben, amikor már a szovjethatalom tapasztalataira támaszkodhatott, és amikor a párt vezetőszerepe a proletárállamban gyakorlati kérdéssé lett.

Marxnak a proletariátus diktatúrájáról szóló elméletét Lenin a proletariátusnak a történelemben betöltött forradalmi szerepéről szóló *marxi tanítás betetőzésének nevezte.* Az opportunizmusba süllyedt jobboldali szociáldemokraták nem fogadhatták el ezt a tanítást, mert az gyökeresen ellentmondott reformista elképzeléseiknek a szocializmusba való békés parlamenti belenövésről. Ha egyik-másik szociáldemokrata párt programjában elő is fordult a proletárdiktatúra kifejezés, ez csak üres frázis volt, megfosztva igazi tartalmától. Kautsky odáig süllyedt Marx meghamisításában, hogy a proletárdiktatúra kifejezést véletlenszerű „szócskának" ne-

[4] U. o. 433. old.

vezte, amelyből nem lehet olyan messzemenő következtetéseket levonni, ahogy azt Lenin tette. Amikor maga az élet, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vont le „messzemenő következtetéseket", az Kautskyból legfeljebb tajtékzó dühöt váltott ki. Lenin ezt a „szócskát" tette meg forradalmi tanításainak alapkövévé, vezérlő gondolatává.

Marx Weidemeyerhez írt levelében azt írta, hogy nem ő alkotta meg az osztályharcról szóló tanítást, hanem még a burzsoázia. Amit ő cselekedett, az annak kimutatása, hogy az osztályharc szükségszerűen a proletariátus diktatúrájához vezet. Lenin ebből azt a következtetést vonja le, hogy csak az a marxista, aki az osztályharc elismerését kiterjeszti a proletárdiktatúra elismeréséig: „Ez a marxizmus *valóságos* megértésének és elismerésének próbaköve"[5] — írja. A munkásmozgalom története fölösen bebizonyította és napjainkban is bizonyítja ennek a lenini megállapításnak igazságát.

Lenin az államra vonatkozó marxi elméletet fejtegetve, nagy figyelmet szentel az erőszak kérdésének. Erőszak a burzsoázia hatalmának megdöntésére, a burzsoá államapparátus szétzúzására. Az erőszak alkalmazásának szükségességét Lenin az állam szerepéből, az osztályharcból, az imperialista monopolkapitalizmus nagyon is nem békés jellegéből vonja le. A burzsoázia erőszakos fékentartásának és korlátozásának szükségességét azzal indokolja, hogy a burzsoázia a forradalom győzelme után is még nagy anyagi eszközök, ideológiai befolyás, külföldi kapcsolatok stb. felett rendelkezik, és *nem mond le restaurációs reménységeiről*. A magyarországi ellenforradalom mindenféle ellentétes illúzióval szemben erre is friss példát szolgáltatott.

A forradalom békés vagy nem békés fejlődéséről, az erőszak alkalmazásának szükségességéről, véres és nem véres társadalmi átalakulásról nálunk nem kevés vita folyt népi demokráciánk születésével és jellegével kapcsolatban. Méginkább a XX. kongresszus után. Ezekben a vitákban nem egyszer összekeveredett a békés fejlődés fogalma a proletárdiktatúra, vagy a proletárdiktatúra *államformájának* kérdésével, a parlament szerepének kérdésével. Ma is van ezen a téren tisztázni való. A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának a forradalom békés fejlődése lehetőségére vonatkozó megállapításait egyesek nálunk a proletárdiktatúrát tagadó elhasznált reformista nézetek becsempészésére igyekeztek felhasználni. Elhallgatták, hogy a XX. kongresszus szerint a szocializmus békés útja mint kivétel, meghatározott kedvező körülmények közt lehetséges csak, amit különben Marx, Engels, sőt Lenin se zárta ki kategórikusan olyan

[5] U. o. 441. old.

országokban, ahol nincs militarizmus és gyenge a bürokratikus államgépezet. A forradalom viszonylag békés útja, a parlament felhasználását beleértve, igen sok körülménytől, az adott ország sajátságaitól, hagyományaitól, a nemzetközi helyzettől és sok egyébtől függ. Mindebből azonban semmiképpen sem következik, hogy szocializmust lehet építeni forradalom nélkül, a proletariátus diktatúrája nélkül, mindennemű erőszak, kényszer nélkül. A békés, vagy viszonylag békés fejlődés *nem ellentéte* a proletárdiktatúrának, aminthogy a szovjetformától eltérő államforma, így a népi demokratikus államforma sem.

Lenint nem az erőszak iránti valamiféle előszeretet vezette, ahogy a bolsevizmus elleni propaganda annak idején üvöltözte, hanem a társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek felismerése, ugyanúgy, mint Engelst, akinél — ahogy Lenin írja —, a forradalom szerepének történelmi értékelése „az erőszakos forradalom valóságos dicshimnuszává válik".[6]

Az erőszak Leninnél nem öncél, és nem is „a cél szentesíti az eszközt" — a marxizmustól idegen — elvének kifejezése. Leninben harmónikus egységbe forrott *a történelmi szükségszerűség felismerése emberi-erkölcsi normáival, kommunista humanizmusával.* Tőle származnak a következő szavak: „A marxizmus, amely felismerte az osztályharc szükségességét, azt mondja: az emberiség nem jut el a szocializmushoz másképpen, mint a proletariátus diktatúrája útján. A diktatúra szó, — kegyetlen, súlyos, véres, kínzó szó, és az ilyen szavakat nem ejtik ki hiábavalóan."[7] Ebben a mondatban benne van Lenin magasrendű politikai-erkölcsi felelősségtudata. Sokan azok közül, akik nálunk a törvénytelenségek jogos bírálata mellett szabadságot *általában*, demokráciát *általában* követeltek és elvetettek minden erőszakot — a legszörnyűbb erőszakot, az ellenforradalmi erőszakot készítették elő, ki tudatosan, ki pedig „zavaros, ványadt, prédikátori gondolkodásmódjával" (Engels szavai).

Lenin sokat írt a forradalmi erőszak szükségességéről, de ne felejtsük, azt is ő írta, hogy a proletárdiktatúra nemcsak erőszak, sőt nem is elsősorban erőszak. Nincs ebben semmiféle ellentmondás. Itt is az a kérdés, mint a demokráciára vonatkozólag, hogy erőszak kivel szemben? és kivel szemben nem. A proletárdiktatúrának különböző szakaszai vannak, és ezekben az erőszak szerepe is változó. *A forradalmi erőszak szükségessége, foka mindig a konkrét körülményektől, elsősorban a burzsoázia ellenállásától függ.*

Lenin azt írja egy helyen, hogy a burzsoáziával szembeni korlátozások még nemzeti sajátosságoktól is függnek. Nálunk

[6] U. o 427. old.
[7] Lenin művei. 29. köt. Szikra, 1952. 360 old.

1945-ben a viszonylag békés társadalmi átalakulást megkönnyítette a szovjet hadsereg győzelme a német fasizmus felett. De mégse feledkezzünk meg arról, hogy felszabadításunkhoz az erőszak igen „tekintélyes" eszközére volt szükség. A tavalyi ellenforradalom arra figyelmeztet bennünket, és a többi népi demokráciát, hogy még igen nagy szükség van harci készenlétre, a proletárdiktatúra diktatórikus oldalának alkalmazására is, amíg — ahogy Kádár elvtárs találó népszólással mondotta — a letűnt osztályok maradványai „nem férnek a bőrükbe".

* * *

A proletárdiktatúra megvalósítása nem egyszeri aktus, nem tölti be szerepét a burzsoázia ellenállásának megtörésével magában a forradalomban. A proletariátus diktatúrájára szuksége van annak az egész *történelmi korszaknak* is, amely a kapitalizmust a kommunizmustól elválasztja — fejtegeti Lenin. Ezt fogalmazta meg Marx a gothai program bírálatából ismert klasszikus mondatában.

Lenin ennek a marxi tételnek kiemelkedő jelentőséget tulajdonít. Amikor Marx — ahogy Lenin írja — a fejlődéselmélet „legkövetkezetesebb, legteljesebb, legátgondoltabb és tartalomban leggazdagabb formáját"[8] alkalmazza a modern kapitalizmusra, felfedezi, hogy a kapitalizmus és a kommunizmus között lenni kell az átmenet egy külön stádiumának, szakaszának, amely valószínűleg hosszú időre terjed. Ennek megfelel egy politikai átmeneti időszak, amelynek állama a proletariátus diktatúrája.

Marx ezzel a felfedezésével a kommunista társadalom megteremtését kiemelte az utópiák ködéből és az opportunisták nyárspolgári elképzeléseinek mocsarából.

Lenin a reformistákkal ellentétben a proletariátus diktatúráját az osztályharc *folytatásának tekinti, amely az egész átmeneti szakaszra kiterjed.* Az opportunisták Lenin megállapítása szerint éppen azért nem értik meg a proletariátus diktatúráját, mert az osztályharc gondolatát *nem viszik végig.* A proletárdiktatúráról 1919-ben írt brosúra-tervezetében újra megjegyzi Lenin, hogy a proletárdiktatúra az osztályharc *folytatása* új formákban, ezek a formák nem lehetnek a régiek — „ez a lényeg".[9]

Ebből csak a dogmatikusok vonhatják le azt a következtetést, hogy az osztályharcnak az átmenet egész időszakában törvényszerűen élesednie kell. Az osztályharcnak is vannak hullámhegyei és hullámvölgyei. Ez függ az objektív bel- és külpolitikai hely-

[8] Lenin művei. 25. köt. Szikra, 1952 491. old.
[9] Lenin művei. 30. köt. Szikra, 1953. 82. old.

zettől, de függ a kommunista párt vezette proletár államhatalom politikájának rugalmasságától, különösen az ingadozásokra hajlamos osztályokkal, rétegekkel szemben. A XX. kongresszus korrigálta Sztálinnak azt a megállapítását, hogy minél kevesebb kilátása van a letűnt osztályok maradványainak a restaurációra, annál inkább élesedik az osztályharc. A XX. kongresszusnak ebből a helyreigazításából egyesek nálunk azt vélték kiolvasni, hogy az osztályharc majdnem hogy megszűnt, de legalábbis szükségszerűen lanyhul. Ez káros nézet volt és egyáltalában nem vette számításba *a mi valóságos helyzetünket, osztályviszonyainkat.* (Főképpen azok gondolkodtak így, akik igen-igen hangoztatták, hogy a marxizmus—leninizmust a magyar viszonyokra kell alkalmazni!) A régi pártvezetés is szívesen hivatkozott népünk erkölcsi-politikai egységére, de nem elemezte megnyugtatóan, hogy ez mennyiben reális, kik tartoznak bele és kik nem. Kevéssé számolt azzal, hogy az ideológia nem követi automatikusan a társadalmi-termelési viszonyok megváltozását, nem számolt népünk egy részének eszmei állapotával, amely még őrzi a magyar múlt reakciós hagyományait, beidegződéseit. Szubjektivista módon valóságnak vette azt, amire csak törekszünk, és ami csak nagy általánosságban igaz. Ugyanakkor egyes hibás intézkedéseivel — a begyűjtés körüli erőszakosságokkal, a tsz-szervezés önkéntességének megsértésével — a kulákok oldalára sodort középparasztokat, ezzel, továbbá a kulákgazdaságok elsietett felszámolásával maga váltotta ki az osztályharc élesedését. Az ellenforradalom előtti hónapokban ténylegesen mindinkább élesedett nálunk az osztályharc, aminek számos nyilvánvaló jele volt. A Petőfi-köri viták is ezt jelezték, függetlenül egyes jószándékúaktól. Ilyen jel volt a pártunk elméleti alapjai, köztük a proletárdiktatúra elleni revizionista, polgári liberális hadjárat, ami mögött, megintcsak sokak jobb szándéka ellenére, a belső és külső ellenség tevékenykedett, amely kihasználta a régi pártvezetés hibáit és a fennálló eszmei zűrzavart. A Petőfi-köri gyűlések, majd a poznani események után bizonyos jelek szerint a pártvezetésnek szándékában volt erélyes eszközökhöz nyúlni, hogy gátat emeljen az ellenforradalmi demagógia elé, letörje a már nem is csak a háttérben tevékenykedő és külföldről ösztönzött, anyagilag is támogatott ellenforradalmi elemek működését. Ebben a helyzetben ez a proletárdiktatúra érvényesítésének parancsa volt. Kérdés azonban, hogy ezek az intézkedések polgárháborús következmények nélkül még fel tudták volna-e tartóztatni *akkor* az események menetét. A diktatúra legszigorúbb intézkedéseinek is a munkásosztály, a dolgozók egyetértésére, meggyőződésére kell támaszkodnia. Az is kétségtelen, hogy nálunk sokan egyet is értettek volna a proletárdiktatúra diktatórikus oldalának érvényesíté-

sével. Mégis tartozunk az igazságnak azzal, hogy a törvénytelenségek, majd a törvénytelenségek felszámolása körüli huzavona és tisztázatlanságok nagymértékben rontották jelentős tömegekben az ilyen szigorú intézkedések hitelét nemcsak értelmiségi körökben, de munkáskörökben is. Egyéb okok miatt is mélyült a szakadék a párt és a tömegek között. Ha lehet tragikumról beszélni a munkásmozgalomban, *ebben állott a helyzet tragikuma.* A proletárdiktatúra szigorával okosan, de ingadozás nélkül *jóval előbb* kellett volna élni és valóban az osztályellenséggel szemben. Itt meg kell jegyezni közbevetőleg: vannak — és ez sajtónkban is hangot kapott — akik csak az ellenforradalmi felkeléstől számítják az osztályharc élesedését, mintha az ellenforradalom az égből pottyant volna le és nem a már megelőző osztályharc csapott volna át „legmagasabb formájába", persze ellenforradalmi értelemben. Akik ezt tagadják, azok, úgy látszik, visszafelé szeretnék igazolni akkori helytelen álláspontjukat, az osztályharc élesedésének tagadását.

Lenin is ír arról, hogy a burzsoázia nem mond le restaurációs reményeiről, és igen szigorú intézkedések foganatosítását tartotta szükségesnek ellene (internálás, sőt megsemmisítés). Ezeket a drákói intézkedéseket Lenin a burzsoázia legelvetemültebb rétegére vonatkoztatta. A burzsoáziával szemben alkalmazott korlátozó intézkedéseket Lenin nem kezelte mereven. Így például a burzsoázia kizárását a választójogból nem tekintette a proletárdiktatúra feltétlen ismérvének. Mint már érintettük, Lenint foglalkoztatta a demokratikus jogok kiterjesztésének gondolata. Ha az ilyen értelmű intézkedéseket a Szovjetunióban csak későbbi időpontban lehetett megvalósítani, annak a polgárháború, az imperialista beavatkozás volt az oka.

* * *

A marxista államelméletnek a proletárdiktatúra mellett van egy másik tétele, amelyet Lenin ugyancsak alapvetőnek tart: ez Marxnak az a tétele, hogy a győztes proletariátusnak össze kell törnie a burzsoá államgépezetet. A proletariátus nem biztosíthatja a maga uralmát, ha a bürokratikus, élősdi államapparátust, amely polipként fonja be a dolgozókat, szét nem zúzza.

A marxizmus kautskysta értelmezői Marxnak és Engelsnek ezt a fontos megállapítását, amelyet a marxizmus megalapítói, mint egyetlen módosítást, a Kommunista Kiáltványba is beiktattak, úgy magyarázták, hogy ezzel a marxizmus klasszikusai a lassú fokozatos fejlődést hangsúlyozták. A marxi tétel második részét, amely a szétzúzásra vonatkozik, bölcsen elhall-

gatták. Nagyonis indokolt, hogy Lenin épp ezt a tételt állítja majdnem egyenlő rangba magával a proletárdiktatúra elméletével. A burzsoá diktatúra nem a levegőben lóg, hanem erőszakszervekben és más bürokratikus szervekben testesül meg, amelyek kitermelték a bürokratikus, a népet elnyomó eljárásokat és az ennek megfelelő mentalitású hivatalnoksereget, amely még akkor is a nép fölött állónak érzi magát, ha anyagiakban nem is élvez különös kiváltságokat. A vezető réteg persze anyagiakban is kiváltságos helyzetben van. A proletariátusnak szét kell zúznia ezt az egész szervezetet, s dolgozókkal helyettesítenie a burzsoáziához kötött hivatalnoksereget, mert különben reménytelenul a burzsoá államapparátus hálójának foglyává válik, és a proletárdiktatúra biztosíteka az államszervezetben hiányozna.

A győztes orosz munkásosztály, híven a marxi—lenini tanításokhoz, szétzúzta a burzsoá-földesúri államapparátust, amelynek szörnyű, sokszor komikumba hajló oldalait és az általa kitermelt bürokrata „csinovnyikokat" oly kiválóan jellemezték a nagy orosz realisták. Kő kövön nem maradt belőle. Ennek ellenére még ott se sikerült mindmáig teljesen kiirtani „a bürokrácia dudváját", ahogy Lenin nevezte.

A népi demokráciák többségében, így nálunk is, ahol a hatalom átvétele viszonylag békésen történt, a burzsoá államapparátus szétzúzása *nem ment végbe forradalmi úton, egycsapásra.* Ez ugyan kisebb megrázkódtatással járt, mint a Szovjetunióban, de egyben azzal a hátránnyal is, hogy a még mindig erős bürokratikus maradványok elég súlyosan éreztetik hatásukat. A mi tanácsaink igen sokban különböznek a szovjet tanácsoktól. Magukon hordják keletkezésük bélyegét. Nem forradalmi harcban szuletteK, nem „a tömegcselekvés tüzében", hanem felülről alakultak meg. Így nem is válhattak igazi tömegszervezetekké. Hogy azzá váljanak, még nagyon sok munkára lesz szükség. A tanácstagok, állandó bizottságok még nem érzik magukat a tanácsok — vagyis az állam — igazi gazdáinak. Tanácsaink hatásköre is kisebb a szovjet tanácsokénál. Az apparátus, amely a lakossággal érintkezik, nem mindig növeli a tanács becsületét. A tanácsapparátusban reakciósok, régi bürokraták is vannak még szép számmal, akadnak ilyenek a tanácstagok között is. Ezek a régi, rossz bürokratikus hivatali szellemet megőrizték. Tanácsaink akkor lesznek a népi demokrácia államhatalmának igazi szerveivé, ha a tanácsokba az eddiginél fokozottabban a nép igazi képviselőit választják be, ha a választott szervek betöltik feladatukat, ha megtisztul a tanácsapparátus az oda nem való elemektől, ha megnő a tanácsok hatásköre, tekintélye és az egész lakosság aktívan támogatja munkájukat.

Arra a kérdésre, hogy a munkásosztály mivel helyettesíti a

szétzúzott burzsoá államgépezetet, először a Párizsi Kommün adta meg a feleletet. A Párizsi Kommün egy olyan állam kialakítását kezdte meg, amelyben, mint Lenin írja, bizonyosfajta intézményeket *elvileg* másfajta intézmények váltottak fel. Az államhatalom teendőinek gyakorlásában részt vett az egész nép, megszüntették a hivatalnokok kiváltságait, a nép felett álló hadsereget a felfegyverzett nép váltotta fel, és a dolgozók közös hatalma, vagyis a többség nyomta el a kizsákmányoló kisebbséget. *Ez valami merőben új volt a történelemben,* és ez az új a tömegek alkotótevékenységéből született. Marx és Engels ebben igazolva látták saját tanításaikat az államról, egyben újabb következtetéseket tudtak a Kommün tanulmányozásából levonni a szocialista társadalom fejlődésére és államára vonatkozólag.

Engels a Párizsi Kommün államát fél-államnak nevezi, olyan államnak, amely már nem is az a szó igazi értelmében. Ez felveti az állam elhalásának kérdését. Lenin is foglalkozik vele. Engelsre hivatkozva kifejti, hogy az államot nem megszüntetik, az állam elhal. Elhal abban a mértékben, ahogy feleslegessé válnak funkciói. Más helyen, amikor a proletárdiktatúra feladatairól ír, leszögezi, hogy a proletárdiktatúra történelmi feladata az osztálynélküli társadalom megteremtése és „az állam teljes megszűnésére való áttérés". Lenin azonban nem bocsátkozik utópiákba, hogy ez mikor következhet be. Valószínűnek tartotta, hogy hosszú folyamat lesz, és megjegyezte, hogy Marx még a kommunizmussal kapcsolatban is beszél államról. Lenin az állam elhalását belső és külső feltételekhez kötötte. Mint ismeretes, Sztálin a kapitalista környezetre, az imperialista beavatkozási törekvésekre hivatkozva állította fel azt a tételt, hogy a szocialista társadalomnak erős államra van szüksége, sőt, amíg fennáll a kapitalista környezet, a kommunizmusba való átmenet idején is megmarad az állam. A tapasztalat igazolta és nap mint nap igazolja ezt a tételt. A proletárdiktatúra állama azonban nem valami merev, változatlan, egyszersmindenkorra adott szervezet. Belső és külső tényezőktől függően hol egyik, hol másik oldala, funkciója kaphat nagyobb hangsúlyt. A szocialista demokrácia kiterjesztése a Szovjetunióban a XX. kongresszus után ezt példázza. A szocialista demokrácia kereteinek szélesítését, módját, formáit a szovjet nép érdekei határozták meg. Azt azonban nem szabad soha figyelmen kívül hagyni, hogy a demokrácia is állam. Az állam elhalása dialektikus folyamat. Akik *ma* meg akarnák szüntetni, vagy akárcsak gyengíteni a proletárdiktatúra államát, azok a belső ellenség és az imperializmus kezére játszanának. Az állam szilárdítását azonban helytelen csak az erőszakszervek kiépítésében látni. (A törvénytelenségeknek pedig, amit szinte mondani is felesleges, semmi közük sincs ehhez, épp ellenkezőleg!)

A proletárdiktatúra államát a proletárdemokrácia lenini elvének érvényesítése is erősíti — sőt az erősíti igazán —, mert a tömegaktivitás és tömegtámogatás nélkül a munkásosztály állama nem lehet szilárd.

* * *

A proletárdemokrácia kérdésének Lenin már az „Állam és forradalomban" nagy teret szentelt. Az átmeneti korszak államáról azt írja, hogy annak *új módon demokratikusnak és új módon diktatórikusnak* kell lennie. „De vajon mi ennek a diktatúrának a viszonya a demokráciához?" — kérdezi Lenin. Itt, majd „A proletárforradalom és a renegát Kautsky" című brosúrájában még tüzetesebben kifejti, hogy a demokratizmus még a legdemokratikusabb polgári köztársaságban is a kizsákmányolás szűk keretei közé van szorítva, s ezért lényegében csak a vagyonos osztályok számára demokratizmus. A dolgozó osztályok, a lakosság többsége ki van belőle rekesztve. Van ezzel kapcsolatban Leninnek bizonyos értelmiségiek számára, akik alaptalan illúziókat táplálnak a nyugati „demokrácia" iránt, egy megszívlelendő megjegyzése. Lenin azt írja, hogy ezek a korlátozások azok számára, s idesorolja a polgári publicisták és politikusok kilenctized részét, akik maguk sohasem láttak szükséget és nem jutottak az elnyomott osztályok tömegéletével érintkezésbe, jelentéktelenek látszanak. Ezek a „jelentéktelen" korlátozások kizárják a dolgozókat a demokratikus jogok gyakorlásából, vagy csorbítják azokat, hatásfokukat csökkentik még a legdemokratikusabb polgári demokráciában is.

A proletárdiktatúra korlátozza a demokráciát a kizsákmányoló kisebbség számára, de soha nem látott mértékben kiszélesíti a dolgozó nép számára. A jobboldali szociáldemokraták szemrehányásokkal halmozták el a bolsevikokat a diktatúra és „terror" miatt. Lenin erre utalva, egy rőzseszedő öregasszony szavait idézte, aki azt mondta: „Most nem kell félni a puskás embertől. Amikor az erdőben jártam, találkoztam egy puskás emberrel és ahelyett, hogy elvette volna a rőzsekötegemet, még hozzátett."[10] Lenin ehhez hozzá fűzi, hogy csak ordítozzanak az úgynevezett szocialisták, a nép tudja, hogy a puskás ember őt védi, a kizsákmányolókkal szemben pedig kíméletlen lesz.

A nép a maga ösztönösségével megérti a diktatúra és demokrácia viszonyának igazi tartalmát.

Kautsky, aki valamikor nem is akármilyen marxista volt, fétisként meredt a polgári demokráciára, a diktatúrát és a demok-

[10] Lenin művei. 26 köt. Szikra, 1952 479. old.

ráciát egymást abszolút kizáró ellentétekként fogta fel, nyárspolgári módon fel sem vetette az osztályszempotokat: diktatúra kinek? Demokrácia kinek?

Kautsky kései követői, a magyarországi revizionisták, a felfedezők önteltségével követeltek demokráciát, szabadságot mindenkinek és minden jelző nélkül. Mintha csak nekik írta volna Lenin, hogy „a szabadságról, egyenlőségről, demokráciáról szóló általános frázisok csak vak szajkózása azoknak a fogalmaknak, amelyek az árutermelési viszonyok lenyomatai".[11] Ez a terminológia, amely mögött hol tudatlanság, hol egyszerűen a polgári demokrácia visszaállításának követelése rejtőzött, még pártsajtónkba is benyomult, megzavarta a marxizmusban kevéssé jártasak fejét és az ellenforradalom malmára hajtotta a vizet. Nem egy közülük így vetette fel a kérdést: „kell-e a demokráciának nálunk legalább olyan szabadságot biztosítania, mint a polgári demokráciának?" Hogy milyen szabadságra gondoltak és főleg *kinek* a szabadságára — erről nem beszéltek. Revizionistáink összefüggéseiből kiszakított Lenin idézetekkel igyekeztek emelni saját hibás nézeteik hitelét. Ahogy Kautsky és a hozzá hasonló opportunisták Marxból akartak tucatliberálist csinálni, úgy akarták a mi revizionistáink Lenint egy tucatliberális színvonalára süllyeszteni. Nem vették maguknak a fáradságot arra, hogy Lenin gondolatait igazán, mélyen tanulmányozzák.

Ami a szabadságot illeti, Lenin egyáltalán nem volt iránta közömbös. „A szabadság, szó se róla, minden forradalom szempontjából, akár szocialista, akár demokratikus forradalom, igen-igen lényeges jelszó"[12] — mondotta az I. összoroszországi iskolánkívüli oktatási kongresszuson tartott beszédében. De azt is megmagyarázta hallgatóinak, hogy ha ezt a jelszót nem rendelik alá a szocializmus érdekeinek, akkor az nem egyéb csalásnál. A demokrácia, a szabadság alapvető biztosítéka, ha ezeket a fogalmakat nem elvontan, hanem osztályszemszögből vizsgáljuk: a termelőeszközök társadalmi tulajdona — tanította Lenin —, mert a kizsákmányolástól, a tőkétől való függéstől szabadítja meg a dolgozókat. Ezt tette a forradalom. Ezerszeresen igaza van tehát Leninnek, hogy a proletár demokrácia milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb polgári demokráciánál. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a termelőeszközök társadalmi tulajdona mellett nem lehet a demokrácia kérdésében hibákat, sőt súlyos hibákat elkövetni. Az ilyen hibák élezhetik a népen belüli ellentmondásokat és hozzájárulhatnak olyan események előidézéséhez, amilyen nálunk az ellenforradalom volt. Lenin igen bonyolult

[11] Lenin művei. 30. köt. Szikra, 1952. 103 old.
[12] Lenin művei. 29 .köt. Szikra, 1953. 356. old

viszonyok között — mert érzékeny füllel figyelte a nép hangját, mert a párt politikáját mindig ellenőrizte a gyakorlat tényeivel —, nem esett ilyen természetű hibákba, vagy gyorsan kijavította azokat.

Amiben nálunk valóban volt javítani való, mégpedig éppen a szocializmus, a proletárdiktatúra érdekében, az a proletárdemokrácia. Sokszor megelégedtünk azzal, hogy sematikusan, nagy általánosságban szembeállítottuk a polgári demokráciával, ahelyett, hogy megnéztük volna, az életben hogyan működik ez a demokrácia nálunk, *milyen konkrét formák és intézkedések segítségével* kell hiányosságait kiküszöbölni. Ezen a téren is megmutatkoztak elméleti munkánk gyengeségei. Behatóbban kellett volna foglalkozni a proletárdiktatúra egész mechanizmusával, a rendszeréhez tartozó tömegszervezetek szerepével, a népi demokrácia sajátos viszonyai között. A XX. kongresszus határozatainak alkalmazása körüli huzavona ezért is kellett jogos elégedetlenséget és adott tápot a polgári demokrácia propagandájának, amely ellen nem folyt erélyes harc. A bűnös ingadozás az 1953 és 1956 közötti években, majd a gyeplők elengedése az ellenforradalmat megelőző hetekben, nemcsak onnan eredt, hogy a pártvezetésben nem volt meg az egység, hanem onnan is, hogy hiányzott a proletárdiktatúra igazi lenini koncepciója a magyar viszonyokra alkalmazva. A Központi Vezetőség júliusi határozatai már nem tudták a spontán „demokratizálást" a népi demokrácia érdekeinek megfelelő mederbe terelni *és a tömegeket szilárdan a párt és a kormány mögé tömöríteni.*

A proletárdiktatúra lenini elmélete szerint a proletariátus államhatalma *diktatúra és demokrácia dialektikus egysége.* Lenin egy helyen kimondottan így fejezi ki magát: „a szovjet rend a proletárdemokratizmusnak, *vagy* (az én kiemelésem. K. J.) a proletárdiktatúrának létrejöttét jelenti." Diktatúra és demokrácia az átmeneti szakaszban ugyanannak a fogalomnak két egymástól elválaszthatatlan oldala. Bármelyik oldal elsorvasztása, megsértése az *egészet* torzítja el, aminek politikánk, társadalmi rendünk látja kárát. A proletárdemokrácia a demokrácia legmagasabb formája az osztálytársadalomban. Lenin érdeme ennek a tételnek világos megfogalmazása, érvekkel alátámasztása, és ő tette a legtöbbet azért, hogy ez a szovjet életben érvényesüljön.

* * *

Az „Állam és forradalom" elméleti megállapításai a győztes proletárforradalommal „működésbe léptek". A proletárdiktatúra a forradalomnak eszköze és egyben terméke volt. A forradalom kohójában született proletár, szocialista állam tapasztalataiból és szükségleteiből kiindulva, Lenin sokoldalúan kifejtette a prole-

tárdiktatúra elméletéből folyó gyakorlati következtetéseket, feladatokat.

A proletárdiktatúra feladata nem merül ki magának a forradalomnak sikerre vitelében és a burzsoázia elnyomásában. Vannak más, nem kevésbé fontos feladatai. A proletárdiktatúrának az egész társadalmat át kell alakítania, gazdaságát szocialista alapokon kell megszerveznie, a szocializmus építésébe be kell vonnia a legszélesebb dolgozó tömegeket, s ezeket, magát a munkásosztályt is beleértve, szocialista fegyelemre kell nevelnie. Végső soron az a feladata, hogy felszámolja az osztályokat és előkészítse a kommunizmusba való átmenet feltételeit, az állam elhalásának feltételeit.

Ezt a sokrétű feladatot a proletárdiktatúra állama a kommunista párt vezetésével, de a tömegek aktív részvételével hajtja végre. A proletárdiktatúra a munkásosztály, a parasztság, a dolgozók állama — ezt nem elég hangoztatni, ezt sohasem szabad szem elől téveszteni, ennek meg kell találni a megfelelő, a legcélravezetőbb eszközeit, formáit. Lenin mindenekelőtt a tanácsokat, a szakszervezeteket és a dolgozók más szervezeteit — a dolgozók tömegszervezeteit tekintette azoknak az áttételeknek, amelyek segítségével a párt a dolgozókat közvetlenül bevonja az állam vezetésébe. Ezen a téren is történtek nálunk hibák, amelyek gyengítették a proletárdiktatúra tömegbázisát. Tömegszervezeteink nem éltek teljes értékű életet. A tanácsok fogyatékosságairól már volt szó. A szakszervezetek kezdtek az állam bürokratikus járulékaivá lenni. Ezt az ellenforradalomban egyes akkori szakszervezeti vezetők úgy akarták „kijavítani", hogy meghírdették az államtól (a proletárdiktatúra államától) való teljes függetlenségüket.

A szovjeteket Lenin a proletárdiktatúra államhatalma végre „fölfedezett", mégpedig a munkásosztály tömegmozgalma során fölfedezett formájának tekintette. A szovjetállam olyan típusú állam, mint amilyen a Párizsi Kommün volt, vagy inkább amilyenné lett volna, ha nem bukik el. A szovjeteket a tömegek alkották, de Lenin ismerte fel azok igazi jelentőségét, szerepét. Az a felismerés, hogy a szovjetek nem egyéb, mint a proletariátus államhatalma (Lenin már az 1905-ös forradalomban alakult szovjetekben felismerte az államhatalom csíráit), *a demokratizmus legmagasabb formája* — Lenin nevéhez fűződik.

Lenin a szovjetekről azt írja, hogy azok a proletárdiktatúra *orosz* formája. Már ebből következik, hogy Lenin lehetségesnek tartott más politikai formákat is. Ezt a történelem igazolta a népi demokráciák megalakulásával, amelyek a proletárdiktatúra sajátos politikai formái.

Különösen a XX. kongresszus óta kommunista körökben is sok vita (és nem kevés zavar) volt a körül, hogy lehetséges-e a

szocializmusnak a Szovjetuniótól eltérő útja. Az átmeneti korszakkal foglalkozva, Lenin még az „Állam és forradalomban" azt írta, hogy „az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatosságát".[13] Ehhez azonban hozzátette: „de a lényeg emellett elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: a *proletariátus diktatúrája.*"[14] Később „Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában" című cikkében Lenin újra visszatért ehhez a gondolathoz, és azt írta, hogy Oroszországban a proletárdiktatúrának bizonyos sajátosságok tekintetében masnak kell lennie, mint az előrehaladott országokban, de ezek a sajátosságok a leglényegesebbet nem érinthetik. Ez a leglényegesebb a proletárdiktatúra maga, annak főismérvei, mert ezek a társadalom fejlődésének objektív törvényszerűségeiből következnek. Ezek a törvényszerűségek ma is érvényben vannak és hatnak. Ezt nem értik meg azok, akik az államhatalmat összetévesztik az államformával, és az államhatalom formái változatosságának lehetőségét félremagyarázva, a proletárdiktatúra szükségességét, a központosítás elvét tagadják.

Az élet aranyfája persze ma is zöldel, és csak megcsontosodott dogmatikusok nem látják, hogy régi problémák új módon jelentkeznek, hogy vannak egészen új problémák is, és az élet mindenféle meglepetéssel szolgál a munkásmozgalomban, a szocialista tábor országainak életében egyaránt. Ezek elől nem dughatjuk homokba a fejünket.

A szocializmus építése Kínában, a többi népi demokráciában, Jugoszláviában általában az utak és módok változatosságát mutatja. Meg kell azonban különböztetni azt, ami alapvető és így egyetemesen érvényes, attól, ami az egyes országok sajátosságaitól, körülményeitől, hagyományaitól függ. A szocializmus építésének szovjet tapasztalataiban sok minden van, ami a fő elvi kérdéseken túl is egyetemes érvényű, hasznos az összes, a szocializmus útjain járó országok számára, mert ezeket a tapasztalatokat az élet már igazolta. A népi demokráciákban a szocializmus építése során ugyancsak kialakultak olyan formák, megoldások, amelyek kölcsönösen haszonnal átvehetők, vannak mások, amelyek még a kísérletezés stádiumában vannak és korai ítéletet mondani róluk, vagy amelyek az adott ország sajátosságaiból születtek, s így másutt nem alkalmazhatók.

A decentralizálás, a munkástanácsok szerepének kérdése azonban olyan állásfoglalásokat is hozott magával, amelyek nem egyeztethetők össze a proletárdiktatúrával. Egyesek nálunk, akik

[13] Lenin művei. 25. köt. Szikra, 1952. 443. old.
[14] U. o.

a proletárdiktatúrát saját burzsoá-liberális elképzeléseikhez szerették volna szelidíteni, mások, akik jóhiszeműek, de bizonyos kérdésekben nem látnak világosan, vagy egyszerűen új utakat keresnek, szívesen hivatkoznak a jugoszláv példára. (Többnyire nem kielégítő tényismerettel.) Azt, ami Jugoszláviában történik, gondosan tanulmányozni kell, ugyanolyan lelkiismeretességgel, mint bármely más szocializmust építő ország útkeresését. Amivel elvileg nem értünk egyet, azt őszintén megmondjuk, azon vitatkozni fogunk éppen a kérdés tisztázása érdekében. Ilyen vitatott kérdések az állami méretekben érvényesülő centralizmus a népgazdaság terén és mint ellenpólusa a decentralizálás, a bürokratikus jelenségek okai, a demokratizmus eltorzulásai forrásának kérdése. Ennek a cikknek nem feladata vitába szállni egyes jugoszláv elvtársak nézeteivel, kifejteni, miben értünk egyet, miben nem — csupán annyit kívánunk leszögezni, hogy mindezek a kérdések így vagy úgy összefüggnek a proletárdiktatúrának, a párt vezetőszerepének lenini elméletével.

A szocializmus építésének nálunk is megvannak a sajátosságai, egyik-másika általában a proletárdiktatúra népi demokratikus formájával függ össze. Ilyen sajátosság, hogy vannak tanácsaink, de ugyanakkor van parlamentünk. Ez a sajátosság onnan ered, hogy népi demokratikus rendszerünk viszonylag békésen fejlődött, a német fasizmus ellen harcoló pártokkal voltunk koalícióban, mielőtt a népi demokrácia első szakaszából átfejlődött második szakaszába (nem osztályharc nélkül!). Ez már azonban nem azonos a polgári parlamenttel, de nem is azonos a Szovjetunió Legfelső Tanácsával, ami önmagában nem hiba. Hiba az, hogy parlamentünk sok tekintetben formális életet élt, és csak az ellenforradalom előtti utolsó hónapokban vittek bele életet az interpellációk, a bizottságok önálló működése, a gyakoribb ülésezések. Nagy fogyatékossága volt, hogy a gyakrolatban nem érvényesült a képviselők visszahívhatóságának szocialista elve. A parlamentarizmus jó formáinak kihasználása, a parlament hozzáidomítása a proletárdiktatúra rendszeréhez, utóbbit erősítheti.

Másik sajátosság a Népfront. Nagy hiba volt a Népfront elsorvasztása 1948-ban. A mi körülményeink között szükség van egy olyan széles, átfogó szervezetre, vagy mozgalomra, amilyen a Népfront. Nem olyan Népfrontra, amely a reakció búvóhelye, de olyanra sem, amely a párt vegetáló fiókszerve. Ha a Népfront a jó értelemben hazafias, a népi demokráciát őszintén támogató állampolgárokat mozgósítani képes sokrétű feladatainkhoz, ezzel szélesedik a proletárdiktatúra tömegbázisa.

* * *

Lenin a proletárdiktatúrát a proletariátus és a dolgozó parasztság sajátos osztályszövetségének tekintette. Ez a szövetség a proletárdiktatúra *szilárd alapja, legfőbb elve,* amely nélkül homokra épülne. A proletárdiktatúra egyik alapvető feladata a dolgozó parasztság és általában a dolgozó tömegek bevonása a szocializmus építésébe. Nem szorul különösebb bizonyításra, hogy ez is magában foglalja a demokratizmus gondolatát, hiszen a dolgozó parasztság alkotja a demokratikus tömegek zömét. A szovjetek III. Összoroszországi Kongresszusán mondotta Lenin, hogy „Oroszországban csak az a hatalom lehet hosszúéletű, amely egyetlen, egymással elválaszthatatlanul összeforrott... erővé tudja egybekovácsolni a munkásosztályt, a parasztok többségét és valamennyi dolgozó, kizsákmányolt osztályt",[15] hogy csak a munkások és szegényparasztok, a félproletárok szövetsége biztosíthat *szilárd támaszt a hatalomnak.*

A Szovjetunió Kommunista Pártjának parasztpolitikáját ez az elv vezérelte. Ennek a szövetségnek biztosítása igen nagy rugalmasságot követelt a parttól és a szovjet kormánytól. Lenin a parasztpolitikával kapcsolatban azt tanította, hogy „a szocializmust nem lehet erőszakkal rákényszeríteni a parasztokra, és csak a példa erejére, csak arra kell számítani, hogy a paraszttömeg a mindennapi gyakorlatban magáévá fogja tenni",[16] Az úgynevezett egyenlősítő földhasználatról Lenin tudta, hogy azzal nem oldódnak meg a parasztság gondjai, de úgy vélte, hogy a parasztság győződjön meg erről saját tapasztalatából. Ugyanerre a lenini politikai „tapintatra" — vagy nevezzük talán inkább marxista bölcsességnek — megszámlálhatatlan példát lehetne felhozni. Szinte irodalmi erővel, mély pszichológiával érzékeltette Lenin egyik beszédében, hogy milyen nehéz a parasztnak megszokni az újat: Lenin szövetkezeti terve, az önkéntesség és fokozatosság elve, a példa ereje és a proletárdiktatúra államának mindenirányú segítsége az az emelő, amelynek a régihez szokott parasztságot át kellett segítenie az új élet vágányaira. Azokat a hibákat, amelyeket a személyi kultusz idejében a mezőgazdaság kérdésében a Szovjetunióban elkövettek, s ami bizonyos fokú elégedetlenséget váltott ki a kolhoz-parasztságból és fékezte a mezőgazdasági termelés fejlődési ütemét. már kijavították. A dogmatikusok minden vészes jóslata ellenére ez meg is hozta gyümölcsét, ami nemcsak az életszínvonalnak, hanem a proletárdiktatúrának is hasznára válik.

A mi parasztpolitikánkban elkövetett revizionista és szektás hibák *egyaránt gyöngítették a munkás-paraszt szövetséget és a*

[15] Lenin művei. 26 köt. Szikra, 1952. 472. old.
[16] U. o. 474. old.

prolétárdiktatúrát. Nagy Imre 1953-as miniszterelnökségéhez fűződött számos termelőszövetkezet felbomlása, nem is szólva azokról a károkról, amelyeket az ellenforradalom okozott a falu szocialista fejlődésében. A régi pártvezetés szektás dogmatikus hibái, a tsz-mozgalom, a begyűjtés körüli túlkapások, az önkéntesség lenini elvének megsértése pedig gyengítette a proletárdiktatúra tömegbázisát, rontotta tekintélyét, egyben kedvező talajt teremtett a revizionizmus számára.

A forradalmi munkás-paraszt kormány parasztpolitikája, mezőgazdasági intézkedései, amelyeket a legutóbb közzétett tézisek is megerősítenek, kiköszörülik az agrárpolitikánkban elkövetett jobb- és baloldali hibákat, erősítik a munkás-paraszt szövetséget, államhatalmunk alapját.

* * *

A proletárdiktatúra rendszerében a kommunista párté a vezető szerep. Az osztály a proletariátus hatalmát a *párt* vezetésével valósítja meg. Ez az elv végigvonul Lenin összes írásain, beszédein. Lenin ezt a vezetőszerepet csak úgy látja biztosítottnak, *ha a párt a legszorosabb kapcsolatot tartja a tömegekkel* A Kommunista Internacionálé II. kongresszusának alapvető feladatairól írt téziseiben Lenin kifejtette, hogy a kapitalizmus feletti győzelem kivívásához az szükséges, hogy megfelelő legyen a viszony a vezető párt, a forradalmi osztály és a dolgozók és kizsákmányoltak összessége között. A kommunista párt csak úgy tudja ezt a feladatát betölteni, ha elválaszthatatlanul egybekapcsolódik osztálya egész életével, ha bizalmat tudott kelteni ebben az osztályban, a dolgozók tömegében.

A párt vezetése nélkül a proletariátus nem tudná megtartani a hatalmat, megvalósítani a szocializmust. Erre jó leckét kaptunk mi tavaly október—novemberben. A párt vezető szerepe a többi között azért csökkent rohamosan, mert a szektás hibák gyengítették pártunk tömegkapcsolatait. Ezt fokozta a jobboldali pártellenes propaganda, de hozzájárult az ellenforradalmat megelőző hetekben az is, hogy a megkésve hozott intézkedések folytán úgy látszott, hogy a párt kispolgári, értelmiségi körök uszályában halad. Részben valóban úgy is volt, hogy sok kérdésben azok az értelmiségi körök kezdték diktálni a tempót, amelyek nem a pártot, hanem az értelmiséget tekintették a tömegek hivatott vezetőjének.

A személyi kultusz kétségtelenül okozott bizonyos fokú hasadást a párt és a tömegek viszonyában, káros következményekkel járt az állami életben is. Ez azonban nem ok arra, hogy a fürdővízzel a gyereket is kiöntsük, a párt vezető szerepét, ahogy egyes „marxista" bábák teszik. A leninizmus államelmélete a vezető párt, az államvezetés és a tömegek viszonyára vonatkoztatva nem

tűr se anarchista, se szektás torzítást. Mind a pártban, mind az állami életben a demokratikus centralizmusnak kell érvényesulnie. „Alulról és felulről" — ez Lenin elve.

„Nem az istenek égetik a fazekakat"[17] — írta Lenin 1917 decemberében „Hogyan szervezzük meg a versenyt" című ckkében. Ebben épp azt hangsúlyozta, hogy a munkások és dolgozó parasztok soraiból kikerulő gyakorlati szervezők vezetőszerepe nélkul sehogyse tud meglenni a proletárhatalom. Újra és újra visszatér arra, hogy a szocializmus építéséhez *csak a milliók tapasztalatából kaphatott a párt, a proletárállam döntő útmutatást.* A szovjetek III. kongresszusán is hangoztatta, hogy a munkásoknak maguknak kell kimunkálni alulról a gazdasági viszonyok új alapjait.

Nálunk (nemcsak nálunk) az ellenforradalom során megalakult munkástanácsokat sokan úgy tekintették, *mint a proletárdemokrácia szinte kizárólagos szerveit,* összehasonlították a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban alakult szovjetekkel. Ez persze, felületesen szemlélve a dolgokat, igen vonzó lehetett egyes elvtársak számára. Ha jobban elgondolkoztak volna, az összes körülményeket mérlegelve, rá kellett volna előbb-utóbb jönniök, hogy ezzel az ellenforradalmat, amelyből a munkástanácsok születtek, forradalommá „szépítették".

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a szovjeteknek, mint államhatalmi és államigazgatási szerveknek, a mi tanácsaink felelnek meg, ha a kettő nem is azonosítható. A szovjetek forradalomban születtek, viszont a mi *munkás*-tanácsaink az ellenforradalomban. Az október—novemberi helyzet bonyolultságát alábecsülő nem marxista pedantéria lenne *csak* ezért, bármilyen súlyosan esik is latba ez a „születési hiba", a munkástanácsokat szőröstől bőröstől elutasítani. Voltak és vannak a munkástanácsokban becsületes dolgozók, akik nem fordultak a népi demokrácia ellen, és valóban üzemük jobb gazdasági, műszaki irányítása érdekében akartak tevékenykedni. Helyesen, lenini szellemben járt tehát el a forradalmi munkás-paraszt kormány, hogy végeredményben a munkásokra, a tapasztalatra bízta, hogy a munkástanácsok megmaradjanak-e, életképesek-e vagy sem. De ugyanilyen helyesen tette, hogy a leghatározottabban szembeszegült a kerületi és központi munkástanács elismerésével, amelyeket ezeknek ellenforradalmi vezetői a proletárdiktatúra államhatalmával akarták szembeállítani, mint hatalmi szervet: *kettős hatalmat létrehozni.* Oroszországban az 1917 februári forradalom után létrejött kettős hatalomban a szovjetek a burzsoá-földesúri ideiglenes kormánnyal szemben képviselték a munkás-paraszt

[17] Lenin művei. 26. köt. Szikra, 1952. 427. old.

tömegek hatalmát. Nálunk a központi munkástanács azzal a forradalmi munkás-paraszt kormánnyal szemben akart egy másik hatalmat (az ellenforradalomét) szembeállítani, amely kormány a népi demokrácia, a proletárdiktatúra kormánya.

Az a tisztázatlanság, ami munkástanácsaink születését kísérte, még ma is zavarólag hat működésükre, főképpen azonban a gyakorlat, úgy látszik, nem igazolja szerepüket. A szakszervezetek, az üzemi bizottságok, ha önállóbban fognak dolgozni, meg tudják oldani kettős feladatukat: *a tömegek nevelését a kommunizmusra és a dolgozók érdekeinek fokozott védelmét.*

Nem hiba, sőt kívánatos olyan formák keresése, amelyek az eddiginél fokozottabban, közvetlenebbül biztosítják a tömegek beleszólását az állam, a népgazdaság irányításába. Felesleges azonban mindenáron kiagyalni valamiféle új formákat és szervezeteket, amikor itt vannak a tömegek meglevő, kipróbált szervezetei: tanácsok, szakszervezetek, ezek üzemi bizottságai, más szervezetek. Arról kell gondoskodni, hogy ezek feladatukat az eddiginél jobban ellássák; nem az államtól függetlenül, de demokratikusabban működjenek. Az üzemi demokrácia kiszélesítését szolgálhatja egy olyan szerv, amelyről Kádár elvtárs Kínában tett útjáról tartott beszámolójában szólott: az üzemi tanács a szakszervezet vezetésével, amely az üzem dolgozóinak fokozottabb beleszólását biztosítaná az üzem vezetésébe.

* * *

Amilyen szenvedélyes haraggal tudott Lenin írni és beszélni a burzsoázia államgépezetének bürokratizmusáról, ugyanolyan szenvedéllyel ostorozta a proletárállam bürokratizmusát, azzal a minőségi különbséggel, hogy az utóbbit nem a proletár centralizmus szükségszerű velejárójának, hanem a tőkés államrendből öröklött csökevénynek tartotta. Lenin óriási jelentőséget tulajdonított a bürokrácia elleni harcnak, mert annak leküzdése nélkül nem lehet sikeresen építeni a szocializmust. Lenin azonban ebben is a realizmus talaján állt. Figyelmeztetett arra, hogy a bürokrácia felszámolása hosszú és nehéz folyamat, és ha valaki egyszerűen kijelenti, hogy „fel kell számolni a bürokráciát", az demagóg. Lenin maga dolgozott ki egy szabályzatot a bürokrácia elleni intézkedésekről, ennek még ma is hasznát vehetnénk. A bürokrácia elleni legjobb ellenszernek Lenin azt tartotta, ha minél több munkás, paraszt, általában dolgozó tölti be az állami munkaköröket, ha a funkcionáriusokat *választják és ezek visszahívhatók,* nemcsak papíron, de ténylegesen, végül, de nem utolsósorban, a *tömegellenőrzést.* Ezért vezették be a munkás-paraszt inspekciót, *a tömegellenőrzésnek ezt a hathatós szervét.* A bürok-

rácia leküzdéséhez nem elég a dolgozó népből jött embereket állítani az államvezetés különböző posztjaira. A tömegeknek meg kell tanulniok az államot vezetni. Ehhez végig kell vinni a kultúrforradalmat és le kell egyszerűsíteni az egész államigazgatást.

A proletárdiktatúra államának új, minden más államtól eltérő feladata is van: a gazdasági szervezési funkció, az egész népgazdaság tervszerű irányítása. A szovjet hatalomnak ebben töretlen úton kellett járnia, méghozzá olyan körülmények között, amikor a háború teljesen szétzilálta az egész népgazdaságot. A munkásosztály már megszabadult a termelésben a tőke despotizmusa alól, ami azonban a munkafegyelem lazulásával járt együtt, de új fegyelmet, és a saját államához való új viszonyt a proletariátusnak menetközben kellett elsajátítania.

Lenin mind az államéletben, mind a népgazdaság terén a centralizmus, de nem a bürokratikus, hanem a demokratikus centralizmus és a szigorú fegyelem híve. „Mi sem tévesebb, mint a demokratikus centralizmus összekeverése a bürokráciával és a sablonizálással"[18] — írta. A valóban demokratikus értelemben vett centralizmus feltételezi a helyi sajátosságok, a helyi kezdeményezés lehetőségét, „a közös cél felé való haladás útjainak, módjainak és eszközeinek sokféleségét".[19] Lenin szerint a demokratikus és szocialista centralizmussal nem fér össze sem az egykaptafára-húzás, sem a felülről bevezetett egyformaság. „Az egységet az alapvető, a fontos, a lényeges kérdésekben — nemcsak nem zavarja, hanem biztosítja a *változatosság* a részletekben"[20] — írta. A proletárdiktatúra államának, népgazdaságának központosított felépítése objektív törvényszerűség, amely a szocialista társadalom jellegéből, a tervszerűségből folyik. A szocializmus a gépi nagyipar szülötte. És ha a szocializmust megteremtő dolgozó tömegek nem tudják intézményeiket úgy megszervezni, ahogy a gépi nagyiparnak kell dolgoznia, akkor a szocializmus megteremtéséről szó sem lehet — tanította Lenin.

Leninnél nincs semmifele ellentmondás a tömegek beleszólása és a vasfegyelem, az egyszemélyi vezetés között. Sőt, felveti azt a kérdést is, hogy összeegyeztethető-e a szocializmussal egy személy felruházása diktatórikus jogokkal bizonyos feladatok ellátására, és erre igenlően felel. De ő az, aki élesen bírálja a „kommunista parancsolgatást" és *az ilyen elemek eltávolítását követeli.* A személyi kultusz elleni nagyonis indokolt intézkedések és harc során sokan összetévesztették a személyi kultuszt a hozzáértő vezetőnek kijáró tisztelettel, és a fegyelem megkövetelését parancsolgatásnak bélyegezték. Az így előkészített talajt az

[18] Lenin művei. 27. köt. Szikra, 1952. 202. old.
[19] U. o.
[20] Lenin művei. 26. köt. Szikra, 1952. 428. old.

ellenforradalom jól ki tudta használni becsületes kommunisták, a népi demokráciához hű pártonkívüliek lejáratására, majd eltávolítására. Ezt az intézkedést sokszor azzal a címkével látták el, hogy az illető „nem népszerű". Nagyon kritikusan kell az ilyen vádakat megnézni, mert e mögött gyakran kispolgári beállítottságú dolgozók viszolygása rejlik a proletárdiktatúra megkövetelte vasfegyelemtől.

A proletárdiktatúra fontos feladata a tömegek nevelése. A diktatúra erőszakoldala nem a dolgozóknak szól, kivéve természetesen a naplopókat, a közösség vagyonának herdálóit, a munkafegyelem ellen súlyosan vétőket, a társadalomellenes elemeket. A dolgozókat azonban fegyelemre kell nevelni. Senki se bízott jobban Leninnél a munkásosztályban, a dolgozó tömegekben, senki se szerette jobban őket. De Lenin nem idealizálta a munkásosztályt. Olyannak látta, ahogy a kapitalizmusból kikerült, a kapitalista társadalom bélyegeivel együtt. Ezért, amikor a Szovjetunió gazdasági életének helyreállításáról és szocialista alapokon való átszervezéséről volt szó, Lenin erőteljesen hangsúlyozta, hogy a dolgozókat szigorú módszerekkel *is* nevelni kell, mert — ahogy mondta — „különben elvesztünk". De Lenin tanította azt is, hogy a tömegekkel figyelmesen, nagy rugalmassággal kell bánni, tekintettel kell lenni a tömegek pszichológiájára. Ha pedig szükségessé válik kényszereszközök alkalmazása, akkor alkalmazzuk sikerrel és helyesen a kényszert — mondotta —, ha előbb meggyőzéssel tudtunk számára alapot adni. Ezt az elvet mi nemegyszer megsértettük azzal is, hogy a való tények szépítgetésével, vagy elhallgatásával kiskorúként kezeltük a dolgozókat, ami nem szolgálta vezetés és vezetettek összeforrását.

A Szovjetunióban az ellenséges osztályok megszűnésével megszűnt az államnak az a szerepe, hogy egyik osztály erőszakszervezetét elnyomja a másik, a kizsákmányoló osztályt. Előtérbe lépett a gazdasági szervező, kulturális nevelő szerepe. Ehhez is szükség van erős államra, de szükség van a proletárdiktatúra államára — rendőrség, államvédelem, állandó hadsereg — a kapitalista környezet miatt, az ország biztonsága érdekében.

Ha a diktatúra erőszak oldalának érvényesítése során torzítások, törvénytelenségek fordultak elő, ez nem szükségszerű velejárója a proletárdiktatúra államhatalmának, hanem a személyi kultusz számlájára irandó. A személyi kultusz felszámolásával ezeket a hibákat kiküszöbölték és egész sor intézkedést hoztak a szocialista demokrácia kiszélesítésére.

Hogyan áll ez a kérdés nálunk? Magyarországon még nincsenek felszámolva az összes ellenséges osztályok (kulákság), a nagytőkés és nagybirtokos osztály maradványai még számottevőek és az emberek tudatában is sok még a burzsoá, sőt fasiszta csöke-

vény. Az ellenforradalom súlyosan figyelmeztetett bennünket arra, hogy nem mondhatunk le államunk elnyomó funkciójáról, ahogy azt az ellenforradalom szálláscsinálói, vagy liberális széplelkek követelték. Ennek ellenére a szocialista tábor léte és erősödése, más feltételekkel együtt, meggyorsíthatja nálunk is a proletárdemokrácia kiterjesztésének folyamatát és csökkentheti az állam erőszak szerepét. Ilyen feltételek: a nemzetközi feszültség enyhülése, az ellenséges osztályok maradványainak belenyugvása a megváltoztathatatlanba, az ingadozó rétegek közeledése a népi demokrácia célkitűzéseihez, az állam- és pártvezetés részéről igazi, rugalmas, bölcs lenini politika kidolgozása az ingadozók megnyerésére, alapos ideológiai nevelőmunka.

A proletárdiktatúra államáról szóló lenini tanítás egyetemes érvényű a világ kommunista pártjai, a szocializmust építő országok számára: a munkásmozgalom óriási elméleti vívmánya, amely kiállta a történelem próbáját.

Az imperialista körök, amelyek ma tapasztaltabbak a szocializmus elleni harc módszereiben mint negyven évvel ezelőtt, *ezért* támadják revizionista, renegát segélycsapataikkal együtt hol nyíltan, hol a demokratizálás, liberalizálás, vagy a „nemzeti kommunizmus" jelszavának leple alatt a proletariátus diktatúráját. A proletariátus diktatúrájának elmélete sem dogma, azonban éberen kell őrködni *alapvető* elveinek érvényesítésén. A proletárdiktatúra elméletének revíziója aláásná a szocialista országok államhatalmát, a *munkásmozgalom szétszakításához vezetne*, ez pedig súlyos következményekkel járna a munkásosztály, a dolgozók, a szocializmus sorsára.

DOKUMENTUMOK

IRÁNYELVEK

a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának megünneplésére Magyarországon

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága és a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány által kiküldött, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójának megünneplését előkészítő bizottság a következő irányelveket teszi közzé:

November 7-én lesz 40 éve annak, hogy a nagy Lenin vezette pártnak, az orosz kommunista pártnak irányításával győzött a pétervári munkásosztály fegyveres felkelése, s megdöntötte az orosz földbirtokosok és tőkések uralmát. Hatalomra került a munkásosztály és a szegényparasztság, azok az osztályok, melyek egyedül érdekeltek abban, hogy saját magukat felszabadítva a földbirtokosok és a tőkések kizsákmányolásának és elnyomásának igája alól, az egész társadalmat, az egész emberiséget felszabadítsák mindenféle elnyomás és kizsákmányolás alól, s az igazi szabadság, emberiesség, jólét és boldogság, tehát a szocializmus, a kommunizmus útját mutassák, a szegénység és nyomorúság, az egyenlőtlenség, a nemzeti és társadalmi elnyomás, a meg-megismétlődő imperialista háborúk pusztításaitól szenvedő és szabadulásra sóvárgó népeknek.

Az Októberi Szocialista Forradalom elsősorban az orosz dolgozó nép és az egykori cári birodalom többi népe számára hozott döntő fordulatot: Oroszország dolgozó tömegeit saját sorsuknak és hatalmas országuk sorsának igazi uraivá és építőivé tette. De ezzel az októberi forradalom jelentősége messze túl is nőtt a nemzeti kereteken, mert — a rövid ideig tartó 1871-es párizsi kommün után — létrehozta a világtörténelem első tartós és szilárd munkás- és parasztállamát, az első tartós és szilárd proletárdiktatúrát, s bebizo-

nyította, hogy a társadalmat, az államot, a gazdaságot a dolgozó osztalyok is tudják vezetni, sőt jobban tudják vezetni, mint a tőkések és földbirtokosok. Ezért az Októberi Szocialista Forradalom és az általa teremtett munkáshatalom egyben példa és mintakép volt a világ minden kizsákmányoltja számára, hadüzenet volt az egész nemzetközi imperializmusnak.

Az októberi forradalom az egész világon megrendítette azt a hiedelmet, hogy a kapitalista társadalmi rend megingathatatlan, áttörte az imperializmus addig megingathatatlannak látszó egységes világrendszerének frontját, s megnyitotta a proletárforradalmak korszakát, a szocializmus, a kommunizmus korszakát. Az Októberi Szocialista Forradalom a nagy tőkés országok által leigázott gyarmati és függő országokban is aláásta és megrendítette az imperializmus uralmát, hatalmas lökést adott a gyarmati népek függetlenségi harcának, megteremtette a tőkés országok forradalmi munkásmozgalma és a gyarmati országok nemzeti felszabadító mozgalma közötti tartós és megingathatatlan szövetséget.

1917 októberében megszületett az első olyan állam, melynek alapvető érdekei egybeesnek a világ dolgozóinak. elnyomott népeinek, az egész nemzetközi haladásnak az érdekeivel. Ezért lett a Szovjetunió a centruma, támasza és reménysége a világ minden valóban forradalmi, haladó mozgalmának, ezért gyűlöli őt negyven esztendeje, keletkezésének pillanatától kezdve, a nemzetközi reakció, a világ burzsoáziája és imperialistái. Ahogyan a francia polgári forradalom idején Európa minden rendű és rangú reakciósai gyűlölték és rágalmazták a polgári demokratikus forradalom legkövetkezetesebb harcosait, a jakobinusokat, ugyanúgy gyűlölik és rágalmazzák negyven év óta a reakciós erők szerte a világon a szocializmusért való harc legkövetkezetesebb harcosait és vezetőit, a kommunistákat. És megfordítva: ahogyan azelőtt Európa minden haladó gondolkodású embere „vigyázó szemét Párizsra vetette" (köztük nem utolsó sorban a magyar demokratikus forradalmárok, Bacsányitól Petőfiig és Ady Endréig), ugyanúgy 40 év óta a társadalmi haladás hívei az egész világon Moszkvára vetik vigyázó szemüket, a Szovjetunió szocialista építőmunkájának tapasztalatait tanulmányozzák, sikereiből hitet és erőt merítenek a saját reakciósaik elleni harcra.

Napjainkban különösen megerősödött a Szovjetunió elleni imperialista uszítás és gyűlölethadjárat. Az amerikai imperialisták vezényszavára most folyt le az ENSZ-ben az úgynevezett „magyar ügyről" szóló jelentés tárgyalása, amelynek egyik fő célja szintén az volt, hogy a Szovjetuniót befeketítse és rágalmazza. Az 1956 október-novemberi magyarországi lázadás reakciós, ellenforradalmi és restaurációs jellegét, a nemzetközi imperializmussal való egyhúronpendülését legjobban szélsőségesen szovjetellenes, a szovjet—magyar barátságot és szövetséget rágalmazó irányvonala

bizonyítja. Nincs is ebben semmi meglepő. Az ellenforradalmi reakció, amely fegyverrel támadt a társadalmi haladás, a szocializmusért való harc belső erőire és vezetőikre, a kommunistákra, természetszerűleg és a dolog lényegénél fogva fordult a Szovjetunió ellen, amely 40 esztendő óta támasza a haladás erőinek az egész világon. Ugyanilyen természetes és a dolog lényegéből folyik viszont az is, hogy a dolgozó osztályoknak — szembeszállva a külső imperialista reakció által támogatott belső ellenforradalom minden restaurációs kísérletével — szilárdan és következetesen ki kell állniok a Szovjetunióval való szövetség és barátság programja mellett, mert ez a program egybeesik saját demokratikus és szocialista vívmányaik megvédelmezésének és fejlesztésének, országuk függetlensége és békéje védelmének programjával.

Ez a program: programja a kommunistáknak, de nemcsak kommunista program, hanem népi, nemzeti program. Az Októberi Nagy Szocialista Forradalom negyvenedik évfordulóját olyan szellemben ünnepeljük meg, hogy egész dolgozó népünk megértse és átérezze: ez az évforduló nemcsak a kommunisták ünnepe, hanem egész népünké. Negyven évvel ezelőtt Oroszországban olyan új erők léptek a világtörténelem színpadára, amelyek döntő befolyást gyakoroltak a magyar nemzeti fejlődésre is: erősítették s hosszú, nagy harcok, győzelmek és visszaesések után segítették felemelkedni és hatalomra jutni a századokon át kisemmizett és elnyomott magyar dolgozó osztályokat. Ezek az osztályok kezükbe vették az ország irányítását, kivezették a magyar fejlődést történelmünk tragikus zsákutcáiból, rávezették népünket és országunkat a szocializmus építésének, az imperializmustól való függetlenségnek, a népjólét emelésének, a nemzeti műveltség felvirágzásának széles országútjára. Az októberi forradalom negyvenedik évfordulója megünneplésének központi eszméje nálunk az — s azt kell népünk legszélesebb rétegeivel megértetnünk —, hogy a magyar nemzeti fejlődés és a Nagy Októberi Proletárforradalom között szerves és eltéphetetlen az összefüggés.

Negyven esztendő eredményei a Szovjetunióban

Az 1917 októberi nagy forradalom *szocialista* forradalom volt, amelynek azonban egész sor, a polgári demokratikus forradalom által megoldatlanul hagyott feladatot is el kellett végeznie. Így a szovjet kormány egyik legelső rendelete, a földről szóló rendelet — Lenin javaslatára — kártalanítás nélkül parasztkézre adta a monarchia, az egyház és a földbirtokosok egész földjét, a parasztságot önálló cselekvésre hatalmazta fel és buzdította. s a parasztság új hatalmi és tömegszerveit, a falusi szovjeteket megbízta a föld azonnali birtokba vételével és felosztásával.

A szovjet kormány tettekkel bizonyította be, hogy szakít a cárizmus és az orosz burzsoázia nemzeti elnyomó politikájával: elismerte a cári birodalom területén élő elnyomott nemzetek és nemzetiségek önrendelkező jogát, beleértve ebbe az Oroszországtól való elszakadás jogát is. Így állt helyre Finnország és Lengyelország évszázadokkal azelőtt megsemmisített függetlensége. A volt cári birodalom nemzetiségeinek dolgozó osztályai és az orosz munkásság meg szegényparasztság közötti barátság és szövetség ezért szilárdult meg a szocialista internacionalizmus zászlaja alatt.

A régi, cári Oroszország politikailag, gazdaságilag, kulturálisan, a nép életszínvonala stb. tekintetében a világ egyik legelmaradottabb országa volt; az ipari termelés legfontosabb ágaiban a kezdet kezdetén állt: puszta piaca és nyersanyagszállítója volt az iparilag fejlett nyugati imperialista országoknak. Ezt az elmaradott, függő helyzetben levő országot az 1917 októberével kezdődő fejlődés ipari nagyhatalommá tette. A hatalmas ipari fejlődés és az ország mezőgazdaságának nagy eredményeket hozó kollektivizálása megváltoztatta az ország osztályviszonyait. 1913-ban az ország lakosságának csak 17 százaléka volt munkás és alkalmazott, 1955-ben pedig 58,3 százalék. Az egyénileg gazdálkodó parasztok aránya 1913-ban 66,7 százalék volt, 1955-ben csak 0,5 százalék; 1913-ban még a népességnek 16,3 százaléka tartozott a földbirtokosok, tőkések, kereskedők, kulákok, kizsákmányolók kategóriájába; 1937-ben a népességi statisztikában már nem is volt ilyen rovat — a kizsákmányoló osztályoknak még tizedszázalékokban kifejezhető írmagjuk sem maradt.

Ami az ipari termelés mennyiségi színvonalát illeti: ha az 1913-as színvonalat 100-nak vesszük, akkor a megfelelő indexszám 1956-ban 3021 volt. A Szovjetunió arra törekszik, hogy biztosítsa a kapitalista világgazdaságtól való függetlenségét és önállóságát. Ezért az iparosítás kezdete óta — követve Lenin iránymutatását és támaszkodva a hatalmas ország természeti erőforrásokban és ipari nyersanyagokban való kimeríthetetlen gazdagságára — sokkal gyorsabb ütemben fejlesztette a termelőeszközöket gyártó iparágakat (az A-szektort), mint a fogyasztási cikkeket termelő iparágakat (a B-szektort). Ha az A-szektor 1928. évi termelési színvonalát 100-nak vesszük, akkor a megfelelő indexszám 1956-ban már 4339 volt; a fogyasztási cikkeket termelő ipar azonban az 1928-as 100-ról 1956-ra csak 984-re nőtt. Az A- és B-szektor fejlődésének ez az eltérése természetesen azt is mutatja, hogy a Szovjetunió népének a gazdasági függetlenséget és katonai erőt biztosító A-szektor fejlesztése érdekében önként vállalnia kellett a növekvő szükségletek kielégítését szolgáló iparágak fejlődésének viszonylagos lassúságát. Másrészt azonban éppen az A-szektor jóval gyorsabb fejlődése teremtette meg a feltételeit a bővített újratermelésnek, annak, hogy megszüntessék a mezőgazdaságnak és a

fogyasztási cikkeket gyártó iparágaknak az elmaradását, s megvalósítsák azokat a feladatokat, amelyek a XX. kongresszus óta a Szovjetunióban napirenden vannak.

Lenin megállapította, hogy egy új társadalmi-gazdasági rend fölényét a régi, letűnttel szemben az dönti el: ki tudja-e fejleszteni az új rend a munka nagyobb termelékenységét. A Szovjetunió négy évtizedes fejlődése *már bebizonyította a szocialista termelési rend fölényét a kapitalizmussal szemben:* az ipari munka termelékenysége 1956-ban az 1913-asnak körülbelül kilencszeresére emelkedett. E nagyarányú emelkedésnek, valamint a termelőerők hatalmas fejlődésének következtében a Szovjetunió nemzeti jövedelme is gyorsan növekszik: az 1913-as 100-ról 1956-ban 1922-re szökött fel. Vele együtt nőtt és nő állandóan a munkások és alkalmazottak reálbére, valamint a dolgozó parasztok jövedelme. Az ipari munkások reálbére 1940-től 1956-ig 82 százalékkal, a dolgozó parasztok természetbeli és pénzjövedelme pedig 1950-től 1956-ig 68 százalékkal emelkedett. 1913-ban minden 100 lakosra 38 pár bőrcipő jutott, 1956-ban már 145 pár, 1956-ban 7,5-szer annyi tejterméket gyártott a szovjet élelmiszeripar, mint 1913-ban. 1956-ban a szovjet kiskereskedelem csaknem háromszor annyi gyapjú- és nyolcszor annyi selyemszövetet, több mint háromszor annyi húst és baromfit és több mint huszonnyolcszor annyi húskonzervet hozott forgalomba, mint 1940-ben.

A Szovjetunió népei csak a szocialista forradalom győzelme után tudtak elvégezni sok olyan feladatot, amelyet Európa és Amerika nagy tőkés országai évszázados kapitalista fejlődésük során végeztek el. Igaz, hogy a Szovjetunió az ipari termelés abszolút magassága és az egy főre eső termelés mennyisége tekintetében még nem érte utól az Amerikai Egyesült Államokat, de az ipari termelés legfontosabb ágaiban (az acél-, vas-, széntermelésben stb.) ma már a második helyen áll a világon. Mint atomhatalom legalábbis egyenrangú az Egyesült Államokkal és az interkontinentális irányítható rakétalövedékek területén túlhaladta az Egyesült Államokat. A termelés növekedésének üteme tekintetében pedig nincs olyan tőkés ország, amelyet a Szovjetunióval össze lehetne hasonlítani. A szovjet ipar termelésének növekedési üteme 1950 és 1955 között átlagban évenként háromszor olyan magas volt, mint az Egyesült Államoké.

Hosszabb időszakot vizsgálva még szembeszökőbb a különbség a két ország fejlődésének üteme között: 1929-től 1956-ig a Szovjetunió ipari termelése több mint 19-szeresére, az Egyesült Államoké pedig csak 2,4-szeresére nőtt.

Ez a gyors ütemű fejlődés nem rögtön 1917-ben kezdődött, hanem csak évekkel a polgárháború és a külföldi katonai beavatkozás befejezte után. Az iparosításra tehát alig több mint három évtizednyi idő jutott. Ebből is le kell számítani azt a csaknem öt

esztendőt, amely alatt a szovjet nép hazája megvédésével, a Hitler-fasizmus hadseregének az országból való kiverésével és szétzúzásával volt elfoglalva, s azt a három évet is, amelyet a háború okozta károk helyrehozásával kellett töltenie. A szovjet nép nehéz harcokban és küzdelmes munkával, mérhetetlen véráldozat, nagy erőfeszítések és sok szenvedés árán érte el hatalmas eredményeit.

A gazdasági fejlődéssel és a népjólét emelkedésével együtt fejlődött a szovjet nép kulturális színvonala. Az angol és az amerikai burzsoá sajtó már évek óta félreveri a harangokat amiatt, mert a tudományos és technikai káderek mennyiségi és minőségi fejlődésében még ez a két vezető tőkés ország is elmaradt a Szovjetunió fejlődése mögött. A Szovjetunió amerikai szerzők szerint is első helyen áll a világon tudományos szakképzés tekintetében: évente kétszer annyi mérnököt képez ki, mint az Egyesült Államok. A Szovjetuniónak ma több mint 720 000 mérnöke van.

A műszaki káderekre ez a példátlan fejlődése az egész szovjet nép kulturális felemelkedésének talaján jött létre. Az októberi forradalom előtt az orosz lakosság háromnegyede írástudatlan volt, a különféle nemzetiségek írástudóinak száma pedig alig érte el a 2—3 százalékot. Jelenleg a Szovjetunióban a kötelező hétosztályos általános iskolán túl már a kötelező középiskolai oktatás bevezetése került napirendre. A Szovjetunióban 1956-ban több mint 213 000 iskolában több mint 30 millió gyermek tanult. A forradalom győzelme előtt 105 főiskolára csak 127 000 hallgató járt, 1956-ban pedig 767 főiskolára több mint 2 millió diák. 1913-ban Oroszországban csak 27 000 könyvet adtak ki, összesen 89 millió példányban, az utóbbi években viszont évente 50 000—60 000 könyv jelent meg egymilliárdnál nagyobb példányszámban.

A Szovjetunió soknemzetiségű államok szövetsége. Az imperialista hírverés azzal próbálja rágalmazni és a felszabadulásukért küzdő gyarmati népek előtt befeketíteni a Szovjetuniót, hogy az ország nem oroszok lakta vidékei tulajdonképpen gyarmati területek, amelyeket Moszkva „kizsákmányol". Ezzel szemben tény az, hogy a Szovjetunió nemcsak proklamálta összes nemzetiségeinek önrendelkezési jogát, nemcsak beiktatta alkotmányába önkormányzatukat, hanem tettekkel valósította meg ezeknek a forradalom előtt gazdasági, kulturális és politikai fejlődésükben erőszakkal visszatartott népeknek a felemelkedését az állami, a társadalmi, a gazdasági és kulturális élet minden területén. Az imperialista országok megakadályozzák, hogy gyarmataikon önálló ipar fejlődjék ki, önálló nemzeti értelmiség alakuljon ki. Ezzel szemben a szovjet állam hatalmas méretű segítséget nyújtott és nyújt a Szovjetunió nem orosz köztársaságainak iparuk és nemzeti kultúrájuk fejlesztéséhez, értelmiségi kádereik kialakításához. A nemzeti köztársaságok ipari fejlődése sokszorta nagyobb volt, mint a

Szovjetunió ipari fejlődésének átlaga. A szociális fejlődésre jellemző, hogy 1913-ban egész Kirgiziában mindössze 21, Turkmenisztánban 70 és Örményországban 73 orvos működött. Ma Kirgiziában minden tízezer lakosra 13, Turkmenisztánban 18, Örményországban pedig 24 orvos jut, ugyanakkor, amikor Franciaországban vagy Hollandiában csak 12 orvos jut tízezer lakosra. A tízezer lakosra jutó főiskolai hallgatók száma ma Tadzsikisztánban 91, Üzbekisztánban 98, Azerbajdzsánban 102 — de Franciaországban csak 36, Svédországban csak 29, Nyugat-Németországban pedig mindössze 24.

Hozzá kell tennünk mindehhez, hogy a Szovjetunió népei fölött nem lóg a túltermelési válságok Damoklesz-kardja, amely a tőkés országok dolgozó osztályait még a termelés fellendülésének időszakaiban is állandóan aggasztja és nyugtalanítja. A Szovjetunió gazdasága szocialista tervgazdaság, amelyben a termelés szakadatlan növekedésének motorja és állandóan ható tényezője — a szocialista gazdaság alaptörvénye: a dolgozó nép életszínvonalának állandó emelkedése. A Szovjetunióban nincs és nem is lehet kibékíthetetlen ellentét a növekvő termelés és a fizetőképes kereslet között. Ezért nincs és nem is lehet a Szovjetunióban sem válság, sem munkanélküliség.

Természetesen a Szovjetunióban is előfordulhat, hogy a gazdasági tervezésben ilyen vagy amolyan mértékben helytelenül használják fel a szocializmus gazdasági törvényeit, ami a népgazdaság egyes ágai közötti átmeneti aránytalanságokra, vagy a gazdaságban rejlő nagy tartalékok elégtelen kihasználására vezethet. De miután a Szovjetunióban marxista—leninista párt irányítja a gazdaság fejlődését, minden lehetőség megvan arra, hogy e hibákat felfedjék és kijavítsák. Így például az SZKP felfedte a mezőgazdaság és az ipar fejlődése közötti, bizonyos fokig egészségtelen aránytalanságot, s hatalmas küzdelmet folytat, hogy megszüntesse a mezőgazdaság elmaradását. Ismeretes, hogy három év alatt 35,9 millió hektár szűzföldet szántottak fel, változtatásokat hajtottak végre a mezőgazdasági árpolitikában, a beszolgáltatási politikában, s mindezzel már eddig is nagy eredményeket értek el. És az SZKP ért hozzá, hogy a feladatok elvégzésére a legszélesebb tömegeket mozgósítsa. Ezért tűzhettek a párt, a szovjet társadalom elé olyan nagy, a tömegek áldozatkészségét és odaadását igénybe vevő célt, mint az, hogy akkora új területeket vegyenek mezőgazdasági művelésbe, amelyek együttvéve nagyobbak, mint Anglia, Franciaország és Olaszország egész gabona-vetésterülete együttvéve. Ezért tűzhette ki az SZKP nemrégiben azt a célt is, hogy az egy főre eső hús-, vaj- és tejtermelésben már a legközelebbi két-három évben elérjék és túlhaladják az Egyesült Államokat.

Ennek a négy évtizedes fejlődésnek minden hatalmas eredménye a Nagy Októberi Szocialista Forradalom gyümölcse. A régi

Oroszországban a nép semmi volt — Október után övé lett az ország és ő lett az országgá. Lenin nem győzte hangoztatni: a szovjetállamot az különbözteti meg minden egyéb államformától és államtípustól, hogy akar és tud támaszkodni a legszélesebb és legegyszerűbb tömegek kezdeményezésére és az állami munkában való részvételére. Közismert Leninnek az a mondása, hogy az egyszerű szakácsnőnek is értenie kell az állam igazgatásához. A szovjetállamnak, a proletárdiktatúrának ez a mélységes népi jellege és demokratizmusa magyaráz végső soron minden áldozatot, amelyet a Szovjetunió népei vállaltak, minden sikert, előrehaladást és győzelmet, amelyet a Szovjetunió 40 év alatt elért.

Október bölcsőjénél a marxizmus—leninizmus elmélete és világnézete állt, az az elmélet, amelynek lényege a munkásosztály vezető szerepéről, felszabadító hivatásáról, a proletárdiktatúráról mint a kapitalizmus és a szocializmus közötti átmenet államáról szóló tanítás. A tudományos szocializmus, amely a munkásság osztályharcának nemzetközi tapasztalatait általánosítja, Lenint és az orosz forradalmárok egész nemzedékét nevelte. A Lenin vezette forradalmárok a cári illegalitás üldözései, majd az 1905—1907-es, első orosz forradalom viharai közepette 1903 és 1917 között ki tudták alakítani és fel tudták nevelni az újfajta forradalmi munkáspártot, az oroszországi bolsevikok (kommunisták) pártját. Ez a párt megalapításának pillanatától kezdve nem apró-cseprő reformok elérését, hanem a forradalom (előbb a polgári demokratikus, majd a szocialista proletárforradalom) előkészítését és győzelmes vezetését tekintette feladatának; nem a burzsoáziával való paktálásra, hanem a parasztsággal való szövetségre nevelt; az első világháború alatt nem a burzsoá haza védelmére, hanem polgárháborúra szólított fel; s mindezek alapján nem az opportunistákkal, a revizionistákkal egyazon munkáspárton belül való békés együttélésre rendezkedett be, hanem hirdette és megvalósította az opportunistákkal, mint az osztályellenség ügynökeivel való szakításnak és az ellenük folytatott következetes harcnak a politikáját.

Ilyen párt élén állt Lenin s ezért válhatott ő — és a régi, a II. Internacionálé vezetői közül csak ő — a marxizmus továbbfejlesztőjévé. Lenin a marxizmust a kapitalizmus új fejlődési szakaszára, az imperializmusra alkalmazta, és a marxizmus opportunista szociáldemokrata ellaposítói és meghamisítói elleni kérlelhetetlen harcban, mint a gyakorlati, forradalmi cselekvés vezérfonalát, a proletárforradalom elméletét, a munkásosztály felszabadulásának feltételeiről szóló tanítást újította meg azt. Ezért tudta Lenin a hatalomért folyó harcban győzelemre vezetni pártját és az orosz munkásosztályt, valamint a szegényparasztságot. Ezért tudta megtanítani arra is, hogyan lehet a hatalmat megtartani olyan országban, ahol a munkásosztály kisebbségben van a kisárutermelő parasztság nagy tömegeihez képest. Ezért tudta kidolgozni azt az új

gazdaságpolitikát, a NEP-et, amely a kapitalizmus és a szocializmus közötti átmeneti korszaknak egy hosszú szakaszára biztosítja a munkásosztály és a dolgozó parasztság közötti helyes viszonyt és megszilárdítja szövetséguket.

De Lenin ennél is többet tett: közvetlenül 1924 januárjában bekövetkezett halála előtt egész sor cikkében mintegy végrendeletként hagyta pártjára — de az egész világ forradalmi munkásmozgalmára is — azt a tanítást, amely a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek és a szocializmus felépítésének alapvető kérdéseiről, a kisparaszti mezőgazdaság szocialista átalakításának módszereiről és ennek feltételeiről, az ország iparosításáról, a nagyiparnak és a villamosításnak mint a szocializmus bázisának megteremtéséről, az országot vezető párt munkájának és vezetésének módszereiről szól.

Lenin elvtársnak az egész világ dolgozói által meggyászolt halálát három olyan évtized követte, amely idő alatt az SZKP vezetésével a szovjet nép — munkások, parasztok és értelmiségiek — a világtörténelemben példa nélkul álló óriási munkával alapvetően megváltoztatta az ország egész arculatát és győzelmesen felépítette a szocialista társadalmat. Ezek az évtizedek nemcsak a szovjet nép nagyszerű teremtőerejének, munkahőstetteinek, helytállásának, történelmi kezdeményezésének az évtizedei voltak, hanem egyben a nehézségek leküzdésének, a szilárd helytállásnak és áldozatvállalásnak, sőt sokszor a boldogabb jövő érdekében tudatosan vállalt nélkülözéseknek az évtizedei is.

Küzdelmes útjukon Lenin tanítása és Lenin pártja, a kommunista párt vezette és lelkesítette a Szovjetunió dolgozóit. A párt Lenin, majd Sztálin vezetésével szembeszállt a soraiban jelentkező elhajlásokkal, szétzúzta a szocializmus építését akadályozó jobboldali és „baloldali" frakciókat, erős kézzel védte meg egységét és valósította meg a szocializmus felépítésének lenini programját. Mihelyt azonban csak egy hajszálnyira is eltért a lenini tanításoktól, mihelyt eltűrte a Sztálin személye körüli személyi kultusz elterjedését, azonnal jelentkeztek ennek a hibának a káros hatásai. Az SZKP XX. kongresszusa bátran és következetesen feltárta ezeket a hibákat, s határozottan, gyorsan és eredményesen tért rá a hibák kijavításának, a lenini tanítások teljes érvényesítésének az útjára. Az imperialista támadó hadjáratot, amely ki akarta használni a XX. kongresszuson elhangzott bírálatot, a kommunista pártok ma már lényegében visszaverték, s nem gyengulnek, hanem kijavítva a hibákat, megszilárdulnak.

Az októberi forradalom országának, a Szovjetuniónak 40 éves fennállása és fejlődése bizonyság arra, hogy az az ország, amelynek urává a dolgozó nép válik, történelmileg aránylag rövid idő alatt gyökeresen újjá tud születni, s elmaradt, függő országból élenjáró világhatalommá tud fejlődni. A szovjethatalom negyven

éve bizonyság arra is, hogy legyőzhetetlen az az állam, amelynek alapja a munkásosztály és a parasztság szilárd szövetsége. Az októberi forradalom országának negyvenéves fennállásából továbbá az a tanulság, hogy az a munkásosztály, amely megteremtette a maga diktatúráját, szinte a csodával határos teremtő cselekedetekre tudja vezetni a néptömegeket akkor, ha ezt a munkásosztályt és így magát a proletárállamot is forradalmi pártja neveli és vezeti, és ha ez a párt hű a marxizmus—leninizmus világot megváltoztató forradalmi tanításaihoz, s nem szakad el a munkásosztálytól és a néptől, hanem egy vele jóban, rosszban, sikerekben és kudarcokban.

Az októberi forradalom jelentősége a világ népei számára

A Nagy Októberi Forradalom világjelentősége kiviláglik abból, hogy e négy évtized alatt megváltozott a világ arculata. Negyven évvel ezelőtt még elkerülhetetlen volt az új világháború, a kis és nagy háborúk sorozata; az imperialista monopoltőke még osztatlanul és látszólag szilárdan uralkodott az egész földkerekségen. Ma, 40 év után pedig — mint az SZKP XX. kongresszusa megállapította — a háború igenis elkerülhető, a békét igenis meg lehet védelmezni.

Nem azért elkerülhető ma a háború, mert az imperialistákat jobb belátásra lehet bírni, nem is azért, mert — mint egyesek nyugaton állítják — az atomfegyverek egyensúlya miatt egyik félnek sincs kilátása győzelemre. Nem — a háború azért elkerülhető ma, mert az imperialisták kénytelenek számolni azzal, hogy egy harmadik világháborúnak a kapitalista rendszer világméretű pusztulása lenne az eredménye. Ettől a kockázattól riadnak vissza, nem az atomfegyver pusztításainak a kockázatától. Negyven év alatt tehát megteremtődött a háborúra törő imperialisták fékentartására, az imperialista rendszer lényegéhez tartozó háborús veszély ellensúlyozására alkalmas, nem kevésbé hatalmas ellenerő.

A béke fenntartásának ez az ereje nem egyedül a Szovjetunióból áll; részei ennek az imperialista világrendszerből kiszakadt szocialista országok, a nagy Kínától egészen a kis Albániáig, a szoros egységbe forrott szocialista táboron túl a többi békére áhítozó nép, s a béke fenntartásáért az imperialista országokban síkraszálló tömegek is — az egész emberiség jóakaratú, a háborút gyűlölő, békére sóvárgó nagyobbik fele. De nyilvánvaló, hogy az októberi forradalom országa, a negyvenéves Szovjetunió nélkül, a Szovjetunió következetes békepolitikája nélkül, ipari hatalma, technikai és tudományos fejlettsége és vívmányai nélkül, a korszerű haditechnika magaslatán álló fegyveres ereje nélkül elke-

rülhetetlen volna az újabb és újabb imperialista háború. A Szovjetunio békepolitikája — amelyet még Lenin dolgozott ki — nem teszi szukségtelenné, hanem éppen feltételezi, hogy a szovjetállam szakadatlanul növelje honvédelmi erejét és képességét, a világ elnyomott népeinek és az imperialista agresszió áldozatainak adott segítségét.

Az orosz kommunista párt 40 évvel ezelőtt nem utolsó sorban az imperialista háború elleni harcnak, a béke kivívásának zászlajával jutott hatalomra. A szovjet kormány egyik első törvényerejű rendelete a békéről szólt, s ehhez a zászlóhoz a Szovjetunió négy évtized óta ragaszkodik töretlen hűséggel. A békéért küzdve próbálta a Szovjetunió a második világháború előtti években az akkori Nepszövetség keretében létrehozni a kollektív biztonságot, a demokratikus államok szövetségét a világuralomra törő, háborúra készülő Hitler-fasizmussal szemben. A Szovjetunió azért harcolt Hitler ellen, azért zúzta szét nehez megpróbáltatások után a német fasizmus hadigépezetét, hogy tartós békét biztosítson a maga és a világ népeinek. Nem a Szovjetunión múlt, hogy a nyugati országokkal a fasizmus ellen kötott szövetsége rövidddel a második világháború befejezése után felbomlott. Ennek ellenére a Szovjetunió nem nyugodott és nem nyugszik bele a dolgok ilyetén állásába. A nemzetközi feszültség enyhítésére, a fegyverkezési hajsza megszüntetésére, az atomfegyverek betiltására, a világpolitika függő vagy vitás kérdéseinek békés tárgyalások útján való megoldására tett erőfeszítései egytől egyig azt bizonyítják, hogy a Szovjetunió békepolitikáját ma is változatlanul a különféle társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének lenini elve határozza meg.

A nagy világ-békemozgalom programjának megvalósítására Október országa a legfontosabb biztosíték. A békéért folyó harcban a negyvenéves Szovjetunió köré sorakoznak fel a szocialista tábor országai, valamint a békevezetnek azok az országai, amelyeket a Szovjetunió békepolitikája és az imperialistáknak a gyarmati népek ellen elkövetett gaztettei meggyőztek arról, hogy az imperialista háborús táborhoz való csatlakozásuk véget vetne függetlenségüknek, fejlődésüknek és békéjuknek. A Szovjetunió békepolitikája nem azt vallja, hogy „aki nincs velem, az ellenem van", hanem a Keleti-tengertől az Indiai-óceánig, Ausztriától Burmáig, Svédországtól Indonéziáig helyesli és segíti olyan semleges országok létrejöttét, amelyek semlegességen azt értik, hogy elutasítják a háborút, visszaverik a fuggetlenségük ellen irányuló imperialista merényleteket, támogatják a világbéke megőrzését célzó politikát. Az ilyen semlegességnek pontosan az ellenkezője volt az a „semlegesség", amelyre Nagy Imre és az októberi ellenforradalom törekedett: ez a semlegesség a békefront és a szocialista

tábor hátbatámadásának, az imperialisták előtt való behódolásnak, az új háború elősegítésének a „semlegessége" volt.

Az eddigiekből következik, hogy a negyvenéves Október fő hozzájárulása a világ ábrázatának megváltozásához abban állt, hogy a második világháború után a szovjet fegyverek világraszóló győzelme megteremtette a lehetőségét annak, hogy Kelet-Európában és Ázsiában létrejöjjön a népi demokratikus államok sora, hogy három évtizedes fegyveres harc után a marxizmus—leninizmus által nevelt Kína Kommunista Pártja vezetésével győzzön a kínai nép forradalma, amely a Szovjetunió tapasztalatait, a marxizmus—leninizmus tanítását felhasználva és teremtő módon alkalmazva Kína sajátos viszonyaira, a 600 milliós nagy Kínai Népköztársaságban ma győzelmesen hajtja végre a szocializmus felépítésének gigászi feladatait. A negyvenéves Október eredménye az, hogy nincs már egységes kapitalista világ, hogy a földkerekség egyharmadán, akkora területen, amelyen 900 millió ember lakik, új, kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom épül. Közvetve a Szovjetunióban győzedelmeskedett szocializmus eredménye az is, hogy egy egész sor egykor gyarmati sorban sínylődő ország kivívta nemzeti függetlenségét, hogy a többi gyarmati országban is fellendültek és egyre erősödnek a nemzeti demokratikus szabadságmozgalmak, hogy az imperializmus egész gyarmati rendszere felbomlóban van, s hogy ma már az imperialisták „saját" országukban is, gyarmataikon is egyre kevésbé alkalmazhatják a nép kíméletlen elnyomásának és kizsákmányolásának régi módszereit.

Az imperializmus még mindig erős ellenség, amely minden eszközzel megpróbálja visszafordítani a történelem kerekét. Ezért a szocialista tábor országainak külön-külön és együttvéve össze kell kapcsolniok a békés együttélés kivívására irányuló politikájukat a legnagyobb éberségnek, az esetleges imperialista kalandokkal szemben való fegyveres készenlétnek és helytállásnak a politikájával. De az imperialisták kalandorpolitikája nem tud változtatni azon az alapvető tényen, hogy a Szovjetunió, a negyvenéves Október országa ma már nem tőkés államoktól bekerített, egyedülálló szocialista ország, hanem az ő példáját követve és az ő vezetésével egy egész sor ország dolgozó népe törte át az imperializmus láncát és lépett rá a szocializmus felépítésének útjára.

Az imperialisták azzal rágalmazzák a Szovjetuniót, hogy „terjeszkedik" és csak e terjeszkedése következtében jöttek létre a szocialista tábor országai. De nem a Szovjetunió terjeszkedik, hanem Október eszméi terjednek szerte a világon. A Szovjetunió léte és sikerei megsokszorozták és megsokszorozzák a dolgozó osztályok és elnyomott népek erejét, beléjuk oltják végső győzelmük bizonyosságának tudatát. Eszmék terjedése nem területi, nem állami terjeszkedés. A népi demokrácia országai a második világháború

után, a Szovjetunió győzelme után jöttek létre Kelet-Európában. Ebből azonban korántsem következik, hogy a munkásosztály és a szocializmus csak egy újabb háború után vívhat ki győzelmeket Európa vagy Ázsia további országaiban. Ellenkezőleg: a XX. kongresszus iranyvonala arra tanítja a munkásosztályt. hogy háború nélkul, békében vívja ki győzelmét, kulső fegyveres segítség nélkül buktassa meg a régi uralkodó osztályokat és vegye kezébe a szocializmus épitesének feltételet. az államhatalmat. A kulönféle rendszerű országok békés egymás mellett élése egyáltalán nem zárja ki, hanem feltételezi, hogy a kapitalista és a szocialista rendszer versengjen egymással a népgazdaság, a tudomány, a kultúra, a népjólet, a közegészségügy fejlesztésében, békésen versenyezzen a néptömegek szívéért, lelkéért, gondolkodásáért. A szocializmus eszméinek terjedését nem lehet megakadályozni. Ki tehet róla, hogy ezek az eszmék, az októberi forradalom eszméi, erősebbnek és vonzóbbnak fognak bizonyulni, mint az imperializmus dzsungelvilágának vadállati „eszméi"? Ki tehet róla, hogy a szocialista országokban hazára és támogatóra lelt minden haladó gondolat, a kapitalizmus országainak talaján viszont a háborúra való uszítás, a reakció minden fajtája, a fasizmus erői kelnek ki és virágzanak?

Az emberiség emlékezete nem rövid. Az európai népek — Görögországtól Norvégiáig, Lengyelországtól Magyarországig és Jugoszláviáig — nem felejtették el, hogy a szovjet nép nagyszerű önvédelmi harca, a német nácik hordáira mért dontő erejű csapásai szabadították meg a világot a fasiszta uralom lidércnyomásától és tették lehetővé, hogy ezek a népek fegyveresen hozzájárulva önnön felszabadításukhoz, visszanyerjék nemzeti függetlenségüket, önálló államiságukat. A népek nem felejtették el azokat a hatalmas áldozatokat, amelyeket a második világháborúban a Szovjetunió az ő szabadságukért is magára vállalt. A Szovjetunió politikája ma is az, mint a második világháborúban, a fasizmus elleni harc idején: az októberi forradalom országa kész támogatni minden haladó torekvést, amely az imperialista háborús politika ellen, a népek fuggetlenségének védelmezésére, a reakció és a fasizmus újjáéledésének megakadályozására irányul.

Az imperialista tábor ma hazugul és képmutatóan „szabad világ"-nak nevezi magát. De ezzel a „szabadsággal" jól megférnek az új meg új gyarmati háborúk, a francia gyarmatosítók algériai mészárlásai, az amerikai reakció tobzódása minden haladó szervezet és férfi ellen, a Hitler-fasiszták dédelgetése és parancsnoki állásokba helyezése a NATO (Atlanti Szövetség) hadseregeiben, a nyugatnémet hadseregben és államapparátusban. Nem ez a szabad világ! A szabad világ a szocialista táborban van. A szabadság hazája ott van és csak ott lehet, ahol nem a reakció az úr, hanem elnyomják a fasizmus erőit, ahol nem a háborús uszítás, hanem

a népek közti barátság és a világbéke a kormányprogram. A szabad világ ott van, ahol a népek a negyvenéves októberi forradalom zászlaja alatt szoros egységben menetelnek a szocializmus útján.

Az októberi forradalom és Magyarország

Sokan úgy gondolják, hogy az orosz forradalom hatása Magyarország népére és az ország fejlődésére csak a második világháború utolsó szakaszában kezdődött, amikor a szovjet hadsereg csapatai megkezdték hazánk felszabadítását a német imperialisták és magyar bérenceik uralma alól. Ez azonban tévedés. A magyar nép felszabadítása akkor kezdődött, amikor az októberi forradalom eszméi, Lenin tanításai, az orosz bolsevik párt példája hatni kezdtek a magyar munkásmozgalomban és hosszú, keserves harcok közepette megalakult a magyar kommunista párt. Ez a párt a magyar munkásosztály és a dolgozó nép vezetőjeként 1919-ben megkísérelte, hogy forradalmi cselekedetekkel új útra vigye a magyar fejlődést, majd 1944-ben élni tudott a győztes szovjet hadsereg nyújtotta kedvező alkalommal. Sót az orosz forradalom, a leninizmus eszméi már jóval 1917 előtt is magukra vonták a magyar élet megoldatlan kérdéseire szenvedélyesen választ kereső forradalmárok tekintetét. Ady Endre ezt írta az 1905-ös orosz forradalomról: „Az orosz forradalmat nem lehet többé leverni... Mintha az új század nemcsak naptári fogalom volna, hanem valóságos új epocha kezdetét jelentené."

„Ezt a forradalmat a nép csinálja... Az orosz nép képzelhetetlen ereje képzelhetetlen szenzációkat adott már s ígér még a világnak. És célhoz fog érni... Eléri az önző úri kastélyt, a sanyargató gyárat, az elbutító papi lakot s a szívtelen kaszárnyákat... Ime, a proletárság visszaadta a népet a népnek, felkelt a nép és formálja a világot... Hasonlítgassuk magunkat Oroszországhoz? Ízetlen és igaztalan feladat. De épülhetünk mégis az orosz példán. Elkorhadt, tehetetlen társadalmakat csak a nép menthet meg. A rettenetes, győzhetetlen, föltarthatatlan nép."

Ady Endre tehát látta, hogy az orosz forradalommal „új epocha" kezdődik az emberiség történelmében. Épulni, tanulni akart az „orosz példán". Tanulságokat akart levonni Magyarország számára az orosz proletárság vezette orosz népfelkelésből. Ady Endre — ez a minden porcikájában és minden verssorában nemzeti költő — jol tudta, hogy a magyar fejlődést mindig az vitte előre, ha magunkévá tettuk a társadalmi haladás legfejlettebb nemzetközi tanait. A haladás nemzetközi eszméi számára mindig megvolt a talaj Magyarországon, csak beléje kellett hinteni a magot. Örök dicsőségük és érdemük a magyar kommunistáknak, hogy Martinovicsék, Petőfi és Ady, majd Frankel Leo és a magyar mun-

kásmozgalom többi úttörőjének nyomdokában haladva még az első világháború idején terjeszteni kezdték a marxizmus—leninizmus tanításait Magyarországon. Elévülhetetlen érdeme az Oroszországban, a forradalom idején megszervezett szocialista hadifogolycsoportnak, hogy az októberi forradalom eszméinek magvait elhintették a sok tízezer oroszországi magyar hadifogoly között, hogy mozgósították őket az orosz forradalom fegyveres megsegítésére, majd hazatérve, levonták az Októberi Szocialista Forradalom tapasztalataiból az első és legfőbb következtetést: kezdeményezték — s a szociáldemokrata párt baloldali ellenzékével és az ifjú forradalmi szocialisták csoportjával együtt — megvalósították a munkásosztály forradalmi elemeinek önálló párttá — kommunista párttá való szervezését, az opportunisták nélkül és ellenük.

Az októberi forradalom, a lenini tanítások magvai azért keltek ki és hoztak bő termést hazánkban, mert Magyarország egyenesen várta az új forradalmi eszméket saját problémáinak megoldására. A sok tízezer magyar hadifogoly azért harcolt Oroszországban, a fiatal vöröshadsereg soraiban és oldalán, mert érezte, hogy ezzel a magyar urak elleni forradalom első csatáit is vívja.

Leninnek a munkásosztály vezető szerepéről, a munkásság és a parasztság szövetségéről, a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalommá való továbbfejlesztéséről, a nemzetek önrendelkezési jogáról és a nemzeti függetlenség biztosításáról szóló tanítása válasz és útmutatás volt a magyar fejlődés évtizedek, évszázadok óta megoldatlan problémáira is. Csoda-e, ha a magyar dolgozó nép legjava kapva kapott Lenin tanításain és magáévá sajátította az októberi forradalom eszméit? Csoda-e, ha a magyar kommunisták 1918 novembere, pártjuk megalapítása után rövid néhány hónap alatt megnyerték a magyar munkásosztály és szegényparasztság többségét? Csoda-e, hogy 1919. március 21-én, a magyar burzsoá-szociáldemokrata koalíciós kormányzat mély válságának pillanatában a magyar nép az imperializmussal és a kapitalizmussal való szakításban, az Októberi Szocialista Forradalom példájának követésében, a munkásosztály diktatúrájának megteremtésében találta meg nemcsak a pillanatnyi válságból, hanem a magyar társadalmi élet valamennyi ősi ellentmondásából kivezető utat?

Az első világháborúban elszenvedett vereség következtében csúfosan és véresen összeomlott az a program, hogy a német imperializmussal való szövetségre és az osztrák—magyar dualizmusra épüljön az egymagában gyenge magyar állam élete és fennmaradása. A magyar proletárdiktatúra idején szuletett meg és hatolt be a magyar nép legjobbjainak agyába és szívébe a független magyar államiság létét és fennmaradását biztosító új koncepció: a szovjet—magyar barátság és szövetség koncepciója, az a koncepció, hogy a magyar nép önerején túl az októberi forradalom hatalmas

országának segítségével védje meg függetlenségét. Magyarország és a Szovjetunió akkor, 1919-ben kötött első ízben véd- és dacszövetséget egymással. Ez a szövetség akkor nem válhatott valósággá: a szovjethatalom akkor még élethalálharcban állt az imperialisták támogatta ellenforradalmi hadseregekkel, hogy puszta létét biztosítsa. A két országnak akkor nem volt közös határa, s a magyar és szovjet vöröshadsereg nem tudott egyesülni. Ezért a magára maradt magyar proletárdiktatúra szükségképpen alulmaradt az imperialista támadók túlerejével szemben, s négy és félhónapos dicsőséges fennállása után elbukott a külső ellenség csapásai alatt és a belső árulók aknamunkája következtében.

A magyar dolgozó népre 1919-ben rászakadt a fehérterror népgyilkos uralma, a Horthy-reakció negyedszázados gyalázata. A magyar ellenforradalom 25 éven át minden eszközzel rágalmazta a magyar Kommün emlékét, s megpróbálta kiirtani a magyar dolgozók öntudatából a marxizmus—leninizmus tanításait, a magyar—szovjet szövetségre való emlékezést. De ez az igyekezete végső soron hiábavalónak bizonyult. A huszonöt esztendős elnyomás alatt a kommunista párt azért is tudott dacolni a terrorral, a Horthy-rendőrség és a peyerista jobboldali szociáldemokrata árulók együttes erőfeszítéseinek azért nem sikerült elszigetelniök a néptől a kommunistákat, mert a magyar nép legnagyszerűbb történelmi fegyvertényének, a dicsőséges Magyar Tanácsköztársaságnak az emléke eleven hagyományként élt a magyar munkásosztályban és a szegényparasztság tömegeiben. Negyedszázadon át várták a magyar dolgozók a kedvező alkalmat, hogy folytassák 1919-ben megkezdett munkájukat. A magyar demokrácia és a szocializmus erői 25 éven át meg voltak béklyózva, föld alá voltak kényszerítve — de éltek, harcoltak, ápolták és élesztgették a forradalmi tüzet. Ez a tűz a Horthy-rendszer alatt sem aludt ki, a munkásosztály java megőrizte harcos szellemét, százak és ezrek mártíromsága nem tudta megtörni a földalatti kommunista párt gerincét s a kommunisták üldözött vadként is tudták magukhoz vonzani és szervezni az öntudatos munkásokat, köztük a baloldali szociáldemokraták legjobbjait. És ezt a Szovjetunió létének, a Nagy Szocialista Október példájának és tanításának köszönhetjük.

A szovjet kormány 1919 után ismételten tanújelét adta annak, hogy normális és barátságos viszonyba óhajt lépni a magyar néppel, a magyar állammal, tekintet nélkül Magyarország akkori reakciós kormányzati és társadalmi rendszerére. A szovjet kormány a magyar kormánnyal 1934-től — rövid megszakítással — 1941-ig, a második világháború kitörésének előestéjéig diplomáciai kapcsolatot tartott fenn, amelyet gyümölcsöző gazdasági kapcsolatok egészítettek ki. Ezeket a kapcsolatokat a magyar kormány Hitlerék parancsára szakította meg akkor, amikor már arra készült, hogy csatlakozzék a Szovjetunió ellen előkészített náci támadáshoz. A

szovjet kormány még közvetlenül Magyarország háborúba lépése előtt is megpróbálta, hogy jobb belátásra bírja Horthyékat: előnyös ajánlatot tett a magyar kormánynak arra az esetre, ha Magyarország kívülmarad a fasiszta Németország szovjetellenes háborúján. De a hazaáruló magyar uralkodó körök visszautasították ezt az ajánlatot és elküldték a magyar katonák százezreit a Donhoz, Voronyezs alá, hogy meghaljanak Hitlerért.

1919-ben elsősorban azért bukott el a magyar nép forradalma, mert nem volt, aki támogassa, amikor az imperializmus erői a magyar reakció segítségére siettek. 1944 után azonban másképp alakult a helyzet. Október gyermekének, a szovjet hadseregnek köszönhetjük, hogy az imperialisták támogatta magyar reakció ezúttal nem tudta megfojtani a felszabadulásra törő magyar dolgozók új államát. Örök szerencséje a magyar népnek, hogy a hitlerista hadsereg ellen harcolva, egyedül a szovjet hadsereg lépett a magyar földre. Máskülönben Magyarország minden valószínűség szerint osztozott volna Korea, Görögország, Németország sorsában.

A szovjet hadsereg űzte ki hazánkból a német hódítókat és tette lehetővé, hogy még Hitler végső veresége előtt, 1944 decemberében megkezdődjék az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány megalakulásával a független magyar állam helyreállítása, hogy a magyar demokrácia nem reakciós polgári demokráciává, hanem népi demokráciává, a munkásság és a dolgozó parasztság államává, a magyar történelem második proletárdiktatúrájává lett, s az egész dolgozó nép vezető ereje, az egységes munkásosztály kommunista pártja rávezette az országot a szocializmus építésének útjára.

A hazánk felszabadítása óta eltelt 13 esztendő alatt népünk hatalmas eredményeket ért el. Horthy-Magyarország elmaradott, túlnyomórészt agrárország volt; a gyárak és bankok jó része külföldi tőkések kezén volt, s a politikában is az ő befolyásuk érvényesült. A felszabadult Magyarország szabad, független, valóban demokratikus országgá lett, amelyben minden hatalom a dolgozó népé, s amelyben nincs olyan magas közéleti tisztség, amely ne állna nyitva a munkásság, a dolgozó parasztság, az értelmiség tehetséges és a néphez hű fiai és leányai előtt. A munkáshatalom iparilag is fejlett országgá tette Magyarországot. Ebben nagy szerepe volt annak a gazdasági együttműködésnek, amely a szocialista tábor országai között alakult ki. Különösen nagy szerepe volt azonban annak a sokoldalú gazdasági és műszaki segítségnek, amelyben az októberi forradalom országa részesítette hazánkat, a Szovjetunióval való kereskedelmi kapcsolatainknak. Ezek a kapcsolatok nem is annyira a kölcsönös előnyökön alapulnak, mint inkább az összehasonlíthatatlanul erősebb, negyvenéves szovjetállam elvtársi szolidaritásán. A gyárak uraivá lett munkások, a földhöz jutott és a fejlett, nagyüzemű szövetkezeti gazdálkodás útjára lépett parasztok életszínvonala nagyot emelkedett a felsza-

badulás előttihez képest. Jelentős eredményeket értünk el a művészetek és a tudományok fejlődésében, a közoktatásban, népünk egészségügyi és szociális ellátásában. Mindezeknek az eredményeinknek a Szovjetunió által számunkra kiharcolt szabadság az alapja, egyik fontos tényezőjük pedig az, hogy dolgozó népünk felhasználta alkotó munkájában a szovjet nép állandó baráti támogatását és szocialista építésének negyvenéves tapasztalatait.

Lényegében nem változtat eredményeinken az, hogy ennek a nagy munkának a folyamán súlyos hibákat is követtünk el. Egyik legnagyobb hiba az volt, hogy a szocializmus gazdasági építése közben és vele párhuzamosan egy ideig nem fordítottunk kellő gondot a dolgozók életszínvonalának állandó emelésére is. De a hiba felismerése, feltárása és kijavítása közben is kérlelhetetlenül vissza kell vernünk az 1956-os ellenforradalomnak a demagógiáját, amely unos-untalan az életszínvonalnak egy-két éven át tartott átmeneti csökkenésére hivatkozott. Népi demokráciánk fennállásának 13 esztendeje alatt dolgozó népünk egésze (bár nem minden rétege egyenletesen) kiemelkedett a nyomorúságnak és a létbizonytalanságnak abból az állapotából, amelyre a régi rend alatt munkásosztályunk, dolgozó parasztságunk zöme és az értelmiség jelentős része is ítélve volt. A dolgozó nép mai életszínvonalának megítélésénél a kiindulási pont és az összehasonlítási alap az, hogy mi volt a régi rendben a sorsa hazánkban a dolgozó embernek. Ma nálunk senkinek nem kell félnie a holnapi naptól, a munkanélküliségtől, az élet bizonytalanságától. Magyarország nem a hárommillió koldus országa többé. Magyarország (bár az értelmiség egyes rétegeinek életszínvonala még elmarad a régitől) nem a nyomorgó és a másnaptól rettegő értelmiségiek országa többé, nem a gyárak kapui előtt munkáért kolduló, az ínségkonyhákon levesért könyörgő, deklasszálódó, vagy az országutakon csavargó ipari és mezőgazdasági munkások országa többé. Elértük azt — és ezt semmiféle ellenforradalmi demagógia nem tagadhatja le, s nem törölheti ki a tények világából —, hogy Magyarországon a szocializmust építve minden dolgozó ember egyben saját szerencséjének kovácsává is lett. A haza felemelkedésén munkálkodva minden becsületes dolgozó előtt korlátlan lehetőségek nyíltak meg a jobb életre, a maga és családja felemelkedésére.

Egyik nagy hibája volt a múltnak az is, hogy nem eléggé érvényesült a társadalmi és az állami építő munkában a szocialista demokratizmus, nem eléggé engedtünk szabad utat a néptömegek kezdeményezésének, nem eleggé vontuk be őket a gazdaság és az állam igazgatásába. De e hiba felismerése, feltárása és kijavítása közben is kérlelhetetlenül vissza kell vernünk az ellenforradalomnak azt a demagógiáját, amely szerint a magyar népi demokrácia valamiféle „zsarnokság" vagy „önkényuralom" lett volna. Semmiféle ellenforradalmi és imperialista demagógia nem

tagadhatja le és nem törölheti ki a tények világából azt, hogy Magyarországon a népi demokrácia, a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály államhatalma, mérhetetlenül kiterjesztette a demokratizmust, s a legkülönfélébb módon és formában milliós tömegeket vont be a gazdaság és az állam kormányzásába. Magyarországon a munkásnak és a parasztnak nem kell többé az urakat süvegelnie, a dolgozó embernek nem kell többé meggörnyedt gerinccel és kalaplevéve állnia az urak hatóságai, hivatali emberei előtt. A dolgozó nép gerince kiegyenesedett, Magyarországon emberré váltak, emberi méltóságuk és értékük tudatára ébredtek azok a dolgozó milliók, amelyeket a régi rendben iskola és sajtó, irodalom és szószék napról napra, óráról órára, gyermekkoruktól öregkorukig arra nevelt, hogy ismerjék el és fogadják el Istentől és a természettől rendelt, örökké tartó állapotnak azt a rendszert, amelyben a gazdagok arra hivatottak, hogy uralkodjanak a dolgozó nép fölött és kormányozzák az országot. Bármilyen hiányosságai voltak is nálunk a demokratizmusnak, tény az, hogy örökre megszűnt a népelnyomásnak az a régi rendszere, amelyet a Horthy-rendőrség és bíróság, börtönök és politikai intézmények, nevelés és erőszak biztosított és őrzött.

A belső reakciós erők az imperialisták támogatásával 1956 október-novemberében kihasználták az általunk elkövetett hibákat. 1956 októberében a régi vezetés hibái és a jobboldali revizionista frakció aknamunkája következtében meg voltak bontva a párt sorai, ezért a párt mély ideológiai válságot élt át, s így sem a párttagok százezreit, sem a munkástömegeket nem tudta mozgósítani a proletárhatalom védelmére. Pártunk sorainak ez a szervezeti és ideológiai bomlása kiterjedt az egész politikai és társadalmi életre és szervezetre; ez akadályozta meg, hogy saját erőnkből legyünk úrrá az ellenforradalmon.

Ebben a nehéz helyzetben, amikor 12 esztendő demokratikus és szocialista vívmányai forogtak kockán, amikor arról volt szó, hogy Magyarország a szocialista fejlődés útján halad-e tovább, vagy a kapitalista és nagybirtokos restauráció, a fasizmus és a háború útjára lép, amikor tehát népünk és hazánk élete forgott kockán — újra a Szovjetunió sietett segítségünkre: a forradalmi munkás-paraszt kormány kérésére, internacionalista kötelességét teljesítve, fegyveres erőket küldött népünk segítségére.

A személyi kultusz időszakában kétségtelenül voltak egyes hibák és fogyatékosságok a Szovjetunió és egyes népi demokratikus országok viszonyában, így a szovjet—magyar viszonyban is. Ezeket a fogyatékosságokat maga a szovjet kormány és a Szovjetunió Kommunista Pártja tárta fel és küszöbölte ki 1956. október 30-i nyilatkozatával és az azóta létrejött államközi megállapodásokkal és szerződésekkel. De a fogyatékosságok feltárása és kijavítása közben kérlelhetetlenül vissza kell vernünk az 1956 október-no-

vemberi ellenforradalomnak nacionalista, szovjetellenes demagógiáját. Egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Szovjetuniónak Magyarországhoz való viszonya a felszabadulás óta elsősorban és mindenekelőtt az önzetlen segítésnek, az őszinte barátságnak, az elvtársi egyenjogúságnak a viszonya volt, olyan viszony, amely főként hazánknak nyújtott gazdasági és politikai előnyöket. A Szovjetunió segítségével értük el — s ezt sem tagadhatja le semmiféle imperialista demagógia —, hogy a magyar dolgozó nép vezetése és uralma alatt állt újra helyre a magyar nemzeti és állami függetlenség, amelyet a régi uralkodó osztályok évszázadok óta és különösen uralmuk utolsó 25 évében nagyban és kicsinyben kiárusítottak, amelyet a második világháború alatt a német imperialisták lábbal tiportak és lényegében megszüntettek. A magyar nemzeti függetlenség, az önálló magyar államiság visszaállításának ténye a magyar történelemben örökre és visszavonhatatlanul összeforrott a magyar—szovjet barátsággal, a Szovjetunió segítségével. A Szovjetunió segítségének, a szovjet hadsereg felszabadító tettének köszönhetjük, hogy 1944 után hazánk nem vált a német náci-imperializmus gyarmata helyett az amerikai—angol imperializmus gyarmatává. Neki köszönhetjük, hogy sorra-rendre meg tudtuk hiúsítani a felszabadulásunk óta szakadatlanul folyó és a belső magyar reakció által támogatott kísérleteket, amelyekkel az imperialisták be akartak avatkozni Magyarország belügyeibe, végső soron azzal a céllal, hogy megakadályozzák hazánkban a munkásosztály vezette dolgozó nép hatalomrajutását és elősegítsék a régi vagyonos osztályok uralmának visszaállítását.

A magyar nemzeti és állami függetlenségnek ezért igazi biztosítéka a magyar—szovjet barátság és szövetség; ezért biztosítéka ennek a varsói szerződés, amely az imperialisták által újra talpraállított, újra a Keletre való terjeszkedés és hódítás útjára buzdított német imperializmussal szemben önvédelemre egyesíti a Szovjetunió és a kelet-európai népi demokráciák erejét. Az szereti igazán hazáját, akinek gondja, hogy fejlődjenek a magyar nép felemelkedésének belső és külső feltételei, tehát növekedjék a népi demokratikus állam ereje, s szilárduljon az imperialista és gyarmatosító törekvésekkel szembenálló szocialista tábor egysége. Ezért volt nemzetellenes a tavaly októberi ellenforradalom, amely kockára tette a magyar nemzeti függetlenséget. Ezért nemzeti párt az MSZMP, ezért volt nagy nemzeti tett az, hogy a forradalmi munkás-paraszt kormány — a Szovjetunió segítségét kérve és igénybe véve — biztosította a magyar dolgozó nép hatalmát, visszaverte az imperialista beavatkozási és restaurációs kísérletet, s megvédte a 13 éves magyar népi demokrácia egyik legnagyobb vívmányát: a magyar nép önrendelkező jogát.

A proletár internacionalizmus, a munkásosztály nemzetközi ösz-

szetartása tavaly novemberben újra megmutatta legyőzhetetlen erejét. Hazánk menthetetlenül újra a fasizmus áldozatává, háborús tűzfészekké, népünk pedig a nyugati imperialistákkal szövetkezett tőkés és nagybirtokos reakció prédájává vált volna, ha országunk nem tartozik a szocialista táborhoz, ha e tábor egységes kiállása, s különösen a szocialista tábor vezető erejének, a Szovjetuniónak baráti áldozatkészsége meg nem védi. Méltán nevezi népünk a Szovjetunió tavaly nyújtott segítségét hazánk második felszabadításának. S ha valaki megtanulta, akkor a magyar dolgozó nép a maga bőrén tanulta meg, hogy megbecsülje, ápolja és erősítse a proletár nemzetköziség nagy eszméjét, s minden erejével segítse a szocialista tábor egységének megszilárdulását. És súlyos történelmi tapasztalatok árán megtanulta azt is, hogy a proletár internacionalizmus és a szocialista tábor egysége ellen támadó úgynevezett „nemzeti kommunizmusnak" nemcsak a kommunizmushoz, de a nemzet igazi érdekeihez sincs köze.

Tanulnunk kell az elkövetett hibákból és ugyanakkor éberen vigyázzunk arra, hogy soha többé ne ismétlődhessék meg az, ami októberhez vezetett és ami októberben történt. Az ellenforradalom jelentősen visszavetett bennünket a szocialista építésben. A magyar munkásosztály és dolgozó népünk alkotó munkájának és erőfeszítéseinek eredményeképpen a Szovjetunió és a többi baráti ország segítségével gazdasági életünk azóta olyan gyors ütemben tér vissza a rendes kerékvágásba, olyan sikeresen folytatjuk tovább a szocializmus építését, hogy ez csodálatba ejti a kulső szemlélőt. November óta elért sikereink azonban nem kápráztatnak el minket, mert tudjuk, hogy hibáink kijavításáért és nehézségeink leküzdéséért még sokat kell tennünk. Pártunk erejét, egységét és tekintélyét az ellenforradalom előtti állapothoz képest jelentősen megnöveltük, de tudjuk, hogy azt az ideológiai válságot, amely népünk különböző rétegeiben megelőzte az októberi ellenforradalmat, még nem küzdöttük le teljesen, azt a mély kiábrándultságot, amely október előtt a magyar értelmiség (de nemcsak az értelmiség) és az ifjúság viszonylag széles rétegeiben elterjedt, még csak részben sikerült újra cselekvő hitté változtatnunk. A feladat most az, hogy gazdasági és ideológiai területen egyaránt felszámoljuk az ellenforradalom okozta visszaesést és megteremtsük a politikai, gazdasági és ideológiai feltételeit a szocializmus teljes felépítése felé való új, gyors fejlődésnek.

Ennek az elhatározásnak, az erre való elszántságnak a jegyében ünnepeljük meg a negyvenéves októberi forradalmat, egy pillanatra sem feledve azt, hogy történelmunk bizonysága szerint a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nemcsak a világtörténelemnek, hanem a magyar történelemnek is korszakot nyitó fejezete.

Budapest, 1957. szeptember 20.

KÖNYVISMERTETÉSEK

Magyar Internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban*

(Kossuth Könyvkiadó, 1957)

Négy évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy lehetővé váljon az egyik legdicsőbb magyar forradalmi mozgalom feledésbe merült történetének feltárása és ismertetése. A mintegy százezer magyar hadifogoly — munkás és paraszt — mozgalmáról, a szocialista forradalom győzelméért, a proletárhatalom megvédéséért 1917—1921 között Szovjet-Oroszországban vívott harcáról van szó. Mozgalmuk egyúttal a magyar kommunista mozgalom előtörténetének egyik legfontosabb szakasza. Teljesen igaza van *Münnich* elvtársnak, amikor e kötet előszavában azt mondja: „Nem lehet írni és beszélni a magyarországi kommunista mozgalom történetéről, ha nem ismerjük az oroszországi magyar hadifoglyok 80—100.000 embert átfogó tömegmozgalmát, kapcsolatukat az orosz forradalommal, szervezkedésüket, fegyveres harcukat a szovjethatalom védelmében, s vezetőiket, akik hazahozták a leninizmus tanításait, az orosz Bolsevik Párt forradalmi gyakorlatát s a harcok nagy tanulságait" (6. old).

Egy-két nemrégiben megjelent tanulmány és dokumentumpublikáció után ez a kotet újabb fontos lépés a magyar internacionalisták hősi harcainak megismertetése és a magyar hadifoglyok mozgalma legkiemelkedőbb vezetőjének, *Kun Béla* kimagasló alakjának megrajzolása terén.

A kötet három nagy részre oszlik. 1. A bevezető tanulmány; 2. dokumentumok; 3. visszaemlékezések.

A bevezető tanulmányt Györkei Jenő és Józsa Antal, a Hadtörténelmi Intézet tudományos munkatársai írták. A tanulmány egyik része foglalkozik a magyar és az orosz katonák közt 1917—1918 folyamán a keleti fronton megindult barátkozás történetével, s kiemeli, milyen mély hatással volt e barátkozás a magyar katonák forradalmi gondolkozásának fejlődésére. A tanulmány nagyobb része a magyar hadifogoly internacionalisták hősi harcát mutatja be az októberi fegyveres felkelés napjaiban és a polgárháború éveiben. Ismerteti azt a folyamatot, amelynek során, az októberi proletárforradalom hatására, a magyar hadifogoly munkások és parasztok egyre nagyobb tömege értette meg, hogy az első proletárhatalom megvédése az ő érdekük és kötelességük is. A szerzők bemutatják a magyar internacionalista egységek alakulását és harci tevékenységét a polgárháború különböző időszakaiban és a hatalmas szovjetállam kulonboző teruletein, Ukrajnától a Távol-Keletig, az Ural északi lejtőitől Turkesztánig.

* Osszeállitották és a bevezető tanulmanyt irtak Gyorkei Jenő fhdgy. es Jóna Antal fhdgy., a Hadtortenelmi Intezet tudomanyos munkatársai. E kotet méltatasával megkezdjuk a Nagy Oktoberi Szocialista Forradalom 40. evfordulojara megjelenő konyvek ismerteteset. (Szerk.)

A dokumentumgyűjtemény kisebb része a barátkozásokról szóló jelentéseket, tudósításokat, a bolsevikok és az orosz katonák barátkozásra felszólító kiáltványait foglalja magában. A dokumentumok többségét a magyar kommunista hadifoglyok sajtójából (elsősorban a Ligeti Károly által Omszkban szerkesztett „Forradalom" c., és a Kun Béla és Szamuely Tibor által Moszkvában szerkesztett „Szociális Forradalom" c. újságokból és más lapokból) kiválogatott cikkek, a hadifoglyokhoz intézett röplapok és néhány, az internacionalista csapatok szervezésével és tevékenységével foglalkozó archivumi anyag teszi ki.

E dokumentumok egy részét a magyar kommunista hadifoglyok és internacionalisták legjobb vezetői, Kun Béla, Szamuely Tibor, Ligeti Károly, Rabinovics József írták.

Külön érdekessége a könyvnek a magyar olvasóközönség előtt teljesen ismeretlen, a magyar internacionalisták költőinek tollából származó megragadó, erőteljes versek.

Kár, hogy a ma már rendelkezésünkre álló archivumi anyag jelentős részét a szerkesztők még nem tudták felhasználni.

A visszaemlékezések írói — Kun Béla, Münnich Ferenc, Sziklai Sándor, Garasin Rudolf, Varga Gyula András, Zalka Máté és a többiek — a szovjet népek polgárháborújának harcosai, a magyar és a nemzetközi kommunista mozgalom négy évtizedes harcának hős katonái. A visszaemlékezések részben a harmincas években, részben a felszabadulás óta íródtak.

Münnich Ferenc és Kun Béláné elvtársak Kun Béláról szóló visszaemlékezései hozzásegítenek annak a még jórészt megoldatlan feladatnak a teljesítéséhez, hogy a magyar és a nemzetközi kommunista mozgalom e nagy alakját igazi történelmi szerepének megfelelően állíthassuk a magyar nép elé.

A többi visszaemlékezés a hadifogoly internacionalisták harcairól, az egyszerű magyar vöröskatonákról és parancsnokokról, életük egy-egy érdekesebb, fontosabb élményéről rajzol elénk a személyes átélés hevétől izzó, élénk, lelkesítő képet.

A tanulmány, a dokumentumok és a visszaemlékezések érdekesen, sok adattal illusztrálva ismertetik az olvasóval a hadifogoly magyar munkásokból és parasztokból (valamint más nemzetiségű hadifoglyokból) alakult internacionalista csapatok dicsőséges küzdelmét a szovjet hatalom győzelméért és megvédéséért, a szovjet és a magyar nép boldog jövőjéért.

A kötet természetesen nem tükrözi teljes egészében a hadifogoly magyar internacionalisták hősi küzdelmét, minthogy még csak elkezdtük a dokumentumok feltárását, a kérdések tisztázását. Ez a magyarázata annak, hogy egyes események, személyek megrajzolása még nem minden esetben sikerült a történelmi hűségnek megfelelően.

Mégis a Hadtörténelmi Intézet és a Kossuth Könyvkiadó értékes és érdekes könyvet ad az olvasók kezébe. A magyar internacionalista hadifoglyok mozgalmáról és harcairól szóló kötet méltó hozzájárulás a Nagy Októberi Szocialista Forradalom negyvenedik évfordulójának megünnepléséhez. A kötet elsősorban történészeknek, tanároknak, propagandistáknak nyújt hasznos anyagot, de bizonyára érdeklődéssel fogadja az olvasók széles tábora is.

Milei György

Ligeti Károly válogatott írásai

(Kossuth Könyvkiadó, 1957)

Az Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulója alkalmából kiadásra kerülő művek között megjelent a *Ligeti Károly* válogatott írásait tartalmazó kötet.

A magyar olvasóközönség még igen keveset hallott Ligeti Károlyról, aki az első világháború idején az oroszországi magyar hadifogolymozgalom egyik hősies alakja volt, lelkes szószólója a nemzetközi proletárintenacionalizmusnak, amelyért fiatal életét is áldozta.

A könyvhöz az 1956 októberi ellenforradalom elleni harcban hősi halált halt *Sziklai Sándor* vezérőrnagy írt bevezető tanulmányt. A tanulmány megismerteti az olvasóval a forradalmár Ligeti Károly fejlődésének különböző szakaszait, gyermekkorát, életútját az omszki hadifogoly szervezetig, a proletárhatalmat védő hős mártírhaláláig. Egyszerű eszközökkel rajzolja meg Ligeti elvtárs alakját és méltatja tevékenységét és munkáját.

A kötetet Ligetinek a háború előtt írt versei vezetik be, melyek a szerelemről, a robottól nehéz küzdelmes életről szólnak.

Az 1914 áprilisában írt, „*A robot aratása*" című verse a kizsákmányolt dolgozó nehéz, örömtelen életét panaszolja:

„Vállam és lelkem teherrel ébred
S teherrel nyugszik szürke nap után.
Robot-kínoknak gyűlölt lázа kerget
Gyászos dereglyén át a bús folyón:
Az éjszakán..."

Ligeti az első világháború idején előbb a szerb fronton ismerkedett meg a hadifogsággal, ahonnan 1915 decemberében került haza. De hazatérésének nem sokáig örülhetett, mert négy hónap múlva újra a frontra vezényelték, ezúttal Galiciába.

Az ebből az időből ránk maradt írásai a háborúellenes indulat kifejezői. 1916 április 29-én barátjának, Bresztovszki Edének így írt:

> Holnapután Május, immár a második abból a véres fajtából, amely nem teremt, hanem öl és pusztít. Keserű élvezet olvasni ebben a fölszabadult, égő pokolban azokat a nagyhangú szólamokat, amik mindegyik részről az öldöklés elkerülhetetlenségét gajdolják a vérben fürdő milliók felé, vagy újabb véráradatnak feszítik a zsilipjeit. Hát ennyire tehetetlenek, nyomorultak, elrothadtak vagyunk, hogy e nyilvános csepűrágók nyilván tudott hazugságai nélkül gondolkodni nem és cselekedni semmit sem tudunk már?"

Ekkor még csak tiltakozik és háborog, de a háborúból kivezető utat még nem látja.

Az orosz fronton nem sokáig harcolt, fogságba esett. Gyorsan megértette a bolsevikok álláspontját a háború és a béke kérdésében. Az ivanovo—voznyeszenszki hadifogolytáborban, az ottani orosz munkások és bolsevikok segítségével már lelkes felvilágosító és agitációs munkát végzett a hadifoglyok körében Ligeti és csoportja. Nagy hatással volt a táborban élő hadifoglyokra az 1917-es februári polgári demokratikus forradalom, amelyről Ligeti így írt:

> „Tavasz van?! Itt még fehér tél van, azonban a hó piros, mint a vér. Európa legminden-

hatóbb despotizmusa végére ért, és mi nagyon érdekes napokat élünk át. Ez egy nagyobb gyárváros Moszkva mellett, és látom Oroszország új történelmét — látom az első hatalmas lépéseket. Figyelmébe ajánlhatja valakinek, akire én gondolok?!"

A hadifoglyok között kifejtett tevékenysége miatt eltávolították az ivanovo—voznyeszenszki hadifogolytáborból, így akarták megakadályozni, hogy a hadifoglyokat a bolsevikok oldalára állítsa. Így került 1917 szeptember elején az omszki hadifogolytáborba, ahol még igen gyenge és kezdetleges volt a hadifogoly mozgalom.

Omszkban először a tiszti lágerbe osztották be, de a tisztekkel hamarosan politikai ellentétei támadtak, emiatt önként elhagyta a tiszti lágert és a „bakákhoz" költözött. Erről így ír barátjának:

„A dolog úgy történt, hogy hajbakaptunk a tiszturakkal, akiket rettenetesen izgat az orosz vörös világ, pláne, ha valaki hozzá arról beszél, hogy ez a vörösség berepül majd a bérces honba, a Duna-Tisza közé is. Én beszéltem erről a bakáknak, s a jó urak, mert az aranybojtos bicska már nincsen az oldalukon, hát az ökleikkel rohantak rám. Valának 300-an e hősök és én egymagam. Hogy ez többé ne történjen meg, a bakák közé helyeztettem magamat, s pirosítom őket egész szivemmel."

Az omszki időszak tetőzte be Ligeti fejlődését. Itt vált valóban igaz, öntudatos kommunistává. Ezt bizonyítja alábbi levele is, amelyben magát és a mozgalomban vele együtt dolgozó elvtársakat bolsevikoknak nevezi:

„11 óra éjjel — most jöttem meg az elvtársak közul, akik egy másik barakkban szoktak gyulekezni, ahol az orosz forradalomról, a mi leendő forradalmunkról s a szocializmusról van szó minden este 5—11-ig. Gyönyörű munka, és ezt már csináljuk egynéhányan a tisztek közül, elhagyva az »úri« társaságot. Egy darabig együtt voltam Araczi elvtárssal is, és végtelenül fájt, hogy el kellett válnom tőle. Mindegy, a bolsevik ott »izgat«, ahová kerül, legyen az ég vagy pokol. És mi mindnyájan bolsevikok vagyunk, s bolsevik embereket fogunk hazavezetni, akik érteni fogják a barikádharcot."

Eloszlott már minden illúziója a háború és béke kérdésében: „Mi nem reméljuk többé a békés és vidám hazamenetelt — írja. — Mindig mélyebb hit és meggyőződés bennünk az, hogy csak tűzön és véren keresztül — keresztül a barikádokon — érünk haza. Az örök szolgaság és béke és szabadság közötti élethalálharcról van szó. Ezt tudja itt minden muzsik, s ezért folkészül tíz éves háborúra Európa minden imperialista és kapitalista hatalma ellen, az európai barbarizmus ellen. Vajon rájönnek-e erre és megértik ezt, fognak-e segíteni Európa forradalmárai a muzsikoknak?"

Itt, a többnemzetiségű táborban éri az Októberi Szocialista Forradalom, amely a hadifoglyokat is felszabadította. A táborban eredményes agitációs munkával és az omszki bolsevikok segítségével megszervezik a nemzetközi Vörös Gárdát. Omszkban a vörösgárdisták őrizték a forradalom rendjét. Erős pártszervezetet hoztak létre, különböző nemzetiségű pártcsoportokkal.

1918 február 10-én jelent meg a „Forradalom" című magyar nyelvű hetilap, amelynek Ligeti elvtárs lett a szerkesztője. A lap egyszerű stílusával, érdekes és szívhez szóló mondanivalójával hamarosan a hadifoglyok kozkedvelt olvasmánya lett. Ligeti cikkeiben sokat foglalkozott az orosz forradalom és a magyar munkásmozgalom kérdéseivel, felkészítette a hadifoglyokat a hazatérésre.

„A magyar munkások és földművesekhez!" címmel az omszki magyar szociáldemokraták nevében a következőket írta:

„Testvérek!

Szívunk egész melegével fordulunk hozzátok az Oroszországban született forradalmi magyar lap hasábjain. A lelkünkben három és fél év minden borzalma, minden gyötrelme elcsitul egy pillanatra, mikor ismét az írói tollhoz nyúlhatunk, hogy számotokra írjunk. Íme, írni lehet az »ellenség« országában, akit olyan gonosznak, olyan gyalázatosnak festettek le előttetek, akit ölni és pusztitani kellett a »haza« szent nevében, s akit a saját hóhérai szintén a »haza« szent nevében uszítottak ránk, hogy gyilkoljanak le bennünket".

A cikk kifejti, hogy a háború a magyar uralkodó osztály érdeke, a népek békét akarnak, nekik nem érdekük a rablás: „Mi, magyar nincstelenek, magyar dolgozó, alkotó emberek nagyon jól tudjuk, hogy ha tízszer akkorára nő is Magyarország területe, a dolgozó népnek semmi haszna sem lesz belőle."

Amikor 1918 első felében az ellenforradalom megtámadta a fiatal szovjethatalmat, Ligeti elvtárs fegyverbe szólította a hadifoglyokat:

„Veszélyben a szocialisták közös hazája!

A mi hazánk, a mi kincsünk, a mi jövendőnk, gyermekeink, unokáink egyetlen öröksége: a forradalom!

Az imperialisták zsivány bandája ezt akarja elrabolni tőlünk."

Jertek testvéreink a mi Vörös Hadseregünkbe, megmenteni az orosz forradalmat, megkezdeni fegyverrel a kézben a magyar munkások, magyar parasztok felszabadítását.

„Fegyverre a földért, a kenyérért, a békéért, a szabadságért!

Éljen az orosz munkás- és parasztforradalom!

Vesszenek a hóhérai!

Éljen a magyar munkás- és parasztforradalom!

Harc a kastelyoknak, béke a kunyhóknak!

Éljen a Magyar Vörös Hadsereg!

A szociáldemokrata magyar hadifoglyok forradalmi központja."

Ligetiék bíztak abban, hogy Magyarországra is eljut a voros tavasz, és erre készítették fel a hadifoglyokat. A felhívásra tömegével jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. Mikor a csehszlovákok Omszkot megtámadták, Ligeti lett az Omszkot védő magyar csapatok parancsnoka. Elkeseredett harcot vívtak a jólfelszerelt, hatalmas túlerőben levő ellenséggel. Nagy veszteségeik ellenére is visszavertek minden támadást, de a csehek időközben utánpótlást kaptak, és így sikerült áttörniök a frontot.

A magyar internacionalisták ekkor kénytelenek voltak visszavonulni. Omszkot megkerülve, egyesültek a vörös csapatokkal és

Omszktól keletre lekötötték Kolcsak hadseregét.

Tatarszk vasútállomásnál, ahol nehéz harcokban a szovjet csapatokkal együtt védték állásaikat, a bekerítés veszélye fenyegette őket, ezért kénytelenek voltak az Ob folyó egyik mellékága, az Om mentén harcolva visszavonulni. Ligeti partizáncsapatai a folyóparti erdőben egy paraszttól útbaigazítást kértek. A paraszt az ellenség embere volt és tőrbecsalta a partizánokat. Ligetiék későn vették észre a csapdát. Védekezni próbáltak, de az egyenlőtlen küzdelemben majdnem az egész csapat elvérzett. A súlyosan sebesült Ligeti az ellenség kezébe került: Omszkban, ahol semmiféle orvosi segítséghez nem jutott, börtönbe dobták, majd egy hadifogoly barakkba került.

Itt sikerült kapcsolatot teremtenie az omszki bolsevikokkal, akik felkelést készítettek elő, s erről Ligetit is tájékoztatták. A felkelés 1918. december 22-én ki is tört, de nem járt sikerrel. A fehérek véres bosszút álltak a felkelőkön. Ligeti feleségét is elfogták, aki a börtönben adott életet kisfiának. A beteg Ligetit kegyetlen kínzások közben vallatták, de egyetlen szóval sem árulta el társait, vagy a mozgalmat.

Egy nap Ligeti az udvaron mosó női foglyoknak vizet hordott. Itt látta meg először újszülött kisfiát, aki édesanyjával az udvaron volt.

Az előnyomuló Vörös Hadsereg 1918 nyarán Omszkhoz közeledett. A fehérek véres bosszút álltak a kommunistákon. Kivégezték az orosz és nemzetközi foglyokat, közöttük több mint 100 magyar partizánt. A beteg Ligetit 1918 június 2-án hordágyon vitték a kivégzésre.

Utolsó éjszakáján a börtön falára írt „Végrendelet" című versében azokhoz szólt, akik a harcot folytatni fogják:

„És mind ott leszünk a végső csatában,
Én és a többi vörös magyarok.
Elhulltunk, de a győztes szabadságban
Újra életet Ti, Ti adjatok..."

Petrák Katalin

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Fogarasi Béla, Friss István, Kállai Gyula, Kiss Károly, Molnár Erik, Nemes Dezső, Révai József, Szigeti József

E SZÁM SZERZŐI: **KÁDÁR JÁNOS,** az MSZMP Központi Bizottságának első titkára, a minisztertanács elnöke, **VARGA JENŐ** akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája világgazdasági intézetének igazgatója, **HÁY LÁSZLÓ** egyetemi tanár, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora, **NEMES DEZSŐ,** az MSZMP politikai bizottságának póttagja, a „Népszabadság" szerkesztőbizottságának vezetője, **KÁLLAI GYULA,** az MSZMP politikai bizottságának tagja, művelődésügyi miniszter, **SZAKASITS ÁRPÁD,** a Hazafias Népfront Országos Tanácsa elnökségének tagja, **KENYERES JÚLIA** újságíró, **MILEI GYÖRGY** és **PETRÁK KATALIN,** a Párttörténeti Intézet munkatársai.

LENIN:

A nemzetköziségről és a hazafiságról

A gyűjtemény Leninnek azokat a beszédeit és cikkeit tartalmazza, amelyek a nemzetköziség és a hazafiság kérdésével foglalkoznak.
Az igazi hazafiság és a proletár nemzetköziség, s a kettő szoros összefüggése körül igen sok a zűrzavar; a burzsoá ideológia romboló hatása ma sem szűnt meg. Kommunistáknak és pártonkívülieknek az nyújtja a legtöbb segítséget, ha először megtanácskozzák a kérdést Leninnel.
A kötetnek több mint a fele az 1917. utáni írásokat tartalmazza, amikor már létrejöttek szocialista köztársaságok. A gyűjteménybe felvettük azokat a leveleket is, melyeket első ízben az elmúlt évben tettek közzé.

Kb. 8. ív. **Ára: kb. 8,— Ft.**

LIU SAO-CSI:

Hogyan legyünk jó kommunisták?

Ez a kiadvány a szerzőnek a híres jenani Marxizmus—Leninizmus Intézetben tartott előadássorozatát tartalmazza.
Az előadás során részletesen foglalkozik a párttagok alapvető ideológiai képzésével, a marxizmus—leninizmus klasszikusainak tanulmányozásával, az önnevelés és az önképzés módszereivel, az elmélet és gyakorlat összekapcsolásával, a párttag egyéni érdekeinek és a párt érdekeinek problémáival, a legfontosabb kommunista erkölcsi normákkal. Elemzi a pártban jelentkező különféle helytelen ideológiák eredetét és a marxizmus—leninizmustól eltérő nézetek elleni harc módszereit a párton belül.

Kb. 100 oldal **Ára: kb. 5,— Ft**

Marx-Engels műveinek I. kötete

Nemcsak a magyar könyvkiadásnak, de egész politikai és kulturális életünknek jelentős eseménye, hogy megkezdődik Marx és Engels összegyűjtött műveinek 30 kötetes kiadása. A sorozat a nyomtatásban megjelent műveken kívül Marx és Engels levelezését és fontosabb kiadatlan kéziratait is tartalmazza.
Az első kötet azokat az írásokat öleli fel, amelyeket együttműködésük kezdetéig, **1844-ig** írtak. A kötetben megjelenik többek között:

Megjegyzések a legújabb porosz cenzúrautasításról; Luther mint döntőbíró Strauss és Feuerbach között; Viták a sajtószabadságról és a tartományi rendi tanácskozások közzétételéről; Viták a falopási törvényről; A Mosel-i tudósító igazolása; A hegeli jogfilozófia bírálatából; A hegeli államjog bírálata; A zsidókérdéshez; A hegeli jogfilozófia bírálatához. Bevezetés; Londoni levelek; Vázlatok a nemzetgazdaságtan kritikájához.

Az első kötetben közzétett írások túlnyomó többsége most jelenik meg először magyar nyelven. A fordítások az eredeti szöveg alapján készülnek. A magyarul már megjelent művek új vagy átdolgozott fordításban kerülnek kiadásra.

A sorozat díszes kék vászonkötésben jelenik meg. Egy-egy kötet terjedelme kb. 50 ív, ára kb. 30—35,— Ft.

A „Gondolat" — a TTIT kiadója a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójára megjelenteti

FEDOR JÁNOS:

A forradalom útja Oroszországban

c. könyvét, mely a középkortól az intervenciós háborúig követi nyomon a forradalmi mozgalmak és eszmék fejlődését.
A konyv kb. 300 old. terjedelmű, ára kb. 28,— Ft. Kapható az ÁKV boltjaiban és az „Uránia"-boltban. (VII., Lenin krt. 6.)

Megrendelhető előre:

A Gondolat kiadó terjesztési csoportjánál, Bp. VI., Révay u. 16. (315—708)